

ДЕРЖАВА ХХІ СТОЛІТТЯ: ПОГЛЯД МОЛОДІ

СЕКЦІЯ 1. ПРОБЛЕМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ТА ГЕОПОЛІТИЧНОЇ БЕЗПЕКИ ХХІ СТ.

UDC 94

Datsii, PhD Candidate

Swiss Politics at the University of Geneva

INTEREST GROUP COOPERATION AND LOBBYING SUCCESS IN THE ACCEPTANCE PROCESS OF THE WIND ENERGY PROJECTS IN SWITZERLAND

Following the reactor disaster of Fukushima in 2011, Swiss Federal Council has developed the Energy Strategy 2050. With it, an energy regime that enables the progressive withdrawal from nuclear energy production and the expansion of renewable energy sources should emerge in Switzerland. However, every transformation of the energy system has implications for a significant number of stakeholders. On the one hand, the federal government, cantonal and municipal administrations are responsible for the implementation of political requirements and have potential to advance the transformation of the Swiss energy system. On the other hand, the energy companies play an important role in development, engineering, and construction of the projects. At the same time, the population is also concerned by the energy system transformation and approves it on national, cantonal, and communal referendums. Finally, in the acceptance of the energy projects, interest groups play an important role as well, especially during consultation procedures, parliamentary debates, or referendum campaigns. When involved in a policy process, they face the important strategic choice between either joining forces with others or working alone. Therefore, this may have an impact on their effective influence on political decision-making.

In Switzerland, wind energy is perceived as green and renewable. Moreover, it has the backing of the Federal Council and Parliament, which in 2006 declared it to be in the country's interest. Nevertheless, it faces a strong opposition from several local and national environmental associations due to concerns about landscape preservation and negative effects on ecosystems. This is the reason why we find it interesting to analyse the strategies used by organisations to block or move forward the decision-making on wind energy projects.

The present study focuses on behavioural tactics and advocacy strategies in a decision-making process. Different approaches of measuring lobbying success are used. In this paper, we assess the preference attainment based on data about the interest groups' preferences and the final policy outcomes. Several scholars, such as Bunea (2013), refer to both influence and lobbying success when they define the Preference Attainment Approach. On the one hand, it is considered that the distance between an outcome and the policy preferences of an actor may reflect the influence of this actor. On the other hand, other forces, such as a favorable institutional context, could potentially move the outcomes closer or further away from an actor's ideal point. At the same time, we decide to focus on the lobbying success which doesn't assume causality but recognizes that convergence is not necessarily a direct result of specific actions exerted by an interest group (Dür et al., 2015). Precisely, we analyse whether the final result of the decision-making process incorporates the claims and demands raised by each interest group (Dür, 2008). In addition, we measure interest groups' success per each binding decision by looking at the extent to which each decision satisfied their demands.

The present study focuses on two forms of a lobbying coalition in order to better understand the effects of collective lobbying in decision-making processes in Switzerland.

Firstly, we use the term "advocacy coalition" to define a constellation of actors actively promoting the same policy position on an issue (Sabatier, 1998; Jenkins-Smith & Sabatier, 1993). According to this definition, coalitions form around beliefs, and particularly around policy core beliefs. This is a much broader theoretical construct than a discrete set of groups that have organized themselves for a single issue fight. Therefore, in order to achieve the goals generated by the actors' beliefs, advocacy coalitions are assumed to be instrumentally rational and try to make governmental institutions behave in accordance with their policy cores. Furthermore, the Advocacy Coalition Framework proposed by Sabatier and Jenkins-Smith perceives policy change as a transformation of a hegemonic belief system within a policy subsystem. At the same time, Jordan (1990) also saw the policy network as a statement of shared interests in a policy problem. Consequently, according to the author, a policy community exists where there are effective shared "community" views on the problem.

However, some scholars question whether the shared preferences are a sufficient condition for speaking about a "coalition". It was found that an approach based on preference similarity doesn't provide any evidence about an active cooperation between the policy advocates. In fact, actors of the same advocacy coalition "may be working hand in hand, or they may not even know the other is working on the issue" (Mahoney and Baumgartner, 2015). Therefore, we use the organisational approach to coalitions to analyse the institutionalised ties that foster cooperation between like-minded actors on many issues. Moreover, many researchers found this approach useful for their studies. For instance, Hula (1999) found that interest groups form coalitions to pursue their strategic goals at reduced costs, shape public debate by influencing a broader platform, gather information, and receive symbolic

benefits. He emphasized the need to understand interest groups as part of a network and the relationships among them as relationship ties. At the same time, Granovetter (1983) examined the interpersonal networks and argued that the strength of interpersonal ties relates to the overall capacity of a network to diffuse knowledge, enhance social mobility or ensure social cohesion. Furthermore, according to the Network Theory, more open networks, which are characterized by weak ties and multiple connections between the actors, result in a higher probability of introducing new ideas and opportunities. Granovetter found that organizational decision makers use their social networks to overcome the uncertainty and distrust, as well as to reduce transaction costs. In contrast, Judge (1993) used the concept of policy communities to talk about networks characterized by stability of relationships, continuity of a highly restrictive membership, vertical interdependence based upon shared delivery responsibilities and insulation from other networks and invariably from the general public. Meanwhile, Beyers and Braun (2014) determined that joining forces produces substantial benefits compared to individual lobbying and, mostly, these benefits refer to gaining direct access and the realisation of favourable policy outcomes. According to the authors, the central position of an interest group within a large inter-organisational network gives more access to the policymakers. Moreover, they demonstrated that well- connected groups tend to display higher access to policy-makers.

The degree of conflict over an issue. Many studies on interest groups' success in policy processes highlighted the importance of the degree of conflict over an issue. According to Klüver (2011), if policy issues are highly conflictual, then it creates a difficult environment for interest groups. The author measured the degree of conflict by the dispersion of actors' policy preferences over an issue. Policy preferences are composed of basic policy choices and causal assumptions, which are needed to achieve the Deep Core beliefs of each actor in a given policy subsystem (Sabatier, 1998). Consequently, if many groups contest a policy issue, the decision-makers are confronted with countervailing forces that attempt to push the policy output in opposing directions. Interest groups should therefore find it very difficult to lobby policy- making successfully because they are fighting against a strong opposition. By contrast, if the majority of actors share the same policy goal, it should be easier for them to achieve their preferences because all actors are pushing the legislator in the same direction. Moreover, Klüver affirmed that interest groups, which are fighting for the same goal, can be regarded as one lobbying team whose aggregated efforts are decisive for the achievement of the common policy objective. At the same time, Hula (1999) found that coalition formation is not only a good vehicle for studying lobbying generally, but also it is the best way to study how lobbyists make strategic decisions in a competitive environment. According to the author, an issue is competitive for a lobbyist when he or she is confronted by other lobbyists representing members who desire policy outcomes imposing some cost on, or denying some benefit to, his or her own members. Meanwhile Mahoney (2007) found that civil society organisations are, in particular, less likely to be successful in their lobbying goals if they are engaged on a highly conflictual issue than if they are active on an issue where they face weak opposition. She determined that being part of a large lobbying coalition greatly enhances an organisation's chances of achieving its preferences. Consequently, they are more likely to have a high advocacy success. Based on these findings, we argue that in the context of a high-conflict issue, the interest groups, which belong to a large advocacy coalition, have a higher success on the issue than those which belong to a small one. Moreover, when the overall degree of conflict is high, being a member of a large advocacy coalition is also associated with a higher success in a decision-making process.

Cooperation with central actors. Several studies determined that the network position of a group has a significant impact on its policy influence. For instance, according to Bonacich (1972), the quality of ties and the number of them are important to determine the centrality of groups within a network. Consequently, she found that interest groups that are tied to well-connected groups are more powerful than groups which have a similar number of cooperative relationships with less connected groups. At the same time, Fischer and Sciarini (2015) determined that occupying a central position in a network gives an actor access to other actors' resources or information. In fact, it makes him more powerful compared to non-central organisations. Meanwhile, Christenson and Box-Steffensmeier (2013) calculated the eigenvector centrality of each actor and concluded that interest groups which collaborate with other well-connected interest groups have a greater effect on the probability that a justice rules in their favor. The authors found that in the judicial venue, particularly powerful interest groups are better informed and more attractive network partners. Consequently, they are more likely to influence decision-making processes due to their credibility. Lynch (2004) came to the same conclusion. Moreover, Christenson and Box-Steffensmeier suggested that well-connected organisations might also expect a bigger policy impact within other venues, such as within the legislative or executive. Another way an interest group might play a central role is as a middleman between two other groups (Heaney and Lorenz, 2013). Betweenness measures the number of times an interest group lies on the shortest path between several other groups. Consequently, the high betweenness interest groups are more likely to gain access to timely and sensitive information due to their high status. It was also determined that policymakers are more likely to rely on interest groups with high betweenness as contacts that minimize their transaction costs for managing the advocacy community. As it was determined by Heaney and Lorenz (2013), an interest group is able to join several coalitions, which may include different actors. This means that it may join one coalition to help advertise its issue positions to the public, a second coalition to lobby on an important provision of a pending bill, and a third coalition to advance its interests in the courts. Therefore, we assume that if an interest group cooperates with an actor having a higher degree of centrality, then it has a higher overall success. We also assume that if an interest group cooperates with a less central actor, its overall success is still high because of its position in the network.

Алексеева Т.І., доц., к.е.н,
доц. каф. міжнародних відносин, міжнародної інформації та безпеки
Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна

СУЧАСНА МІГРАЦІЙНА КРИЗА ТА ЇЇ ВПЛИВ НА НАЦІОНАЛЬНУ БЕЗПЕКУ В ЄВРОПІ

Світова міграція у XXI столітті як соціальне явище має стійку тенденцію до зростання. За останні роки кількість мігрантів до Європи збільшується. Проблема полягає не тільки в надмірній кількості мігрантів і шукачів притулку, як було до недавнього часу, а в тому, що в Євросоюзі немає однотайності щодо того, як їх приймати та розподіляти. Табори біженців, які створені у Німеччині, Польщі та інших країнах Європейського Союзу, як тимчасові не готові прийняти такий потік людей з дітлахами та людьми похилого віку та забезпечити їм довготривале перебування. У 2022 році до числа країн-мігрантів приєдналась і Україна. Тому становище стало ще більш тяжким і це не може не сказатися на економічному та безпековому середовищі країн Європи.

Міграції населення з країн Африки та Близького Сходу призводить до поширення тероризму в Європі задля впливу на політичні процеси країн ЄС. На Близькому Сході постійно виникають нові збройні заворушення, внаслідок чого страждають тисячі людей. Бажання зберегти своє життя та своїх близьких є свідченням того, що мешканці східних територій вирішують долати значну відстань не від хорошого життя, а, навпаки, з великим бажанням знайти притулок та захист. Але далеко не усі мігранти мають такі наміри. Більшість з них проникають та територію європейських країн з терористичними намірами, які стосуються і кібербезпеки і інших злочинних дій.

За даними ООН, країни, з яких походить більша частина шукачів притулку, не змінюються з 2014 року: це Сирія, Афганістан, Сомалі, Південний Судан, Судан, Демократична Республіка Конго, Центральнаафриканська Республіка, М'янма та Еритрея. Аналізуючи ситуацію останніх років, можна побачити, що багато мігрантів із Африки та Близького Сходу під впливом релігійного фундаменталізму створюють загрозу європейській безпеці всередині ЄС. Тому усередині Євросоюзу формуються окремі блоки з протилежними інтересами щодо іммігрантів, що підриває загальний дух та політику ЄС. Активна пропаганда мігрантами своїх ідеологічних цінностей негативно впливає на культурні традиції більшості країн Європи. Загрозою цього процесу може бути вихід країн-членів з ЄС.

У свою чергу це впливає на інформаційну загрозу ЄС. Під впливом активної радикальної пропаганди з боку мігрантів громадяни ЄС поїхали воювати у якості добровольців до Сирії та Іраку, прийнявши іслам, а повертаючись до ЄС були готові воювати на боці радикальних ісламістів. Для країн ЄС, а саме Іспанії, Греції, Італії, Німеччини, Швеції, де мігранти знайшли найсприятливіші умови для проживання та своєї терористичної діяльності, це великий удар по національній безпеці та політичній стабільності.

Треба зауважити той факт, що однією з причин голосування у Британії щодо її виходу з ЄС було збільшення кількості іммігрантів у країні. Зокрема настрої популістів проти втікачів у пошуках кращого життя, зумовили негативні настрої місцевого населення проти мусульман, яких звинувачують у занепаді християнських цінностей у Європі. Наслідки інтенсивної міграції мусульманського населення можуть бути катастрофічними. Якщо потік мігрантів буде лише посилюватися, то ЄС в майбутньому може взагалі втратити контроль над нелегальним перебуванням громадян інших держав.

Задля вирішення проблеми міграційної кризи держави члени ЄС створили спільну комплексну міграційну політику, основа якої базується на принципі солідарності в безпекових питаннях країн, а також на домовленості про розподіл біженців за квотами та соціальної адаптації мігрантів. Інакше кажучи, кожна держава, що входить до Європейського Союзу, зобов'язалася забезпечити притулок для певної кількості біженців і спільно покращувати контроль міграційних потоків та безпекових аспектів.

Для цього необхідним є прийняття нормативно-правових актів, які б регулювали кількість мігрантів у країнах Європи. Проте необхідна розробка документів, які б зобов'язали не лише країни ЄС, а й третю сторону, звідки мігрують біженці, створити обов'язкові умови для нормального існування населення та забезпечення безпеки певному народу на регіональному рівні. Відзначаючи успіхи в подоланні міграційної кризи, 12-й голова Єврокомісії Жан-Клод Юнкер водночас підкреслював, що міграція залишатиметься викликом для майбутніх поколінь європейців на довгі роки.

Таким чином, варто зазначити, що у сучасному світі не тільки інформаційна безпека ЄС, а й безпека усіх країн світового співтовариства знаходиться у небезпеці через ісламський чинник, який впливає на світ в цілому та спричиняє безлад у суспільстві, що в свою чергу призводить до негативних змін у геополітиці.

ФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМІВ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ БЕЗПЕКИ ТУРИСТИЧНОЇ ГАЛУЗІ

В Україні склалася дещо неоднозначна ситуація з визначенням понятійно-категорійного апарату галузі науки «Публічне управління й адміністрування». Науково-методологічну основу цієї галузі становлять положення галузі науки «Державне управління», хоча мало б відбутися навпаки. До речі, галузь науки «Державне управління» була офіційно включена до переліку галузей науки, у межах яких може бути присуджено науковий ступінь, Кабінетом Міністрів України у 1997 році [13].

Причини довготривалого впровадження галузі науки публічно-управлінського блоку варто шукати в традиціях державотворення нашої країни (прагненні спочатку розвивати командно-адміністративну систему управління, а згодом здійснити стрімкий перехід до демократичного управління та публічного адміністрування). У продовження відзначимо, що вітчизняна галузь науки «Публічне управління й адміністрування» відзначається відносно високим рівнем наукового опрацювання, але має стан перманентного розвитку. погоджуємося з Ю.Ковбасюком, В.Морозом та іншими вченими, які звертають увагу на важливість забезпечення подальшого розвитку вищезазначеної галузі науки шляхом підвищення її ролі в науково-теоретичному супроводі соціальних трансформацій, державноуправлінських реформ, визначенні їхніх наслідків і ризиків, пов'язаних із запровадженням, а також удосконаленні державної політики [13].

Підкреслимо, що в межах категоріального апарату використовуємо окремі напрями вдосконалення галузі державноуправлінського блоку, зокрема розглянуті під час наукових пошуків В.Бакуменка, О.Білотіла, С.Домбровської, Г.Колєди, О.Кошарного, Н.Леоненко, І.Лінтур, І.Лопушинського, В.Мороза, С.Нездоймінова, Т.Райхенбаха, Н.Рибальченко (Гостевої), Р.Рудницької, В.Сиченка, Л.Христенко, Е.Щепанського та ін. [1-15]. Відтак, це дослідження є логічним продовженням проаналізованих наукових робіт зазначених учених.

Розгляд наукових напрацювань [2; 12] дозволив систематизувати найбільш відомі підходи до характеристики змісту категорії «механізми державного управління», що є першоджерелом у визначенні механізмів державної політики в туристичній сфері. Наведені підходи дозволяють зробити такі проміжні висновки щодо сутності дефініції «механізми державного управління»:

– ці механізми включають низку елементів (цілі, функції, форми, важелі, процедури, методи, інструменти, рішення тощо), що відзначаються уніфікованістю, яка необхідна для виконання конкретного завдання із урахуванням певної технології (організаційно-структурний підхід);

– механізми державного управління відзначаються динамічністю (для вирішення кожної управлінської задачі використовуються певний набір функцій, важелів, процедур, методів, інструментів, що зумовлюють постійну зміну стану всієї системи управління (організаційно-функціональний підхід);

– механізм державного управління представляє собою інституціонально оформлену та легітимізовану (визнану суспільством) систему зв'язків між суб'єктами державного управління (органами державної влади та їхніми посадовими особами) й об'єктами державного управління, а також необхідних для нього інструментів і ресурсів (правових, фінансових, адміністративних, людських та ін.) (інституціональний підхід);

– будова механізмів державного управління, а також практика їхнього використання, зумовлюються змістом державної політики, зокрема її цілями та завданнями. При цьому кожен із механізмів державного управління є унікальним настільки, наскільки може бути застосований повторно для досягнення аналогічної мети й однотипних цілей (системний підхід).

Приймаючи до уваги зміст тлумачень категорії «механізм державної політики (управління, регулювання) у туристичній сфері», розглянуті вищезгаданими науковцями, можемо сформулювати такі основні узагальнення:

1) наявна чисельна група науковців, які в запропонованих визначеннях механізму державної політики (управління, регулювання) у туристичній сфері, звертають увагу на те, що цей механізм є системою організаційних структур (органів) та їхніх посадових осіб. На нашу думку, ця група вчених застосовує, насамперед, організаційно-структурний та інституційний підходи, що певною мірою звужує зміст відповідної категорії до статичного рівня її сприйняття;

2) складова механізму державної політики (управління, регулювання) у туристичній сфері як «процедури прийняття управлінських рішень», на наш погляд, також є статичною характеристикою, що виокремлює О.Давидова, застосовуючи організаційно-функціональний підхід. Це цілком відповідає змісту висловленого нами припущення щодо статичності цього та організаційно-структурного підходів до тлумачення змісту категорії «механізм державної політики в туристичній сфері»;

3) механізм державної політики (управління, регулювання) у туристичній сфері є похідним від її ідеї, сутності, тому цей механізм виступає її атрибутом і своєрідним індикатором рівня демократизації державної влади, сталого розвитку суспільного життя, його екологізації тощо (системний підхід).

Таким чином, змістовно-методологічна диференціація понять, яка має місце в межах фундаментальної науки, дає підстави стверджувати таке:

1) категорії «механізми державного управління» та «механізмів державної політики (управління, регулювання) у туристичній сфері» мають спільні складові, але не є тотожними. Кожна з цих категорій відзначається своєю унікальною площиною позиціонування у межах публічно-управлінської науки;

2) різниця між «механізми державного управління» та «механізмів державної політики (управління, регулювання) у туристичній сфері» може бути розкрита крізь призму виявлення специфічних ознак кожної з цих категорій, а також визначенням місця механізму державної політики у сфері забезпечення безпеки туристичної галузі. Для всіх цих механізмів унікальною характеристикою є рухливість організаційно-інституційної системи (представленої практичними діями суб'єктів управлінської діяльності);

3) адміністративні, організаційні, економічні, правові, екологічні та інші механізми державного управління → механізми державної політики (управління, регулювання) у туристичній сфері → механізмів державної політики у сфері забезпечення безпеки туристичної галузі не лише можуть, а й повинні використовуватися за межами суб'єктно-об'єктних відносин державного управління.

Висновки. Вищенаведені узагальнення та пропозиції, зважаючи на складність і багатоаспектність вияву обраного предмету наукового пошуку, не вичерпують порушеної проблематики, тому можуть бути доповнені під час подальших наукових розвідок. Це сприятиме розвитку методологічного підґрунтя публічно-управлінської науки, що, у свою чергу, удосконаленню практики використання відповідних механізмів державної політики у сфері забезпечення безпеки туристичної галузі.

Список використаної літератури:

1. Алексеева Ю.В. Державне регулювання розвитку туристичної галузі України в контексті досвіду Франції : автореф. дис. ... канд. наук з держ. управління. Одеса, 2005. 20 с.
2. Бакуменко В.Д., Князев В.М., Сурмін Ю.П. Методологія державного управління: проблеми становлення та подальшого розвитку // Вісник УАДУ. 2003. № 2. С. 11–27.
3. Валентюк І.В. Організаційно-економічні механізми державного регулювання туристичної сфери України : дис. ... канд. наук з держ. упр. Київ, 2005. С. 181.
4. Горецький А.І. Складові механізми державного управління розвитком рекреаційної сфери на прикладі Карпатського регіону // Ефективність державного управління. 2014. Вип. 38. С. 326-331.
5. Гостева Н.П. Механізми реалізації державної політики в галузі туризму // Науково-виробничий журнал "Держава та регіони". Серія: Державне управління. 2009. №3. С.27-32. URL: https://tourlib.net/statti_ukr/gostjeva2.htm.
6. Давиденко Л.І. Державне регулювання сфери туризму на обласному рівні: автореферат дис. к.держ.упр. 25.00.02. ДДУУ. Донецьк. 2006. 19 с.
7. Давидова О.Г. Державне регулювання розвитку туристичної діяльності в Україні : автореф. дис. ...канд. екон. наук. Полтава, 2013. 20 с.
8. Домбровська С.М., Білотіл О.М., Помаза-Пономаренко А.Л. Державне регулювання туристичної галузі України: монографія. Харків: НУЦЗ України, 2016. 196 с.
9. Друк В.В. Особливості політики держави у сфері гірського туризму // Державне управління: удосконалення та розвиток № 5, 2012. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=421>.
10. Козловський С.В. Державне регулювання в галузі туризму: становлення і розвиток в Україні: автореферат дис. к.держ.упр. 25.00.02. Нац. акад. держ. упр. Київ. 2008. 19 с.
11. Коледа Г.І. Реформування публічного управління сферою туризму гна регіональному рівні в умовах децентралізації в Україні. URL: http://www.dridu.dp.ua/nauka/df/dis/Koleda_dissertation.pdf.
12. Малиновський В.Я. Державне управління: навч. посіб. Луцьк: Вежа, 2000. 558 с.
13. Мороз В.М. Діалектика єдності та протиріч змісту категорій «механізми державного управління» та «механізми держави» // Вісник національного університету цивільного захисту України. Серія: Державне управління. 2019. Вип. 2. С. 181-196.
14. Пап В.В., Вашурін О.В., Осташ В.В. Механізми державного регулювання туристичної сфери в Україні // Науковий вісник Мукачівського державного університету. 2016. № 21 (16). С. 225-235.
15. Щепанський Е.В. Форми та методи управління соціально-економічним розвитком: теоретичний аспект // Університетські наукові записки. Часопис ХУУП. 2009. № 3. С. 273-279.

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД БОРОТЬБИ З ТЕРОРИЗМОМ: МЕХАНІЗМИ ПРОТИДІЇ

У сучасному інформаційно розвиненому світі проблеми тероризму звертають на себе увагу як окремих держав, так і світової спільноти в цілому, проте події глобального масштабу (11 вересня 2001 р. в США, баски в Іспанії, ІРА у Великобританії, нескінченні вибухи в Іраку і Пакистані) складно порівняти з процесами, що відбуваються на території України. Проте попри те, що Україна не представляє особливого інтересу для міжнародних терористичних організацій, як стверджують експерти, це не є приводом для ігнорування розвитку законодавства і механізмів дії і регулювання стосунків, що виникають у зв'язку з організацією охорони суспільства і держави від тероризму і боротьбою з ним.

На сучасному етапі проявляється нова, особлива функція терористичних актів. Класичний тероризм завжди був формою шантажу влади або світової спільноти і відкрито або навіть демонстративно висував свої вимоги, наприклад, виплатити викуп, звільнити з в'язниць однодумців, припинити військові дії і так далі. Проте останнім часом все частіше здійснюються анонімні терористичні акти з незрозумілими цілями. Однією з них може бути об'єднання або розширення власних рядів у відповідь на спровоковані акції відплати.

Варто відмітити, що боротьба за створення легітимних і представницьких політичних установ пов'язана з історичним прагненням виключити загрозу сили і насильства з повсякденної людської взаємодії. На відміну від антитерористичної діяльності відповідальних суб'єктів у боротьбі з тероризмом, орієнтовану передусім на реалізацію спеціальних заходів антитерористичними підрозділами, дії яких регулюються комплексом нормативно-правових актів, антитерористична політика держави повинна мати комплексний характер і реалізовуватися на основі системної протидії. Вона припускає відкритість і публічність цілеспрямованих дій державних інститутів безпеки з регулювання громадських стосунків в цілях мінімізації і усунення причин, що породжують і каталізують прояви тероризму (екстремізму)[1].

У зв'язку з вищевикладеним країни, яким безпосередньо погрожує небезпека підриву соціальних, економічних, політичних стосунків в суспільстві, проводять для вирішення проблем тероризму найрізноманітніші заходи як регіонального, загальнодержавного, так і міжнародного значення. До них можна віднести різноманітні семінари, форуми, метою яких є виявлення критичних цивільних потреб, мобілізацію необхідного досвіду і ресурсів для задоволення таких потреб і підвищення глобальної співпраці, розробку стратегій і програм по зміцненню стійкості у боротьбі з тероризмом, прогнозування і статистичну діяльність, а також здійснення дієвих превентивних заходів. У Конкретній стратегії США (2011 р.) мета і завдання боротьби з тероризмом конкретизовані і прив'язані до конкретних країн і регіонів. При цьому головним об'єктом антитерористичних зусиль американського уряду є національна територія США і діяльність «доморослих екстремістів», інспірованих ідеологією Аль-каїди, проте безпосередньо не пов'язаних з цією терористичною організацією.

Для ефективної боротьби з тероризмом Європейський Союз пропонує організувати свої дії з чотирьох цілей: профілактика, захист, переслідування і відповідь [2].

Виходячи з вищезгаданого, можна сформулювати заходи для ефективного функціонування загальнодержавної системи протидії тероризму в Україні, які залежать від консолідованої реалізації системи заходів за такими напрямками:

- своєчасне внесенню змін і доповнень в діючу нормативно-правову базу, яка повинна забезпечувати змістовну ідентичність основних понять в чинних законах і Кримінальному кодексі України;
- уточненню змісту і суті понять «тероризм», «терористична діяльність», «терористичний акт»;
- вдосконаленню нормативно-правової бази у сфері протидії екстремізму шляхом правового визначення понять «екстремізм» і «екстремістська діяльність»;
- оптимізації системи правових заходів з попередження і припинення діяльності суб'єктів тероризму і їх прибічників;
- розробка адміністративно-правових і кримінально-правових заходів відповідальності за дії терористичного характеру або такі, які сприяли здійсненню терористичної діяльності;
- розробка адміністративно-правового інструментарію відповідальності суб'єктів антитерористичного реагування, які безпосередньо здійснюють таку діяльність або беруть участь в межах своєї компетенції;
- удосконалення і подальший розвиток механізмів міжвідомчої координації і взаємодії відповідальних суб'єктів боротьби з тероризмом шляхом уточнення компетенції центральних органів виконавчої влади, що беруть участь в цій діяльності в межах своєї компетенції;

здійснення парламентського контролю за процесом розробки і реалізації планів і програм в області боротьби з тероризмом при безпосередній участі профільного Комітету Верховної Ради України ;

- посиленню інформаційно-координаційної діяльності Антитерористичного центру шляхом активізації інформаційно-аналітичного і науково-методичного напрямів його роботи;
- забезпечення більшої відкритості і публічного характеру діяльності Антитерористичного центру при Службі безпеки України з реалізації профілактичних заходів у боротьбі з тероризмом;
- вдосконалення процесу стратегічного планування шляхом розробки політико-програмних документів у сфері боротьби з тероризмом;
- удосконаленню процесу державного управління шляхом перенесення центру тяжіння на виявлення і нейтралізацію небезпечних соціальних чинників для зниження рівня теророгенності суспільства;
- коригування державної політики протидії тероризму на основі аналізу реального стану загрози тероризму в Україні;
- концентрації матеріально-технічних і фінансових ресурсів на пріоритетних напрямках забезпечення діяльності суб'єктів з протидії тероризму, реалізації зваженої кадрової політики.

Список використаної літератури:

1. Организация по безопасности и сотрудничеству в Европе (ОБСЕ), Бюро по демократическим институтам и правам человека (БДИПЧ) (2007). Противодействие терроризму, защита прав человека: Руководство. Warsaw: ODHR
2. Шемшученко Ю. С. Державний суверенітет і правова держава К. : Віче, 2010. 16 (277) . С. 2–3

КОЛАБОРАЦІОНІЗМ У ПУБЛІЧНОМУ УПРАВЛІННІ

Публічне управління є «діяльністю органів державного управління, органів місцевого самоврядування, представників приватного сектору й інститутів громадянського суспільства в межах визначених законом повноважень і функціональних обов'язків щодо формування та реалізації управлінських рішень суспільного значення, політики розвитку держави й її адміністративно-територіальних одиниць» і «пов'язане з демократичними цінностями, принципами верховенства права, поваги до гідності людини, недискримінації, рівності, справедливості, безпеки, ефективності тощо» [1, с. 144]. З 2014 р. публічному управлінню загрожує проблема колабораціонізму (від фр. collaboration – співпраця) – «усвідомленого, добровільного та зумисного співробітництва з ворогом у його інтересах і на шкоду своїй державі та її союзникам» [2], що спричинює сепаратистські рухи у суспільстві.

Зазначимо, що 17.07.2014 р. був зареєстрований проект Закону «Про протидію і запобігання сепаратизму та подолання наслідків сепаратистської діяльності на території України (десепааратизацію)» (№ 4300а), де під сепаратизмом розуміється «діяльність, яка спрямована на відокремлення частини території України з етнічних, мовних, релігійних мотивів для створення нової держави, наділеної політичною самостійністю або широкою автономією», може мати «ознаки правопорушень, які передбачають кримінальну чи адміністративну відповідальність», й відповідно до суб'єктів публічного управління в розд. 2 запропоновані люстраційні заходи десепааратизації [3]. Проте, цей законопроект було прийнято лише в першому читанні. Така половинчата робота, на наш погляд, не вирішила проблему, а сприяла її поширенню.

У березні 2022 р., в умовах повномасштабної війни Російської Федерації проти України, Верховною Радою прийнято закони: «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення відповідальності осіб, які здійснювали колабораційну діяльність» і «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність». Відповідні зміни внесено до Виборчого кодексу України та законів України «Про свободу совісті та релігійні організації», «Про державну таємницю», «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності», «Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону», «Про політичні партії в Україні», «Про військовий обов'язок і військову службу», «Про громадські об'єднання», «Про благодійну діяльність та благодійні організації» [4]. У Кримінальному кодексі України запропоновано визначити зміст колабораційної діяльності громадянина України (шляхом додання ст. 111⁻¹), зокрема [5]:

1. Публічне заперечення (через поширення відповідної інформації за допомогою ЗМІ або Інтернет мережі) здійснення збройної агресії проти України, встановлення й утвердження тимчасової окупації частини її території; заклики до підтримки рішень, дій держави-агресора та/або її збройних формувань, окупаційної адміністрації до співпраці, до невизнання поширення державного суверенітету України на тимчасово окуповані території.

2. Добровільне зайняття посади, пов'язаної / не пов'язаної з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських функцій, у незаконно створених на тимчасово окупованій території органах публічної влади, участь в організації та проведенні незаконних виборів, референдумів або публічні заклики до їх проведення.

3. Здійснення пропаганди у закладах освіти (різного рівня й форм власності) на підтримку здійсненню збройної агресії проти України й уникненню відповідальності, встановленню й утвердженню тимчасової окупації, впровадженню стандартів освіти держави-агресора.

4. Передача створеним на тимчасово окупованій території незаконним збройним чи воєнізованим формуванням та/або держави-агресора матеріальних ресурсів і введення відповідної господарської діяльності.

5. Організація й проведення заходів політичного характеру (збори, мітинги, конференції, круглі столи тощо), здійснення інформаційної діяльності (створення, одержання, зберігання, використання та її поширення) на підтримку держави-агресора, її окупаційної адміністрації чи збройних формувань, уникнення відповідальності за збройну агресію проти України, активна участь у таких заходах.

6. Добровільне зайняття посади в незаконно створених на тимчасово окупованій території судових або правоохоронних органах, участь у незаконних збройних чи воєнізованих формуваннях, надання їм допомоги у веденні бойових дій проти Збройних Сил України й інших військових і добровольчих формувань, утворених відповідно до законів України, або самостійно організовані для захисту незалежності, суверенітету та територіальної цілісності України.

7. Вчинення особами, зазначеними у згаданій статті, дій або прийняття рішень, що призвели до загибелі людей або настання тяжких наслідків.

У Верховній Раді України 26.04.2022 зареєстровано проєкт Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо очищення влади від засновників та членів антиукраїнських політичних партій» (№ 7318). Проте, чи гарантуватиме прийняття цього закону, що в майбутньому не з'являться інші антиукраїнські політичні сили на національному, регіональному й місцевому рівнях?

Таким чином, на законодавчому рівні закріплено, що саме вважати колабораційною діяльністю й яким чином забезпечити відповідальність осіб, які її здійснювали. Разом з тим, на наш погляд, на державному рівні потрібно більше уваги приділяти: 1) дотриманню суб'єктами публічного управління конституційних та етичних норм у своїй діяльності, 2) виховуванню у громадян, у першу чергу в молоді як потенційних у майбутньому суб'єктів публічного управління, почуття патріотизму, розуміння та відповідального ставлення до того, що «Україна є суверенна і незалежна, демократична, соціальна, правова держава. Суверенітет України поширюється на всю її територію. Територія України в межах існуючого кордону є цілісною і недоторканою. Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Державною мовою в Україні є українська мова» та інше (ст. 1-3, 10 Конституції України) [6], 3) кардинально змінити інформаційну політику, особливо на підконтрольних з 2014 року державі-агресору територіях тощо.

Список використаних джерел:

1. Публічне управління : термінол. слов. / уклад. : В. С. Куйбіда, М. М. Білинська, О. М. Петрос та ін. ; за заг. ред. В. С. Куйбіди, М. М. Білинської, О. М. Петрос. Київ : НАДУ, 2018. 224 с.
2. Грабовський С. І. Колабораціонізм. *Енциклопедія сучасної України*. URL : https://esu.com.ua/search_articles.php?id=4446
3. Про протидію і запобігання сепаратизму та подолання наслідків сепаратистської діяльності на території України (десепаратизацію) : проєкт закону від от 17.07.2014 № 4300а. URL : http://search.ligazakon.ua/1_doc2.nsf/link1/JG3BG68A.html
4. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення відповідальності осіб, які здійснювали колабораційну діяльність : Закон України від 03.03.2022 № 2107-IX. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2107-20#Text>
5. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність : Закон України від 03.03.2022 № 2108-IX. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2108-20#Text>
6. Конституція України від 28.06.1996. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

ДИНАМІЧНА МОДЕЛЬ СУЧАСНОЇ ОСВІТНЬОЇ КАДРОВОЇ ПОЛІТИКИ

Для сьогодення важливим завданням кадрової політики вищої школи є можливість переходу від статичної моделі до динамічної. Для цього необхідними факторами будуть: прозорість закладів вищої освіти при рішенні кадрових питань, достатня мобільність викладацького складу, відхід від інститутоцентризму, зменшення контролю та опіки викладацького складу зі сторони центральних органів виконавчої влади, забезпечення достатності в оцінці надійності та прозорості процедур, котрі застосовуються під час реалізації кадрової політики в ЗВО.

Заклади вищої освіти мають право визначати усі вимоги, які висуваються до викладацького складу. Цей перелік вимог формується завдяки основним положенням, котрі формуються центральними органами виконавчої влади. Сучасний викладач повинен підпорядковуватися такій інституції та усім виставленим до нього вимогам. Що стосується динамічної моделі реалізації кадрової політики, то вона повинна виходити за межі фізичного суб'єкта, котрий отримує можливість для власної ініціативи та використовує весь свій власний потенціал, задля обґрунтування можливості займатися викладацькою діяльністю та проводити дослідження в ЗВО. Основним моментом в такій моделі буде не відповідність формальним вимогам кандидата у викладачі, а його перспектива в плані пропозицій, з якими він приходить в ЗВО[1].

Для забезпечення якості кадрової політики закладів вищої освіти необхідно адекватно реагувати на внесені пропозиції. При динамічній моделі ми можемо говорити про спроможність потенціалу ЗВО дотримуватися тієї або ж іншої перспективної пропозиції. Щоб можна було розбудовувати динамічну модель кадрової політики необхідні попередні заходи, котрі можна сформулювати у вигляді рекомендацій:

- необхідне спрощення існуючої ієрархічної моделі науково-педагогічного суспільства, яка досить тісно взаємодіє зі статичною моделлю кадрової політики сьогодні у вищій школі. Буде нерозумно здійснювати перехід до динамічної моделі, коли буде існувати теперішня модель, котра передбачає собою досить складну процедуру присвоєння вчених звань, а також дворівневу систему наукових ступенів;
- проведення ефективної кадрової політики вищої школи повинна базуватися на національній системі забезпечення якості вищої освіти. Саме такий підхід повинен бути визначальним при прийнятті будь-яких рішень, котрі ухвалюються стосовно кадрової політики взагалі у вищій школі[2]. Якраз при підготовці Порядку присвоєння вчених звань варто застосовувати даний підхід, а також при ухваленні рішень, які б привели до відмови цього Порядку. Будь-яке рішення, котре приймається стосовно кадрової політики у вищій школі визначається спроможністю забезпечити якість вищої освіти суб'єктами національної системи настільки надійно, що буде гарантований результат виконання;
- варто остаточно відмовитися від практичного формування формалізованих вимог до науково-педагогічних кадрів та виставляти претензії до повноти таких вимог. Краще проводити пошук оптимальних вимог до викладацького складу вищої школи, котрі висувають та контролюють центральні органи виконавчої влади, а також здійснювати перехід до моніторингу процесів реалізації кадрової політики у вищій школі.
- під час перехідного періоду доцільним буде проведення конкурсів за заміщення посад науково-педагогічних працівників в закладах вищої освіти;
- при проведенні конкурсу на заміщення науково-педагогічних посад в ЗВО насамперед необхідно враховувати пропозиції кандидата та їх перспективи реалізації в найближчі п'ять-десять років;
- завдяки проведенню конкурсу на заміщення науково-педагогічних посад в ЗВО необхідно оцінювати не самого кандидата, а повний перелік його пропозицій. Повний перелік пропозицій не обмежується лише умовами конкурсу, а повинен формуватися особисто кандидатом, та містить в собі усі переваги та підтвердження того, що даний працівник може претендувати на викладання та проведення досліджень в конкретному ЗВО. В такий список доробок входять навчально-методичні та науково-дослідні розробки, котрі кандидат буде впроваджувати в життя продовжуючи працювати в закладі вищої освіти;
- накопичені здобутки кандидата на заміщення посади науково-педагогічного складу в ЗВО можуть лише слугувати підґрунтям для визначення його спроможності до подальшого саморозвитку та досягнення майбутніх поставлених цілей, котрі він перед собою буде намагатися ставити. Проте все ж таки варто оцінювати перспективи кандидата та дослідника в майбутньому. Новітня кадрова політика в вищій школі повинна бути направлена на те, щоб змушувати викладача на постійне осмислення власних перспектив в майбутньому, а не задовольнятися його сьогоднішніми науковими та дослідницькими результатами.

Список використаної літератури:

1. Вавренюк С.А. Підходи та інноваційні технології в освітньому просторі / С.А. Вавренюк // зб. мат. XIV Міжнар. конф. «Стратегія якості у промисловості і освіті», 4-7 червня 2018 р., Варна, Болгарія. – С. 151-154.
2. Вавренюк С.А. Проблеми та напрямки досягнення якості освіти на етапі реформування вищої освіти України / С.А. Вавренюк// Інвестиції : практика та досвід : наук.-прак. журнал. Сер. : Державне управління. – К. : ТОВ «ДКС Центр», 2018. – Вип. 14. – С. 79-83.

УСУНЕННЯ ЗАГРОЗ НАЦІОНАЛЬНІЙ БЕЗПЕЦІ ШЛЯХОМ ВРЕГУЛЮВАННЯ КОНФЛІКТУ ІНТЕРЕСІВ НА ДЕРЖАВНІЙ СЛУЖБІ

На початку 20-х років ХХІ століття Україна піддається багатоманіттю різновидових загроз національній безпеці України, під яким у загальному розумінні визначаємо сукупність умов і чинників країни, що створюють потенційну або реальну небезпеку життєво важливим інтересам громадян й держави.

Наразі однією з таких загроз є проблематика конфлікту інтересів на державній службі, вона є надзвичайно актуальною для українського суспільства та потребує ґрунтовного дослідження. На сьогодні, поняття конфлікту інтересів на державній службі для України є досить новим, та в зв'язку з цим повною мірою недослідженим. Лише нещодавно наша держава визнала факт існування конфлікту інтересів та в законі України «Про запобігання корупції» запровадила цей, у минулому незнаний, новий термін. Проте, проблема виникнення конфлікту інтересів сформувалась протягом багатьох років, вона обумовлена складними систематичними історичними подіями, у зв'язку з якими на території нашої країни ментально укорінилась модель прийняття рішень на користь певних осіб, отримання винагороди за прийняття певних рішень, розподіл посад за принципом «родинних зв'язків», вирішення завдань шляхом впливу «своїх людей» [1]. Все це давно набуло загрозливих масштабів, стало основою для формування корупційної культури, джерелом генерування несправедливості, загрозою національній безпеці.

Як відомо, в умовах сучасності, проблеми національної безпеки виходять на перший план майже в усіх країнах світу в тому числі і в Україні. В час світових геополітичних трансформацій забезпечення національної безпеки України обумовлене гуманітарними, економічними, політичними, військовими, соціальними аспектами. Конфлікт інтересів, як прояв корупції, є однією з основних проблем, що становить загрозу національній безпеці. Саме тому важливим питанням є розуміння його особливостей, передумов виникнення, аналіз наявних шляхів врегулювання та пошук нових.

Конфлікт інтересів є складним і багатозначним поняттям, яке утримує роками стійкий інтерес як у міжнародному науковому співтоваристві, так і у вітчизняному полі досліджень. Зокрема, це поняття зустрічається в міжнародному законодавстві, нормативно-правових актах окремих держав, дослідженнях різних авторів серед яких варто виділити: О.Климович, М.Рудакевича, О.Токар-Остапенко, О.В. Сосніна, Т.Е. Василевської, І.П. Лопушинського, О.П. Дзьобаня, Н.А. Липовської, Б.Авер'янова, Т.Коломоєць, Л.Білої-Тіунової, О.Томкіної, Г.Ткача, В.Колпакова, Ю.Битяка, М.Баюка, П.Волянського та ін.

За результатами аналізу, конфлікт інтересів на державній службі можна ідентифікувати як наявність у певної особи приватного інтересу в галузі посадових чи представницьких повноважень, що може безпосередньо вплинути на прийняття нею рішень, вжиття дій чи вчинення бездіяльності в ході реалізації власних повноважень, або ж це наявність реальних суперечностей між особистим інтересом та повноваженнями особи. Тобто виникає суперечлива ситуація між особистою зацікавленістю державного службовця і законами організації, суспільства або держави.

Для розуміння яку саме загрозу національній безпеці становить конфлікт інтересів визначимо його особливості. До основних з них належать:

- Можливість завдання шкоди законним інтересам інших осіб
- Відсутність об'єктивності у рішеннях службовця, при виконанні ним посадових обов'язків
- Недосконале регулювання з боку законодавства
- Суперечливість між особистим інтересом державного службовця та його посадовими обов'язками
- Відсутність сучасної системи звітності, контролю та аудиту діяльності
- Зміна публічних інтересів приватними
- Невисокий моральний рівень певного державного службовця
- Наявність у службовій діяльності сфер, що передбачають ухвалення рішень на підставі суб'єктивних оцінок.

- Виникнення сумніву у інших осіб щодо «правління закону» та вимоги законності
- Відсутність дієвих норм і правил врегулювання виниклого конфлікту інтересів
- Порушення принципів прозорості, толерантності та рівності.

Виходячи з цього, можемо зауважити, що конфлікт інтересів ставить під загрозу національну безпеку, вражаючи правові, організаційні та моральні основи держави.

- Причинами виникнення конфлікту інтересів на державній службі є [2]:
- різний характер публічної поведінки, ступінь освіти, життєвий досвід;
  - стан комунікацій;

- розходження цілей;
- різне ранжування цінностей;
- обмеженість ресурсів, що розподіляються між групами;
- взаємозалежність завдань окремих груп;
- існування авторитетності.

На сьогодні, в Україні все ще триває процес визначення пріоритетних національних інтересів, які мають бути властиві демократичній державі, стабілізації наявної ситуації всередині країни та формування умов для подальшого її розвитку. При цьому вже з'явилося усвідомлення необхідності мінімізації негативних наслідків такого явища як конфлікт інтересів на державній службі. Але проблеми в законодавстві, недостатня увага держави та суспільства в минулому до даного явища, недостатня боротьба та одноманітні методи врегулювання конфлікту інтересів, становлення конфлікту інтересів безневинним для нашої ментальності призвели до того, що за багато років конфлікт інтересів негативно вплинув на прозорість та ефективність державного управління, сформував недовіру суспільства до держави в цілому, підірвав авторитет державних службовців.

Тривалий час для врегулювання конфлікту інтересів використовувалося наявне законодавство та підхід, який спрямований на усунення наслідків, тобто він застосовувався коли конфлікт інтересів вже відбувся. Зараз же необхідна трансформація цього процесу, розвиток випереджувальних, спрямованих на профілактику конфлікту інтересів заходів, до яких можна віднести:

- навчання державних службовців;
- консультації;
- розвиток свідомості громадян, спонукання їх до контролю за органами влади;
- підвищення ефективності діяльності антикорупційних органів;
- вдосконалення законодавчої бази, її реформування та спрямування на вирішення проблеми конфлікту інтересів з метою забезпечення прав і свобод людини і громадянина.

Враховуючи вищезазначене, заходи в сфері протидії корупції, зокрема врегулювання конфлікту інтересів, які зараз уживає держава через низку політичних, організаційно-управлінських, економічних, морально-психологічних та ідеологічних факторів, не сприяють відчутним позитивними змінам.

Отже, на нашу думку, пошук нових рішень та нових шляхів запобігання конфлікту інтересів, формування цілеспрямованої політики, послідовні дії, вироблення технологій, оцінка здійснюваних заходів та використання міжнародного досвіду сприятимуть побудові прозорого демократичного державного управління в Україні, модернізації наявної системи управління, адаптації її до європейських вимог та стандартів, наданню якісних послуг чесним шляхом та підвищенню довіри громадян до державних службовців, забезпеченню національних інтересів, зміцненню національної безпеки.

Список використаної літератури:

1. Модернізація професійної підготовки державних службовців в умовах глобальних викликів та сучасних змін в суспільстві : зб. тез міжнар. круглого столу, Україна–Литовська Республіка, 08 лип. 2021 р., м. Київ / редкол. : Ольга Андрєєва, Ірина Криворучко, Наталія Ларіна ; за заг. ред. Лариси Комахи. Київ : Навч.-наук. ін-т публ. упр. та держ. служби Київ. нац. ун-ту імені Тараса Шевченка, 2021. 7-8 с
2. Олійник Є. О., Олійник А. С., Волкова Н. В., Ярошенко А. В. Врегулювання конфлікту інтересів на державній службі як важливий напрям адміністративної реформи в Україні. *Інвестиції: практика та досвід*. 2019. № 20. С. 91–97. DOI: [10.32702/2306-6814.2019.20.91](https://doi.org/10.32702/2306-6814.2019.20.91)
3. Кузнік А.Ю Врегулювання конфліктів інтересів на державній службі // Політ. Сучасні проблеми науки : тези доповідей XXI Міжнародної науково-практичної конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених . – Національний авіаційний університет. – Київ, 2021.
4. Теорія та практика державного управління : зб. наук. пр. – Х. : Вид-во ХарPI НАДУ “Магістр”, 2014. – Вип. 3 (46). – 263-271 с.
5. Біляк Ю.В. Сучасні концепції дослідження конфліктів інтересів / Ю.В. Біляк // *Економіка та держава*. No 9. Київ, 2020. – С. 83–85.

РОЛЬ МІЖНАРОДНИХ ІНСТИТУЦІЙ У СФЕРІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

Механізм регулювання системи охорони здоров'я передбачає взаємодію всіх учасників ринку за допомогою інституцій та інструментів державного регулювання ринку медичних послуг та системи охорони здоров'я України загалом. Публічні інституції здійснюють співробітництво та взаємодію на трьох рівнях: міжнародному, національному та регіональному. Цілі, завдання та інструменти кожного рівня різні, але всі вони спрямовані на вирішення завдань, спільних для сфери охорони здоров'я як на глобальному рівні, так на національному. Роки пандемії COVID-19 та місяці воєнного стану надали змогу Україні визначити роль міжнародних інституцій у сучасному світі та отримати реальну допомогу та постійну підтримку.

Переходячи до аналізу особливої ролі міжнародних організацій в інституційному механізмі державного управління охороною здоров'я, необхідно зупинитися на ВООЗ, Всесвітня медична асоціація, Міжнародний валютний фонд, Загальноєвропейська комісія з питань охорони здоров'я і сталого розвитку та ін.

Завдання ВООЗ – координація дій з розвитку й удосконалення систем охорони здоров'я, викорінення інфекційних захворювань, впровадження загальної імунізації, боротьби з поширенням СНІДу, координація фармацевтичної діяльності країн-членів.

Діяльність ВООЗ носить універсальний характер, але більшою мірою, вона все ж є майданчиком для переговорів представників різних країн та регіонів світу з метою винесення на розгляд світової спільноти консолідованої думки з приводу глобальних проблем медичної сфери.

Впродовж останніх років завдяки зусиллям ВООЗ питання охорони здоров'я стали пріоритетом у політичному порядку денному світу. Їх почали обговорювати на найважливіших політичних форумах, завдяки чому до цієї галузі залучаються нові фінансові ресурси.

Виходячи з зазначеного, функції ВООЗ сьогодні поділяються на дві категорії: нормативна діяльність (здійснюється переважно штаб-квартирою) та технічне співробітництво (здійснюється регіональними та країновими бюро). До головних структур ВООЗ належать Всесвітня асамблея охорони здоров'я, Виконавчий комітет та Секретаріат.

Всесвітня асамблея охорони здоров'я – вищий керівний орган ВООЗ, головними функціями якого є визначення загальних політичних напрямків діяльності Організації.

З метою більш повного врахування регіональних пріоритетів у галузі охорони здоров'я та забезпечення більш тісного зв'язку з потребами національних систем охорони здоров'я головна діяльність ВООЗ здійснюється через її шість регіональних бюро (напівавтономні офіси) та через представництва ВООЗ у країнах (150 звичайних офісів). Бюро Європейського регіону (ЄРБ) ВООЗ, до складу якого входить 53 країни, у т.ч. Україна, розташоване у Копенгагені (Данія) і очолюється Регіональним директором.

Співробітництво України з вказаною всесвітньою організацією – одна з важливих складових міжнародного співробітництва, що спрямована на забезпечення конституційного права кожного громадянина України на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування.

Співробітництво України з ВООЗ здійснюється переважно через Європейське регіональне бюро (ЄРБ) згідно з рамковими дворічними угодами, що укладаються між Україною та ЄРБ. В угодах визначаються пріоритетні напрямки співробітництва, на які скеровуються кошти, що виділяються з основного бюджету ВООЗ на підтримку заходів на рівні країни [1].

Базуючись на Європейській програмі роботи (EPW), Тринадцятій загальній програмі роботи ВООЗ (GPW 13) та Порядку денному у сфері сталого розвитку до 2030 року, Дворічна угода про співробітництво на 2020-2021 рр., підписана між Європейським регіональним Бюро ВООЗ та Урядом України в особі Міністерства охорони здоров'я України, має на меті підтримати Україну в максимальному посиленні можливостей для сприяння зміцненню здоров'я населення, зменшення нерівностей щодо здоров'я та вдосконалення загальної системи державного управління в сфері охорони здоров'я в Україні.

Зазначений документ базується на Європейській програмі роботи на 2020-2025 рр. – «Спільні дії для покращення здоров'я жителів Європи», яка була прийнята на початку 2021 року з метою зміцнення державного управління у галузі охорони здоров'я в Європейському регіоні ВООЗ, при цьому прискоривши прогрес у напрямку досягнення ЦСР та керуючись принципом «нікого не залишити осторонь» [2].

Україна зацікавлена у використанні потенціалу та накопиченого ВООЗ міжнародного досвіду, а також залученні через її канали міжнародної допомоги для розв'язання проблем, у першу чергу, на таких напрямках: туберкульоз та ВІЛ/СНІД; пташиний грип, рак, серцево-судинні захворювання та цукровий діабет; тютюнопаління; здоров'я матері і дитини; безпека продуктів харчування; психічне здоров'я; безпека крові, COVID-19.

Заходи, що здійснюються у рамках співробітництва України з ВООЗ, узгоджуються з її національними пріоритетами та стратегіями у галузі охорони здоров'я, враховують специфіку ситуації у цій галузі в країні та особливості національної системи охорони здоров'я.

Всесвітня медична асоціація (ВМА), яка була створена в 1947 році, сформувалась з 64 громадських організацій країн світу, та є міжнародною незалежною конфедерацією професійних медичних асоціацій. Ця міжнародна організація – своєрідний парламент для лікарів, який представляє інтереси та права лікарів різних країн світу, формує та впроваджує міжнародні норми медичної діяльності, обов'язкові для всіх. Вказана структура була заснована з метою забезпечення незалежності лікарів, гарантії дотримання їх прав та забезпечення високих стандартів етичних норм в сфері охорони здоров'я.

До цілей та принципів діяльності Всесвітньої медичної асоціації належать: професійна автономія; відповідальність лікаря за забезпечення самоуправління у своїй професійній діяльності; лікарське самоуправління; якість наданої медичної допомоги та компетентності лікарів; ціна медичної послуги; професійна етика. Місія та діяльність асоціації поширюється на усі країни. Серед основних міжнародних документів ВМА: Женевська декларація Всесвітньої медичної асоціації (орієнтована на майбутніх лікарів-випускників медичних вузів, є своєрідною сучасною інтерпретацією клятви Гіппократа та містить положення щодо правового та етичного регулювання медичної діяльності) [3].

Загальноєвропейська комісія з питань охорони здоров'я і сталого розвитку (Комісія), незалежна міждисциплінарна група лідерів, була створена Європейським регіональним бюро ВООЗ. Метою вказаної Комісії є перегляд пріоритетних напрямів політики у сфері охорони здоров'я, що на сьогодні здійснюється в контексті пандемії. Комісією у 2020 році розроблено рекомендації для 53 країн Європейського регіону ВООЗ, які містять конкретні завдання.

Також, організаціями, що активно працюють в системі охорони здоров'я, надання медичних послуг, медичної допомоги на волонтерських благодійних засадах, є Міжнародна федерація товариства Червоного Хреста і Червоного Напівмісяця в Україні (МЧХ), Міжнародний Комітет Червоного Хреста (МКЧХ), Міжнародна організація з міграції (МОМ), Представництво дитячого фонду Організації Об'єднаних Націй (ЮНІСЕФ). Активно проводили свої програми в Україні міжнародна організація «Лікарі без кордонів» (MSF) та «Право на здоров'я» (Health Right International, HRI). Новою світовою гуманітарною організацією в сфері охорони здоров'я є Фонд Білла і Мелінди Гейтс (Bill & Melinda Gates Foundation).

За останні два місяці воєнного стану в Україні ВООЗ продовжує нагляд за різними потенційними небезпеками, до яких відноситься використання епідемічної розвідки з відкритих джерел. У квітні ВООЗ спільно з Академією імунізації запустила україномовні онлайн-курси та відеоматеріали щодо планових щеплень для ВООЗ, Центру громадського здоров'я України та регіональних навчальних центрів з імунізації. Також, ВООЗ провела опитування щодо оцінки загальнонаціональних потреб у сфері охорони здоров'я у партнерстві з Premise, щоб проілюструвати вплив надзвичайної гуманітарної ситуації на здоров'я та благополуччя людей, а також серйозні проблеми, з якими стикається українська система охорони здоров'я. Тисяча домогосподарств відповіла на опитування, попередні результати наступні: приблизно кожне третє (30 %) домогосподарства має принаймні одну людину з хронічною хворобою, яка повідомляє про проблеми з доступом до допомоги при цих станах; два з п'яти домогосподарств (39%) мають принаймні одного члена з хронічними захворюваннями, такими як серцево-судинні захворювання, діабет або рак; менше третини (30 %) респондентів нещодавно звернулися за медичними послугами; з них 39 % назвали головною причиною ситуацію з безпекою, а 27 % повідомили, що в їхній місцевості немає медичних послуг; перші три ліки, до яких домогосподарства мають труднощі з доступом, – це знеболюючі, ліки від гіпертонії та ліки від серцево-судинних захворювань.

Ці висновки підкреслюють нагальну потребу в продовженні підтримки системи охорони здоров'я в Україні. ВООЗ також розробила два опитування для оцінки спроможності онкологічних служб та прогалин у діагностиці та лікуванні людей в Україні, включаючи ВПО, і біженців з України, які втекли до сусідніх країн. Метою цих опитувань є збір інформації на місцях щодо базової потужності та потреб, що розвиваються, щоб можна було скоригувати механізми координації.

Список використаної літератури:

1. ВООЗ. Європейське регіональне бюро. URL: <https://www.euro.who.int/ru/home> (дата звернення 01.05.2022).
2. Європейське регіональне Бюро ВООЗ та Уряд України підписали Дворічну угоду про співробітництво на 2020-2021 роки. ООН. URL: <https://ukraine.un.org/uk/99478-evropeyske-regionalne-byuro-vooz-ta-uryad-ukraini-pidpisali-dvorichnu-ugodu-pro> (дата звернення 01.05.2022).
3. Міжнародний кодекс медичної етики. Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/990_002#Text.

СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ ТА ЙОГО ПРІОРИТЕТИ ЗА УМОВ ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ

Повномасштабне вторгнення російської федерації на нашу землю, запровадження воєнного стану в Україні стало величезним викликом для системи соціального захисту. Одне з головних завдань Міністерства соціальної політики України та сфери соціальної допомоги загалом – забезпечити наших громадян своєчасною, доступною, якісною підтримкою, реагуючи на ті обставини, які зумовлені військовою агресією.

Власне, призначення системи соціального захисту полягає у тому, щоб забезпечити соціальними послугами населення та допомогти людям, які опинилися у зоні ризику, не можуть самотужки вирішити свої нагальні проблеми та забезпечити необхідний для повноцінного існування рівень життя. Важливим є те, що, попри триваючі воєнні дії, основним завданням Міністерства соціальної політики України було і залишається забезпечення гідних умов життя громадян, високого рівня соціальної захищеності, у тому числі, шляхом надання фінансової допомоги тим, хто постраждав від військової агресії. І це іще раз засвідчує демократичний, соціально орієнтований вектор розвитку нашої держави.

Через бойові дії сьогодні кожен день, кожна година може бути вирішальною для життя і здоров'я людей, які зазнають матеріальних збитків, психологічних травм, перебувають під загрозою втрати свого життя та життя своїх близьких. Через війну з України виїхало понад 5 млн громадян за кордон, половина з них – діти. За останніми оцінками ООН, близько 7,1 млн українців є внутрішньо переміщеними особами і їх кількість має тенденцію до збільшення. За таких умов Уряд запровадив виплати із держбюджету, які мають допомогти бізнесу та економіці, а також внутрішньо переміщеним особам. Завдання, що пов'язані із адресною підтримкою останніх, серед іншого, покладаються на систему соціального захисту. Це стосується державних програм – як разових, так і щомісячних грошових виплат постраждалим від війни українцям.

Завдячуючи функціонуванню системи соціального захисту, в Україні перебачено 6500 грн компенсації роботодавцям за працевлаштування внутрішньо переміщених осіб; 3000 та 2000 грн на місяць для внутрішньо переміщених осіб; 440 грн на місяць компенсації за комунальні послуги на одну внутрішньо переміщену особу; 2200 грн на місяць від ЮНІСЕФ для родин з дітьми тощо. А також, це гуманітарна допомога: набори харчових продуктів, засоби гігієни, одяг тощо. Для громадян, які через війну полишили територію України та перебувають за кордоном, держава виплачує через додаток «Дія» 2000 грн щомісячної допомоги.

Інформацію про те, хто і яку допомогу може отримати, розміщено на сайті Міністерства соціальної політики. Крім того, натеper розроблено державну платформу «Допомога», де можна дізнатися, як отримати гроші від держави, залишити заявку на допомогу або запропонувати підтримати інших у забезпеченні продуктами харчування, одягом або ліками.

Окремо зазначимо, що, відповідно до повідомлення, оприлюдненого на Урядовому порталі (Єдиному веб-порталі органів виконавчої влади України), 1 квітня на засіданні Уряду було ухвалене рішення про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів від 28 лютого 2022 р. № 168 «Питання деяких виплат військовослужбовцям, особам рядового і начальницького складу, поліцейським та їхнім сім'ям під час дії воєнного стану». Ухвалені зміни дозволять до наказів про виплату додаткової винагороди, збільшеної до 100 тис. грн, включати осіб які:

- у зв'язку з пораненнями, пов'язаними із захистом Батьківщини, перебувають на стаціонарному лікуванні в закладах охорони здоров'я, включаючи час переміщення з одного в інший лікарняні заклади, або ж перебувають у відпустці для лікування після тяжкого поранення за висновком військово-лікарської комісії;

- захоплені у полон або ж стали заручниками, а також інтерновані в нейтральні держави або безвісно відсутні;

- загинули або померли внаслідок отриманих травм чи поранень – за весь місяць, у якому особа загинула.

Загалом, зважаючи на результати проведеного дослідження, відмітимо, що є підстави переконливо стверджувати про ефективність системи соціального захисту в Україні та її функціональну стійкість. При цьому й надалі актуальним залишається відстеження динаміки та характеру переміщення населення по території країни та за її межами в цілях обліку місця проживання, матеріального статусу, умов життя та інших чинників. Це сприятиме розробленню та затвердженню ефективних державних програм щодо соціальної допомоги та надання соціальних послуг задля усебічної підтримки громадян, патріотичного піднесення та збереження впевненості у мирному та щасливому майбутньому України.

МЕХАНІЗМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ СУСПІЛЬСТВА І ДЕРЖАВИ

Початок реформ в Україні співпав з розпадом єдиного економічного простору, скасуванням союзного командно-адміністративного механізму управління зовнішньоекономічною діяльністю і ліквідацією Ради Економічної Взаємодопомоги. Кардинальна зміна геополітичних і гео економічних реалій у світі спричинила переорієнтацію зовнішньоекономічних зв'язків колишніх радянських республік, включаючи Україну. У ринкових умовах господарські зв'язки, відлагоджені у рамках соціалістичного розподілу праці, виявилися багато в чому неефективними і нераціональними, що стало однією з головних причин їх згорання. Забезпечення економічної безпеки входить до складу найважливіших функцій держави, тому ця проблема ніколи не існувала сама по собі, а завжди була похідною від завдань економічного зростання на кожному ступені розвитку суспільства. Конкретний зміст проблеми економічної безпеки змінюється залежно від внутрішніх і зовнішніх умов, що склалися в цей період. Поняття «Економічна безпека» не носить надуманого, кон'юнктурного характеру, бо, напевно, не вимагає доказів теза, що оскільки економіка є однією з життєво важливих сторін діяльності суспільства, держави і особи, то поняття «Національна безпека» буде пустим звуком без оцінки життєздатності економіки, її міцності при можливих внутрішніх і зовнішніх загрозах і джерелах небезпеки.

Не виникає іншої думки з приводу того, що поняття «Національна безпека» ширше за поняття «Економічна безпека», оскільки включає оборонну, екологічну, енергетичну, інформаційну і ряд інших видів безпеки. Але, розглядаючи ті або інші сторони останньою, не можна, мабуть, обійти їх економічні і правові аспекти. Ряд загальних умов і чинників якщо не висуває це поняття на перший план, то, в усякому разі, включає його в ряд понять, що формують системний підхід до оцінки сучасного життя суспільства і держави. По-перше, це відмінності в національних інтересах, прагнення до повнішого виділення із загальних інтересів, незважаючи на розвиток інтеграційних процесів. Специфіка інтересів вимагає визначення механізмів їх реалізації і розробки відповідної стратегії. По-друге, обмеженість природних ресурсів, різна міра забезпеченості ними окремих держав містить потенційну можливість для загострення економічної і політичної боротьби за користування цими ресурсами. По-третє, зростає значення чинника конкуренції у виробництві і збуті товарів і послуг, особливо у банківській сфері і фінансах. Ось чому зростання конкурентоспроможності країн розглядається як реальна небезпека, загроза їх національним інтересам [2]. Звернення учених і дослідників до проблеми економічної безпеки обґрунтоване сьогодні також життєво важливими для України і її регіонів потребами: запобігти тривалій системній кризі суспільства, що отримала своє втілення в скороченні обсягів виробництва, деформації галузевої і територіальної структури господарського комплексу, втраті стратегічних перспектив соціально-економічного розвитку; також зберегти накопичений ресурсний, виробничий, кадровий, науково-технічний і інтелектуальний потенціал в інтересах процвітання України в ХХІ ст.; зберегти і закласти основи для подальшого поліпшення якості життя населення, виключити негативний вплив людини на природу і середовище, що оточує його. Національна безпека України, разом із зовнішньополітичними і зовнішньоекономічними чинниками, безпосередньо залежить від стану економіки і раціонального поєднання інтересів центру і регіонів.

Тому оцінку економічної безпеки слід здійснювати в об'ємі усіх сфер життєдіяльності з урахуванням політичних, геополітичних, соціально-економічних і інших умов, що забезпечують повноцінний захист життєво важливих інтересів суспільства завдяки збалансованому і динамічному розвитку усіх галузей і територій, формуванню механізмів внутрішнього імунітету і зовнішньої захищеності від дестабілізуючих чинників територіального, регіонального і державного рівнів, створенню передумов для досягнення лідируючих позицій на світовому ринку товарів, праці і капіталів. Кінцевою ж метою цього є підвищення якості життя населення, усебічний і гармонійний розвиток кожної особистості.

Економічні процеси, які можуть бути предметами загроз, за своїм змістом різноманітні. Виділяють макро- і мікроекономічні процеси (а також мезо-економічні, що відбуваються на рівні галузей, великих секторів ринку, регіонів), процеси техніко-економічні, організаційно-управлінські, соціально-економічні процеси відтворення, збереження, накопичення і інвестування, інноваційні процеси і загальні процеси формування, розвитку, деградації і т. д. Економічні процеси можуть відбуватися усередині окремих організацій, в організації як цілому, в групах організацій, усередині таких груп, у тому числі соціально-професійних, територіальних, національних і т. п. Специфічні економічні процеси відбуваються на ринках різних товарів і послуг, де змінюються поєднання компонентів ресурсного потенціалу [1]. Під властивостями як предметами загроз розуміються якісні і кількісні параметри об'єктів і процесів, наявність (чи відсутність) яких надає останнім їх визначеність, можливість виконати ті функції в

господарській системі, які вони повинні реалізувати, щоб остання в цілому не позбулася своїх характеристик, бажаних або необхідних з точки зору суб'єкта економічної безпеки. Різноманіття подібних властивостей надзвичайно велике, багато хто з них суто специфічний для окремих об'єктів і процесів. Крім того, ряд властивостей, точніше, наявність цих властивостей у складі предметів загроз залежить від позиції суб'єкта економічної безпеки. Наприклад, властивість конкурентності деякого ринку : існуючий його рівень з точки зору одних суб'єктів може визнаватися недостатнім (тобто не розглядатиметься як загроза), а з точки зору інших суб'єктів оцінка може бути прямо протилежною. В той же час хотілося б підкреслити, і це, на наш погляд, принципово важливо, що акцентування уваги на загрозі як на початковому, базисному елементі поняття і змісту безпеки перетворює загрозу на фетиш, робить нас її заручниками. Адже це невірно, оскільки загроза не первинна, а вторинна, вона не наслідок прояву безпеки, а результат чогось істотнішого, того, що породжує і розвиває безпеку і самі загрози як ознаки цих небезпек. Тому встає питання про джерело виникнення безпеки, загрози особи, суспільству, державі, питання, яким чином та ж сама безпека і загроза впливають на громадські стосунки, економічні у тому числі.

Список використаної літератури:

1. Бондаренко А.І. Державне регулювання забезпечення ефективності безпеки економіки України. Публічне управління та митне адміністрування. – 2018. – № 2 (19). С. 168-173. (Серія «Державне управління»).
2. Яременко О.Ф. Проблеми використання сучасних методик діагностики стану економічної безпеки підприємства / О. Ф. Яременко // Вісник Хмельницького національного університету. - 2008. - №5, т.2. - С. 13-17.

**Джигора О.М., к.е.н., доц., доц. каф. національної безпеки,
публічного управління та адміністрування**
Державний університет «Житомирська політехніка»
Сержанов В.В., д.е.н., доц., декан економічного факультету
Ужгородський національний університет

ВІЙСЬКОВІ ОБЛІГАЦІЇ ВНУТРІШНЬОЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЗИКИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ

Після початку повномасштабного вторгнення вітчизняний фондовий ринок було зупинено. Інвестори не можуть ані купити, ані продати акції українських компаній, корпоративні чи муніципальні облигації і популярні у довоєнний час ОВДП. Фактично ці цінні папери заморожено на рахунках. Єдиний інструмент, який наразі торгується на фондовому ринку, – військові облигації. Це різновид облигацій внутрішньої державної позики, емітентом яких є Міністерство фінансів України. Вони мало чим відрізняються від звичних ОВДП, окрім цільової спрямованості – кошти від їхнього розміщення йдуть на фінансування військових та потреб країни в умовах воєнного стану. Починаючи з березня 2022 року Міністерство фінансів розпочало аукціони з продажу військових облигацій – інвестиційного інструменту підтримки державного бюджету, що доступний для громадян, бізнесу та іноземних інвесторів.

Військові облигації внутрішньої державної позики – це цільові державні боргові цінні папери, призначені для запозичень на ринку з метою фінансування потреб Збройних сил України та держави в умовах війни. Виплати за таким облигаціями на 100 % гарантуються державою та обслуговуються Міністерством фінансів України.

Постанову Кабінету Міністрів України від 01 квітня 2014 року № 101 «Про випуск облигацій внутрішньої державної позики «Військові облигації» прийнято з метою забезпечення залучення додаткових коштів на визначені цілі для фінансування державного бюджету за рахунок випуску та розміщення облигацій внутрішньої державної позики «Військові облигації» в бездокументарній формі, особливістю яких є фіксований рівень доходності [1].

Купуючи військові ОВДП, фізичні та юридичні особи допомагають зміцнити фінансовий фронт України. Кошти від облигацій використовуються для безперебійного забезпечення фінансових потреб держави в умовах воєнного стану – соціальних та оборонних. Це важливо для того, щоб і надалі чинити опір повномасштабній збройній агресії Росії, а також підтримувати громадян України. Крім того, при інвестуванні у військові облигації, як і в облигації внутрішньої державної позики, відсутнє оподаткування. Для пересічного громадянина використання цих цінних паперів є не лише допомогою власній державі у скрутний момент, а й спосіб зберегти свої кошти.

Міністерство фінансів України розраховує отримати близько 400 млрд грн завдяки використанню військових облигацій. Перший аукціон був проведений вже 1 березня 2022 року, в результаті якого було зібрано 8,1 млрд грн, через тиждень було проведено другий аукціон, сума від його проведення складає 6,7 млрд грн, на третьому – було зібрано 5,2 млрд грн. Отже, загалом держава отримала у борг вже більше 20 млрд грн. Кожен інвестор отримав змогу обирати термін розміщення військових облигацій: при розміщенні на 2 місяці дохідність складає 10% річних, якщо інвестувати на 1 рік, маємо дохідність 11 % річних [2].

Наразі робиться все для спрощення механізму купівлі військових облигацій і кількість фінансових установ, які надають такий сервіс зростає. Кількість вкладників серед громадян та бізнесу України на 6 травня перевищила 38,5 тис. Міністерство фінансів України вчасно і в повному обсязі виконує власні зобов'язання. Зокрема, близько 1 тис. юридичних та фізичних осіб 27 квітня отримали 3,3 млрд грн від погашення першого випуску військових облигацій. Детальнішу статистику щодо купівлі військових ОВДП громадянами та бізнесом публікує депозитарій Національного банку щопонеділка. Так, з початку війни, завдяки розміщенню військових ОВДП, Україна залучила вже понад 55 млрд грн, близько \$114 млн і 176 млн євро [2]. Результати аукціонів публікуються за посиланням: <https://cutt.ly/6GSLu4W>.

Основні умови купівлі військових ОВДП такі:

- Міністерство фінансів випускає як гривневі, так і валютні військові облигації. Водночас купувати валютні ОВДП зараз можна лише за валюту, у якій вони номіновані;
- номінальна вартість однієї гривневої облигації становить 1 тис. грн, доларової – 1 тис. дол. США, відповідно облигації, номінованої у євро, – 1 тис. євро;
- ставка дохідності визначається на аукціоні. Ставка за випущеними раніше гривневими облигаціями становила від 9,5 % до 11 % річних (залежно від терміну погашення), доларовими – 3,7 % річних, а за облигаціями, номінованими у євро, – 2,5 % річних;
- податки та збори із доходу за військовими облигаціями не стягуються.

Оскільки облигації купуються безпосередньо у Міністерства фінансів України, а не з власних портфелів учасників, у фінансову систему країни залучаються "нові гроші", і в той самий час навіть валютний ринок отримує підтримку, зменшуючи вільну гривню в обігу.

Особливості придбання військових внутрішньої державної позики. Аукціони з продажу військових облігацій відбуваються щовівторка. В них беруть участь саме банки – первинні дилери (нараз налічується 11 установ). Натомість громадяни та бізнес можуть у будь-який час купити військові ОВДП через банки-первинні дилери або через ліцензовані інвестиційні фірми. Такі операції класифікуються як операції на вторинному ринку ОВДП. Доцільно під час вибору фінансового партнера для операцій із військовими облігаціями звертати увагу на всі можливі комісії та вартість інших супутніх послуг, які надаються цими установами. На сьогодні розміщено для продажу наступні фінансові інструменти:

Таблиця 1

Наявні у продажу військові облігації внутрішньої державної позики з дохідністю [2]

ISIN код військових облігацій	Термін до погашення	Дата погашення	Остання дата розміщення	Ставка
<i>Гривня</i>				
UA4000225866	3 місяці	27.07.2022	10.05.2022	9,5 %
UA4000225791	6 місяців	02.11.2022	10.05.2022	10 %
UA4000225668	1 рік	01.03.2023	22.03.2022	11 %
UA4000225809	1 рік	21.06.2023	03.05.2022	11 %
UA4000225908	1,5 роки	25.10.2023	10.05.2022	11,5 %
<i>Долар США</i>				
UA4000225775	1 рік	27.04.2023	19.04.2022	3,7 %
UA4000225874	1 рік	25.05.2023	03.05.2022	3,7 %
<i>Євро</i>				
UA4000222509	8 місяців	01.12.2022	19.04.2022	2,5 %

Для порівняння: в середньому в українських банках ставка за річними гривневими депозитами становить 7,7 %, у доларах – 0,8 %, в євро – 0,24 %. Лише поодинокі банки пропонують депозити з дохідністю вище за дохідність військових облігацій, але, як правило, це невеликі фінансові установи. Крім цього, з відсотків від депозитів стягується 18 % податку на доходи фізосіб та 1,5 % військового збору. Доходи ж від військових облігацій не оподатковуються.

Номінальна вартість гривневих облігацій становить 1 тис. грн, а валютних, відповідно, 1 тис. доларів або євро. На сьогодні придбати військові облігації в Україні можливо на суму:

- від 1 тис. грн в таких банках та інвестиційних фірмах: Укргазбанк, Укресімбанк, Альфа-Банк, ПУМБ, Банку Південний, Монобанк, ІСУ, Універ Капітал, Дрегон Капітал, БТС Брокер та Кінто;
- від 20 тис. грн – у Банку Кредит Дніпро;
- від 50 тис. грн – в Ощадбанку за спрощеною процедурою;
- від 100 тис. грн – в ПриватБанку, Кредобанку, ОТП Банку;
- від 300 тис. грн – в Таскомбанку;
- від 500 тис. грн – в Райффайзен Банку та в Креді Агріколь Банку.

Також Нацбанк дозволив банкам не перевіряти джерела походження коштів у разі зарахування клієнтами готівки для придбання військових облігацій. Водночас, треба звернути увагу на наступне правило: коли сума перевищує 400 тис. грн, банк «зобов'язаний повідомити клієнту про необхідність встановлення джерел походження зарахованих коштів у разі проведення клієнтом видаткових операцій».

Купувати військові ОВДП можна як у відділеннях банків, так і через мобільні додатки або за допомогою інтернет-банкінгу. До таких банків можна віднести Альфа-Банк, монобанк, Приватбанк та ПУМБ. Останній пропонує таку можливість своїм корпоративним клієнтам.

Отже, джерелом внутрішнього фінансування державного бюджету України у період воєнного стану виступає залучення коштів шляхом випуску облігацій внутрішніх державних позик в національній та іноземній валюті, які передбачені для розміщення серед комерційних банків, юридичних осіб та населення, але фактично розміщуються лише серед комерційних банків. Для багатьох українців купівля військових облігацій – це спосіб не лише підтримати державу у скрутний час, але й зберегти свої заощадження.

Список використаної літератури:

1. Офіційний сайт Державної податкової служби. Облігації внутрішньої державної позики «Військові облігації». Електронний ресурс. Режим доступу: <https://cutt.ly/bJA4f4i>
2. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. Як і де купити військові облігації. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://minfin.com.ua/ua/invest/articles/kak-i-gde-kupit-voennye-obligacii/>

**Дикий А.П., к.е.н., доц., докторант кафедри національної безпеки,
публічного управління та адміністрування
Державний університет «Житомирська політехніка»**

ГІБРИДНА ВІЙНА: ОСОБЛИВОСТІ СУТНОСТІ ТА ТЕРМІНОЛОГІЇ

Конфлікт між сусідніми державами триває вже багато років, але особливого загострення набув з 2014 року, що характеризується кардинальними змінами у відносинах України та Росії. Російсько-українська гібридна війна вже давно вийшла за межі двох країн, оскільки загрожує цілісності політичного устрою Європи в цілому.

З огляду на це, вкрай важливим є пошук адекватних засобів та способів боротьби протистояння з російською агресією, зважаючи на активне ведення гібридної війни.

Варто підкреслити, що гібридна війна – це особливий вид протистояння, якому властиві традиційні та нетрадиційні методи впливу. Іншими словами – це військові та невійськові методи ведення війни.

Філіп Карбер [1] зазначає цікавий факт, а саме те, що гібридна війна з позиції цивілізованого світу та з позиції Росії сприймається діаметрально протилежним чином. Деталі зображено в таблиці 1.

Як бачимо є суттєва різниця між інтерпретацією понять “гібридна війна” та “війна нового покоління”, а також особливостями ведення боротьби в її межах.

Особливостями ведення боротьби відповідно до бачення України та всього цивілізованого світу є використання військової та невійськової складової. На нашу думку, використання невійськової складової дає можливість понесення менших жертв серед населення як з однієї, так і з іншої сторони, а також – швидкої зміни ситуації на полі бою на користь забезпечення стійкості політичної складової та економічних процесів серед залучених країн. Окрім того, як бачимо з досвіду війни, що точиться в даний час, кібератаки, які здійснюються, несуть нищівну дію з огляду на стійкість політичних, економічних та соціальних процесів в країні. Щодо медіа-простору, то зважаючи на демократичні засади формування українського суспільства, ми маємо широкую поінформованість щодо процесів, які відбуваються. З одного боку, у населення є доступ до інформації і це дає можливість сформулювати власну точку зору, з іншого – до засобів масової інформації потрапляє велика кількість фейків, які важко відрізнити від правдивої інформації, а отже, такого роду інформація викривлює реальність.

Таблиця 1

Порівняльні характеристики поняття “гібридна війна”

Критерій для порівняння та країна	Україна	Росія
<i>Термін</i>	“гібридна війна”	“війна нового покоління”
<i>Особливості ведення боротьби</i>	1) Військова складова: – традиційні військові конвенційні сили; – сили спеціальних операцій; – сили нетрадиційних неконвенційних сил; – проксі-сили 2) Невійськова складова: – політичні чинники; – економічні чинники; – кіберпростір; – медіа-простір	– саботаж і провокація; – створення посередницьких держав типу ДНР та ЛНР; – загроза застосування ядерної зброї; – режим припинення вогню

Особливостями ведення боротьби країною агресора є абсолютно варварські та нецивілізовані методи:
 – саботаж і провокація (ми маємо можливість спостерігати даний вид боротьби на тимчасово окупованих територіях);

– створення посередницьких держав типу ДНР та ЛНР (даний вид утворень позиціонує себе як самостійні держави, проте вони весь час знаходяться під покровительством Росії);

– загроза застосування ядерної зброї проявляється в абсолютному порушенні Будапештського меморандуму;

– режим припинення вогню – елемент боротьби, яким Росія маніпулює з огляду на власне бажання.

Отже, зважаючи на вищевикладений матеріал, зробимо наступні узагальнення:

– Росією було запозичено термін “гібридна війна”, проте частіше вони застосовують термін “війна нового покоління”, в той час як ми робимо наголос на розмитих межах;

– особливості ведення боротьби в умовах гібридної війни також діаметрально протилежні та, на наш погляд, залежать від політичного режиму в країні, інтелектуальної складової політичної верхівки, а також еволюційного та культурного розвитку суспільства.

Список використаної літератури:

1. Філіп Карбер: «У разі застосування необхідної кількості людей та техніки ви можете перемогти. Однак це буде важка перемога». Електронний ресурс [Режим доступу]: <https://dpsu.gov.ua/ua/filip-karber-u-razi-zastosuvannya-neobhidnoi-kilkosti-lyudey-ta-tehniki-vi-mozhete-peremogti-odnak-ce-bude-vazhka-peremoga/>

СУЧАСНИЙ СТАН ЦИФРОВІЗАЦІЇ В ПУБЛІЧНОМУ УПРАВЛІННІ ЯК ЧИННИК ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Сьогодні в Україні активно відбувається процес цифрової трансформації. Інформаційні технології суттєво змінюють спосіб життя людей та проникають у кожен сферу життя суспільства. Процес цифрової трансформації є невідворотним, тому його варто детальніше дослідити.

У сфері надання публічних послуг цифрова трансформація відіграє досить вагомий роль, вона насичає фізичний світ електронно-цифровими пристроями та налагоджує електронно-комунікаційний обмін інформацією між ними. Це спонукає до взаємодії віртуального та фізичного простору, створюється кіберфізичний простір.

Україна почала впроваджувати елементи електронного урядування ще у 2003 році через інформаційну систему «Електронний уряд» та ряд нормативних актів, які так і не були реалізовані повною мірою. Проте можемо констатувати, що суттєвих кроків так і не було здійснено, як і в 2010 році, після прийняття Концепції розвитку електронного урядування в Україні, навіть незважаючи на існування окремих спеціалізованих органів – Національного центру підтримки електронного урядування та пізніше Державного агентства з питань електронного урядування України [1].

Одиними із найбільш вдалим для розвитку цієї сфери стали 2018 та 2019 роки. Саме в ці роки користування електронними послугами на Урядовому порталі зросло втричі. Також для подальшого розвитку було створене Міністерство цифрової трансформації, що забезпечує реалізацію державної політики у сфері цифрового розвитку.

У 2019 році вперше у Парламенті був створений комітет з питань цифрової трансформації, який формує політику у сфері цифрової трансформації, та взаємодіє з Міністерством цифрової трансформації.

Вагомим досягненням стало те, що у 2021 році Україна посіла 6-те місце у світі в рейтингу Open Data Maturity. Рівень зрілості сфери даних становив 94 %, що на 10 % краще ніж минулого року. Середній показник відкритості даних у Європі складає 81 %. [2]. Також Україна в цьому ж році стала лідером по цифровим документам. Водійські права, технічний паспорт, студентський квиток та паспорт в «Дії» знаходяться на одному рівні з паперовими документами.

Цілями, які ставить команда Мінцифри до 2024 року, є:

- 1) Перевести 100 % публічних послуг для пересічних громадян та бізнесу в онлайн;
- 2) Забезпечити 100 % населених пунктів та їх соціальних об'єктів доступом до високошвидкісного інтернету, а також 95 % транспортної інфраструктури покрити мобільним інтернетом;
- 3) Залучити мільйони українців до програми розвитку цифрових навичок та компетенцій;
- 4) Подвоїти частку ІТ у ВВП країни.

Також однією із основних цілей у Міністерства цифрової трансформації є удосконалення мобільного додатку «Дія» («Держава і я»), саме в цьому додатку будуть надаватись більшість електронних послуг, що є досить зручно для громадян. Великою перевагою цієї платформи є те, що електронні послуги можуть отримувати фізичні та юридичні особи, цим самим в країні знижується рівень бюрократії.

Станом на лютий 2022 року мобільним додатком «Дія» користуються уже понад 14 мільйонів унікальних користувачів, хоча в січні минулого року користувачів цього додатку було лише 3.5 мільйона [4]. Цей мобільний додаток увійшов в ТОП найпопулярніших додатків в Україні, та зайняв в рейтингу 11-те місце. Цифровізація розвивається з неймовірною швидкістю завдяки її здатності збирати, використовувати та оброблювати великі об'єми інформації.

Підприємства, що забезпечує розвиток цифрової трансформації є поширення мережі інтернет та збільшення кількості користувачів. Тому приймаються відповідні закони, які контролюють виконання операторами зобов'язань щодо покриття зв'язком. Завдяки зусиллям держави та операторам збільшується покриття зв'язку та покращується якість інтернету.

Наприкінці 2021 року був реалізований проект «Підтримка в додатку». Завдяки цьому проекту кожен вакцинований громадянин України зміг отримати 1000 гривень та витратити на різні послуги. Подібна інноваційна послуга була реалізована вперше у світі [3].

Позитивним є те, що Мінцифра турбується про безпеку даних користувачів, та найближчим часом в додатку «Дія» повинна з'явитись послуга «Захист». Там кожен громадянин зможе дізнатись про базові правила кібербезпеки та в яких реєстрах є інформація про них. Також планується розробка сервісу, де кожному українцю буде приходити повідомлення, коли державний службовець перевірятиме їх дані в реєстрі [5]. Застосування інформаційних технологій у сфері надання публічних послуг сприяє не лише оптимізації процесу, а й підвищенню рівня довіри громадян до влади. Споживачі послуг користуючись

даним сервісом суттєво економлять свій дорогоцінний час та за менші витрати отримують від держави очікувані результати.

Уряд активно закликає українських спеціалістів ІТ-галузі долучатися до проектів та співпрацювати з урядом. Вони переконані, що лише справжня взаємодія допоможе покращити ситуацію в країні та досягти поставлених цілей. Всі ці кроки є важливими не лише для цифровізації в Україні, а й для визнання наших досягнень в усьому світі. Мета реформи зробити максимально доступними цифрові послуги для кожного.

Таким чином, проаналізувавши процес розвитку цифрової трансформації можна зазначити, що підвищення ефективності і результативності публічного управління тісно пов'язане із розвитком інформаційних технологій. За останні роки було впроваджено досить багато корисних проектів, та в разі покращено електронні послуги. Розвиток цієї сфери є одним із пріоритетних в нашій країні, тому подальшими напрямками для досліджень повинні стати проекти щодо побудови інформаційно-комунікаційного суспільства.

Список використаної літератури:

1. Разумей Ю. Разумей М. Діджиталізація публічного управління як складник цифрової трансформації України. – 2020 – с.142;
2. Україна увійшла до топ-6 країн Європи в рейтингу відкритих даних [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://thedigital.gov.ua/news/ukraina-uviyshla-do-top-6-krain-evropi-v-reytingu-vidkritikh-danikh>;
3. Сьогодні офіційно стартував проєкт «Підтримка в застосунку Дія» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://cutt.ly/YJFbLi8>;
4. «Дія» подолала межу у 14 мільйонів унікальних користувачів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://itc.ua/news/diya-podolala-mezhu-u-14-miljoniv-unikalnih-koristuvachiv/>;
5. Федоров анонсував запуск у «Дії» послуги «Захист» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-technology/3390015-fedorov-anonsuvav-zapusk-u-dii-poslugi-ezahist.html>.

Драган І.В., д.держ.упр., ст.н.с., відділу методології сталого розвитку
ДУ «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку НАН України»

Драган І.О., д.держ.упр., проф.,
завідувач кафедри національної безпеки, публічного управління та адміністрування
Державний університет «Житомирська політехніка»

ЕКОНОМІКО-ФІНАНСОВІ ПЕРЕДУМОВИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПРОЦЕСІВ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Україна має значний природно-ресурсний потенціал, на реалізацію якого є традиційно орієнтованою національна економіка. При цьому, незалежно від того, яким чином визначаються довгострокові і середньострокові завдання розвитку національної економіки, саме природні ресурси відіграють і будуть відігравати визначальну роль в їх реалізації.

Аналіз нормативних документів (Закон України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року»; Закон України «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України»; Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні»; Розпорядження КМУ «Про схвалення Стратегії забезпечення біологічної безпеки та біологічного захисту за принципом «єдине здоров'я» на період до 2025 року та затвердження плану заходів щодо її реалізації»; Розпорядження «Про схвалення Енергетичної стратегії України на період до 2035 року «Безпека, енергоефективність, конкурентоспроможність» та ін.) дає змогу виділити напрями стратегічного розвитку України, які обумовлюють роль природних ресурсів в її соціально-економічному розвитку.

В умовах інтеграції України у світову економіку актуалізується питання забезпечення конкурентоспроможності українських підприємств на світових ринках. Без вирішення цього питання Україна ризикує зайняти місце сировинного придатка економічно розвинених країн. Саме тому основним стратегічним вектором розвитку вже в середньостроковій перспективі є концепція підвищення національної конкурентоспроможності.

Напрямом вирішення цього питання уряд виділив диверсифікацію структури економіки. Планується змістити пріоритети економічного розвитку від традиційних для економіки останніх років стратегічних сировинних галузей в бік галузей з високою часткою доданої вартості – обробних галузей, інфраструктури, інформаційних технологій. При цьому в даному секторі національної економіки особливо виділяється досить вузький сегмент галузей, які характеризуються значним внеском людського капіталу в порівнянні з матеріальними елементами. Новий економічний вектор включає в себе професійну освіту, інформаційно-комунікаційні ринки, виробництво інновацій, а також інтелектуальні послуги (консультування, інформаційне посередництво, аналітика, маркетингові послуги).

Важливим фактором трансформації ролі природних ресурсів у забезпеченні сталого регіонального розвитку є проведення децентралізації влади. Стратегічні завдання цього курсу в середньостроковій перспективі і напрями їх реалізації містяться в Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні, законах України «Про місцеве самоврядування в Україні», «Про місцеві державні адміністрації». На підставі аналізу цих документів основний стратегічний вектор розвитку міжбюджетних відносин можна визначити як підвищення бюджетної самостійності регіонів. Реалізація цієї стратегії передбачає, зокрема, суттєве підвищення ролі власних доходів (місцевий бюджет), а також конкурсний підхід до фінансування програм регіонального розвитку.

Перше з зазначених напрямів на практиці означає, що в середньостроковій перспективі передбачається підвищити рівень самофінансування регіонів.

Другий стратегічний напрям розвитку – розширення фінансового забезпечення органів місцевого самоврядування; запровадження контролю та прозорості використання бюджетних фінансів органами місцевого самоврядування; підвищення рівня бюджетної рівноправності регіонів. Слід зазначити, що необхідність застосування такого підходу прямо вказана в програмних документах. У частині регіонального сталого розвитку обґрунтованим є відхід від принципу вирівнювання рівнів соціально-економічного розвитку регіонів, що формує додатковий стимул регіонального розвитку.

Необхідність здійснення заходів фінансової допомоги регіонам з коштів державного бюджету понад обов'язковий мінімум, зумовлена, перш за все, існуючими відмінностями в рівні соціально-економічного розвитку регіонів та їх бюджетної забезпеченості.

З метою отримання додаткової фінансової допомоги з державного бюджету постає залежність від чинників не економічного або політичного характеру (соціально-політичного значення території), а від рівня компетентності місцевих органів влади, ступеня обґрунтованості публічної політики, глибини і детальності опрацювання програм територіального розвитку.

**ПОЛІТИКА ТА СТРАТЕГІЇ ПРИВАТНИХ ІНВЕСТИЦІЙ У КУЛЬТУРУ
В ЗАРУБІЖНИХ ДЕРЖАВАХ**

Тези підготовлено в межах наукової теми «Сучасні інновації в системі публічного управління в умовах глобалізаційних ризиків та кризових явищ» і стосуються інновацій в сфері культури для забезпечення стабільності розвитку держави. Проблема форм приватних інвестицій у культуру є актуальною на сучасному етапі розвитку культури багатьох розвинених країн. На розвиток цих форм звертають увагу науковці, політики, публічні службовці, громадські організації і, насамперед, бізнес. Йдеться про вироблення нових концептуальних підходів до розвитку культури. Головне – приватна участь у культурі. На думку зарубіжних вчених, така політика та стратегії мають розроблятися свідомо на кожному рівні: національному, регіональному та муніципальному, а також культурними установами, великими та малими [3]. В першу чергу для потенційних донорів та інвесторів є те, що їм може дати партнерство у сфері культури. Золоте правило фондів: замість того, щоб зосередитися на потребах культури, покажіть, що культура може запропонувати спонсорам (донорам, інвесторам тощо) [5]. Запити на приватні інвестиції в культуру в країнах ЄС були визначені за допомогою анкети, надісланої міністерствам культури країн ЄС, на основі даних, доступних у Збірнику культурної політики та тенденцій в Європі та інших вторинних джерелах, які використані у цьому дослідженні, як а також через знання, отримані в результаті дослідження [3].

Сучасні зарубіжні дослідження, огляди та публікації закріплюють різні класифікації приватних інвестицій у культуру. Важливим для наукових досліджень є аналіз механізмів підтримки таких інвестицій [2]. Встановлено, що інвестиції можуть бути у формі прямих інвестицій (у тому числі державно-приватного партнерства), спонсорства чи патронажу/благодійності.

Прямі інвестиції в культуру – це капітальні вкладення в культуру з метою отримання прибутку. Однією з початкових форм інвестування була купівля творів мистецтва. Нині ще однією важливою формою інвестицій у культуру є державно-громадянське партнерство (ДГП), яке ініціює держава або приватні компанії і фінансується та керується через партнерство між урядом та однією чи кількома компаніями чи організаціями громадянського суспільства [3]. У найзагальнішій формі спонсорство відноситься до підтримки з прибутком, коли спонсор отримує щось в обмін на свою підтримку, прямо або опосередковано. Описуючи спонсорство, корисно розділити дві форми: пов'язане спонсорство, яке є стандартною формою спонсорства, особливо в мистецтві, в якому спонсор не впливає на зміст і програму, а також глибоке спонсорство, при якому спонсор власне визначає форму та зміст культурних продуктів [8]. Крім того, дослідники пропонують інший поділ спонсорства: комерційне спонсорство, в якому метою компанії є отримання прямих вигод у плані збільшення продажів або іміджу [7], а також спонсорство як щедрість, що характерно для багатьох країн Північної Європи [6]. Філантропія і пожертвування. Філантропічні пожертвування вважаються односторонніми господарськими операціями, від яких дарувальник не очікує прямої вигоди; тому причини жертвування моральні та неекономічні. Розрізняють дві форми пожертвувань: «чисті» пожертвування, при яких донор залишається анонімним, і «громадські» пожертвування, при яких донор публічно оголошується і отримує непряму вигоду від публічного поширення свого імені. У деяких середовищах є підкатегорія «меценатство», яке передбачає певну віддачу [7]. Надання допомоги через меценатство не має опосередкованого відношення до діяльності мецената, але додає репутації та честі у здобутті популярності. Пожертви можуть бути індивідуальними, корпоративними або прихованими через грантові організації [3].

Податкова політика вважається наріжним каменем для заохочення приватних інвестицій у культурний сектор. Зрозуміло, що між податковою політикою та культурною політикою є очевидна різниця, але податкове регулювання має позитивні чи негативні наслідки для культури. Наразі, культурна політика та фіскальна політика все більше переплітаються. Часто не враховується, що надання для культури є способом, за допомогою якого уряд готовий перерозподілити приватні гроші між секторами культури в певних країнах. Якщо податки високі, а державні витрати значні, платники податків вважають, що вони вже виконали свою соціальну відповідальність, тому результати існуючих стимулів мають різний ефект у різних країнах [3]. Податкові пільги рідко розробляються спеціально для культури та мистецтва, але вони розраховані на більш широку категорію філантропів [9]. Сфера культури є лише однією з них, серед таких сфер, як соціальне забезпечення, охорона здоров'я, спорт, релігія тощо. Статистичні дані в більшості випадків не виділяють культурну частину в доходах від спонсорської допомоги, благодійних пожертв та капітальних внесків, вони ускладнюють моніторинг приватних інвестицій у культуру через ці механізми [3]. Існують дві основні форми податкових пільг: одна базується на вартості доходу до обчислення податкового зобов'язання (звільнення від оподаткування), а інша – на основі вартості податків

(тобто податковий кредит або податкова пільга) [3]. Встановлено, що вартість пожертви приватного донора, який передає 100 одиниць цінності культурному бенефіціару, становить 100 мінус податкове зобов'язання на цю суму. У разі 100 % податкового кредиту вартість пожертви дорівнює нулю (сума пожертви дорівнює сумі, яку в будь-якому випадку доведеться сплатити платнику податку). Різниця податкового кредиту – це «податковий кредит» (так зване податкове нарахування). Стимули у вигляді 100 % податкового кредиту або спеціального податку не створюють додаткових податкових навантажень, скоріше, ці стимули дають платнику податків право перепризначати частину податку визначеним бенефіціарам. Таким чином, вони не є приватними для держави, оскільки вони не поділяють гроші держави та гроші інших бенефіціарів, а отже, супроводжуються обмеженням їх використання. З фіскальної точки зору, звільнення від податків як стимул для отримання додаткових приватних грошей є більш ліберальним заходом.

Особливе місце відводиться податковим пільгам на споживання культурних продуктів, в яких предметом оподаткування є будь-яка форма культурного споживання (наприклад, придбання музики, картин, скульптури). Найпоширенішими формами таких заходів є зменшення ПДВ на придбання культурних цінностей, податкові знижки на придбання культурних об'єктів та інші заходи, наприклад, передача творів мистецтва замість сплати податку. Знижений ПДВ на закупівлю культурних товарів і послуг є основними неявними субсидіями для культурних індустрій, особливо у випадках ринкових збоїв (тобто коли культурні продукти субсидуються, оскільки ринок занадто малий для ефективного функціонування). Платники податку можуть утримувати певну суму податку на прибуток, яка нараховується певній неприбутковій організації. Платники податків можуть брати певну суму податку на прибуток, яка виділяється на конкретну неприбуткову, некомерційну організацію, а в деяких випадках і на інші організації, наприклад, церкви. Цей крок характеризується двома ознаками: 1) платники податків самостійно вирішують, яку частину свого податку сплачувати; 2) використання виділених коштів обмежується підтримкою окремих бенефіціарів [1]. Серед країн-членів ЄС ця практика широко поширена в країнах, таких як Угорщина, Литва, Польща, Словаччина, Румунія, Словенія та в Італії.

Також, пожертвування можуть бути грошовими або натуральними. Пожертвування часто супроводжуються високими культурними цінностями, а доходи не є основною мотивацією. Однак у ситуаціях, коли донор отримує певні стимули для пожертвування на культуру, часто досягаються кращі результати. Ряд країн-членів ЄС вжили заходів для заохочення окремих пожертв. Деякі країни пропонують пожертвування окремим донорам, наприклад, США та країни англосаксонської традиції культурної політики. Деякі країни (Німеччина, Італія та Греція) мають спеціальні стимули для сплати податку на нерухомість. У багатьох країнах лотерейні фонди культури є важливим джерелом приватних інвестицій у культуру. Використання лотерейних коштів для культури є досить новим способом фінансування, але він набуває значення з пошуком додаткових субсидій у сфері культури. Методи збору та перерозподілу лотерейних коштів відрізняються від країни до країни. Ці фонди часто пов'язані з цільовими податками, тому вони призначені для специфічних культурних цілей. Системи стимулювання приватної підтримки культури підтримуються різними грантовими органами. Фонди спираються на юридичну категоризацію неприбуткових організацій, які в більшості випадків або надають кошти та підтримку іншим організаціям, або надають джерело фінансування на їх благодійні цілі [3]. Для неурядових організацій, соціальних підприємств та організацій допомоги, які шукають альтернативи для двосторонніх та багатосторонніх донорів, гранти від приватних фондів для соціальних підприємств у сфері культури стають все більш важливими і часто підтримують порядок дня, розвиток, часом авангардних та інноваційних підходів, які часто орієнтовані на результат і мають сильний видимий вплив [4].

Список використаної літератури:

1. Bullain, N. and Radost T. A comparative analysis of European policies and practices of NGO-government cooperation. *Int'l J. Not-for-Profit L.* 7 (2004): 64.
2. Culture and Sustainable Development: the Key Ideas UNESCO [Electronic Resource]. – URL: <https://cutt.ly/gJA7xVt>. – Culture for Sustainable Development.
3. Culture as a driver UNESCO In practice: Culture as a driver. – URL: <http://www.unesco.org/new/en/culture/themes/culture-and-development/the-future-we-want-the-role-of-culture/culture-enables-and-drives-development/in-practice-culture-as-a-driver/>.
4. Encouraging private investment in the cultural sector. Institute for International Relations. Directorate general for internal policies. European Parliament. – Brussels, 2011 [Electronic Resource]. – URL: <https://cutt.ly/iJA7jYu> – Encouraging private investment in the cultural sector.
5. Income-tax Act, 1961 [Electronic Resource]. – URL: <https://www.incometaxindia.gov.in/Pages/acts/income-tax-act.aspx> – Income tax department. Government of India.
6. Inkei, P. Tax incentives for private support to culture. Council of Europe. 2001.
7. Arjo, K., Mignosa, A. and Petrova, L. "The relationship between public and private financing of culture in the EU." *14th International Conference of ACEI the Association for Cultural Economics International, Copenhagen.* 2010.
8. McGuigan, J. Rethinking cultural policy. McGraw-Hill Education (UK), 2004.
9. O'hagan, J.W. The state and the arts. Books. 1998.

Жабровець А.В., студентка IV курсу, гр. ПУА-3, ФПУП
Джигора О.М., к.е.н., доц.
Державний університет «Житомирська політехніка»

КРИТЕРІЇ РЕСУРСНОЇ СПРОМОЖНОСТІ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД ЯК ЧИННИК БЕЗПЕЧНОГО РОЗВИТКУ

З моменту впровадження реформи децентралізації в Україні минуло 8 років, за цей період було сформовано чималу кількість ОТГ, а саме станом на станом на 10 січня 2022 в Україні нараховується 1470 об'єднаних територіальних громад[1]. Як бачимо, реформа реалізується, але чи є від її проведення ті результати, які були зазначені під час її підготування варто дослідити.

Міністерство регіонального розвитку України опублікував Методичні рекомендації для оцінки рівня спроможності територіальних громад, розроблені Директоратом з питань розвитку місцевого самоврядування, територіальної організації влади та адміністративно-територіального устрою. Вони містять основні показники, за якими можна визначити спроможність ОТГ та критерії цього оцінювання.

Показниками без яких не можливе існування територіальної громади є:

1. Нерозривність та географічна цілісність території.
2. Громада повинна мати більш ніж 250 школярів і 100 дошкільнят.
3. На території ОТГ розташований ЗЗСО I-III ступеня з понад 250 учнями.

Таким чином, якщо територіальна громада не відповідає одній з описаних вимог встановлених у Методичних рекомендаціях, то вона не може бути спроможною, а її оцінювання не є доцільним. Але, якщо ОТГ відповідає встановленим нормам, то далі оцінювання залежить від того чи має вона граничне значення таких основних критеріїв, як: чисельність населення – 3000 осіб; площа – 200 км² ; індекс податкоспроможності – 0,3; частка місцевих податків та зборів – 10 %.

Важливим є те, що у Методичних рекомендаціях зазначена така важлива примітка, а саме якщо індекс податкоспроможності перевищує найбільше значення, то чисельність населення, збільшується на 200 осіб за кожне перевищення показника на 0,1. У разі, якщо чисельність населення перевищує 20000 осіб, то значення критерію індексу податкоспроможності знижується на 0,01 за кожне на 1000 осіб від показника 20 000 осіб.

Тоді, оцінка рівня спроможності ОТГ здійснюється додавання всіх критеріїв оцінки. Якщо:

1. Від 1,2 до 1,8 – низький рівень.
2. Від 1,9 до 3,2 – середній рівень.
3. Від 3,3 до 4 – високий рівень.

Наприклад, загальний рівень спроможності територіальної громади із середнім рівнем спроможності 2,5 отриманий шляхом суми числового значення критерію чисельності населення, що становив 0,3, суми числового значення критерію чисельності учнів, що становив 0,3, суми числового значення площі територіальної громади, що становив 1, суми числового значення індексу податкоспроможності, що становив 0,3, та суми числового значення частки місцевих податків та зборів у доходах бюджету спроможної територіальної громади, що становив 0,6 (0,3+0,3+1+0,3+0,6=2,5).

Проте, в роботі Остапенко П. розроблено дві групи показників для більш точного порівняння спроможності громад [2]. Перша група – це фінансові показники (табл. 1).

Таблиця 1

Значення фінансових показників

Критерій	Критичне значення	Група показника
Індекс доходів бюджету	0,3 та менше	Сиимулятор
Частка витрат на оплату праці місцевого самоврядування від дохідної частини бюджету	20 % та більше	Дестимулятор
Співвідношення базової дотації до загального обсягу бюджетних надходжень	50 % та більше	Дестимулятор

Джерело: дані, які були представлені на сайті «Децентралізація дає можливість»

Важливо, що стимулятори — це показники, збільшення яких покращує загальну оцінку спроможності територіальної громади, а дестимулятори, навпаки, спричиняють погіршення оцінки.

Друга група – це показники інфраструктурного забезпечення та їх кількість:

1. Заклади загальної середньої освіти I-III ступенів
2. Дошкільний навчальний заклад
3. Центри надання адміністративних послуг (ЦНАПи).
4. Пожежні депо.
5. Амбулаторії, що надають первинну медичну допомогу.
6. Лікарні, що надають вторинну медичну допомогу.

Якщо на території ОТГ відсутній один із зазначених типів, то її вже не можна вважати спроможною. Але визначається за такою схемою: чим більше об'єктів соціальної інфраструктури відсутні, тим вона менш спроможна. Проте для того, щоб зробити одну систему оцінювання я розробила такий варіант:

- Якщо відсутня половина типів і більше – громада не спроможна.
- Якщо відсутні менше половини типів – низький рівень спроможності.
- Якщо наявні всі типи інфраструктурного забезпечення, проте їх не велика кількість – середній рівень спроможності.
- Якщо наявні всі і їх велика кількість – високий рівень.

Громади, які матимуть три та більше критичні значення показників, мають ділитися на два типи: перший тип – територіальні громади, які потрібно об'єднати із сусідніми, більш спроможними ТГ; другий тип – територіальні громади, які потребують для територіального розвитку значної державної (фінансової) підтримки.

До першого типу територіальних громад потрібно включати ті, що мають три та більше критичні значення показників розвитку інфраструктури й фінансового забезпечення, центр яких знаходиться на відстані не більше як 20 кілометрів автомобільними дорогами загального користування від міст обласного значення, населених пунктів – адміністративних центрів районів. Через відсутність або низький рівень розвитку інфраструктури й відсутність фінансового забезпечення такі ТГ будуть нездатні забезпечити надання належного рівня публічних послуг, зокрема у сфері освіти, культури, охорони здоров'я, соціального захисту, житлово-комунального господарства, з урахуванням кадрових ресурсів, фінансового забезпечення та розвитку інфраструктури відповідної адміністративно-територіальної одиниці базового рівня. При цьому такі територіальні громади знаходяться поруч із більш спроможними.

До другого типу територіальних громад потрібно включати ті, що мають три та більше критичні значення показників розвитку інфраструктури й фінансового забезпечення, проте центр яких знаходиться на відстані більше 20 кілометрів автомобільними дорогами загального користування від міст обласного значення, населених пунктів – адміністративних центрів районів. На такі ТГ має бути спрямована найбільша підтримка держави, оскільки вони утворенні відповідно до Методики, знаходяться на значній відстані до найближчих економічних та соціальних центрів, при цьому показники фінансового забезпечення й розвитку інфраструктури таких територіальних громад є найнижчими в області.

Після цього варто зібрати результати оцінювання за Методичними рекомендаціями Мінрегіону та оцінювання за критеріями, що були представлені на сайті «Децентралізація дає можливості» і якщо в одному, і в другому ця ОТГ буде відповідати високому рівню спроможності, то значить вона успішно сформована, якщо ні, то потрібно описати за якими саме критеріями вибрана громада не відповідає встановленим показникам та чому.

Отже, щоб визначити спроможність сформованої об'єднаної територіальної громади, потрібно звертати увагу не тільки на загальні критерії оцінювання Мінрегіону, а також визначати не менш важливі фінансові та інфраструктурні показники. Адже, після вивчення літератури я проаналізувала, що в критеріях не вистачає деяких важливих чинників. Проте те, що ці показники вже систематизовані значно полегшує оцінювання обраної ОТГ та може застосовуватись не лише для аналізу громад, а й для подальшого вдосконалення тих критеріїв, які не відповідають встановленій нормі. Таким чином впровадження реформи децентралізації буде значно ефективнішим та дієвим. Але варто зазначити, що критерії носять лише оцінюючий характер реформи і з часом можуть бути змінені.

Список використаної літератури:

1. Моніторинг реформи місцевого самоврядування та територіальної організації влади. Електронний ресурс. Режим доступу: Презентація PowerPoint (decentralization.gov.ua)
2. Остапенко П. Критерії спроможної громади: досвід України. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://decentralization.gov.ua/news/13922>

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ДОСЛІДЖЕННЯ СТАНУ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ МОРЯКІВ

Тези підготовлено в межах наукової теми «Сучасні інновації в системі публічного управління в умовах глобалізаційних ризиків та кризових явищ» і стосуються проблем розуміння соціального захисту в різних галузях наук і важливості розробки теоретико-методологічних основ соціального захисту моряків України, особливо за умов воєнного стану. Аналіз наукових досліджень проблематики соціального захисту населення, висвітлених в авторефератах дисертацій, показав наявність різних підходів і поглядав на дану проблематику у різних галузях наук. Проблематика соціального захисту є актуальною для багатьох наукових галузей, у тому числі і для державного управління. Втім, дослідження проводились активно до 2011 р., а дисертаційних досліджень соціального захисту моряків в галузі державного управління та публічного управління та адміністрування не проводилось. Узагальнення результатів дисертаційних досліджень, висвітлених в авторефератах дисертаційних досліджень показало, що:

- в юридичних науках: розглядається сутність поняття «соціальний захист», його співвідношення із соціальним забезпеченням і соціальною безпекою; аналізуються різні наукові погляди та теорії; висвітлюється адміністративно-правовий статус органів управління у сфері соціального захисту, його форми та методи [1]; пропонуються визначення понять «соціальний захист», «соціальна захищеність», «загальнообов'язкове державне соціальне страхування», «адресна державна соціальна допомога» [2]; досліджується соціальний захист державних службовців, його зміст та правова природа [3]; розкривається зміст ключових терміно-понять системи соціального захисту та визначається їх співвідношення на основі аналізу чинного національного та міжнародного законодавства в сфері соціального захисту; досліджується юридична природа права людини на соціальний захист, його зміст, обсяг та межі; робиться опис системи юридичних гарантій права людини на соціальний захист; визначаються види та рівні юридичного гарантування права людини на соціальний захист; висвітлюються ознаки ефективності даних гарантій права людини на соціальний захист та засоби їх впровадження [4];

- в економічних науках: розкривається сутність понять «соціальний захист», «соціальне забезпечення»; визначається їх місце у системі соціально-трудових і розподільних відносин [5]; проводяться дослідження з використанням системного підходу уточнено визначення поняття «соціальний захист населення» [6]; уточнюються та доповнюються економічні категорії «соціальне страхування», «соціальний захист», «соціальне забезпечення», «загальнообов'язкове державне соціальне страхування» у взаємозв'язку з іншими категоріями, визначено місце та роль у фінансовій системі держави фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування [7]; досліджуються концептуальні засади створення фінансового механізму соціального захисту населення, його сутність і складові з позицій важелів фінансового механізму, які визначають процес формування та використання засобів фінансового забезпечення соціального захисту населення [8];

- в науці «державне управління»: обґрунтовуються методичні положення та практичні заходи щодо трансформації діяльності державних органів соціального захисту населення на територіальному рівні; визначається перспективна тривимірна модель соціальної політики для України, що передбачає соціальний розвиток з елементами соціального страхування; виявляються основні ознаки історичних етапів розвитку системи соціального захисту в Україні; удосконалюється структурно-функціональний підхід до раціоналізації побудови територіальних органів соціального захисту населення, що надає можливість підвищити ефективність їх діяльності [9]; досліджуються питання вдосконалення діяльності органів управління в сфері соціального захисту населення за умов становлення та розвитку України як соціальної держави [10]; визначаються основні напрями формування надійної системи соціального захисту від безробіття [11]; розглядаються європейські тенденції соціального захисту населення та шляхи досягнення Україною європейських стандартів соціального захисту [12]; сформулюються інноваційні підходи в реалізації соціального захисту населення на регіональному рівні в контексті теоретичних засад соціальної держави крізь призму управління та політики [13]; аналізуються теоретичні засади формування соціальної політики в Україні [14]; пропонується створити електронний варіант дворівневої системи соціального захисту населення, що дозволить налагодити взаємодію автоматизованих систем управління всіх місцевих служб, регіональних і державних відомств на якісно новому рівні [15]; аналізується особливості функціонування органів місцевого самоврядування за умов надзвичайних техногенних ситуацій та їх роль у формуванні та реалізації державної політики економічного розвитку та соціального захисту регіонів [16]; доводиться важливість зростання ролі місцевих податків і зборів у вирішенні питань соціального захисту населення [17]; аналізуються правові засади соціального захисту в Україні та наведено рекомендації щодо їх удосконалення та розвитку, а також

формулюється активна ресурсна стратегія соціального захисту [18]; досліджуються особливості організації системи місцевого самоврядування й обґрунтовуються шляхи посилення ролі даної структури у соціальному захисті населення; проводиться аналіз концептуальних положень соціального захисту та соціальної політики на всіх рівнях державного та місцевого управління; визначаються основні напрями формування системи соціального захисту населення території й обґрунтовуються шляхи підвищення ефективності діяльності органів місцевого самоврядування; характеризуються форми участі органів місцевого самоврядування у розробці та реалізації програм соціального захисту населення [19].

Втім, недослідженою залишається проблема побудови в Україні моделі соціального захисту моряків, що потребує формування концептуальної моделі та створення системи правових актів з акцентом на запровадження зарубіжного досвіду.

Список використаної літератури:

1. Князька Л. А. Адміністративно-правове регулювання в галузі соціального захисту населення: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Л. А. Князька ; Акад. упр. М-ва внутр. справ. — К., 2010. — 20 с. — укр.
2. Ярошенко І.С. Організаційно-правові форми соціального захисту людини і громадянина в Україні: Автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.07 / І.С. Ярошенко ; Київ. нац. екон. ун-т ім. В.Гетьмана. — К., 2006. — 18 с. — укр.
3. Луцький Р. П. Соціальний захист державних службовців України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.05 / Р.П. Луцький ; Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. — Л., 2010. — 16 с. — укр.
4. Рудик В.А. Юридичні гарантії права людини на соціальний захист в Україні: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.05 / В.А. Рудик ; Харк. нац. ун-т внутр. справ. — Х., 2007. — 20 с. — укр.
5. Федорова М.В. Державне регулювання формування та використання соціальних фондів в Україні: Автореф. дис... канд. екон. наук: 08.01.01 / М.В. Федорова ; Київ. нац. екон. ун-т ім. В.Гетьмана. — К., 2006. — 20 с. — укр.
6. Антоненко О.І. Розвиток системи соціального захисту населення регіону: Автореф. дис... канд. екон. наук: 08.09.01 / О.І. Антоненко ; Одес. держ. екон. ун-т. — О., 2006. — 20 с. — укр.
7. Вольська А. О. Соціальне страхування в умовах трансформаційної економіки: автореф. дис. ... канд. екон. Наук : 08.00.08 / А. О. Вольська ; Нац. наук. центр "Ін-т аграр. економіки". — К., 2011. — 21 с. — укр.
8. Савченко Н. Г. Фінансовий механізм соціального захисту населення України: автореф. дис. ... канд. екон. Наук : 08.00.08 / Н. Г. Савченко ; Київ. нац. торг.-екон. ун-т. — К., 2010. — 19 с. — укр.
9. Собченко В.В. Трансформація системи державного управління соціальним захистом населення: Автореф. дис... канд. наук з держ. упр.: 25.00.01 / В.В. Собченко ; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. Харк. регіон. ін-т держ. упр. — Х., 2005. — 20 с. — укр.
10. Юрченко Ю.Д. Державне управління в сфері соціального захисту населення: теоретико-методологічні аспекти: Автореф. дис... канд. наук з держ. упр.: 25.00.01 / Ю.Д. Юрченко ; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. — К., 2006. — 20 с. — укр.
11. Терехов І.О. Державне регулювання зайнятості в Україні: автореф. дис... канд. наук з держ. упр.: 25.00.02 / І.О. Терехов ; Гуманіт. ун-т "Запоріж. ін-т держ. та муніцип. упр.". — Запоріжжя, 2007. — 20 с. — укр.
12. Бондаренко Ю.М. Державне управління соціальним захистом населення в умовах європейської інтеграції України: автореф. дис... канд. наук з держ. упр.: 25.00.02 / Ю.М. Бондаренко ; Клас. приват. ун-т. — Запоріжжя, 2008. — 20 с. — укр.
13. Аfenкіна О. Г. Інноваційні підходи в реалізації соціального захисту населення на регіональному рівні: автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. : 25.00.02 / О. Г. Аfenкіна ; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. — К., 2010. — 20 с. — укр.
14. Лактіонов В.О. Взаємовідносини органів місцевого самоврядування з органами державної влади в регулюванні соціального захисту населення: автореф. дис... канд. наук з держ. упр.: 25.00.04 / В.О. Лактіонов ; Донец. держ. ун-т упр. — Донецьк, 2007. — 20 с. — укр.
15. Пархоменко В.П. Інформаційне забезпечення місцевого самоврядування при наданні послуг населенню: автореф. дис... канд. наук з держ. упр.: 25.00.04 / В.П. Пархоменко ; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України, Харк. регіон. ін-т держ. упр. — Х., 2009. — 18 с. — укр.
16. Войтенко А.Б. Місцеве самоврядування як фактор регулювання соціально-економічного розвитку постраждалих районів від аварії на ЧАЕС: Автореф. дис... канд. наук з держ. упр.: 25.00.04 / А.Б. Войтенко ; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. — К., 2005. — 20 с. — укр.
17. Вдовенко С.М. Соціально-економічні та управлінські основи реформування гуманітарної сфери регіону в умовах перехідної економіки: Автореф. дис... канд. наук з держ. упр.: 25.00.04 / С.М. Вдовенко ; Укр. акад. держ. упр. при Президентові України. — К., 1999. — 18 с. — укр.
18. Крупник А.С. Соціально-захисна спрямованість державної соціальної політики за умов трансформації українського суспільства: Автореф. дис... канд. політ. наук: 25.00.04 / А.С. Крупник ; Одес. нац. юрид. акад. — О., 2002. — 17 с. — укр.
19. Переверзев В.М. Удосконалення механізму узгодження державних і місцевих програм соціально-економічного розвитку територій: Автореф. дис... канд. наук з держ. упр.: 25.00.04 / В.М. Переверзев ; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України; Харк. регіон. ін-т держ. упр. — Х., 2006. — 22 с. — укр.

СУЧАСНІ ІННОВАЦІЇ В КОМУНІКАЦІЯХ: ДОСВІД УКРАЇНИ ТА ІНОЗЕМНИХ КРАЇН

Тези підготовлено в межах наукової теми «Сучасні інновації в системі публічного управління в умовах глобалізаційних ризиків та кризових явищ» і стосуються доцільності інновацій в сучасних комунікаціях в контексті електронного урядування.

Електронне урядування підвищує зручність та доступність державних послуг та інформації для громадян. Незважаючи на переваги електронного уряду – підвищення підзвітності уряду перед громадянами, більший доступ громадськості до інформації та більш ефективний, економічно ефективний уряд – успіх і прийняття ініціатив електронного уряду, таких як онлайн-голосування та оновлення ліцензії, залежать від бажання громадян прийняти це нововведення. Деякі дослідники пропонують об'єднувати конструкції з моделлю прийняття технологій, теорією поширення інновацій та моделями довіри в Інтернеті, щоб сформувати всеосяжну модель факторів, які впливають на прийняття громадянами ініціатив електронного уряду [1].

Особливо в умовах кризи, постійної турбулентності, в більшості країнах світу виникла потреба застосовувати найсучасніші та інноваційні засоби у комунікаціях. Так, Міністерство цифрової трансформації України запустило портал та цифровий додаток Дія, який є онлайн-сервісом державних послуг та не тільки. Інноваційний та зручний цифровий продукт, який постійно оновлюється та розвивається. На приклад, під час коронавірусної пандемії COVID-сертифікати в Дії успішно пройшли технічне оцінювання з боку ЄС та стали простим та доступним засобом.

Інновація стає все більш актуальною концепцією для успіху будь-якої організації, але вона також являє собою набір внутрішніх і зовнішніх міркувань, бар'єрів і проблем, які необхідно подолати. Поряд з концепцією інновацій з'являються нові парадигми, такі як відкриті інновації та спільне створення, які одночасно є модифікаторами та інтенсифікаторами інновацій в організаціях, сприяючи відкритості організації та інтеграції зацікавлених сторін у процесі створення цінності. Інноваційні мережі, що складаються з безлічі агентів у спільній роботі, діють як інноваційні механізми, щоб протистояти дедалі більшій складності продуктів, послуг і ринків. Технології, особливо Інтернет, є стимулом для всіх процесів в організаціях, які підтримуються платформами спільної творчості для інновацій. Визначення стратегій маркетингової комунікації, які сприяють мотивації та залученню всіх зацікавлених сторін до створення синергії та зовнішнього просування, є центральним аспектом дослідження науковців [2].

Деякі польські дослідники розглядають питання щодо правил ефективного, дієвого та раціонального управління за результатами маркетингових комунікацій адміністративних одиниць місцевого самоврядування. Автори вказують на польський досвід у цій галузі щодо системних перетворень заснованих на децентралізації влади та ефективному відмові соціального потенціалу, зосередивши маркетингові комунікації місцевих органів влади на активізації громадян до вжиття заходів та забезпечення відповідальності громадян за навколишнє середовище. Ці зміни ставлять перед органами місцевого самоврядування нові завдання, належна реалізація яких має ґрунтуватися на здійсненні управління на основі результатів, які можуть бути визначені в органах місцевого самоврядування як процес встановлення вимірних цілей для адміністрації, відповідальної за конкретні суспільні завдання. реалізація механізму безперервного моніторингу цих цілей, а також механізму адаптації у контексті змін у внутрішніх та зовнішніх умовах організації та інформування громадськості про досягнуті результати [3].

Існуючі дослідження показують, що ініціативи електронного уряду часто не досягають інноваційних форм правління та управління через техноцентризм, який обмежує такі ініціативи незначним покращенням надання послуг. Хоча очевидно, що інновації є центральними для модернізації та трансформації урядових організацій і що спільне створення послуг державними органами та групами громад є важливою складовою реалізації переваг інвестицій в інформаційні та комунікаційні технології, є дослідження зосереджені на природі інновацій у трансформації державних організацій та служб. Вчені розповідають, як відкриті інноваційні стратегії можуть трансформувати державне управління, досліджуючи, як мережа муніципалітетів у Швеції трансформує створення цінності та надання послуг, співпрацюючи один з одним та із зовнішніми сторонами для прискорення створення та використання інновацій. Використовуючи кейс із вбудованими одиницями аналізу, визначено чотири нові типології державних перетворень на основі відкритих інновацій. У дослідженні показано, як ці відкриті інноваційні типології трансформують організацію муніципалітетів та допомагають їм надавати громадянам високоякісні спільно створені послуги. Досліджуючи стратегічні та оперативні аспекти, які сприяють такій діяльності, аналіз виявляє вплив відкритих інновацій на бізнес-моделі органів державної влади. Виходячи з цього, відкриті інноваційні практики є більш радикальним проявом трансформаційного уряду, ніж передбачалося раніше;

сигналізуючи не тільки про фундаментальні зміни в характері створення цінності та надання послуг державними органами, але й потенційно в характері їх організації [4].

Дослідники також постійно розглядають роль соціальних медіа в державному секторі. Програми соціальних мереж стали прийнятними каналами інформації та комунікації у федеральному уряді США. Додатки соціальних медіа працюють за межами інформації та комунікації. Впровадження інноваційних технологічних практик у державному секторі. У літературі багато уваги приділяється державним технологічним інноваціям, їх поширенню, відповідним рішенням щодо прийняття та підходам до впровадження. Багато досліджень були зосереджені на стадіях прийняття, часу, який потрібен державним організаціям, щоб перейти на підножку і почати використовувати нову технологію, або характеристикам споживачів, які формують їхні рішення. З кожною хвилиною нових технологій у державному секторі дослідження зосереджуються на характеристиках технології [5].

У використанні нових технологій окремого розгляду потребує метод штучного інтелекту (ШІ), який широко використовуються для підтримки та підвищення якості прийняття рішень і вирішення проблем у різних галузях протягом багатьох років. Це відбувається завдяки використанню різних типів машинного інтелекту, включаючи розуміння природної мови, робототехніку, експертні системи, нейронні мережі та машинне навчання. Слід визнати, що найбільш поширена тенденція ШІ в приватному секторі сьогодні стосується використання програм, які взаємодіють з користувачами у форматі розмови та імітують людську розмову, відомих як «розмовні агенти», «чат-боти» або просто «боти». Перше покоління чат-ботів має обмежені можливості, що дозволяє їм відповідати на прості запити на основі правил; однак, завдяки останнім досягненням у сфері штучного інтелекту та великій кількості доступних даних, чат-боти тепер можуть виконувати більш складні завдання і навіть виконувати активні транзакції.

У зв'язку з підвищенням ефективності, про яке повідомляють фірми приватного сектора, технології штучного інтелекту також почали впроваджуватися державними установами для виконання значно складних завдань у різних сферах, наприклад, охорони здоров'я, соціального забезпечення, громадської безпеки, оподаткування та освіти [6].

Список використаної літератури:

1. Carter, L. and France B. "The utilization of e-government services: citizen trust, innovation and acceptance factors." *Information systems journal* 15.1 (2005): 5-25.
2. Zeffass, A. and Huck, S. Innovation, communication, and leadership: New developments in strategic communication // *International journal of strategic communication*. – 2007. – Т. 1. – №. 2. – С. 107-122.
3. Kuzior, A. et al. Marketing communications of administrative organs of local governance and local community // *Marketing and management of innovations*. – 2019. – №. 2. – С. 314-325.
4. Feller, J. Patrick, F. and Olof N. "Open innovation and public administration: transformational typologies and business model impacts." *European Journal of Information Systems* 20.3 (2011): 358-374.
5. Mergel, I. "Social media adoption and resulting tactics in the US federal government." *Government information quarterly* 30.2 (2013): 123-130.
6. Androutsopoulou, A. et al. "Transforming the communication between citizens and government through AI-guided chatbots." *Government information quarterly* 36.2 (2019): 358-367.

Крюков О.І., д. н. держ. упр., проф.
каф. публічного управління та адміністрування
Семістев О.С, аспірант III року навчання навчально-науково-виробничого центру
Національний університет цивільного захисту України

ЕНЕРГЕТИЧНА БЕЗПЕКА ЯК ЧИННИК НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ У КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛЬНИХ ЕКОЛОГІЧНИХ ВИКЛИКІВ

В сучасних умовах наявність негативних наслідків кліматичних флуктуацій, енергетична залежність національної економіки від інших держав обумовлюють необхідність перебудови структури енергетичного балансу країни. При цьому перспективним є переорієнтація та розвиток зеленої енергетики, що сформує передумови до мінімізації екодеструктивного впливу на навколишнє природне середовище та при прийнятних темпах розвитку національної економіки та системи управління. Особливо це питання актуалізується в умовах військової загрози, коли перед Україною стоїть завдання виживання. Сьогодні вже є очевидним, що ставка на вуглеводневі джерела енергії – вугілля, нафта, газ – як на домінуючі у виробленні енергії, вичерпала себе і може призвести людство до загибелі. Нафтогазова економіка дійшла до свого історичного тупику. Взаємопов'язаними повстають глобальні проблеми економічної, енергетичної та екологічної безпеки як всього людства, так і переважної більшості країн світу. Особливо це відчувається в сучасній Україні, де війна продемонструвала проблеми національної економіки з її майже домінуючою енергетичною залежністю від країни-агресора (на рівні 60%). Так, російська агресія оголила всі проблеми енергетичної безпеки нашої держави, примусила український уряд розпочати реформування щодо диверсифікації джерел постачання енергії, проте ці заходи несистемні та недостатні, а рівень їх втілення не відповідає викликам сьогодення. Початок двадцять першого століття ознаменувався переходом до нової формаційної енергетичної політики провідних держав світу та міжнародної спільноти в умовах нових глобальних викликів сучасності пов'язаних, з новою геополітичною перебудовою світу, світовою пандемією COVID-CARS-19, змінами на енергетичному ринку. Тому в сучасних умовах необхідно сформулювати нову енергетичну стратегію яка б була здатна забезпечити сталий розвиток та справедливе енергетичне, екологічне й економічне майбутнє.

В цих умовах, на наш погляд, важливою і необхідною умовою зростання конкурентоздатності економіки України є підвищення ефективності раціонального використання традиційних енергоресурсів на промислових підприємствах та використання енергозберігаючих технологій в державі. Варто зазначити, що з огляду на існуючі диспропорції у потребах та можливостях отримання паливних енергоресурсів існує чотири моделі енергетичної безпеки:

1) Модель гарантованої енергетичної безпеки (є характерною для країн, які не тільки здатні повністю задовольнити власні енергетичні проблеми, але й мають їх значні запаси на продаж: ОАЕ, Венесуела, інші країни ОПЕК);

2) Модель самодостатньої енергетичної безпеки (характерна для країн, власних енергоресурсів яких достатньо для внутрішніх потреб, але недостатньо для експорту, напр. Індія);

3) Модель недостатньої енергетичної безпеки (притаманна країнам, енергетичні потреби яких вимагають імпорту енергоносіїв та заходів, спрямованих на диверсифікацію джерел енергопостачання, стимулювання запровадження технологій альтернативної енергетики. До таких країн відносяться країни ЄС, Україна та ін).

4) Модель кризової енергетичної безпеки (коли країна вимушена імпортувати понад 50 % потрібної кількості енергоносіїв, напр. Японія).

В цьому контексті основними завданнями держави повинні стати наступні:

– підвищувати привабливість освоєння і розвитку тих напрямків, які мають високу ймовірність економічної окупності в майбутньому і є найбільш перспективними з точки зору виробництва на території України;

– підтримувати розробку і впровадження конкурентоспроможних технологій;

– стимулювати локалізацію виробництва та необхідного для цього обладнання. Крім того логічним було б використання

– фіскальних механізмів (пільгові тарифи, державні витрати, податок на прибуток, фінансові інструменти регулювання сфери відновлюваної енергетики);

– організаційних (правила, організаційно-правові нормативи і стандарти, що визначають державне регулювання сфери відновлюваної енергетики, обов'язки, права та відповідальність органів державного регулювання, організацію процесу їхньої діяльності, в тому числі – і організацію роботи фіскального інструментарію реалізації механізму державного регулювання стратегічного розвитку відновлюваної енергетики);

– методичних (комплекс заходів з удосконалення методики відбору проектів відновлюваної енергетики, методичних підходів до оцінювання рівня розвитку відновлюваної енергетики, потенціалу енергозбереження, вивчення стану та ранжування регіонів і галузей за рівнем енергетичної безпеки, система заходів щодо розвитку відновлюваної енергетики на методичному рівні).

Список використаної літератури:

1. Herbes Carsten, Frieg Christian. Marketing Renewable Energy: Concepts, Business Models and Cases. Springer International Publishing, 2018. 397 p.

2. Івашків І. М., Стефанішин Л. С., Король С. В. Економічні передумови використання відновлювальних енергетичних ресурсів на вітчизняних підприємствах в умовах розвитку зеленої енергетики. *Агросвіт*. № 13-14. 2020. С. 61–65.

3. Легка К. В. Перспективи розвитку зеленої енергетики України. *Вісник Національного університету водного господарства та природокористування. Економіка*. 2013. Вип. 1. С. 138–146.

МЕХАНІЗМ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

У сучасний період розвитку економіки соціальний захист населення став неодмінним елементом соціальної політики держави з ринковою економікою. Її організація повинна гарантувати забезпечення певних стандартів рівня і якості життя населення, оскільки сучасна ринкова економіка не припускає соціальної справедливості, цілі галузі і професії виявляються неринковими. Забезпечення гідної якості життя населення також є пріоритетним напрямом державної політики на довгострокову перспективу, головним критерієм розвитку науково-технічного і людського потенціалу країни. Ефективна система соціального захисту, що охоплює усе населення, не лише призводить до поліпшення їх добробуту, розширює і зміцнює трудові ресурси країни, але і сприяє економічному зростанню і стабілізації політичної і соціальної ситуації в країні.

Система соціальної підтримки, надання державних гарантій військовослужбовцям є невід'ємними частинами діяльності кожної держави. Актуальність проблеми забезпечення соціального захисту військовослужбовців характеризується тим, що сучасний етап розвитку Збройних Сил України вимагає якісно нового відношення до проблеми реалізації встановлених законодавством гарантій військовослужбовців, підвищення їх соціального статусу, що реалізовується за допомогою соціального захисту. Організаційно-практичні заходи, що проводяться, з оптимізації структури і функцій Збройних Сил, викликають необхідність впорядкування і систематизації інституту соціального захисту військовослужбовців.

Сьогодні, проте, не повною мірою розроблені теоретичні основи забезпечення соціального захисту військовослужбовців в умовах становлення професійної армії, проведення військової реформи. Не впорядкована термінологія соціального захисту військовослужбовців, не обґрунтовані відмітні ознаки і функції предмета і об'єкту, суб'єкта, засобів і умов соціального захисту військовослужбовців.

Недостатня розробленість теоретичних основ соціального захисту військовослужбовців гальмує створення і вдосконалення необхідної для неї нормативно-правової бази.

Функціонування соціального захисту військовослужбовців відбувається у військово-соціальній сфері. Вона є складовою частиною одночасно і соціальної, і військової сфери, що включає як соціальну інфраструктуру, так і військово-соціальну інфраструктуру, яка є мережею підвідомчих Міністерству оборони України організацій, що надають послуги у сфері культури і дозвілля, масових комунікацій, фізкультури і спорту, охорони здоров'я, освіти, торгово-побутового обслуговування. Соціальний захист військовослужбовців визначений як система соціально-економічних стосунків з забезпечення і підтримки, у разі дії професійних ризиків, гідного соціального положення військовослужбовців і членів їх сімей. Соціальний захист військовослужбовців має специфічне громадське призначення. Система соціального захисту військовослужбовців повинна функціонувати відповідно до принципу соціальної справедливості.

Список використаної літератури:

1. Домбровська, С.М. Механізми формування безпеки держави [Електрон.ресурс] / С.Т. Полторак, С.М. Домбровська // Теорія та практика державного управління і місцевого самоврядування/ Електронне наукове фахове видання ХНТУ- 2015 № 1, Режим доступу http://el-zbirn-du.at.ua/index/zmist_2015_1/0-18
2. Замана, В. Наша мета – в короткі строки побудувати нову армію європейського типу / В. Замана // Defense express. – № 6. – 2012. – С. 16–18.

**РОЛЬ ОРГАНІЗАЦІЙ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В
ДЕРЖАВНО-ГРОМАДЯНСЬКОМУ ПАРТНЕРСТВІ В КОНТЕКСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ**

Тези підготовлено в межах науково-дослідної роботи на тему: «Сучасні інновації в системі публічного управління в умовах глобалізаційних ризиків та кризових явищ» та демонструють основні результати авторських наукових досліджень. Аналіз науково-прикладних публікацій українських та зарубіжних дослідників свідчить про те, що державно-громадянське партнерство стає одним із найважливіших підходів у діяльності інституцій на шляху досягнення спільних цілей, запорукою важливих змін у громадах і суспільстві загалом та виступає основним чинником формування національної безпеки. Державно-громадянське партнерство розглядається як один з видів участі громадськості в процесі публічного управління і як найвищий рівень участі, що передбачає розподілення відповідальності між суб'єктами публічного управління, а також передачу певних повноважень від органів публічного управління та адміністрування громадянському суспільству та його інститутам.

Неурядові організації (громадські об'єднання) та організоване громадянське суспільство роблять вагомий внесок в розвиток демократії та дотримання прав людини. В демократичному суспільстві повноваження на прийняття рішень надаються обраним представникам, які забезпечують виконання своїх рішень через державні виконавчі органи на національному або місцевому рівнях [6].

Якщо повноваження, відповідальність та ресурси передаються на рівень місцевої влади для формування політики та розподілу ресурсів, важливо, щоб прийняття рішень базувалося на правильних політичних принципах та ефективних процесах планування [6].

Як показує європейський досвід, розширення прав громадян на те, щоб відігравати роль у прийнятті рішень не лише через обраних представників, але й через різноманітні механізми дозволяє враховувати думку та інтереси громадян в процесі формування політики та наближає громадян до демократичного процесу. Неурядові організації, зокрема, збагачують процес прийняття рішень знаннями та незалежним досвідом. Вони створюються, коли є розмаїття інтересів в суспільстві та громаді, і відображають ці інтереси та можуть діяти як основний канал залучення і участі громадян [6].

Місцевий розвиток в Україні забезпечують 2 рівні управління: місцеве самоврядування та місцеві органи виконавчої влади, а також організації громадянського суспільства [6].

Враховуючи новітні демократичні тенденції управління на місцях, величезну роль у вирішенні проблем місцевого значення та визначенні векторів місцевого розвитку відіграють організації громадянського суспільства, які покликані ефективно представляти та захищати інтереси членів територіальних громад, зокрема – у відносинах з органами місцевого самоврядування та місцевими органами виконавчої влади [6].

Соціальні послуги є важливими оскільки вони відображають соціальні цінності, якість життя, рівень економічного розвитку, рівень дотримання прав людини, та загалом демократичне управління. Але, не дивлячись на їх важливість, система надання соціальних послуг має безліч викликів в Україні. Один з викликів – це громадянське суспільство та зростаюча роль організацій громадянського суспільства в політичних, соціальних та економічних перетвореннях в країні. Це відкриває нові можливості як для органів влади, так і для системи надання соціальних послуг. Протягом всіх років незалежності Україна намагається реформувати систему надання соціальних послуг. На жаль, повільне та несистемне проведення реформ, неефективність роботи виконавчих органів влади, неякісність та обмежений перелік та об'єм державних послуг разом з відсутністю достатнього фінансування не дає можливості налагодити ефективно та якісне надання соціальних послуг. Разом з тим, тенденцією останніх років є залучення організацій громадянського суспільства до процесу надання соціальних послуг. Наразі, держава в партнерстві з громадянами та органами громадянського суспільства намагається вирішувати нагальні проблеми, виявляти та максимізувати існуючі можливості, зменшувати відстань між органами влади та пересічними громадянами. Все більше місця в цих процесах займають органи громадянського суспільства, які стають важливими партнерами для влади [1].

Опосередковано, громадські, благодійні та релігійні організації можуть впливати і на визначення потреб населення адміністративно-територіальної одиниці у соціальних послугах. Так, організації громадянського суспільства можуть надавати свої пропозиції до органів влади стосовно потреб у запровадженні нових послуг чи розвитку існуючих. Ті в свою чергу, повинні їх брати до уваги при визначенні чисельності, структури потенційних отримувачів соціальних послуг тощо [1].

Останніми роками спостерігається поширення партнерських відносин із залученням громадських організацій. Використання партнерства еволюціонував від спеціального реагування на окремі проблеми до загального підходу до вирішення проблем і до підвищення ефективності, результативності та реагування громадських організацій. Партнерства також використовуються для розширення можливостей окремих осіб,

груп і організацій за межами уряду, дозволяючи їм робити справжній внесок у рішення уряду, які їх стосуються. Тому важливо пояснити значення та типи партнерства, вивчити їх цілі, переваги та учасників, а також оцінити їх політичні наслідки. Поглиблених оціночних досліджень партнерства мало [7].

Громадські некомерційні організації можуть мати широкий спектр відносин і досвіду зі своїми державними партнерами, залежно від можливостей і ресурсів міста чи муніципалітету. Втім, такі організації можуть мати проблеми, з якими стикаються ці організації під час створення та управління партнерськими відносинами з державним сектором [4].

Менші некомерційні громадські організації, як правило, надають допомогу. Вони в основному працюють на волонтерських засадах з невеликою кількістю персоналу і не несуть жодної відповідальності за результати роботи [4].

В зарубіжних публікаціях зазначається, що партнерство з організаціями громадянського суспільства стає дедалі важливішим для надання широкого спектру державних послуг. Інтеграція державних, приватних і громадянських постачальників у нові ієрархічні форми – так звані «вертикальні» ланцюги поставок послуг – стала важливою тенденцією останніх реформ державних послуг. Крім того, акцент на оплаті за результатами введення в експлуатацію створив новий клімат для партнерства між приватним сектором та громадянським суспільством. Це створило перевагу для організацій, які мають ресурси для реалізації та здатність досягти результатів [5].

Карлова В. зазначає, що не зважаючи на те, що Україна здійснила серйозні кроки на шляху налагодження партнерських відносин між трьома секторами, а саме: суттєво збільшилася кількість некомерційних організацій і громадських об'єднань; склалася різноманітна практика взаємодії державних структур, комерційних і некомерційних організацій; йде процес розвитку законодавчої бази, – залишається багато перешкод у формуванні системи конструктивної співпраці суб'єктів взаємодії. Однією із найсуттєвіших проблем є відсутність чітких правил, процедур партнерства, враховуючи інтереси зацікавлених сторін. Йдеться не просто про відсутність чи недосконалість певних законодавчих актів, а й про правове врегулювання між сторонами таких питань, як розподіл відповідальності, фінансове забезпечення, реалізація проєктів та угод, визначення сфери компетенції кожного із суб'єктів, мінімізація ризиків тощо [2].

Експерти [3] зазначають, що найважливішими факторами для налагодження громадською організацією партнерських відносин є: її незалежність (політична незаангажованість); відкритість і прозорість діяльності, звітування перед громадськістю, партнерами й донорами про результати діяльності; здатність мислити стратегічно (наявність стратегії розвитку організації); наявність ресурсів (насамперед – людських), готовність здійснювати власний внесок; високий рівень моральності (дотримання етичних норм у діяльності); уміння прислухатися до порад і знаходити спільне рішення тощо.

В українській науці здебільшого акценти робляться на: співпраці органів публічного управління та адміністрування та громадськості, а також бізнесу; комунікації між партнерами, у тому числі при тристоронньому партнерстві (органи влади – громадські об'єднання – бізнес); налагодження партнерських відносин; взаємовідносини між партнерами; взаємодію органів влади та громадянського суспільства; державно-громадянська взаємодія.

В зарубіжній науці йдеться про партнерство, побудоване на делегування владних повноважень громадським об'єднанням та на відповідальності за результати діяльності. Виділяються рівні участі громадян: інформування; консультації; діалог; партнерство, як вищий рівень участі громадян в державних справах і публічному розвитку. Громадські організації в зарубіжній науці і практиці розглядаються як партнери для надання публічних послуг, складовими яких є соціальні послуги. В цьому є один з напрямів реалізації державно-громадянського партнерства.

Список використаної літератури:

1. Існуючі механізми співпраці органів державної влади з організаціями громадянського суспільства в контексті реалізації Національної стратегії сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні 2016-2020. К.: Ваіте, 2016. 280 с.

2. Карлова В. Міжсекторальне партнерство як механізм реалізації публічної політики: проблеми та перспективи становлення в Україні. *Публічне врядування в Україні: стан, виклики та перспективи розвитку* : матеріали щоріч. Всеукр. наук.-практ. конф. за міжнар. участю, присвяч. 100-річчю держ. служби в Україні (Київ, 25 трав. 2018 р.) : у 5 т. / за заг. ред. В. С. Куйбіди, М. М. Білінської, О. М. Петрос. Київ : НАДУ, 2018. Т. 1. С. 42-43.

3. Партнерство та співпраця як невід'ємна складова діяльності ОГС [Електронний ресурс]. URL : <http://cd-platform.org/library/statti/1782-partnerstvo-ta-spivpratsia-ia-kevid-iemna-skladova-diiialnosti-ohs>

4. Ролі: як некомерційні організації співпрацюють з державними агенціями. URL : <https://www.pps.org/article/pppp-chapter2>

5. Створення ефективних партнерських відносин з організаціями громадянського суспільства. URL : <https://esrc.ukri.org/news-events-and-publications/evidence-briefings/creating-effective-partnerships-with-civil-society-organisations/>

6. Участь громадськості у процесі прийняття рішень на місцевому рівні: посіб. К. : Левіт, 2012. 64 с. URL : <https://parlament.org.ua/upload/docs/GUIDE%20final%20version%20UKRAINIAN.pdf>

7. Kernaghan K. Partnership and Public Administration: Conceptual and Practical Considerations. Canadian Public Administration. 2008. Вип. 36 (1). Рр. 56-79. URL: https://www.researchgate.net/publication/229890762_Partnership_and_Public_Administration_Conceptual_and_Practical_Considerations

**ДОСЛІДЖЕННЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ В СИСТЕМІ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ ЯК
ЧИННИК ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ**

Тези підготовлено в межах наукової теми «Сучасні інновації в системі публічного управління в умовах глобалізаційних ризиків та кризових явищ» і висвітлюють результати авторських наукових робіт. Проблематиці управління персоналом в системі державної служби приділено багато уваги такими науковцями як: Липовська Н. А., Гончарук Н. Т., Рачинський А. П., Балух Д. В., Губа О. П., Жиденко Н. А., Пашко Л. А., Бабич О. Б., Візіров Б. Й., Гайдученко С. О., Тарасов С. С. [1-11] та іншими дослідниками. Автором тез зроблено періодизацію проблематики досліджень щодо управління персоналом в системі державної служби:

2004 р. – визначається роль керівника у всіх процесах циклу управління та виділення наукових підходів до їх дослідження: соціологічний; елітарний; психологічний; функціональний; технологічний; соціоінженерний; конфліктологічний; конкурентний; парціальний; рефлексивно-ціннісний; аксіологічний; інноваційний;

2005 р. – розглядається корпоративна культура як основа кращого розуміння керівниками причин і мотивів поведінки працівників, що є основою для підвищення ефективності управління персоналом;

2007 р. – розробляються оригінальні авторські методики на основі соціокультурного підходу для ефективного процесу управління персоналом для окремих суб'єктів державного управління; обґрунтовується необхідність переходу від управління персоналом до управління людськими ресурсами у сфері державного управління з врахуванням процесів удосконалення управлінських відносин; доводиться важливість формулювання теоретико-методологічних засад управління персоналом певного суб'єкта державного управління задля вирішення методологічних, науково-теоретичних і методичними проблем самого процесу управління; наголошується на впливовості якості кадрового потенціалу на якість процесу управління персоналом органів виконавчої влади; акцентується увага на розвитку функцій, системи, структури, технологій суб'єкта державного управління в умовах реструктуризації державних органів, яка здійснюється в рамках адміністративної реформи; демонструється важливість забезпечення розвитку професійно-етичних якостей та розширення індивідуальних можливостей фахівця шляхом формування системи підготовки, перепідготовки, підвищення кваліфікації персоналу;

2008 р. – доводиться, що становлення поняття «управління персоналом державної служби» відбувається відповідно до еволюції школи наукового управління, науки «державне управління» та професійного досвіду державної служби; досліджуються особливості процесу управління персоналом в окремих суб'єктах державного управління; визначаються особливості управління персоналом в окремих суб'єктах державного управління; удосконалюються визначення поняття «управління персоналом»; розглядаються питання контролінгу формування та використання людських ресурсів в контексті управління персоналом;

2009 р. – досліджується управління державною службою і визначає цілі державної служби, які відображають зміст управління персоналом на державній службі; характеризується статус та види кадрових служб як органів управління персоналом державної служби, їхнє правове регулювання та завдання; обґрунтовуються, що об'єктом і суб'єктом управління є людські ресурси, встановлюються відмінності управління персоналом і управління людськими ресурсами; розглядається кар'єра державного службовця як одна з центральних проблем управління людськими ресурсами у сфері державного управління;

2010 р. - висвітлюється політика оцінювання персоналу державної служби з позицій забезпечення прогнозованого, результативного управління персоналом і тісного зв'язку оцінювання персоналу з проходженням ним державної служби; пропонується інноваційна технологія оцінювання державних службовців, розроблена на основі наскрізного, комплексного підходу до оцінювання, який охоплює всі основні етапи управління персоналом і передбачає обов'язкове використання результатів оцінювання;

2011 р. - досліджується стратегічне управління персоналом органів державної влади; передбачається розробка сучасних принципів, правил, процедур стратегічного управління персоналом в органах державної влади, заснованої на з'ясуванні мотивації діяльності персоналу, оцінці її результативності, здатності адаптуватися до нових умов у період кризи; виокремлюються головні напрями здійснення аудиту персоналу; визначаються складові структури реалізації лізингових технологій стратегічного управління персоналом в органах державної влади; розробляється механізми реалізації лізингових технологій стратегічного управління персоналом в органах державної влади;

2019 р. - розглядається управління професійним розвитком як складова управління персоналом та визначаються основні принципи; розглядається кадровий аудит як елемент системи управління

персоналом; пропонується комплексна система кадрового аудиту, де поєднується оцінювання з забезпеченням одночасного розвитку кадрового потенціалу.

Фактично охоплюються всі сфери державної служби, що відображено в правових актах України, які регламентують діяльність державних службовців.

Список використаної літератури:

1. Губа О.П. Удосконалення діяльності керівника в органах державної влади: теоретико-методологічний аналіз. Автореф. дис. на здобуття наукового ступеня к-та н. з держ. упр.; 25.00.03 – державна служба. Дніпропетровський регіональний інститут державного управління Національної академії державного управління при Президентові України. Дніпропетровськ. – 2004, 20 с.

2. Бабич О.Б. Результативність функціонування суб'єктів державного управління та місцевого самоврядування на основі впровадження корпоративної культури. Автореф. дис. на здобуття наукового ступеня к-та н. з держ. упр.; 25.00.02 – механізми державного управління. Харківський регіональний інститут державного управління Національної академії державного управління при Президентові України. Харків – 2005, 20 с.

3. Липовська Н.А. Управління інституціональним розвитком державної митної служби України. Автореф. дис. на здобуття наукового ступеня д-ра н. з держ. упр.; 25.00.03 – державна служба. Національна академія державного управління при Президентові України. Київ – 2007, 38 с.

4. Пашко Л.А. Людські ресурси у сфері державного управління: теоретико-методологічні засади оцінювання. Автореф. дис. на здобуття наукового ступеня д-ра н. з держ. упр.; 25.00.03 – державна служба. Інститут законодавства Верховної Ради України. Київ – 2007, 27 с.

5. Гончарук Н.Т. Управління керівним персоналом у сфері державної служби України. Автореф. дис. на здобуття наукового ступеня доктора наук з державного управління. Спеціальність 25.00.03 – державна служба. Інститут законодавства Верховної Ради України. Київ – 2008, 30 с.

6. Балух Д.В. Управління державною службою в Україні. Автореф. дис. на здобуття наукового ступеня к-та ю. н.; 12.00.07 – адміністративне право та процес; фінансове право; інформаційне право. Одеська національна юридична академія. Одеса – 2009, 35 с.

7. Візіров Б.Й. Кар'єра державного службовця в Україні: теоретичні засади. Автореф. дис. на здобуття наукового ступеня к.н.дер.упр.; 25.00.03 – державна служба. Інститут законодавства Верховної Ради України. Київ – 2009, 22 с.

8. Гайдученко С.О. Формування інноваційної технології оцінювання в управлінні персоналом державної служби. Автореф. дис. на здобуття наукового ступеня к-та н. з держ. упр.; 25.00.03 – державна служба. Дніпропетровський регіональний інститут державного управління Національної Академії державного управління при Президентові України. Дніпропетровськ – 2010, 23 с.

9. Рачинський А.П. Стратегічне управління персоналом органів державної влади: теоретико-методологічні засади. Автореф. дис. на здобуття наукового ступеня д-ра н. з держ. упр.; 25.00.01 – теорія та історія державного управління. Національна академія державного управління при Президентові України, Київ – 2011, 38 с.

10. Жиденко Н.А. Сучасні тенденції управління професійним розвитком персоналу органів державної влади в Україні. Автореф. дис. на здобуття наукового ступеня к-та н. з держ. упр.; 25.00.01 – теорія та історія державного управління. Інститут підготовки кадрів державної служби зайнятості України. Київ – 2019, 23 с.

11. Тарасов С.С. Організаційно-економічний механізм державного управління формуванням кадрової політики. Автореф. дис. на здобуття наукового ступеня к-та н. з держ. упр.; 25.00.02 – механізми державного управління. Національний університет цивільного захисту України. Харків – 2019, 20 с.

ПУБЛІЧНІ МЕХАНІЗМИ ПІДТРИМКИ СИСТЕМИ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Державна підтримка системи охорони здоров'я має бути пріоритетним як в мирний час, так і у воєнні часи. Головними соціально-економічними засадами задля забезпечення високоякісної та ефективної системи охорони здоров'я в Україні є: захист прав людини (захищати права усіх людей на життя у такому природному та соціальному середовищі, яке б підтримувало людську гідність та здоров'я, уникати дискримінації, забезпечувати рівність можливостей); верховенство права (дотримуватися прозорого, підзвітного та демократичного порядку прийняття законів щодо вказаної сфери та їх введення в дію; забезпечувати рівність перед законом усіх фізичних і юридичних осіб, а також інституцій); належне врядування (забезпечити результативність, ефективність, відкритість та інклюзивність управлінського процесу, підзвітність та відповідальність суб'єктів управління у вищезгаданій сфері; сприяти реалізації управлінських рішень за участі всіх заінтересованих сторін на національному, регіональному та місцевому рівнях); участь громадськості, бізнесу та соціальних партнерів (забезпечувати участь стейкхолдерів у процесі прийняття рішень, формування соціального діалогу, запровадження корпоративної соціальної відповідальності й державно-приватного партнерства; запровадити належні процедури для інформування, консультацій та участі всіх заінтересованих сторін та інституцій громадянського суспільства); інтеграція політики та управління (сприяти інтеграції економічної, соціальної та екологічної політик, узгодженості галузевих і регіональних політик на всіх рівнях управління); використання найкращих з наявних знань (забезпечити всі необхідні умови для розробки, оцінювання та реалізації політики у вказаній сфері на основі найкращих з наявних знань); принцип запобігання (використовувати превентивні заходи з метою запобігання негативним наслідкам для здоров'я людини на стадії планування діяльності) та ін.

Багато принципів трансформувалося під час воєнного стану України, що додало багато додаткових проблем, завдань та додаткових процесів залучення міжнародної допомоги. Так, українська система охорони здоров'я стикається зараз з багатьма проблемами. На доступ до медичної допомоги серйозно вплинули проблеми безпеки, обмежена мобільність, порушені ланцюги поставок і масове переміщення. У період з 24 лютого по 27 квітня 2022 року до Польщі прибуло 2 968 716 українських біженців, що становить 55 % від загальної кількості біженців.

ВООЗ, завдяки співпраці з МОЗ, національними закладами охорони здоров'я та багатьма партнерами та донорами, змогла охопити майже 7,4 мільйона людей за останні два місяці рятівними засобами, обладнанням та ліками. Проте дістатися до деяких з найбільш постраждалих районів на сході, де системи охорони здоров'я занепали, залишається проблемою. Наприклад, майже всі медичні заклади та лікарні в Луганській області або пошкоджені, або зруйновані. Критичною залишається ситуація і в кількох інших областях.

Також є проблемою, що жінки та діти відчувають підвищений ризик, оскільки доступ до медичних та соціальних послуг зменшується. Є повідомлення про сексуальне насильство та домагання, експлуатацію та зловживання, а також високий ризик торгівлі людьми на кордонах, що підкреслює необхідність систем лікування та підтримки тих, хто пережив сексуальне насильство.

ВООЗ підтримує МОЗ у виявленні, діагностиці та клінічному лікуванні інфекційних захворювань. Розроблено мінімальний пакет надання первинної медичної допомоги мобільними амбулаторіями та представлений Кластеру здоров'я 26 квітня. Професійні організації лікарів стали основою багатьох потужних натепер організацій світового значення. Сьогодні з'являються нові об'єднання лікарів з метою вдосконалення систем охорони здоров'я. Такі об'єднання формують велику групу міжнародних організацій – професійних об'єднань. До таких організацій можна віднести: Європейське товариство кардіологів (ESC), Американська колегія хірургів (ACS), Всесвітня організація сімейних лікарів (WONCA), Міжнародне товариство естетичної пластичної хірургії (ISAPS) та інші організації [2].

Сучасні механізми державного регулювання в Україні реалізуються через певні нормативно-правові дії органів державної влади щодо впливу на ціни, обсяги, структуру, якість послуг у системі охорони здоров'я та потребують підтримки з боку світових та європейських організацій.

Список використаної літератури:

1. Організація об'єднаних націй України. URL: <https://ukraine.un.org/uk/178927-ukrayina-lyudy-z-khronichnymy-zakhvoryuvannyamy-stykyayutsya-z-velycheznyumy-trudnoshchamy-v>
2. Договір про заснування Європейської Спільноти. Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_017#Text (дата звернення 01.05.2022).

**Помаза-Пономаренко А.Л., д.держ.упр., с.д.,
нач. наук. відділу проблем державної безпеки, навч.-наук.-вироб. центру
Національного університету цивільного захисту України**

СТАВЛЕННЯ НАСЕЛЕННЯ ДО ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ У ДОВОЄННИЙ І ВОЄННИЙ ПЕРІОДИ

У період з січня по квітень 2022 року було проведено соціологічне дослідження шляхом опитування експертів (анкета розроблена та поширена за допомогою Google форми). Експертами виступили магістри державного управління (публічного управління), державні службовці, працівники органів місцевого самоврядування, аспіранти (ад'юнкти), наукові та науково-педагогічні працівники закладів вищої освіти з різних регіонів України (Запорізької, Івано-Франківської, Київської, Львівської, Харківської, Хмельницької, Херсонської та ін. областей). Аналіз даних, отриманих під час проведеного соціологічного дослідження, дає підстави стверджувати, що фахівці висловлюють загальну думку щодо таких аспектів:

1) рівень національної безпеки в Україні є надзвичайно низьким;
2) відповідальність за це несуть, насамперед, вищі органи влади (Президент, Парламент й Уряд України). При цьому експерти висловлюють спільну позицію, що важливим є забезпечення ефективної взаємодії всіх органів влади в означеній сфері, що функціонують на загально державному, регіональному та місцевому рівнях управління;

3) органам регіональної та місцевої влади, а також громадським інституціям й об'єднанням експерти висловлюють найвищий ступінь довіри в напрямку підвищення рівня національної безпеки.

Розгляд даних, отриманих під час проведеного соціологічного дослідження, дає змогу стверджувати, що за доволі короткий проміжок часу вітчизняні експерти кардинально змінили думку щодо факторів, які негативно впливають на національну безпеку в Україні. Так, ще в січні 2022 р. фахівці вважали, що найбільший вплив чинять ендогенні чинники (внутрішні), а, починаючи з 24.02.2022 р., вони висловлюють ствердну позицію, за якої зовнішні фактори є найбільш згубними для національної безпеки нашої країни.

Як наслідок, експерти змінили думку щодо заходів, які слід вживати з метою підвищення рівня національної безпеки України. На думку експертів, у січні 2022 р. необхідно було проводити структурні реформи, підвищувати рівень довіри населення, протидіяти виявами корупції тощо. З лютого по квітень 2022 р. фахівці наполягають на доцільності підвищення обороноздатності країни та супутніх зовнішніх (екзогенних) факторів. До речі, змінилася думка експертів щодо потенціального впливу підвищення рівня соціально-економічного розвитку України на забезпечення її нацбезпеки. Так, у січні 2022 р. фахівці зазначали, що формування середнього класу та забезпечення сталого розвитку є одним з пріоритетів функціонування України, а також засобом попередження вияву суспільних конфліктів, хаосу й апатії на її теренах. Разом із тим у лютому-квітні 2022 року фахівці наполягали на зміщенні акцентів у сприйнятті сталості розвитку держави, адже він відсутній як такий протягом останніх 30 років, що уможливило неспроможність України протистояти зовнішній агресії через відставання її у науково-технічному й економічному прогресі.

Крім того, результати експертного опитування підтверджують певну новацію, пов'язану з гарантуванням національної безпеки України, згідно з якою фахівці як представники середнього класу українців виявляють надзвичайну суспільну згуртованість у перспективності підвищення рівня національної безпеки нашої держави. Уважаємо, що даний факт можливо розглядати як вияв парадигмальності у формуванні системи безпеки України, який актуалізується, на жаль, у кризових ситуаціях її функціонування (2004 р., 2014 р., 2022 р.) [1].

Отже, сьогодні в Україні формується нова парадигма щодо гарантування та підвищення рівня її національної безпеки. При цьому тривалий час експерти [2] особливу роль відводять публічній складовій у такому процесі, що представлена органами регіональної та місцевої влади, а також громадськими об'єднаннями. Зважаючи на перспективність аналізу таких аспектів, наші подальші наукові дослідження будуть присвячені саме ним.

Список використаної літератури:

1. Помаза-Пономаренко А. Л., Соціальний розвиток і безпека регіонів: державно-управлінські аспекти: монографія. Харків: Видавництво «Діса плюс», 2017. 270 с.
2. Trust in Government // OECD. URL: <https://www.oecd.org/gov/trust-in-government.htm>.

Правосуд О.Є., аспірант
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ
Шевченко С.І., доц. кафедри управління та адміністрування
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ВПЛИВ РІВНЯ ДОВІРИ НАСЕЛЕННЯ ДО ВЛАДИ НА СТАН ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Аналіз інформації, наданої Organization of economic and social development – OECD (Організація економічного та соціального розвитку – ОЕСР) у межах проведеного дослідження «Довіра до Уряду», дає підстави стверджувати, що лише 50 % громадян довіряло своїй владі у 2020 році [5]. Це досить високий показник рівня довіри до влади, адже кожна друга особа виявляє довіру до останньої. При цьому населення виявляло довіру до таких інституцій: 1) уряду – 51 %; 2) поліції – 78 %; 3) органів судової системи – 57 %; 4) установ освітньої системи – 68 %; 5) закладів медичної системи – 71 %. Такий стан речей зумовлено тим, що, починаючи з 2020 року і по теперішній час, більшість країн світу бореться із глобальною пандемією та зумовленими через її поширення економічними проблемами. Уряди різних держав відігравали вирішальну роль у захисті життя та засобів до існування. І все ж у середньому в країнах ОЕСР лише близько половини людей стверджують, що довіряють своєму національному уряду. ОЕСР досліджує, як сьогодні уряди можуть зміцнити довіру, що є нелегким завданням для них і підпорядкованих ним органам, адже довіра населення лише трохи відновилася після фінансової кризи 2008 р.

Щодо України, то на її теренах склалася дуже цікава ситуація з формуванням довіри населення до влади. Починаючи з моменту проголошення незалежності України, рівень довіри населення до її органів влади поступово знижувався і знижувався всі 30 років. Проте низка соціологічних і наукових досліджень [1] засвідчують, що цей рівень підвищувався через вияв революційних та інших суспільно-політичних процесів (зокрема, у 2004 р., 2014 р., 2019 р. і 2022 р.). Дослідники [3] слушно стверджують, що в інші періоди державотворення України найвищий рівень довіри громадяни висловлювали недержавним інституціям, а саме: 1) освітнім; 2) науковим; 3) самоврядним; 4) громадським та іншим.

З початком введення воєнного стану в Україні знову дослідниками відзначається підвищення рівня довіри населення до державної влади [2]. За свідченням соціолога В. Паніотто, «зараз є дуже високий рівень довіри до влади і до Зеленського особисто. Тому коли влада каже, що нас в НАТО не беруть і треба шукати інші шляхи забезпечення безпеки держави, то громадяни цьому довіряють» [там само].

Виникає логічно запитання, а чому довіра така важлива. Відповідь криється у такому: довіра є основою легітимності державних інституцій та функціонуючої демократичної системи. Це має вирішальне значення для підтримки політичної участі та соціальної згуртованості. Отже, слід вести мову про різну дію зовнішніх і внутрішніх факторів на явища та процеси, що виникають у всьому світі й Україні.

На всіх етапах виникнення та поширення пандемії COVID-19, включаючи стримування, пом'якшення та відновлення, довіра до державних інституцій була життєво важливою для здатності урядів швидко реагувати та забезпечувати підтримку громадян. Це також важливо для планування та реалізації комплексного відновлення після надзвичайної ситуації COVID-19. До 24.02.2022 р. наша держава вирішувала саме ці проблемні питання в масштабах нашої держави, наразі – ті, що пов'язані зі збереженням власного національного суверенітету та державності. Відтак, варто розуміти, що іншими є сучасні вияви соціальної довіри українців, ніж їх рівень довіри в січні 2022 року, а також довіра населення в інших країнах світу сьогодні. Довіра важлива для успіху широкого кола державних політик, які залежать від поведінкових реакцій громадськості. Наприклад, довіра суспільства веде до більшої відповідності нормам і податковій системі. У довгостроковій перспективі довіра потрібна для вирішення довгострокових суспільних проблем таких, як зміна клімату, старіння населення й автоматизація праці.

Крім того, варто розглянути, що що визначає довіру населення до влади. Експерти ОЕСР визначили 5 основних чинників довіри до системи державного управління та державних інституцій (табл. 1).

Таблиця 1

Фактори довіри населення до системи державного управління

Політичний вимір	Чуйність	Надійність
Роль державних установ у підвищенні довіри населення	1 Надавати або регулювати державні послуги	2 Передбачати зміни, захищати громадян
Цілісність	Відкритість	Справедливість
3 Етично та раціонально використовувати владу та державні ресурси	4 Слухати громадян, їх консультувати, пояснювати їм	5 Покращувати умови життя для всіх

Джерело: складено на підставі [5]

Вони фіксують ступінь, до якої установи реагують на довгострокові інтереси, а також розробляють та реалізують плани, які є справедливими, заслуговують довіри та відкриті для громадського контролю [5].

Отже, наразі в усьому світі загалом і в Україні зокрема формується нова парадигма для громадської довіри до влади та її органів. Широта та глибина кризи COVID-19 змушує державний сектор кинути виклик існуючим моделям вимірювання довіри до державних інституцій у всьому світі. Щодо України, то сьогодні таким фактором для неї є війна з рф. Саме цим аспектам буде присвячено наші подальші наукові розвідки.

Список використаної літератури:

1. Баланс довіри/недовіри до соціальних інституцій // Фонд «Демократичні ініціативи ім. І.Кучеріва». URL: <https://cutt.ly/sJSwsQ8>.

2. Паніотто В. Чому українці вірять у перемогу, а росіяни люблять війну? Пояснює соціолог Паніотто (21.04.2022 р.) // *BBC NEWS | Україна*. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-61151164>.

3. Помаза-Пономаренко А. Л., Лободенко К. В. Наукові перспективи розвитку правозахисної державної політики України: монографія. Харків: НУЦЗУ, 2020. 188 с.

4. Pomaza-Ponomarenko A., Hren M., Durman O., Bondarchuk N., Vorobets V. Management mechanisms in the context of digitalization of all spheres of society // *Revista San Gregorio*. SPECIAL EDITION-2020. №. 42. URL: <https://cutt.ly/nJSwIRI>.

5. Trust in Government // OECD. URL: <https://www.oecd.org/gov/trust-in-government.htm>.

МЕХАНІЗМИ РЕАЛІЗАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНИЙ ІНТЕРЕСІВ

Формування і реалізація національних інтересів – предмет особливої уваги державних інститутів, політичних партій, суспільства в цілому. Це складний і багатоступінчастий процес, що вимагає об'єднаних зусиль учених, політиків, керівників різних рівнів. Він тим ефективніше, чим краще організований, чим ясніше організатори представляють його структурні і функціональні елементи, прямі і зворотні зв'язки між цими елементами.

Учасниками такого дискурсу є ті, хто мислить категоріями нації, національної ідентичності, національних інтересів і так далі, визначаючи і визначаючи їх. В якості конструктора і системотворної основи формування національних інтересів виступають діючі в тій або іншій державі політичні механізми з вироблення і артикуляції цих інтересів. Політичні механізми відбивають дуже складний комплекс, що складається з агентів і мереж, впливу середовища і модуля цілеполягання, ціннісних орієнтирів і нормативних регулятивів, знань і емоцій, процедур і операцій, інституціональних форм і типів комунікацій і так далі [1].

Виходячи з комплексної природи національних інтересів, їх формування і реалізація мають бути прерогативою раніше усєї держави, орієнтованої на поліпшення якості життя громадян, тобто монополію на легітимну інтерпретацію загальнонаціональних пріоритетів мають інститути державної влади. Проте держава не є єдиним учасником реалізації національних інтересів. У зв'язку з цим доцільно розглянути боротьбу і можливі результати перерозподілу символічної відповідальності в політичному полі національних інтересів між основними агентами поля : владою різних рівнів, бізнесом, домінуючими партіями, – оскільки прагнення затвердити певну інтерпретацію національних інтересів нерідко виявляється частиною боротьби за цілком конкретні культурні і політичні «права».

Отже, державні рішення, формування національних інтересів, що мають на увазі деякі механізми, і проекти певних публічних акцій, що містять, виступають лише одним з елементів (хоч і ключовим) загальної системи публічно-державної політики. Але при цьому формування національних інтересів за допомогою політичних механізмів є слідством комплексної і організованої спільною діяльністю і інтеграційній ролі інститутів державної влади на основі використання колективних ресурсів суспільства, яка включає в себе сукупність публічних цілей і завдань, умов і норм, рішень і дій, а також їх соціальних результатів і наслідків. Політичні механізми формування національних інтересів необхідно розглядати в загальному контексті політичного процесу тієї або іншої країни внаслідок того, що на формат і зміст різних державних актів роблять вплив найрізноманітніші сили, і у тому числі недержавні актори: партії і групи тиску, засоби масової інформації і соціальні рухи, масова і індивідуальна активність громадян. Утримування політичних механізмів формування і реалізації національних пріоритетів на державному рівні нерідко виражає певний баланс інтересів, результуючий розставлення і співвідношення сил акторів, що склалися на політичній сцені в певний момент. Ці механізми ухвалення рішень виступають важливим компонентом публічно-державної політики, яка включає комплекс умов і норм, акторів і акцій. Якщо спробувати дати їй загальне визначення, то політичні способи вироблення загальнонаціональних завдань є спільною діяльністю індивідів і їх груп з легітимного дозволу громадських проблем при керівній ролі органів державної влади і на підставі використання колективних ресурсів соціуму. Механізм формування національних інтересів багато в чому залежить від моделі державного управління, домінуючої в тій або іншій країні : «закритою» або «відкритою», бюрократичною або узгоджувальною. У зв'язку з цими моделями у сучасному світі вибудовуються структури управління з домінуванням «ієрархічних вертикалей» або «мережових горизонталей». Крім того, в управлінській структурі виділяється ряд таких базових вимірів як політичне керівництво, адміністративне регулювання і організаційна робота, пов'язаних з функціональним розподілом праці в процесі підготовки, твердження і виконання публічних рішень, пов'язаних з реалізацією національних інтересів. Виконання даних задач не представляється можливим без дослідження основних сутнісних рис національних інтересів. До теперішнього часу склалося декілька підходів до питання про суть національних інтересів. На відміну від «громадського інтересу», який регулюється системою законів, що визначають внутрішньодержавну політику, поняття «Національний інтерес» відноситься також і до сфери зовнішньої політики держави. Слід звернути увагу на те, що прибічники строгого розуміння категорії «національний інтерес» як в теорії, так і в політичній практиці дотримуються цього розділення.

Головна складова національного інтересу – це імператив виживання (чи самозбереження) держави і його розвитку на усіх рівнях з урахуванням міжнародної ситуації. В умовах глобалізації політики виникає безліч питань, що мають відношення до категорії національного інтересу, тобто і до проблем національної безпеки. Визначення національних інтересів окремо взятої держави припускає обов'язковий облік

інтересів інших держав, а в чомусь і інтересів усієї світової спільноти, оскільки в цьому зв'язку виникає «особливий модус соціальної взаємодії, логіка якої відрізняється як від логіки ринків, так і від логіки уряду» [2].

Таким чином, маючи об'єктивну основу – соціально-економічну, культурно-історичну, геополітичну і так далі, – національні інтереси мають бути певним чином артикульовані. На процес їх артикуляції здатні робити вплив громадська думка, політична боротьба, засоби масової інформації, зміст пропонованих різними акторами політичної сцени програм і шляхів реалізації насущних потреб нації. Тим самим стає важливою роль, яку при формуванні системи національних інтересів грає рівень розвитку громадянського суспільства і його інститутів. При достатній мірі розвиненості останніх виникає цілісна збалансована система «нація-держава», в якій виробляються механізми урівноваження різноманітних інтересів.

Список використаної літератури:

1. Древаль Ю.Д. Безпека особистості як фактор сучасних державно-управлінських відносин [Електронний ресурс] / Ю.Д. Древаль // Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. – С. 123–127. – Режим доступу: <http://instzak.rada.gov.ua/instzak/doccatalog/document?id=72940>.
2. Ситник Г.П. Державне управління національною безпекою України: моногр./ Г.П. Ситник. – К.: вид-во НАДУ, 2004. – 408 с.

Рафальська В.А.
Світличина І.А., асистент кафедри права та правоохоронної діяльності
Державний університет «Житомирська політехніка»

ПРОДОВОЛЬЧА БЕЗПЕКА В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Захищеність життєвих інтересів громадянина, особливо, безперешкодний доступ до продуктів харчування є гарантованим пріоритетом будь-якої країни світу. В Україні, як і інших цивілізованих країнах світу, на своєму національному рівні створює всі умови для забезпечення потреб населення доступністю продовольства, якістю та безпечністю продукції та вільного

доступу до природних ресурсів.

Україна тривалий час позиціонується як гарант продовольчої безпеки в багатьох країнах світу завдяки традиційно потужному продовольчому експорту. Внесок України до світового продовольчого ринку у 2021 р. був еквівалентним забезпеченню харчуванням близько 400 млн осіб. [1]

Воєнні дії, вкрай негативно вплинуть на функціонування продовольчих систем, тому очікуються, зокрема, такі їх наслідки:

1. Порушення цілісних ланцюгів постачання продукції сільського господарства та харчових продуктів, а також діяльності щодо створення доданої вартості в АПК, пов'язаної із виробництвом, переробленням, розподілом, споживанням й утилізацією харчових продуктів;

2. Зрив посівної кампанії, що є особливо загрозливим, зважаючи на високі світові ціни на газ і, відповідно, міндобрива. Активні бойові дії наразі відбуваються в тих областях, де вирощують більшу частину пшениці – Харківській, Одеській, Запорізькій. Сукупно це призведе до зменшення врожайності, зборів і експорту зернових;

3. Ускладнений експорт української продукції на зовнішні ринки через блокування портів України, що негативно вплине насамперед на країни, які залежать від імпорту харчової продукції [2].

Наслідки призведуть до виникнення серйозних загроз глобальній продовольчій безпеці. По-перше, це подальше підвищення світових цін на продовольство. По-друге, глобальний стрибок інфляції, якою передусім буде вражено країни з малорозвинутою нестабільною економікою на Близькому Сході та у Північній Африці. Тому, життя країни в умовах воєнного стану вимагає швидкого реагування органів державної влади, зокрема щодо прийняття законів задля життєдіяльності в умовах російської агресії.

24 березня 2022 р. Верховна Рада України конституційною більшістю голосів ухвалила Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо створення умов для забезпечення продовольчої безпеки в умовах воєнного стану», який набув чинності 7 квітня 2022 р. [3]

Мета закону є швидке залучення сільськогосподарських земель країни у виробництво сільськогосподарської продукції в умовах воєнного стану. Закон ґрунтується на суспільних інтересах над інтересами приватних осіб в умовах війни. Це означає, що Законом призупиняється дія деяких правових механізмів, які захищають приватні інтереси, що цілком зрозуміло в умовах російської агресії.

Зазначений Закон включив в себе у законодавство правові механізми, які повинні забезпечити:

1. Автоматичне поновлення на 1 рік дії договорів на використання земельних ділянок сільськогосподарського призначення усіх форм власності.

2. Спрощений порядок передачі в оренду для ведення товарного сільськогосподарського виробництва земельних ділянок сільськогосподарського призначення державної та комунальної власності органами влади.

3. Спрощений порядок передачі в оренду для ведення товарного сільськогосподарського виробництва земельних ділянок сільськогосподарського призначення державної та комунальної власності їх постійними землекористувачами та емфітевтами.

4. Передачу орендарями та суборендарями прав оренди та суборенди земельних ділянок сільськогосподарського призначення усіх форм власності для ведення сільського господарства.

5. Порядок державної реєстрації договорів щодо землі;

6. Підписання договорів кваліфікованими електронними підписами.

Разом з цим були встановлені заборони, такі як, безоплатна передача земель державної, комунальної власності у приватну власність. Формування земельних ділянок (крім тих, що передаються в оренду військовими адміністраціями) та земельні торги, щодо прав оренди, емфітевзису, суперфіцію, щодо земельних ділянок державної, комунальної власності сільськогосподарського призначення.

Але слід зазначити, що нові правові норми діють лише у воєнний час. Із відновленням мирного життя в країні відновляться нормальні процедури регулювання земельних відносин.

Список використаних джерел:

1. Україна годує 400 млн людей у світі. URL: <https://agronews.ua/news/ukrayina-goduye-400-mln-lyudej-u-sviti/>.
2. Україна й надалі залишається житницею світу, <https://cutt.ly/5JFR2Xg>.
3. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо створення умов для забезпечення продовольчої безпеки».

МЕХАНІЗМИ ФОРМУВАННЯ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВНОГО КОРДОНУ

Забезпечення прикордонної безпеки є однією з найважливіших проблем національної безпеки багатьох держав світу, що відчувають потребу в ефективному реагуванні на зовнішні виклики і регулюванні транскордонних потоків, що усе більш інтенсифікуються в умовах глобалізації. Нині у зв'язку з розвитком економічних зв'язків України із зарубіжними країнами як ніколи потрібна чітка організація державного контролю (прикордонного, митного, санітарно-карантинного, споживчого та ін.) на пунктах пропуску через державний кордон (ПП), що об'єктивно припускає оптимізацію інформаційних потоків, циркулюючих в інформаційній системі державного контролю (ІСДК) на державному кордоні в цільовому інформаційному просторі, а також використання методології своєчасного представлення інформації і ухвалення управлінських рішень.

При функціонуванні ІСДК реалізуються такі функції, як збір, аналіз інформації про стан об'єкту, ухвалення рішення з оптимального управління поведінкою об'єкту в цільовому, інформаційному просторі, видачою рішень, які інформаційно-управляють, на об'єкт і взаємодіють із зовнішнім середовищем і іншими системами. При цьому процеси прийому, обробки і видачі інформації відбуваються переважно з використанням ЕОМ. В процесі функціонування такої ІСДК основним компонентом є система, що управляє, ядром якої є особа, що приймає рішення (ОПР). Така система управління є соціально-технічною організаційною структурою, що відноситься до класу ергатичних систем (ергасистем). При цьому інформаційне забезпечення на пунктах пропуску через державний кордон може розглядатися як діалектична сукупність єдиної системи класифікації і кодування інформації і уніфікованих систем документації, що представляються з точки зору єдиного інформаційного підходу, яка використовує ентропію покриття.

Аналіз показує, що до інформаційного забезпечення пунктів пропуску через державний кордон пред'являються дві засадничі вимоги: з одного боку, воно повинне забезпечувати максимальну ефективність роботи при організації пропуску вантажопотоків, припускаючи мінімізацію часу контролю; з іншою – необхідно реалізовувати виконання вимог чинного законодавства на вантажоперевезення в повному об'ємі, які є обмежувачими чинниками при організації пропуску через державний кордон. Необхідність виконання вказаних вимог в умовах, коли з розширенням економічних зв'язків нашої країни вантажопотоки через державний кордон перманентно і динамічно наростають, актуалізується завдання розвитку інформаційного забезпечення пунктів пропуску на державному кордоні, що об'єктивно припускає розробку відповідного методичного апарату.

Проте емпіричні розробки доки ще мало підкріплені науково-теоретичними дослідженнями, попри те, що такі мають усі шанси бути серйозно затребуваними. Кількість теоретичних робіт в області прикордонної безпеки доки відносно невелика, і вони, як правило, охоплюють лише приватні проблеми. До того ж, чимала доля таких праць належить аналітикам, тісно пов'язаним з владними структурами, яким нерідко скрутно висувати і відстоювати у своїх роботах точки зору, що істотно розходяться з офіційною позицією цих структур.

На ситуацію в прикордонні роблять позитивний вплив дружні стосунки між державами. Існуючі правова база таких стосунків і сприятлива політична кон'юнктура роблять в осяжній перспективі маловірогідними перетворення території однієї з країн на плацдарм для військової агресії або діяльності екстремістських угруповань проти іншої сторони. В той же час, тісні інфраструктурні зв'язки, стійке зростання товарообігу і взаємних інвестицій, загальний культурний простір і сама по собі величезна протяжність кордону роблять держави взаємно зацікавленими в підтримці хороших стосунків і уникненні конфронтації один з одним. Проте взаємодія між різними країнами, незважаючи на періодичні декларативні заяви політиків, не досягла рівня реальної інтеграції.

За своєю суттю, забезпечення прикордонної безпеки має на увазі посилення контролю над транскордонними потоками, і тому частенько так чи інакше вступає в протиріччя з метою розвитку легальних транскордонних контактів. Визначення оптимального співвідношення пріоритетів забезпечення безпеки і розвитку співпраці з урахуванням конкретних умов є одним з головних завдань прикордонної політики держав. Нами було проаналізовано та виділяється декілька ідеальних «моделей» політики на основі критеріїв співвідношення бар'єрності (здібності кордону служити перешкодою проти небажаних потоків) і контактності (здібності кордону пропускати бажані потоки). Застосування «моделі», в якій поєднуються слабка бар'єрності і слабка контактність, як правило, свідчить або про нездатність сторін контролювати межу, або про відсутність у них інтересу до підтримки скільки-небудь інтенсивного транскордонного повідомлення. Поєднання сильної бар'єрності із слабкою контактністю дає можливість

узяти під ефективний контроль транскордонні потоки і звести до мінімуму нелегальну активність; проте при цьому на устаткування кордону витрачаються величезні засоби, а прикордонні території втрачають важливу можливість для свого розвитку у вигляді співпраці з іншою стороною. Комбінація слабкої бар'єрності і сильній контактності відкриває перспективи для розвитку транскордонного повідомлення, проте може створити сприятливі умови для транснаціональної злочинності і небезпеку неконтрольованого перетікання ресурсів між країнами, якщо ті серйозно розрізняються між собою в економічному потенціалі, рівні життя і цін і тому подібне.

«Модель», що поєднує сильну бар'єрність з сильною контактністю, важко реалізована (оскільки на практиці знайти оптимальний баланс між забезпеченням безпеки і розвитком співпраці дуже нелегко), часто вимагає великих фінансових витрат, а її ефективність багато в чому залежить від підтримки заходів, що робляться, з боку сусідньої держави. Окрім знаходження оптимального співвідношення між завданнями забезпечення безпеки кордону і розвитку транскордонної співпраці важливим завданням для дослідників являється пошук розумного балансу між крайнощами об'єктивістського і суб'єктивістського відношення до проблем безпеки, державно-центричного алармизму і радикальною транквілізаторською (тобто що заперечує наявність у якої-небудь проблеми сенсу загрози безпеки) деконструкцією значущості держави, кордонів і безпеки. З одного боку, деконструкція і десекуритизація державно-центричних уявлень про прикордонну безпеку у багатьох випадках все ж представляються виправданими (багато питань можуть бути вирішені в рутинному порядку, без вжиття надзвичайних заходів); з іншої – висновки досліджень повинні мати позитивне практичне значення і враховувати необхідність конкретного реагування на насувні проблеми, що виникають в цій сфері.

Список використаних джерел:

1. Медвідь Ф. Національно-державні інтереси та геополітичні пріоритети України в контексті глобалізації та євроінтеграції / Ф. Медвідь // Філософія. Політологія. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка – К. : КНУ ВПЦ «Київський університет», 2004. – Вип. 70–72. – С. 48–59.

2. Пантелейчук І. Національний інтерес як механізм формування геополітичного іміджу [Електронний ресурс] / І. Пантелейчук // Державне управління: удосконалення та розвиток. – 2012. – № 2. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Duur_2012_2_6

**ПРОБЛЕМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ТА ГЕОПОЛІТИЧНОЇ ЕНЕРГЕТИЧНОЇ БЕЗПЕКИ В
СУЧАСНИХ УМОВАХ**

В сучасному глобальному світі з'являється все більше проблем у питаннях забезпечення національної та геополітичної енергетичної безпеки, що значною мірою пов'язано з російською військовою агресією проти України. Саме тому в умовах воєнного стану одним з найважливіших напрямів забезпечення оборони України, безпеки населення та захисту національних інтересів держави є енергетична сфера.

З початком війни в Україні почалися перебої з автомобільним паливом, значно подорожчав газ. Насамперед це пов'язано з тим, що до 24 лютого 2022 р. Україна більшу частину необхідних нафтопродуктів імпортувала з Білорусі та Росії. Частина пального також надходила з Литви, але цей напрямок було перекрито білоруською владою ще до війни. Тобто традиційні канали постачання палива миттєво зникли, і трейдери змушені були оперативнo шукати нові джерела його постачання. У національних трейдерів постало першочергове завдання – налагодити нові ланцюжки постачання, які відрізняються складнішою та дорожчою логістикою.

У зв'язку з цим, Уряд України переглянув формулу, за якою розраховується гранична вартість пального. Вона дозволить мережам АЗС включати у собівартість ті додаткові витрати, які виникли після переорієнтації поставок з Білорусі та Росії на західний кордон України (Польщу, Румунію, Угорщину) [3].

Окрім того, Уряд також вжив інших необхідних заходів щодо насичення національного ринку нафтопродуктів та зниження їх вартості шляхом внесення законодавчих змін в оподаткування цієї сфери.

Також через війну значно постраждала національна галузь відновлюваної енергетики. До повномасштабної агресії Росії відновлювана енергетика в Україні активно розвивалася: виробництво «зеленої» енергії збільшилося більш ніж у 6 р. за період 2017-2021 рр. За підсумками 2021 р. відновлювані електростанції виробили 8,1 % від загального обсягу електроенергії в Україні, а станом на кінець 2021 р. в Україні встановлена потужність ВДЕ досягла 9,7 ГВт, з яких 78,6 % – СЕС та 17,3 % – ВЕС [2].

З початком російської військової агресії в Україні працюють лише біля третини вітрових та сонячних електростанцій, адже багато СЕС і ВЕС розташовані в південних регіонах країни, які найбільше зазнали атак російських військ. Систематично знищуються вітряні турбіни, сонячні батареї, лінії електропередач та електроустаткування електростанцій. Як наслідок, за оцінками Української вітроенергетичної асоціації, електроенергію виробляє лише 27 % усіх ВЕС, а решта виведені з експлуатації через пошкоджені трансформаторні підстанції та повітряні лінії електропередач. Складна ситуація в сонячній енергетиці, адже функціонують лише біля 35 % СЕС. За даними Європейсько-українського енергетичного агентства, станом на 10 березня 2022 р. 37 % наземних, 35 % дахових / фасадних сонячних електростанцій, 29 % біогазових установок, 16 % малих ГЕС, 48 % станцій на біомасі перебували у районах активних бойових дій. Загалом біля 47 % потужностей відновлюваної енергетики України розташовуються у регіонах активних бойових дій. Особливою проблемою є технічне обслуговування відновлюваних джерел енергії, оскільки всі іноземні фахівці покинули Україну через військові дії [2].

Слід зазначити, що російська військова агресія проти України значно вплинула й на геополітичну енергетичну безпеку.

Так, Світовий банк (СБ) попереджає, що війна в Україні спричинить «найбільший товарний шок» з 1970-х років: з квітня 2020 р. по березень 2021 р. спостерігалось найбільше за 23 місяці зростання цін на енергоносії з моменту підвищення цін на нафту в 1973 р., коли до зростання цін призвела напруженість на Близькому Сході. У своєму звіті СБ прогнозує, що створені конфліктом збої сприятимуть значному зростанню цін на товари, в тому числі на енергоресурси, що вже призводить до значних економічних та гуманітарних наслідків. Особливо постраждають найбідніші домогосподарства, оскільки вони витрачають значну частину свого прибутку на енергетичні потреби, тому саме вони особливо вразливі до різкого підвищення цін на енергоресурси.

Очікується, що ціни на нафту залишаться високими і в 2024 р., а барель базової нафти Brent 2022 р., за прогнозами, коштуватиме в середньому 100 доларів, що призведе до широкомасштабної інфляції. Світовий Банк прогнозує, що найбільше подорожчає природний газ в Європі, а його вартість може зрости більш ніж вдвічі. Ціни можуть знизитися в 2023 р. та в 2024 р., але навіть тоді залишаться на 15 % вищими, ніж в 2021 р. [1].

Безумовно, початок повномасштабної війни у Європі викликав панічні настрої. Адже Росія наразі забезпечує 40 % газу ЄС, 27 % нафти та 47 % вугілля, виробляє близько 11 % світової нафти і займає третє місце за розміром своєї частки на світовому ринку нафти. Саме тому збої внаслідок війни, як очікується, матимуть довгострокові негативні наслідки, оскільки через санкції іноземні компанії йдуть, а доступ до технологій скорочується. І оскільки накладення ембарго на експорт є одним із традиційних заходів впливу

на агресивні диктатури, європейські уряди намагаються відмовитись від російських енергоресурсів, що призвело до зростання світових цін, створивши більший попит на поставки з інших країн.

Тому вже за кілька днів після початку війни вартість нафти підвищилася до рівня 150 доларів за барель. Проте, висока ціна протрималася недовго: всього за 2 дні 1 т бензину в Європі подешевшала на 200 доларів, а дизеля – на 340 доларів, або на 15-20 % [1].

Причина такої позитивної тенденції, в тому числі, полягає у ефективній роботі міжнародної дипломатії. Зниження ціни на нафту стало результатом успішної дипломатичної роботи «Великої сімки» (США, Великобританія, Німеччина, Франція, Італія, Канада та Японія), які провели переговори із країнами, які є провідними постачальниками нафти на світовий ринок. В результаті вони погодилися збільшити видобуток для того, щоб замінити російську нафту на випадок, якщо її експорт буде заборонено. Першими зробили заяви про готовність надати додаткові обсяги нафти ОАЕ та Венесуела. Пізніше до них приєднався Іран. Це стало сигналом для ринку, що навіть якщо провідні економіки відмовляться від російської нафти, значного дефіциту на ринку не виникне.

На сьогодні повне нафтове ембарго проти Росії запровадили США та Канада. Великобританія планує відмовитися від російських вугледнів до кінця 2022 р., а Європейський Союз поки що не готовий це зробити, хоч і планує суттєво скоротити імпорт нафти та газу з Росії.

Так, ЄС запропонував поетапне ембарго на російську нафту, але складна розподільна мережа Європи та проблеми з відстеженням сирової нафти можуть ускладнити його реалізацію. У разі реалізації план набуде чинності через шість місяців для сирової нафти та через вісім місяців для дизельного палива та інших нафтопродуктів.

Вже сьогодні в Європі реалізується низка заходів, покликаних замінити російську нафту та газ. Вживаються додаткові заходи щодо розвитку відновлюваних джерел, будуються додаткові LNG-термінали для прийому газу зі США та Близького Сходу, запускаються зупинені ТЕС. Припинено процес закриття атомних електростанцій і розконсервуються деякі з закритих. [3].

До речі, слід нагадати, що ще до війни в Україні Міжнародне енергетичне агентство (МЕА) заявляло, що саме ядерна промисловість повинна майже подвоїтися в розмірах протягом наступних двох десятиліть для досягнення глобальних цілей щодо нульових викидів [4].

Тому, оскільки Росія шантажує світ російськими енергоносіями, Європа знову вчиться використовувати атомну енергетику. Нестабільність, викликана російським вторгненням, а також зростаючі докази військових злочинів Росії зробили пошук альтернативи російським нафті і природному газу пріоритетом політики для європейських країн, які хочуть припинити фінансування російської військової машини. І з невеликої кількості варіантів, які пропонують справжній енергетичний суверенітет, в даний час знову ентузіазм серед політиків в Європі викликає ядерна енергетика.

Звісно, ідеальною альтернативою в ЄС до останнього часу бачили відновлювані джерела енергії. Однак вітер дме не завжди, а сонце не завжди світить. Тож енергетичний портфель кожної країни потребує «твердого» елемента. А ядерна енергетика не тільки захищена від коливань цін на нафту і газ, це також технологія з нульовим рівнем викидів вуглецю.

Так, наприклад, 8 квітня 2022 р. Прем'єр-міністр Великобританії Б. Джонсон оголосив, що в країні буде побудовано до восьми нових атомних електростанцій до 2030 р., щоб гарантувати, що «ми більше ніколи не будемо піддаватися примхам світових цін на нафту і газ» і «не будемо шантажованими такими людьми, як Путін» [4].

Отже, незважаючи на те, що значна кількість країн у світі (особливо країни ЄС), мають високу залежність від російських енергоносіїв, після військового вторгнення в Україну та зростання кількості жертв серед цивільного населення, запроваджуються обмежувальні заходи та заборони на енергоносії країни-агресора. Все це, безумовно, сприятиме не тільки забезпеченню необхідного рівня енергетичної безпеки нашої країни в умовах воєнного стану та є вагомим внеском у майбутню перемогу України.

Список використаної літератури:

1. Джозеф Д. Війна в Україні спричинить найбільший ціновий і товарний шок за 50 років – Світовий банк. URL : <https://www.bbc.com/ukrainian/features-61237832>.
2. Маркін Я. Знищені та розграбовані: підраховано втрати українських СЕС та ВЕС через війну. URL : <https://cutt.ly/WJFRb4m>.
3. Миськів Р. Україна відновить постачання палива без допомоги «братських» країн. URL : <https://uamotors.com.ua/news/69595>.
4. Путін змусив Європу повернути атомну енергетику у свої плани – Time. URL : <https://cutt.ly/0JFRWtu>.

АНАЛІЗ ВПРОВАДЖЕННЯ ЕЛЕКТРОННОГО УРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ

У сучасних умовах суспільного розвитку існує велике усвідомлення необхідності трансформації всієї системи державного управління. Насамперед це пов'язано з переходом від інформаційного суспільства до суспільства знань, що докорінно змінює всі комунікації в суспільстві та висуває нові вимоги до якості послуг, що надаються державними службовцями. Електронне урядування – це процес модернізації системи державного управління, що включає надання якісних послуг як громадянам, так і бізнесу, а також встановлення новітніх каналів зв'язку між владою та громадянським суспільством, повну реінжиніринг державної служби.

Прагнучи задовольнити потреби громадян та бізнесу в якісних та доступних державних послугах, Уряд України виявив зацікавленість у інвестуванні в інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) та використанні інструментів електронного урядування для покращення надання державних послуг. Враховуючи зростаючу роль цифрових технологій майже в усіх сферах державного управління – від участі громадян у формуванні політики до надання державних послуг, зусилля України з реформування електронного уряду були поміщені в основу її порядку денного реформування державного управління.

Зусилля, спрямовані на сприяння впровадженню діяльності електронного уряду, не були належним чином послідовними. Інструменти політики, такі як Стратегія реформування державного управління в Україні (2016-2020 рр.), надають пріоритет необхідності покращення якості та доступності адміністративних послуг для всіх верств населення. Для досягнення цієї мети Уряд планує інвестувати в цифрові технології, запровадити центри надання адміністративних послуг, а також провести децентралізацію базових адміністративних послуг. Але первинний огляд стану реформ показує, що існує фрагментація у впровадженні реформи електронного урядування на рівні центрального уряду [2].

В Україні електронне урядування розвивається через реалізацію проєктів та співпрацю загальнодержавних органів та органів місцевого самоврядування за підтримки міжнародних партнерів.

Фахівці в галузі інформаційних технологій вважають, що Е-урядування є ключем до реформ в Україні, оскільки неможливо досягти високих темпів трансформації без впровадження цифрових технологій у кожній сфері, а розуміння цих процесів демонструє більшість органів державної та місцевої влади.

На даному етапі електронні послуги є найпоширенішою сферою у сфері електронного урядування, оскільки вони поширюються на кожного громадянина країни. Наприкінці 2018 року головним завданням в Україні було запровадження понад 100 електронних сервісів, до переліку яких увійшли найбільш пріоритетні для бізнесу та громадян. На сьогодні створено ряд електронних сервісів, серед яких є соціально значущі – реєстрація допомоги при народженні дитини, послуги реєстрації підприємств, послуги в аграрній та будівельній сферах [4].

У 2019 році запущено важливі набори електронних сервісів для водіїв та перевізників, які доступні в їхніх електронних кабінетах. Ці послуги вже користуються великим попитом. Також в Україні з'явилася вперше автоматична служба, рішення про яку приймає не посадовець. А саме – про початок будівельних робіт для класу СС1 [1].

В Україні завершено підготовчий етап до впровадження електронного документообігу в органах виконавчої влади на основі електронного цифрового підпису, а саме: розроблено набір єдиних форматів і протоколів електронного документообігу та електронно-цифрового підпису, формування яких відбувалося за широкої участі представників бізнесу, науковців та спеціалістів державних органів; офіційно визначено порядок електронного обміну офіційними документами, що є необхідною умовою для інтеграції розрізнених інформаційних систем, що забезпечить їх сумісність та ефективну взаємодію.

Не дивлячись на труднощі та проблеми при впровадженні, прогрес був досягнутий. З середини 2017 року Україна прийняла дві нові стратегії, які додатково викладають національні пріоритети електронного урядування: Концепційна записка щодо розвитку електронного урядування в Україні та Концептуальна записка щодо розвитку цифрової економіки та суспільства в Україні на 2018-2020 роки. Різні галузеві міністерства, наприклад, охорони здоров'я, освіти та праці, розпочали реформи, щоб включити використання ІКТ-технологій у своїх основних послугах. Індекс розвитку електронного уряду ООН за 2016 рік поставив Україну на 62 місце з 193 країн, що на 25 позицій покращилося порівняно з 2014 роком із значним зростанням електронного урядування та електронної участі, у 2016 році – 62 місце, 2018 році – 82 місце та 69 місце у 2020 році [2].

На даному моменті впровадження електронного урядування маємо наступні послуги для громадян:

- реєстрація актів громадянського стану (народження, шлюб, смерть);

- оформлення документів (паспортів, посвідчень особи, водійських посвідчень, прав на носіння та зберігання зброї);
- реєстрація фізичних осіб за місцем проживання або тимчасового проживання, повідомлення про зміну адреси;
- реєстрація прав власності (земельних ділянок, нерухомого майна, спадщини) та операції з нею;
- пошук роботи службою зайнятості;
- отримання соціальної допомоги;
- здійснення обов'язкових платежів до бюджету;
- прийом і контроль документів і відомостей при здійсненні митних операцій фізичними особами;
- надання податкової звітності;
- забезпечення соціальної безпеки (соціального страхування та соціального забезпечення);
- організація загальнодоступних електронних бібліотек та інформаційних сховищ;
- звернення до органів правопорядку та правосуддя;
- одержання дозволів на будівництво;
- медичні послуги (надання необхідної медичної інформації громадянам, консультації з лікарями-фахівцями, база даних лікарських препаратів, запис на прийом до лікаря в поліклініку або лікарню, медичне страхування);
- освітні послуги (вступ до навчального закладу, одержання стипендії, організація дистанційного навчання, електронне тестування) [3].

Та наступні доступні послуги для бізнесу, які значно полегшують роботу та економлять час:

- реєстрація нових підприємств;
- одержання дозволів і погоджень проектною документацією від уповноважених організацій (екологія, будівництво, використання природних ресурсів);
- одержання та продовження ліцензій, дозволів, довідок, що видаються державними органами;
- організація електронних державних закупівель на конкурсній основі;
- здійснення обов'язкових платежів до бюджету;
- прийом і контроль документів і відомостей при здійсненні митних операцій юридичними особами;
- підготовка та подача звітів для органів статистики;
- соціальні відрахування роботодавців;
- інформаційна підтримка малого та середнього бізнесу.

Наразі доступна електронна взаємодія в органах влади за наступними напрямками:

- електронний документообіг;
- прийом на роботу;
- пенсії, субсидії, дотації;
- дистанційне навчання службовців;
- управління державними закупівлями;
- управління кадрами;
- управління фінансами.

У рамках організації взаємодії органів державної влади з організаціями та громадянами в процесі надання державних послуг передбачається також широко використати можливості сучасних мереж передачі даних, у тому числі мережі Інтернет. Переведення взаємодії органів державної влади з організаціями та громадянами в електронну форму дозволить скоротити час надання державної послуги та знизити витрати, пов'язані з особистим зверненням громадян в органи державної влади.

Найбільший ефект від надання послуг в електронному вигляді може бути отриманий у випадку, якщо надання цих послуг вимагає звернення до різних органів державної влади або їхньої взаємодії між собою, за рахунок інтеграції відомчих інформаційних систем, що підтримують відповідні процеси, та автоматизації процедур інформаційного обміну між ними [3].

Отже, запровадження в Україні електронного урядування та, зокрема, електронної взаємодії не лише полегшить життя громадянам у використанні свого часу, а й зменшить корупцію через відкритість, об'єктивність та прозорість процесів, усуне бюрократизацію, яка постійно втомлює українців своєю документацією, черги, занадто складна процедура та доступ.

Список використаної літератури:

1. Bondarenko, Alisa O. "Introducing e-governance both in Ukraine and in the world. Впровадження електронного урядування в Україні і в світі." 2020. URL: <https://economics.net.ua/en/files/archive/2020/No6/70.pdf>.
2. Governance Global Practice Europe and Central Asia Region The World Bank. UKRAINE e-Government Assessment. June 2018. URL: <https://cutt.ly/iJFR143>.
3. Баранов О.А. та ін. Концептуальні засади розвитку електронного урядування в Україні, 2009.
4. Григорян О.О. Світовий і вітчизняний досвід забезпечення прозорості та відкритості органів державної влади в реалізації публічної політики (інформаційний аспект). URL: <http://academy.gov.ua/ej/ej15/txts/12GOOPIA.pdf>.

ОСОБЛИВОСТІ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ В ОРГАНІЗАЦІЯХ СФЕРИ ТУРИЗМУ

Постановка проблеми. Слід зазначити, що останнім часом поряд з діловими поїздками з'явилися та активно розвиваються такі нові види туризму, як інтенсив-туризм, конгресний, клубний, корпоративний, науковий, таймшерний, елітарний, етнокультурний, екстремальний, що відображає різноманітність цілей туристичних поїздок [2].

Важливими функціями туризму у соціально-економічному контексті є його роль у формуванні державного бюджету, створенні робочих місць, забезпеченні доходом туристичні організації.

Система управління в туризмі має ряд властивих тільки їй особливостей, зумовлених специфічними властивостями послуг, що надаються туристичними організаціями. Тому для успішного здійснення туристської діяльності, стійкості галузі необхідно визначити, в якому напрямку має вдосконалюватися робота управлінського апарату, щоб вирішувати проблеми туристських організацій. При цьому ефективність координації та узгодження інтересів суб'єктів туристичної діяльності чималою мірою обумовлена якістю правового та організаційного забезпечення управлінської діяльності у туристській сфері.

Виклад основного матеріалу. Суб'єкти управління – індивіди та соціальні групи, які здійснюють прийняття управлінських рішень у сфері організації виробництва та надання туристських послуг та мають право на використання ресурсів щодо здійснення рішень. Кожен із суб'єктів здійснює управління у туристській галузі відповідно до своїх повноважень, цілей, інтересів та ресурсів. З метою зміцнення позицій на ринку туристських послуг, отримання прибутку, створення конкурентоспроможного або унікального продукту, конструювання та зміцнення привабливого для споживачів послуг іміджу туроператори та турагенти формують пропозицію, здійснюють її реалізацію, визначають доступність продукту через цінний рівень, визначаючи цим якість пропонованого туристського продукту, надають споживачу послуг достовірну інформацію про нього. Органи державної влади та місцевого самоврядування, що регламентують та регулюють їх діяльність за допомогою нормативно-правових актів, серед основних своїх завдань мають представлення інтересів споживачів послуг (з питань якості, безпеки), отримання позабюджетних джерел фінансування для реалізації конкретних проєктів (наприклад, виставкових), стимулювання пріоритетних видів туризму (у тому числі розвиток внутрішнього та в'їзного туризму). Органи державної влади та місцевого самоврядування наділені такими повноваженнями: нормативно-правова регламентація та регулювання туристичної галузі, розробка та реалізація цільових програм для підтримки пріоритетних видів туризму, проведення виставок, конференцій, конгресів з питань розвитку галузі, здійснення рекламних кампаній для залучення туристів у регіон [5].

Обов'язковою умовою активної державної політики у галузі туризму є взаємодія всіх суб'єктів туристичної галузі. Оскільки органи державної влади мають адміністративний ресурс і представляють інтереси населення, на думку автора, саме вони можуть ініціювати цю взаємодію, запропонувавши програму співпраці для всіх органів, що беруть участь у наданні туристських послуг, оскільки політику у сфері туризму реалізують і недержавні установи – туристські спілки та об'єднання. Задоволенню потреб різних соціально-демографічних груп у туристських послугах служить ефективно вибудована система комунікацій між усіма суб'єктами управління, що забезпечує їх участь у виробленні управлінських рішень на галузевому рівні, координацію їх спільних дій та реалізацію прийнятих програм [1].

Як підсистеми управління у туризмі можна назвати:

- 1) зовнішнє управління, що представлене державною регламентацією та регулюванням галузі;
- 2) внутрішнє професійне управління та самоменеджмент на рівні галузі та туристських підприємств.

На рівні державного управління туристською галуззю – зовнішнього управління – керуючими суб'єктами виступають органи державної влади та місцевого самоврядування, що нормативно регулюють галузь, керованими суб'єктами – виконавчі органи державної влади та місцевого самоврядування, які відповідають за реалізацію прийнятих нормативних актів, а також представники туристського бізнесу та туристи, чия діяльність регулюється нормативними актами.

На рівні внутрішнього професійного управління керуючими суб'єктами є керівники компаній туристського сектора – туроператорів, турагентів, страхових компаній, консульств та візових центрів, авіакомпаній, готельного сектора, а також керівники галузевих асоціацій приймають управлінські рішення, що формують туристичну галузь і беруть участь у регуляції відносин один з одним та зовнішнім середовищем у процесі створення та реалізації туристського продукту [6].

Ефективність управління туризмом визначається постачальниками послуг (туристськими організаціями, готельними підприємствами, перевізниками тощо) насамперед величиною прибутку, стійкістю і конкурентоспроможністю над ринком туристських послуг.

На рівні самоменеджменту споживачі туристських послуг організують свій відпочинок самостійно або за допомогою агентств, визначають критерії для підбору туру, беруть участь у підготовці туру (наприклад, у зборі

пакета документів, необхідних для відкриття візи). Важливою складовою організації успішної поїздки є також поінформованість споживачів щодо «туристських тонкощів» (наприклад, для своєчасного прибуття в аеропорт у день вильоту, дотримання законів та правил поведінки в країні перебування тощо).

Висновки. Таким чином, при аналізі системи управління туризмом необхідно виходити з того, що вона має бути проаналізована на трьох рівнях – державного управління (зовнішнього по відношенню до галузі управління), самоврядування туристських підприємств у галузі та самоорганізації споживачів послуг.

Як інтегрований вид діяльності, туризм включає активність суб'єктів різного рівня і може бути націлений на досягнення різних результатів. Питання організації ефективної взаємодії між ними повинні бути в центрі уваги всіх суб'єктів управління туризмом, зацікавлених у координуванні своїх дій та реалізації спільних програм розвитку галузі.

Необхідність вивчення цієї взаємодії та пошуку шляхів розвитку туристичної галузі як соціально орієнтованої пояснюється значенням туризму в сучасному суспільстві.

Список використаної літератури:

1. Проценко В.М. Напрями підвищення ефективності менеджменту в туризмі. Глобальні та національні проблеми економіки. 2017. Вип. 18. С. 129-132.
2. Шелеметьєва Т.В. Систематизація принципів управління розвитком туризму в умовах трансформації національної економіки. Вісник економічної науки України. 2018. № 2(35). С. 171-176.
3. Гончарук Н., Колєда Г. Система управління сферою туризму в умовах децентралізації влади в Україні. Public Administration and Local Government. 2018. Вип. 4(39). С. 95-103.
4. Папп В.В., Бошота Н.В. Організаційний механізм управління якістю послуг на туристичних підприємствах. Економіка та суспільство. 2018. № 15. С. 437-443.
5. Гладинець Н.І. Особливості стратегічного управління ресурсами підприємств туристичної галузі. Проблеми інноваційно-інвестиційного розвитку. 2017. № 12. С. 41-49
6. Рованська В.В., Шишкова Н.С. Особливості управління персоналом у туристичній галузі України. Приазовський економічний вісник. 2019. № 3(14). С. 222-229.

БЕЗПЕКА ЛЮДИНИ ЯК ЧИННИК НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Проблема безпеки є одним із наріжних чинників функціонування сучасної держави, що обумовлено наявністю різноманітних загроз і викликів сучасного світу. У зв'язку з цим надзвичайно важливою стає ефективність державно-управлінських чинників у системі публічного управління. На наш погляд, у центрі будь-якої системи управління знаходиться людський фактор. Зрештою поряд з об'єктивними аспектами, що впливають на управлінський процес, серед яких можна виділити організаційні, інформаційні, правові, економічні, політичні та інші державні механізми, не менш важливою складовою успішності управлінського процесу є висока якість людського матеріалу. На нашу думку, поняття «безпеки» слід розглядати як захищеність систем, об'єктів тощо від будь-якого «загрозливого» фактора або їхньої сукупності. Водночас необхідно уточнити, що загроза життєво важливим інтересам особи, суспільства та держави не виникає з нічого, кожна загроза, як і будь-якого явища, має свої причини. Скажімо, до 2019 р. важко було собі уявити, що світова пандемія COVID-19 так серйозно може вплинути на всі сторони життя сучасної людської цивілізації та стати фактором, що загрожує самому існуванню особистості. Слід також мати на увазі що військові дії розв'язані Росією у лютому 2022 року також серйозно вплинули на безпеку особистості. З урахуванням зазначених обставин ми можемо запропонувати таке визначення: безпека особистості, суспільства та держави – це стан захищеності національних інтересів від реальних та потенційних, зовнішніх і внутрішніх загроз у конкретно-історичній обстановці. До основних об'єктів безпеки відносяться особистість – її права, обов'язки та свободи. Людина (особистість), будучи об'єктом і суб'єктом забезпечення безпеки, є в усіх інших соціальних системах – об'єктах безпеки, відіграючи базову системотворчу роль, тому забезпечення безпеки особистості стає умовою забезпечення безпеки решти рівнів, але, у свою чергу, становище особистості визначається станом суспільства та держави.

Особистість знаходиться в центрі практично всіх реальних і потенційних загроз, тому що від будь-яких деструктивних соціально-політичних, екологічних, державно-управлінських, етнічних та техногенних подій страждає насамперед людина. Величезне значення для активної життєдіяльності та безпеки особистості мають права людини та громадянина, гарантовані відповідно до загальноєвропейських принципів і норм міжнародного права, чинної конституції держави та основних нормативних актів. Здійснення права і свободи людини не має порушувати права та свободи інших осіб, оскільки права та свободи людини визначають весь сенс, зміст і застосування законів, навіть діяльність законодавчої й виконавчої влади, включаючи місцеве самоврядування. У державно-управлінському дослідженні феномену безпеки в принципі можна виділити дві проекції: внутрішню та зовнішню, кожна з яких може призводити до різних рішень і перспектив аналізу. В основі неузгодженостей між ними лежить насамперед різний рівень усвідомлення соціальними суб'єктами характеру та ступеня впливу на них системи соціальних зв'язків, за допомогою яких вони включені до суспільного життя та взаємодіють з іншими соціальними суб'єктами, організаціями та інститутами.

У рамках зовнішньої проекції на перший план висуваються дійсні зміни у відносинах соціального суб'єкта з соціальним середовищем (іншими групами, державою та ін.), незалежно від того, усвідомлює він їх чи ні, актуальні вони для нього нині чи ні. У цьому випадку відбувається абстрагування від досвіду, винесеного суб'єктами зі свого життя та життя інших, від соціальної пам'яті, від неповноти інформації про навколишній світ та зміни в ньому, від ступеня усвідомлення змін у соціальному середовищі, помилок у сприйнятті. Таким чином, у даному випадку безпека виступає універсальною цінністю лише остільки, оскільки допускається її змістовне різноманіття, відсутність у кожний момент часу єдиного конкретного смислового способу безпеки. І оскільки це різноманіття в перехідний період від однієї суспільної системи до іншої особливо велике, то ступінь реалізації якомога більшої кількості різноманітних образів безпеки (за даними техніко-виробничих, екологічних та інших властивостей системи) виступає важливим індикатором просування до прогресивнішого і гуманного суспільства.

Список використаної літератури:

1. Олійник В. В. Сучасні загрози безпеці людини та їх індикатори в публічному управлінні / В. В. Олійник, О. П. Дяченко // Інвестиції: практика та досвід : зб. наук. праць. – 2021. – № 3. – С. 47–51. DOI: [10.32702/2306-6814.2021.3.47](https://doi.org/10.32702/2306-6814.2021.3.47).
2. Парахонський Б. О. Міжнародне безпекове середовище: виклики і загрози національній безпеці України / Б. О. Парахонський, Г. М. Яворська. – К. : НІСД, 2013. – 56 с.

ПУБЛІЧНІ ПРОСТОРИ ЯК ОБ'ЄКТ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

XXI століття стало періодом піку розвитку урбанізаційних процесів. Розвиток науково-технічного прогресу, зростання кількості населення, збільшення вимог та потреб людства. Усе це призвело до зростання ролі міста та значимості міських просторів у всіх сферах життя суспільства.

Поняття «місто» можна охарактеризувати як частину території, на якій в порівнянні з іншими середовищами зосереджена найбільша концентрація населення, господарсько-технічних, суспільно-культурних, адміністративних та політичних сфер діяльності.

На фоні активного розвитку міст та зростання різних видів попиту міського населення значного поширення набуває створення міських громадських та публічних просторів, тобто місць, що є власністю громадян міста та знаходяться у вільному доступі.

Наразі міські публічні простори визначаються загалом як гнучкі фрагменти міста, що створюються, формуються та модернізуються зусиллями органами державної влади, місцевого самоврядування, інвестиційними потоками під баченням архітекторів з урахуванням потреб жителів міста задля забезпечення культурних, соціальних та інших видів потреб.

Дані частини території не розуміють під собою комерційної основи та мають власні соціальні, історичні, економічні, технологічні або ж природні особливості. Часто визначення терміну «публічний простір» звучить як відкрите місце, що створене для використання людьми.

Частіше всього практично кожне місто є дещо сегментованим, будь то райони, мікрорайони, прощі, вулиці чи парки, тобто ми складаємо враження не про збірне поняття в цілому, нам простіше сприймати місто окремими частинами, ці частини і є публічними просторами.

Звісно, варто зазначити, що публічні простори мають і деякі завдання та функції. У першу чергу слід виділити, що головним призначенням є формування соціальних контактів, залучення населення до певного діалогу, наступною не менш важливою функцією можна назвати створення деякого іміджу міста та архітектурних особливостей. Часто такі місця є в сукупності і центрами курсування як особистого так і громадського транспорту. Публічні простори є осередком інфраструктури, адже часто поєднують у собі місця і для відпочинку, і для закладів харчування, і часом для роздрібною торгівлі.

Наразі поняття «публічного простору» включає у себе кілька складових, які слід розмежовувати, серед них вирізняють «громадські простори», «відкриті простори», «особисто простори» та «закриті простори». Громадські простори частіше всього характеризують як частини міста, функції яких визначає громада, так як має на них легітимізоване право, протилежністю такого виду просторам є «особисті простори» або ж як частіше вживається «приватні». Відкриті ж простори являють собою місця, що доступні для кожного в будь-який час, такими просторами зазвичай є транзитними. Закриті ж простори напротивагу є місцями, що значно обмежені дією законів або ж деяким правом власності.

Публічні простори як і інші об'єкти публічного управління є значним показником виконання органами влади повноважень, покладених на них, адже саме вони як правило слугують деякою «візитівкою» міста. Комфортно облаштовані парки, що задовольняють потреби жителів та туристів, тихі місця біля річок та озер, що обладнані під гідропарки, прохідні вулиці, що облаштовані згідно усіх норм та вимог безпеки. Кожен публічний простір будується з метою реалізації бажань населення та задоволення його потреб. Загалом створення будь-якого публічного простору як об'єкту управління проводиться в кілька етапів. Першим і одним з ключових етапів є проведення опитувань та спостережень, котрі дають змогу визначити, що ж на даний момент найбільше потрібно жителям. Зазвичай такі методи допомагають дослідити усі групи користувачів, починаючи від дітей та молоді і закінчуючи людьми похилого віку. У ході даного роду досліджень визначається які місця в основному використовуються мешканцями міст, а які навпаки не користуються популярністю. Наступним важливим кроком є концепція місця, тобто його архітектурна значимість для міста. Формування доцільного значення місця допоможе створити потрібне уявлення про майбутній об'єкт та залучитися підтримкою містян та можливих спонсорів з боку бізнесу. Одним з найважливіших етапів у будівництві кожного публічного простору є підготовка кошторисної документації, адже саме це є запорукою для ефективного виконання плану та розпорядження бюджетними ресурсами, часто виникає проблема недофінансування, у такому випадку грамотно створений кошторис часто допомагає у залученні інвестицій, що можуть покрити частину, що є недофінансованою. Наступним етапом є безпосередньо реалізація проекту з залученням необхідних матеріальних, фінансових, технічних, технологічних та людських ресурсів. Останнім кроком, який найчастіше не враховують є догляд за готовим об'єктом та його експлуатація, адже навіть найдосконаліше виконаний сквер, парк, вулиця чи

майданчик потребують постійного удосконалення, догляду, прибирання та інших маніпуляцій задля збереження його в належному вигляді та дотримання його функціонального призначення.

Створення якісного публічного простору є однією з ключових задач органів державної влади та місцевого самоврядування. Насамперед, якісний простір – це місце, що заохочує людей до контакту та викликає бажання взаємодіяти та залишатись на вулиці. Такий ефект досягається за умови можливості користування простором у будь-який бажаний спосіб. Якісний публічний простір має локалізувати більш ніж хоча б десять способів використання.

В основному органи публічного управління приймають низку дій, що допомагають підвищити ефективність того чи іншого простору. Підвищення рівня інклюзивності просторів досягається за рахунок інтеграції їх із вулицями, що до них прилягають, шляхом створення єдинозручного міського простору, проте з врахуванням масштабів адже простори нелюдського масштабу викликають бажання покинути місце. Важливим моментом є створення можливості для взаємодії людина-людина, де буде виникати діалог між жителями міста. Такі місця мають змушувати людей бажати обмінятися думками, для таких цілей підходить побудова сцен, фонтанів, бесідок, столів для тенісу або ж навіть шахів. Звісно, не можна забувати і про відчуття захищеності та комфорту, що досягається шляхом створення належного освітлення таких просторів, адже відчуття світла на інстинктивному рівні викликає відчуття захищеності та бажання залишитися. Не менш важливою темою в сучасному світі є і врахування потреб людей з обмеженими можливостями, адже кожен має право на користування публічними просторами в рівній мірі. Для цього активно створюються інклюзивні дитячі майданчики, виїзди для інвалідних візків, пандуси, звукові системи для попереджень та кнопки для виклику допомоги, часто навіть інклюзивні вбиральні.

Важливим кроком при проектуванні сучасних публічних просторів є діалог з жителями під механізмом проведення громадських слухань. Жителі міста мають приймати передову участь у плануванні та управлінні таких просторів задля їх належної якості. Публічні простори зазвичай мають різні функції та значення, тож залучення населення є гарантією належного виконання простором його призначення.

Отже, сучасний світ потребує значної активізації та зосередженості ресурсів в один час і в одному місці задля забезпечення бажаного соціально-економічного рівня. Дана потреба може бути забезпечена лише шляхом ще стрімкіших урбанізаційних процесів. Рух населення в напрямку міста вимагає створення якісних публічних просторів, що зможуть забезпечити усі потреби людей, будь-якого віку, статі, гендеру чи релігійної належності, тож саме активна та продумана робота органів публічного управління над питанням створення громадським просторів є однією із ключових питань на даний момент.

СУТНІСТЬ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ В СУЧАСНИХ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИНАХ

У міжнародних відносинах з появою сучасної гібридної війни конфлікти ведуться новими та радикальними способами. Терміні «гібридна війна» охоплює складний характер війни XXI століття, в яку залучена велика кількість суб'єктів, має розмиті традиційні відмінності між видами збройних конфліктів і, навіть, між поняттями війни і миру.

Концепція гібридної війни не така вже і нова. Проте останніми роками вона отримала ширшу популярність і актуальність, у процесі того як держави використовують недержавних гравців та інформаційні технології за відсутності прямого збройного конфлікту.

Один з підходів до визначення гібридної війни ґрунтується на історичній основі. У цьому аспекті термін «гібридна війна» визначається як паралельне використання нерегулярних сил в одній і тій же військовій кампанії. Військовий історик Петер Р. Мансоор, визначає гібридну війну як «конфлікт, що передбачає поєднання конвенціональних військових сил і нерегулярних сил (партизан, повстанців і терористів), які можуть бути державними або недержавними акторами, що діють задля досягнення загальної політичної мети» [1]. З цієї точки зору, гібридна війна очевидно не є чимось новим. Існує безліч прикладів гібридних технологій та гібридного підходу на тактичному, оперативному й стратегічному рівнях, що з'явилися в далекому минулому до часів війни Пелопонесу та робіт китайського філософа Сунь Цзи, який жив в п'ятому столітті до нової ери.

У 2000-х роках використання терміну «гібридна» стало звичайним способом описи сучасної війни, зокрема, із-за того, що збільшилася винахідливість та смертоносність недержавних акторів, які використовували насильство та зростаючий потенціал кібервійни. Хоча серед експертів немає спільної думки, що ця форма війни є обов'язково новою, проте у визначеннях гібридної війни підкреслюється злиття конвенціональних і нерегулярних підходів у всьому спектрі конфліктів [2].

Концепція гібридної війни включає також поняття асиметричної війни. Цей термін, який отримав популярність після закінчення холодної війни, характеризує види стратегій і тактик, які використовуються державами та недержавними суб'єктами. Несиметричні методи можуть природно зміщуватися до невоєнної сфери, розширюючи сіру зону між війною та миром, яка і була використана Росією на Україні. Проте, так звані асиметричні методи війни, які протиставляють силу одного проти слабкостей іншого завжди були притаманні успішним військовим стратегіям.

Багато хто з експертів вважають гібридну війну предметом дискусій про «війну четвертого покоління», спірної теорії, що з'явилася в 1990-х роках, ключовою концепцією якої є використання нових інформаційних технологій, що дозволяють недержавним військовим акторам підривати волю держав боротися з ними, цілеспрямовано впливаючи на процес прийняття рішень і на громадськість за допомогою глобальних мережевих ЗМІ та Інтернету. Таким чином, поняття «війна» розширюється, охоплюючи соціальні, правові, психологічні та моральні виміри, з якими військова сила пов'язана в меншій мірі.

Гібридні методи ведення війни не змінюють сутності війни. Насильство залишається основою гібридної війни, як і при будь-якій іншій формі війни, а їх мета та ж сама, як і при будь-якому іншому акті війни, а саме: використовувати загрозу застосування або застосовувати організоване насильство для отримання фізичних або психологічних переваг перед противником.

Гібридні загрози здебільшого розраховані на вразливі сторони держави-мішені або міждержавних політичних співтовариств. Мета полягає в тому, щоб використати їх, поки вони не стануть настільки глибокі, що приведуть до створення або загострення поляризації на національному та міжнародному рівні. У результаті цього відбувається небезпечне вихолощення основних цінностей співіснування, гармонії усередині демократичних суспільств і між ними, а також здібностей політичного керівництва до ухвалення рішень. Зрештою, гібридні загрози підривають довіру. Саме тому зміцнення довіри повинне вважатися основним захистом від гібридних загроз, особливо тих, які спрямовані на підривання демократичних держав і форм правління.

Список використаної літератури:

1. Peter R. Mansoor, «Hybrid War in History», in Hybrid Warfare: Fighting Complex Opponents from the Ancient World to the Present, ed. Williamson Murray and Peter R. Mansoor. Cambridge: Cambridge University Press, 2012, p. 2.
2. U.S. Government Accountability Office (GAO), Hybrid Warfare, GAO-10-136R. Washington, DC: GAO, 2010. URL: <http://www.gao.gov/products/GAO-10-1036R> (Last accessed: 08.05.2022)

ФОРМУВАННЯ НАПРЯМІВ АКАДЕМІЧНОЇ МОБІЛЬНОСТІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Посилення взаємних зв'язків, взаємних залежностей і уразливості людей, спільностей і держав в глобальних масштабах є основним об'єктивним змістом феномену глобалізації. Вона охоплює усі основні сфери життя суспільства: економіку, політику, соціальні стосунки, культуру, ідеологію. Глобалізація різко збільшує міру відкритості національних економічних і громадських систем, інтенсифікує взаємний обмін інформацією, людьми, капіталами, товарами і послугами, культурними і духовними цінностями. Вона змінила ступінь свободи особи і окремих громадських груп, розширивши їх можливості брати активну участь в глобальних процесах.

В той же час, глобалізація означає безповоротні якісні зміни в основних сферах громадського життя. Найважливіша зміна – зростаюча значущість знань як рушійної сили економічного зростання в глобальному контексті, інформаційна і комунікаційна революція, поява глобального ринку праці, соціально-політичні трансформації глобального масштабу, поступове формування світового ринку освітніх послуг [3]. Підвищення мобільності кваліфікованих фахівців у зв'язку зі скороченням витрат на зв'язок і транспорт, відкриттям політичних кордонів, фактично веде до створення глобального ринку високорозвиненого людського капіталу, найбільш вірогідними учасниками якого є студенти і люди з вищою освітою [1].

Економічна глобалізація проявляється в ринковому змаганні, технологічних змінах і багатонаціональних корпораціях. Торгівля і інвестиції складають основу міжнародних мереж. Не маючи певного управління з боку будь-якої держави, вони полегшують порівнянність, збіжність національних економічних установ і скорочують перешкоди для реалізації взаємних економічних інтересів. Посилення взаємних зв'язків, взаємних залежностей і уразливості людей, спільностей і держав в глобальних масштабах є основним об'єктивним змістом феномену глобалізації. Вона охоплює усі основні сфери життя суспільства: економіку, політику, соціальні стосунки, культуру, ідеологію. Глобалізація різко збільшує міру відкритості національних економічних і громадських систем, інтенсифікує взаємний обмін інформацією, людьми, капіталами, товарами і послугами, культурними і духовними цінностями. Це розширило ступінь свободи особи і окремих громадських груп, розширивши їх можливості брати активну участь в глобальних процесах.

Змінам в системі вищої освіти сприяли технологічні інновації. Дистанційне навчання стало дуже динамічною областю, з розвитком нових інформаційних і комунікаційних технологій. Особливо важливий вклад Інтернету в справу останніх розробок у вищій освіті. Він вніс зміни в процес і організацію третинної освіти і значно полегшив міжнародну передачу курсових матеріалів, звітів, і тому подібне. Це значно розширює межі зарубіжного забезпечення послуг третинної освіти [2].

Ще однією важливою тенденцією стала зростаюча важливість спеціального навчання в широкому спектрі видів діяльності, включаючи послуги в інформаційних технологіях, мовах, тестуванні і корпоративному навчанні. Освітні установи об'єднуються з ІТ компаніями і іншими експертами для створення курсів навчання по ряду предметів. Багато хто з таких курсів призначений для використання в роботі, деякі можна використати в якості заліків на шляху до отримання вченого ступеня. Великі компанії також розробляють освітні і повчальні курси для вдосконалення навичок своїх співробітників і підтримки їх обізнаності про останні розробки і продукти у своїй області. Такі послуги складають зростаючий міжнародний бізнес, доповнюючий державну систему освіти.

Ці зміни усі більшою мірою виводять послуги вищої освіти і навчання в сферу ринкової економіки і зовнішньоекономічної діяльності. Що стосується інших секторів сфери послуг, те посилення зовнішньоекономічної діяльності і інвестиції в третинну освіту могли б сприяти розвитку цих послуг.

Список використаної літератури:

1. Крук О.В. Механізми державного регулювання міграції кваліфікованих кадрів. Державне управління та місцеве самоврядування» Дніпр.ДРІДУ НАДУ. №1 2020.
2. Українські студенти за кордоном: факти та стереотипи URL: <https://cutt.ly/WJFTB8N>.
3. Університети та бізнес: міжнародний досвід співпраці та перспективи для України. URL: <http://www.cost.ua/news/421-college-business-cooperation>. – Текст з екрану.

Шпак Ю.В. д.держ.упр.,
проф. каф. національної безпеки, публічного управління та адміністрування
Державний університет «Житомирська політехніка»

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ

Багато сьогоднішніх продовольчих криз пов'язані з війною та військовими конфліктами. Слід розглянути чотири складові війни, що впливають на стан продовольчої безпеки: а) руйнування; б) міграція населення, спричинена конфліктом; в) харчовий контроль; г) голод як «зброя війни». Це пояснює, чому уряди або воюючі сторони часто не можуть або не бажають реагувати на продовольчі кризи і чому міжнародна гуманітарна допомога стикається з труднощами [1].

У світі зростає кількість людей, які живуть за умов постійних загроз продовольчій безпеці, на превеликий жаль не винятком в цьому процесі стала і Україна. Найбільш помітним впливом військових конфліктів на продовольчу безпеку є руйнування сільськогосподарських угідь, іригаційних систем та інфраструктури. Крім того, міграція населення та масовий голод унаслідок військових конфліктів мають несприятливі та часто довгострокові наслідки для продовольчої безпеки постраждалого населення. Хронічна відсутність продовольчої безпеки, в свою чергу, може стати вирішальним чинником затягування чи загострення військових конфліктів, провокуючи порочне коло насильства та голоду [5].

Виділяючи чотири аспекти того, як ці військові конфлікти впливають на продовольчу безпеку: руйнування, спричинене конфліктом, міграція, контроль над продовольством та голод як зброя війни. Ці параметри є ключовими підсилювачами порочного кола між станом продовольчої безпеки та насильницьким конфліктом. Навмисне використання чотирьох складових війни веде до посилення відсутності продовольчої безпеки та сприяє підвищенню структурної вразливості постраждалих суспільств. Зростання цін на продовольство, посилення соціальної нерівності, виключення з процесів прийняття політичних рішень та зростаюча нестабільність держави, у свою чергу, є потенційними рушійними силами насильницьких конфліктів. На це порочне коло прямо або опосередковано впливають зовнішні фактори, такі як пандемії, економічні потрясіння, стихійні лиха або зміна клімату.

Причинно-наслідковий зв'язок між громадянськими війнами та конфліктами із застосуванням насильства, з одного боку, та відсутністю продовольчої безпеки та голодом, з іншого, складний і залежить від контексту. Відсутність продовольчої безпеки є не лише побічним продуктом війни, а й перебуває у центрі логіки насильницьких конфліктів, наприклад, для того, щоб нагодувати озброєні групи, отримати ренту для військової організації або нашкодити ворогові. Міжнародна спільнота, як і раніше, стикається з проблемами, що не дозволяють розірвати це порочне коло насильства та голоду, що стає ще більш невідкладною сферою дій, оскільки ми стали свідками різкого зростання відсутності продовольчої безпеки та голоду за умов конфліктів протягом останніх кількох років.

Для цієї проблеми необхідно, по-перше, на юридичному та політичному рівні домогтися дотримання всіма конфліктуючими сторонами гарантії доступу до їжі, як беззаперечного права людини. Резолюція 2417 Ради Безпеки ООН дає новий імпульс у проведенні політичних дій і повинна використовуватися агентствами ООН та міжнародною спільнотою для ретельного моніторингу та звітності про те, чи забезпечують національні уряди продовольством все своє населення, а також чи сприяють вони або сторони конфлікту гуманітарному доступу до продовольства, щоб мати можливості запобігти чи пом'якшити продовольчу кризу. По-друге, потрібна тісна співпраці між гуманітарними агенціями, організаціями з розвитку та інших міжнародних організацій. Продовольча допомога, якщо вона здійснюється належним чином, має вирішальне значення для пом'якшення руйнівних наслідків конфліктів у короткостроковій перспективі та для сприяння встановленню миру у довгостроковій перспективі. Таким чином, продовольча безпека має бути ключовим питанням у забезпеченні міжнародної безпеки. По-третє, покращення співпраці та координації між цими суб'єктами також потребує значно кращого розуміння місцевих механізмів реагування на продовольчі кризи та конфлікти, а також місцевих поглядів на світ, і це слід враховувати під час планування та здійснення операцій з надання допомоги та національних стратегій реагування. Нарешті, зв'язок між раннім попередженням і ранніми діями, що покращився за останнє десятиліття, необхідно більш систематично застосовувати в контексті конфліктів для захисту населення і засобів до існування до того, як кризи стануть реальними.

Прийняття до уваги цих чотирьох ключових понять може допомогти місцевим співтовариствам, національним урядам, міжнародним гуманітарним організаціям та організаціям з розвитку, а також агенціям ООН у прийнятті ефективних превентивних, запобіжних та надзвичайних заходів проти продовольчих криз в умовах насильницьких конфліктів, водночас інтегруючи підхід світобудування в (довгострокові) продовольчі заходи для боротьби з голодом та конфліктами [2].

Також, цікавим та позитивним буде досвід України щодо вирішення продовольчої безпеки на тлі широкомасштабного військового конфлікту. Так, урядом було розроблено «План заходів забезпечення продовольчої безпеки в умовах воєнного стану», затверджений розпорядженням Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2022 р. № 327-р. Яким передбачено наступні заходи: а) здійснення моніторингу стану продовольчої безпеки, що включає проведення аналізу прогнозних балансів попиту та пропозиції на

основні види сільськогосподарської продукції та регулювання граничних рівнів цін (тарифів), торговельних надбавок, нормативів рентабельності на окремі види продукції, товарів і послуг, що мають істотну соціальну значущість; б) забезпечення безперервного виробництва сільськогосподарської продукції та харчових продуктів; в) задоволення нагальних потреб функціонування держави щодо забезпечення населення територіальних громад в регіонах, на території яких тривають активні бойові дії, продовольчими товарами тривалого зберігання; г) формування розгалуженої мережі зберігання резервів сировини та продовольчих ресурсів для задоволення стратегічних потреб держави; д) створення можливостей для самозабезпечення харчовими продуктами територіальних громад та домогосподарств; е) забезпечення повноцінного функціонування підприємств агропромислового комплексу, зокрема шляхом задоволення потреби в імпортних складових; є) регулювання наповнення внутрішнього ринку продукцією власного виробництва та забезпечення експортного попиту[4]. Реалізація вищезазначених заходів, дозволить забезпечити продовольчу безпеку для нашої держави.

Отже, враховуючи міжнародний досвід, щоб пом'якшити майбутні продовольчі кризи, потрібно: поважати харчування як право людини; подолати розрізненість мислення між організаціями з надання допомоги; об'єднати місцеві можливості.

Список використаної літератури:

1. Аграрная политика /В.И.Назаренка. – М. : ВНИИТЭИагропром. – 2000. – Ч. 1. – С. 50–58.
2. Агропромисловий комплекс України: стан та перспективи розвитку (1990–2000) / За ред. П.Т. Саблука, М.Я. Дем'яненка, М.Ф. Кропивка. – К.: ІАЕ УААН, 1999. – 335 с.
3. Бакай С.С. Адаптація підприємств до ринкового середовища. Соціально-економічна модель постреформованого розвитку агропромислового виробництва в Україні /Бакай С.С.// Матеріали Других Всеукраїнських зборів (конгресу) вчених економістів-аграрників 24–25 січня 2000 р. – К., 2000. – С. 316–319.
4. “Про затвердження плану заходів забезпечення продовольчої безпеки в умовах воєнного стану” : розпорядження КМУ від 29 квітня 2022 р. № 327-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://cutt.ly/3JFYUjH>.
5. С.Р. Martin-Shields, W. Stojetz Food security and conflict: empirical challenges and future opportunities for research and policy making on food security and conflict World Dev., 119 (2019), pp. 150-164, 10.1016/j.worlddev.2018.07.011.

СЕКЦІЯ 2. СОЦІАЛЬНІ, ЕКОНОМІЧНІ, ПОЛІТИЧНІ НАСЛІДКИ ВОЄННОГО КОНФЛІКТУ

УДК 353:332

**Абалмасова В.В., асистент каф. раціонального природокористування
та охорони навколишнього середовища
Маріупольський державний університет**

ЕКОЛОГІЧНІ НАСЛІДКИ ВОЄННОГО КОНФЛІКТУ ДЛЯ ГРОМАД В УКРАЇНІ

Війна додала сфері охорони довкілля безліч нових викликів. Проблеми довоєнного періоду лише посилюються. Що довше триває війна, то більшої шкоди вона завдає довкіллю і то більше негативних наслідків ми матимемо в майбутньому. [1]

Як підкреслюється в матеріалах Всеукраїнської екологічної ліги, крім військових втрат вбитих і поранених солдат, мирних жителів, зруйнованих міст та інфраструктури, жертвою війни є довкілля. Адже для перемоги у війні засипалися колодязі, спалювалися посіви, вщент вирубувалися ліси, знищувалися угіддя і вирізувалась худоба. Ризики, пов'язані з пошкодженням комунікацій, виробництв та інших об'єктів, що становлять підвищений екологічний ризик, мають особливе значення, оскільки за відсутності вільного доступу та обмеженої можливості ліквідації негативних наслідків пошкоджень, з кожним днем масштаби негативних впливів збільшуються [1].

Отже, враховуючи шкоду, яка завдається навколишньому середовищу під час війни, у 2001 році Генеральна Асамблея ООН оголосила 6 листопада Міжнародним днем запобігання експлуатації навколишнього середовища під час війни та збройних конфліктів (Резолюція 56/4) [1].

Таке рішення стосується не лише однієї держави і не тільки нинішнього покоління, оскільки шкода, завдана навколишньому середовищу позначається на стані екосистем і природних ресурсів часто за межами національних територій.

Війна, яка іде в Україні, має особливо жакливі наслідки у східних регіонах України: загибель людей, знищення домівок, загальна руйнація та злидні, погіршення економічного стану, соціальних умов життя.

Як зазначають О.Омельчук, С.Садогурська у статті «Природа стогне від війни», за даними Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів, за попередніми підрахунками, агресор веде бойові дії на території природно-заповідного фонду площею 12,4 тис. кв. км – це третина усього природно-заповідного фонду України. Під загрозою знищення перебувають близько 2,9 млн га Смарагдової мережі – мережі мприродоохоронних територій, створеної задля збереження видів та оселищ, які потребують охорони на загальноєвропейському рівні [1].

Зрозуміло, що увага влади зосереджується на найнагальніших питаннях – фінансування армії, влаштування біженців та надання допомоги пораненим. Але, водночас, потрібно приділяти увагу й іншим можливим наслідкам війни, та вивчати їх комплексно, оскільки проблеми стану довкілля можуть легко перетворитися на загрози соціального характеру. Наприклад, сильне забруднення питної води чи пошкодження потужного промислового об'єкта неминуче призведуть до хвороб і загибелі людей, що, в свою чергу, зумовить проблеми економічного характеру.

Отже, від негативного впливу війни страждають ландшафт та оселища, біорізноманіття, відбуваються загрози через пожежі під час бойових дій, хімічне забруднення від обстрілів і ракет; забруднення ґрунтів і моря нафтопродуктами; пожежі на промислових об'єктах; забруднення стічних вод; пошкодження інфраструктури; втрата контролю за радіоактивними відходами та відпрацьованим ядерним паливом.

Зараз навіть неможливо повністю оцінити вплив війни на довкілля через брак точної інформації, тому збирати ці дані небезпечно для фахівців, оскільки тривають активні бойові дії, і не вся інформація може бути озвучена публічно.

Висновки. Війна завдає важких екологічних наслідків, які на даний час ще не повністю обраховані. Це свідчить про необхідність розробки цільових програм відновлення екосистем, зокрема при відбудові населених пунктів включалися екологічні заходи та відновлювалися природоохоронні зони.

Список використаної літератури:

1. 6 листопада – міжнародний день запобігання експлуатації навколишнього середовища під час війни та збройних конфліктів (international day for preventing the exploitation of the environment in war and armed conflicts) URL.:URL: <https://ecoleague.net> › item
2. Омельчук О., Садогурська С. Природа стогне від війни. URL.: <https://zn.ua>

ВИКОРИСТАННЯ ФЕМІНІТИВІВ У МОВЛЕННІ ПУБЛІЧНИХ УПРАВЛІНЦІВ

Фемінітиви – це слова жіночого роду, альтернативні або парні аналогічним поняттям чоловічого роду. В українській мові такі слова існують з дописемних часів, а не є лише даниною сучасності. Мова змінюється і розвивається разом із сучасною людиною, яка постійно пристосовується до змін навколишнього світу. Нині у мовленні як усному, так і писемному, з'являється все більше фемінітивів, які осучаснюють мовлення і ставлять на один рівень суспільного визнання досягнення та роль і жінок, і чоловіків. Мова як символічна влада є рушійною силою розвитку суспільства. При цьому першочергову роль можуть відігравати не афікси чи словотвірні моделі, а статус мовців, котрі вживають ці слова. Отже, мова формується на перетині влади, ідеології, політики, і вплив, вживаність слів залежать від віри в їхню легітимність, а також легітимність тих, хто їх виголошує.

У зв'язку з тим, що жінки в Україні почали активно виходити на політичну й економічну арену, постала потреба фемінізації назв посад та професій. Багато науковців, зокрема доктор філологічних наук, професор О. Пономарів, підкреслює, що вживання жіночих відповідників до даної лексичної підгрупи є доцільним. Гендерна рівність визначається як процес справедливого ставлення до жінок і чоловіків, що знаходить своє відображення у теоретичних та практичних аспектах використання офіційно-ділового стилю мовлення. Слід зазначити, що раніше, до затвердження нової редакції правопису у 2019 році, в офіційно-діловому мовленні насамперед керувались офіційним класифікатором професій, де були зазначені переважно маскулінітиви, тому відповідно фемінітиви були обмежені у вживанні в документації та професійному мовленні.

У 2020 році наказом Мінекономіки «Про затвердження Зміни № 9 до національного класифікатора ДК 003:2010» від 18.08.20 р. № 1574 передбачено, що «за потребою користувача, при внесенні запису про назву роботи до кадрової документації окремого працівника, професійні назви робіт можуть бути адаптовані для означення жіночої статі особи, яка виконує відповідні роботи (відповідно до пункту 4 параграфу 32 Українського правопису, схваленого Постановою Кабінету Міністрів України від 22.05.2019 № 437). Наприклад, інженер – інженерка, верстатник широкого профілю – верстатниця широкого профілю, соціолог – соціологиня». У вересні 2020 року було проведено круглий стіл «Стандартування української мови в контексті гендерної політики». Дискусія об'єднала представників центральних органів виконавчої влади, громадських організацій, міжнародних партнерів. У ній також взяли участь урядова уповноважена з питань гендерної політики К. Левченко, голова Національної комісії зі стандартів державної мови **О.Демська**, уповноважений із захисту державної мови **Т.Кремін**, радниця міністра освіти і науки України і співкоординаторка робочої групи з питань політики гендерної рівності та протидії дискримінації в освіті Міністерства освіти і науки України **О.Масалігіна**, т.в.о. керівника експертної групи з державної мови Директорату взаємодії Міністерства культури та інформаційної політики України **О.Бабінець**.

За підсумками круглого столу було створено міжвідомчу робочу групу із представників комісії зі стандартів державної мови, Національного агентства України з питань державної служби, експертної групи з державної мови Директорату взаємодії Міністерства культури та інформаційної політики України й інших представників. Одним із напрацювань означеної групи став перелік професій в ІТ та діджитал-маркетингу, який відповідає вимогам європейського класифікатора ESCO. Міністерство закордонних справ України працює над словником фемінітивів, який буде використовуватися для позначення посад дипломатичної та державної служби з урахуванням гендерної складової. Така діяльність відбувається на виконання Плану заходів з питань забезпечення рівних прав та можливостей жінок та чоловіків у системі органів дипломатичної служби України, затвердженого Комісією з гендерних питань МЗС. Управління кадрового менеджменту МЗС звернулося до Інституту мовознавства ім. О. Потебні НАН України із листом щодо практичних кроків створення і впровадження означено словника. Відповідно до рішення Київської міської ради «Про Регламент Київської міської ради» від 04.11.2021 № 3135/3176 закріплено вживання фемінітивів на рівні органу місцевого самоврядування. Слід зазначити, що така практика вперше була застосована в органах місцевого самоврядування України.

Отже, нині фемінітиви офіційно затверджені в усіх мовних сферах і починають активно вживатися в усному та писемному мовленні державних службовців і посадових осіб місцевого самоврядування. Важливо, аби гендерна рівність стала таким же пріоритетним напрямом політики, як економічна і соціальна, щоб вона інтегрувалася в усі напрями діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування. Цьому процесу посприяло внесення змін до українського правопису у частині унормування використання фемінітивів. Гендерна рівність визначається справедливим ставленням до жінок і чоловіків, що відображається й у офіційно-діловому стилі мовлення державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування.

ПЕРСПЕКТИВИ ТЕОРІЇ «МАКДОНАЛЬДИЗАЦІЇ»: ВИКЛИКИ СЬОГОДЕННЯ

Теорія «макдональдизації» справила значний вплив на осмислення мінливої природи споживання в сучасну епоху з тотальним утвердженням споживацтва як соціального феномену, зростанням ролі цифрових технологій. Кількість користувачів Інтернету у глобальному вимірі на початку 2022 року зросла до 4,95 мільярдів, а рівень проникнення Інтернету зараз становить 62,5 відсотка всього населення світу. Ці дані показують, що кількість користувачів Інтернету зросла на 192 мільйони (4,0 %) за останній рік [1]. Наразі кількість українських інтернет-користувачів становить майже 30 млн, тобто близько 67 % населення країни (кількість за останні два роки зросла на 2 млн (33 %) [2]. Це, у свою чергу, передбачає, що кожен другий громадянин може за лічені хвилини може замовити послуги онлайн. Звісно, теорія макдональдизації залишається актуальною для пояснення процесів раціоналізації у багатьох сферах споживання. Але нині здійснюються спроби застосувати її і для пояснення подібних процесів у сфері електронних послуг, які набули важливого значення у мережевому суспільстві. Аналізуючи ці тенденції та діяльність компаній McDonald's, Amazon і Wal-Mart, Дж. Рітцер та С.Мілз висновують, що фактично, процес макдональдизації загалом, як і споживання зокрема, багато в чому посилюється в цифровому контексті [3, с. 3]. Сам перехід до епохи домінування цифрових технологій знаменується зміною характером взаємозв'язків між виробництвом і споживанням через трансформацію способів доставки товарів і послуг споживачеві, трансформації самих форм споживання. Діджиталізація, по суті, не заперечує, а, навпаки, посилює макдональдизаційні процеси у контексті посилення функцій контролю, особливо щодо споживчих запитів.

Макдональдизація на сучасному етапі розвитку суспільства характеризується підвищенням ефективності через упровадження замовлень в Інтернеті. Цікаво, що хоча «Макдональдс» свого часу максималізував скорочення часу на отримання замовлення через упровадження спеціальних прохідних вікон, Amazon, а нині це набуло тенденційного характеру у діяльності багатьох інших компаній, запровадив ще більш ефективний метод, який уже не потребує затрат часу на поїздки до супермаркетів, які не завжди можуть бути результативними. Завдяки програмам, на яких здійснюється таргетований маркетинг, що передбачає відслідковування уподобань потенційного споживача (ціна, якість, улюблені бренди, гендерні та етнічні стереотипні уявлення і т. д.), пошук останнім товару в Інтернеті здійснюється на основі підібраних ними альтернативних пропозицій. Раціональність такого типу спрямована на виокремлення потрібної інформації з потоків, подолання інформаційного шуму. Це пояснює і зростання долі таргетованої реклами (поведінкового, контекстного таргетингу, ретаргетингу та орієнтування за «схожими» користувачами) в інформаційному просторі. Звісно, коли користувач Інтернету вивчає можливості купівлі товару через пошукові системи, то у відкритому доступі для рекламодавця наявна лише інформація про об'єкт купівлі ним. Але останнього цікавлять критерії пошуку, тобто на що потенційний покупець у першу чергу звертає увагу, а за умов регулярності подібних дій критерії у конкретного споживача часто залишаються незмінними. Застосування зазначених видів таргетингу дозволяє проаналізувати шляхи руху сайтом відвідувачами, на основі чого і виявити закономірності за запитами та інтересами, надсилати рекламні повідомлення тій частині аудиторії, яка зайшла на портал і зробила певний набір дій, використати технологію "Look-a-like", за якою банери показують тільки тим користувачам, які здійснили на сайті потрібну дію (вона працює завдяки алгоритмам машинного навчання: система збирає і аналізує дані про дії покупців, після чого шукає людей зі схожими моделями поведінки) [4, с. 54]. Такі макдональдизовані інструкції, які є засадничими для пошукових програм, дозволяють ефективно здійснювати не лише пошуки інформації споживчого характеру, але й створити для окремого індивіда власний сегмент інформаційного простору зі стійкими структурними зв'язками та передбаченими «випадковими» впливами. Передбачуваність як одна з ознак макдональдизації суспільства у сучасному інформаційному суспільстві, особливо у контексті теорії Industry 4.0. Ця ознака нині реалізується через зменшення людського фактору, який може вплинути на виконання інструкцій. Раціоналізація у доцифрову епоху залежить від неухильності, емоційного стану індивідів, які забезпечують її підтримку, а також від некомпетентності та неготовності слідувати інструкціям. Під час промислової та комп'ютерної революцій, пов'язаних з роботою, було створено багато нових робочих місць, щоб замінити ті, які на той момент уже не відповідали виробничим відносинам. У новій технологічній революції роботи знищують як низькооплачувані, так і високооплачувані робочі місця, і цілком ймовірно, що в майбутньому буде створено менше нових робочих місць, які, на думку Дж. Рітцера та С. Мілза, значно прискорять розширення макдональдизації [3, с. 17]. Упровадження безконтактних технологій, наприклад, як у компанії «Amazon», чия капіталізація стрімко зростає в останні роки, дозволяє мінімізувати роль

людського фактору. Власне, актуалізується необхідність не лише задоволення потреб споживачів у товарах та послугах, а, передусім, швидкість і зручність їх задоволення.

У науковому дискурсі дедалі частіше використовуються поняття «уберизація» та «амазонізація». Як зазначає Б.Дикань, «уберизація – це наступний після макдональдизації крок в процесах раціоналізації шляхів отримання прибутку власниками компаній і в ірраціоналізації (дегуманізації) відносно співробітників і клієнтів» [5, с. 144]. Її зміст полягає в заміні міжособистісного спілкування віртуальною взаємодією, фабрикацією суб'єктності людини-працівника та відчуження від випрацьованої суб'єктності, тобто унормалізовується система взаємодії не із співробітниками, а з їх мобільними пристроями. Іншими словами, «амазонізація» передбачає використання пристроїв для обслуговування клієнтів, що створює ілюзію випрацьованої суб'єктності клієнтів щодо робіт, які виконують їх замовлення» [5 **Ошибка! Источник ссылки не найден.**, с. 144]. Друге ж поняття стосується поширення технологій іманентної участі в організації життєдіяльності індивіда «розумних» асистентів. У цьому ж контексті здійснюються спроби обґрунтувати ідеї «нетфліксізації» та «спотифаїзації», утім наразі немає підстав визнавати їх теоріями, вони здебільшого виступають інструментами жонгливання «модними» неологізмами, хоча і визначають тенденції подальшого розвитку теорії макдональдизації.

Ще однією ознакою, яка дедалі активно відображає макдональдизаційні процеси в цифрову добу, є ірраціональність раціональності. Вона виражається у тенденції призводити до гіперспоживання та заохочувати його – процес, за допомогою якого споживання не обов'язкових товарів збільшується, щоб споживачі заохочувалися вибирати предмети, які вони не знали, що їм потрібні чи потрібні [3, с. 15]. Як зазначає Ж.Бодріяр, «виробляється критична маса, після досягнення якої товар стає гіпертоваром, а культура – гіперкультурою, тобто більше не пов'язаною з чіткими обмінами або визначеними потребами, але з якимсь усеосяжним сигнальним світом, або інтегрованою мікросхемою, що її з краю в край перетинає імпульс, – безперервний транзит можливостей вибору, прочитань, референцій, позначень, розшифрування» [6 **Ошибка! Источник ссылки не найден.**, с. 100]. Сучасні технології мають переваги порівняно з традиційними щодо перетворення потенційного споживача на реального, тобто ефективність дій по відношенню до онлайн-споживача є вищою, ніж до споживача в магазині. Унікальним є те, що тактильні відчуття, які відсутні при виборі товарів онлайн, є найбільшим спонукальним чинником при прийнятті рішення про купівлю.

Ідея раціоналізації сучасного суспільства знайшла відображення у концепції smart-суспільства, в якій проголошується факт переходу від інформаційного суспільства транзитом через суспільство знань до smart-суспільства. Smart-суспільство організоване за таким принципом, що «розумна» робота, сформована «розумним» життям, державою і бізнесом, ґрунтується на «розумній» інфраструктурі і «розумних» громадянах, які відіграють центральну роль у створенні smart-культури, яка є складовою частиною інформаційної культури, розвиває її, сприяючи подальшому розвитку інформатизованих продуктів і засобів виробництва. Таким чином, зазначають В.Воронкова, О.Кивлюк, Р.Андрюкайтене, таке суспільство містить у собі «розумні технології», освіту, управління містом, все, що пов'язане з Інтернетом, новою роллю інформаційних технологій, що виступають у якості єдиної інфраструктури нового суспільства, яка пов'язує в єдину інтелектуальну мережу людей, що створюють середовище для розповсюдження знань, що сприяють реалізації глобальної економіки без кордонів» [7 **Ошибка! Источник ссылки не найден.**, с. 30, 32]. Наразі у рамках концепції smart-суспільства здійснюється багато наукових досліджень як у предметному полі філософії, так у міжпредметній площині, що дозволяє припустити, що вона зможе становити цілісну теорію раціоналізації соціальних процесів.

Отже, одним з ключових векторів удосконалення та переосмислення теорії макдональдизації є трансформація раціональності у цифрову епоху. У інформаційному просторі зростає долі таргетованої реклами. Спробами продовжити теорію макдональдизації є концепції «уберизації» та «амазонізації», «нетфліксізації» та «спотифаїзації». Також ідея раціоналізації сучасного суспільства знайшла відображення у концепції smart-суспільства.

Список використаної літератури:

1. Kemp S. Digital 2022: global overview report [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://datareportal.com/reports/digital-2022-global-overview-report> (дата звернення 29.01.2021).
2. За рік карантину кількість українських користувачів в соцмережах зросла на 7 млн і досягла 60% населення країни [електронний ресурс]. – Режим доступу <https://cutt.ly/7JFOTx6> (дата звернення 15.01.2021).
3. Ritzer G, Miles S. The changing nature of consumption and the intensification of McDonaldization in the digital age. *Journal of Consumer Culture*. 2019. № 19(1). Pp. 3 – 20. doi:[10.1177/1469540518818628](https://doi.org/10.1177/1469540518818628)
4. Slyusar V. et al. Phenomenon of targeted advertising in postpanoptic society. *Humanities Studies: Collection of Scientific Papers*. 2021. № 8 (85). P. 48–56. doi: <https://doi.org/10.26661/hst-2021-8-85-05>
5. Дикань Б.О. Суб'єктність мобільних електронних пристроїв: природа, виробництво, практики. Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 054 – Соціологія. Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, Харків, 2021. 291 с.
6. Бодріяр Ж. Симулякри і симуляції; пер. з фр. В.Ховхун. Київ : Основи, 2004. 230 с.
7. Воронкова В. Г., Кивлюк О. П., Андрюкайтене Р. Антропологічні виміри smart-суспільства: теоретико-концептуальний досвід. *Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії*. 2018. Вип. 73. С. 25 – 40.

ТОРГІВЛЯ ЛЮДЬМИ ЯК МІЖНАРОДНА ПРОБЛЕМА СУЧАСНОСТІ

Торгівля людьми є міжнародною проблемою. Вона займає лідируючі позиції серед незаконного бізнесу, поступаючись лише торгівлі зброєю та наркотиками. Щороку від цього страждають тисячі людей. До того ж серед потерпілих невпинно зростає частка дітей. Географія поширення цього явища вже охопила увесь світ, а масштаби трагедії з кожним роком зростають у геометричній прогресії. Збільшується кількість різновидів експлуатації людей, створюються нові механізми торгівлі, все менше злочинів розкривають правоохоронні органи і зростає безкарність за їх скоєння. Торгівля людьми, безсумнівно, калічить життя. Люди, які стали жертвами часто мають серйозні проблеми зі здоров'ям і не можуть вести нормальну життєдіяльність. Після пережитого насилля вони майже не довіряють людям і їм важко створити власну сім'ю. Часто жертви торгівлі не витримують психологічного навантаження і закінчують життя самогубством. Тому висвітлення цієї проблеми є вкрай актуальною.

Торгівля людьми, на жаль, поширена у всьому світі. Важко знайти на нашій планеті країну, якої б не торкнулася ця проблема. Тому питання її вирішення постає на міжнародному рівні. То чи справді торгівля людьми має настільки великі масштаби? Точної цифри назвати не може ніхто, бо на це є низка причин. Перш за все, більшість людей, які піддалися торгівлі, намагаються забути ситуацію, що трапилася із ними та не воліють зайвий раз згадувати про це і давати свідчення. Також потерпілі хвилюються за свою безпеку, після того як почнуть публічно висвітлювати дану тему. Звідси впливає й інша причина розбіжності в цифрах – у деяких країнах правоохоронні органи перебувають у змові й покривають торгівлю людьми, тому цій проблемі не приділяють значної уваги. Через халатність влади та правоохоронних органів щороку масштаби торгівлі людьми у світі зростають. За даними Держдепартаменту США жертвами стають 600-800 тис. осіб щорічно. І ця цифра щороку збільшується. Протягом 2012–2019 років в Україні було зареєстровано 818 постраждалих від торгівлі людьми. Серед загальної кількості випадків 420, де постраждалими є дорослі чоловіки; 316 - постраждали – це дорослі жінки; 30 - неповнолітні хлопчики; 51 – неповнолітні дівчатка. І це лише офіційні дані, але ще надзвичайно велика кількість випадків просто замовчуються та не входить до офіційної статистики.

Передумови торгівлі людьми умовно можна поділити на зовнішні та внутрішні. До зовнішніх, перш за все, належить недієва система контролю, застаріле законодавство, правові колізії між законами різних держав та неналежне виконання своїх професійних обов'язків правоохоронними органами. Торгівля людьми є великим бізнесом і приносить високі прибутки. Тому деякі держави просто не бажають вносити поправки до свого законодавства та сприяти вирішенню проблеми. По-друге, лояльне ставлення до проституції у деяких країнах та популяризації порнографії, що стає причиною для незаконного експлуатації жінок. По-третє, це безкарність за вчинення насильницьких дій та великі фінансові винагороди за торгівлю людьми. По-четверте, бідність та економічна нерівномірність на світовій арені. Люди змушені шукати кращого життя і належних умов праці за кордоном і часто це закінчується тим, що вони є жертвами торгівлі. Проте, варто зазначити, що існує відмінність між незаконним ввезенням мігрантів і торгівлею людьми. По-перше, незаконне ввезення мігрантів відбувається за повної згоди, а торгівля людьми це насильницький злочин без згоди однієї зі сторін. По-друге, коли відбувається торгівля, то жертвою є конкретна особа чи група осіб, а у випадку з мігрантами – жертвою є держава. По-третє, після незаконного ввезення мігрантів в будь-яку країну вони є вільними та можуть діяти згідно зі своїми бажаннями, хоча їхні дії уже порушили закони держави, в якій вони знаходяться. На відміну від них, жертви експлуатації позбавленні волі і перебувають під постійним контролем своїх експлуататорів.

До внутрішніх передумов, перш за все, належить економічна нестабільність в державі, високий рівень безробіття та бідності. На жаль, існує класова диференціація всередині суспільства. Для того, щоб уникнути цього, люди, часто того самі не розуміючи, йдуть на такі види робіт, які закінчуються насильницькими злочинами. По-друге, це порушення моральних принципів у суспільстві, погана обізнаність щодо сексуального виховання, не здорові стосунки в родині, які формують неправильний світогляд у дитини. Як показує статистика, то щороку торгівля дітьми набуває все більших масштабів. А причиною цього якраз і є неправильне виховання в сім'ї та спотворене розуміння того, як має виглядати справжня сім'я і які мають бути відносини між її членами. По-третє, причиною потрапляння у рабство є низька обізнаність про можливості працевлаштування за кордоном.

Ось ці всі передумови призводять до стрімкого поширення явища торгівлі на світовій арені. Насправді, сам процес торгівлі має певний алгоритм, а кожному з його етапів притаманні свої особливості.

Вербування є початковим етапом торгівлі. Воно характеризується тим, що людям обіцяють щасливе майбутнє, найчастіше акцентують увагу на чудовій можливості легко отримати високу зарплату та роботу

мрії. Найчастіше на цьому етапі із жертвами працюють люди, які мають хороші знання у сфері психології, бо вони знають, яким чином подати інформацію, щоб пропозиція виглядала правдивою та дуже вигідною. Наступним етапом є застосування примусу. Коли ситуація виходить із під контроль і люди починають розуміти обман, торговці ж, у свою чергу, використовують методи залякування, дають психологічно, часто використовують силу, щоб показати своє домінування. Далі жертву переміщують до місця призначення. Це може відбуватися в межах однієї держави, або між різними країнами. Після цього відбувається фінансова угода. Кінцевим етапом є експлуатація. Люди переходять у власність покупців та змушені виконувати їхні завдання.

Причини, з яких відбувається торгівля людьми досить різноманітні. Основними з них є:

- Задоволення сексуальних потреб. Сюди також відносять зйомки в порнофільмах та примусову вагітність.
- Задля медичних або психічних експериментів. Часто на жертвах тестують наркотичні або медичні препарати на наявність побічних ефектів.
- Використання внутрішніх органів із організму жертви задля трансплантації.
- Задля трудової експлуатації на роботах із жакливими умовами праці.
- Задля використання у збройних конфліктах. Найчастіше країнами «кінцевого призначення» є держави, які перебувають у стані війни та потребують постійного поповнення лав армії.
- Задля використання у злочинній діяльності. Жертву можуть змушувати виготовляти наркотики або доставляти їх до покупців, торгувати незареєстрованою зброєю тощо.
- Задля використання у жебрацтві. Жертву примушують імітувати інвалідність, чи інше захворювання, щоб викликати жаль і відповідно отримати милостиню. А потім усе «зароблене» змушують віддавати господарю.

Важливу роль у боротьбі з торгівлею людьми відіграють міжнародні неурядові організації. Наприклад STV, GAATW, Vinrok International тощо. Їх основними заняттями є допомога у вирішенні юридичних проблем та ведення справи у суді; надання притулку та налагодження дипломатичних зв'язків із країною-батьківщиною жертви; надання медичної та психологічної допомоги. Усе це робиться для того, щоб морально та матеріально підтримати жертву. Люди, які постраждали від торгівлі, як правило, мають фінансові проблеми, проблеми з оформленням документів та проблеми зі здоров'ям, зокрема психологічні. Тому жертви потребують допомоги у різних її проявах.

Проблема торгівлі людьми є глобальною і жодна країна не в змозі подолати її самостійно. Тому щороку проводиться багато міжнародних заходів, щодо її вирішення. Насправді, ситуація, яка склалася сьогодні є катастрофічною. Проте, є низка перспективних заходів, які дозволять зменшити масштаби цієї проблеми та дадуть можливість, щоб у майбутньому людство більше не стикалося з такою жахливою проблемою як торгівля людьми.

Серед таких перспектив є :

- здійснення постійного обміну інформацією між правоохоронними органами та урядами на міжнародному рівні;
- зробити більш жорстокими покарання та збільшити термін ув'язнення за торгівлю людьми;
- внести зміни у закони, які регулюють процес перетину кордонів та ввести ретельніший етап перевірки документів на цьому етапі;
- приділити більше уваги нормативно-правовим актам, які регулюють процеси працевлаштування закордоном;
- сприяти підвищенню соціально-економічного рівня життя населення;
- збільшувати розмір виплат від держави людям, які стали жертвами торгівлі
- підтримувати діяльність неурядових організацій, які допомагають жертвам;
- центри, де будуть надавати безоплатну медичну, психологічну та юридичну допомогу;
- проводити міжнародні тренінги та конференції, на яких будуть надавати корисну інформацію ;
- збільшувати кількість гарячих ліній, куди люди можуть подзвонити та розповісти свою історію й отримати допомогу;
- контролювати процес становлення правильної моделі сім'ї в суспільстві та формувати у дітей правильний світогляд;
- висвітлювати питання торгівлі людьми у засобах масової інформації, знімати інформаційні ролики та брати інтерв'ю у жертв.

Однак, недостатньо проводити заходи, які будуть сприяти покращенню лише економічної, морально-психологічної, правової чи інформаційної ситуації. Проблема торгівлі людьми є глобальною та потребує комплексного підходу.

Проблема торгівлі людьми - явище дуже серйозне, яке вимагає негайного вирішення на світовому рівні та співпрацю усіх держав. Адже тільки спільними силами можна протидіяти та подолати те, від чого калічається життя мільйонів людей щороку.

ІННОВАЦІЙНІСТЬ В УПРАВЛІННІ ГЕОПОЛІТИЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ У СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОМУ КОНТЕКСТІ

Геополітична безпека є ключовою складовою національної безпеки, а забезпечення геополітичної безпеки є пріоритетним напрямком державної політики національної безпеки. Конкретність зовнішньої політики надає можливість виокремлювати реальні та потенційні загрози та небезпеки, відповідно, формувати адекватну систему управління ними. Адже загрози будь-якого виду перш за все характеризуються власним походженням, відтак формування політики держави має будуватись із врахуванням саме природи і джерел виникнення загроз, а не їх наслідків. Сутність геополітичної безпеки, передусім полягає у акцентуванні на забезпеченні зовнішньої безпеки, але разом і в органічному поєднанні із забезпеченням внутрішньої безпеки.

Широке використання потенціалу геополітики для посилення впливу суспільно-політичними системами на поступ міжнародного розвитку стає дедалі активнішим. Логічним є те, що активні сили гравці на міжнародній арені демонструють високий ступінь прикладного використання геополітичного інструментарію. Потужні актори здібні прямо впливати на світовий поступ завдяки можливостям втручання у політично-географічний простір організації міжнародного життя. Найбільший вплив чинять ті державні системи, які мають більший геополітичний потенціал. Вони ж є основними претендентами на лідерство у глобальному вимірі системного функціонування. З огляду на той факт, що множина міжнародних відносин у глобалізованому середовищі втрачає характер простих з'єднань чи ланцюгів з'єднань, а набуває характеру взаємозалежності, практично всі виміри міжнародного життя великих держав корелюються з глобальною геополітикою. Найважливішим аспектом успіху на світовій арені стає вміння робити осмислений стратегічний вибір, що має гарантувати виживання та продуктивний розвиток. Таким чином, геополітика визначає стратегічне спрямування сучасних суспільно-політичних систем. Прийняття політичних та державних рішень неможливе без врахування геополітичного розташування зовнішньополітичних і зовнішньоекономічних пріоритетів держав світу. Тому важливими є ключові принципи та критерії у розвитку суспільно-політичних систем в умовах геополітичних безпекових трансформацій. Основоположну роль у розвитку державних систем на геополітичному рівні відіграє політико-географічне положення країни, яку визначає розміщення її щодо інших держав з погляду загальнополітичних, економічних і військово-стратегічних інтересів, їхньої масштабності, надійності, перспективності.

На сучасному етапі розвитку кожна з країн світу має свій економічний потенціал, політичну спрямованість, належить до певних міжнародних, економічних, політичних союзів, релігійних угруповань тощо. Визначаючи геополітичне положення конкретної країни щодо іншої, треба враховувати не тільки індивідуальні особливості цієї країни, а й належність її до зазначених союзів і угруповань.

Геополітичне положення дуже важливий резерв економічного, соціального та політичного розвитку країни. Від його використання значною мірою залежать раціональність структури та ефективність матеріального виробництва країни, її економічна, політична, екологічна та воєнна безпека. Тому, очевидним є те, що економічна складова в оцінюванні геополітичного статусу та безпекової сфери безперервно зростає. Стабільний економічний розвиток є одним із найважливіших показників у геополітичному безпековому статусі держави. Відповідно, будь-який дисбаланс у забезпеченні економічної стабільності окремої держави стає реальною загрозою у геополітичній безпеці. Реальною загрозою для геополітичної безпеки є тіньова економіка, оскільки господарська діяльність, яка розвивається поза державним обліком та контролем і не відображається в офіційній статистиці порушує рівновагу в забезпеченні як безпеки окремої держави, так і геополітичного простору загалом.

Нормалізації та збалансованості національної безпеки та соціальної безпеки можливо досягнути через комплексні реформи та економічно-соціальні трансформації в нашій державі. Адже соціальна безпека досягається тоді, коли забезпечується достойний рівень життя населення, що відображає ступінь задоволення матеріальних і духовних потреб людини, який характеризується розміром реальних доходів у розрахунку на людину, обсягом економічних благ, що споживається людиною, стабільними цінами економічних благ. Спираючись на досвід цивілізованих держав, які здійснили комплексні реформації у економічно-соціальних сферах, забезпечення державою у процесі управління національною економікою стабільно-збалансованого суспільно-економічного стану, за якого забезпечується нормальний рівень життя населення й умови функціонування та взаємодії підприємств, установ, організацій, домогосподарств та інших соціальних груп як на мікро-, так і на макрорівні, мінімізуються загрози їхньому існуванню і забезпечується зростання рівня людського та економічного потенціалу країни, що можливо реалізувати на основі відповідних правових норм, економічних і політичних інструментів, значною мірою скерованих на подолання корупції та тіньового сектору в економіці.

Данилюк В.М., студентка I курсу, гр. ПО-1, ФПУП
Слюсар В.М., д. філос. н., доц. редактор каналу «СК1»
Державний університет «Житомирська політехніка»

АТРИБУТИ СУЧАСНОЇ РЕКЛАМИ: МІЖДИСЦИПЛІНАРНИЙ ПІДХІД

У сучасних гуманітарних та економічних науках існує велика кількість визначень поняття «реклама», які по різному розкривають її різні аспекти, залишаючи поза увагою виявлення сутнісних характеристик. Використовуючи субстанційний підхід, низкою вітчизняних вчених запропоновано його тлумачення як комунікативної діяльності спонукального характеру, яка має на меті привернення уваги до об'єкта рекламування для взаємного обміну. На основі цього виокремлюються атрибути, які повинні застосовуватися незалежно від конкретно-історичного контексту їх аналізу. Такими атрибутами можна визначити рекламне повідомлення та привернення уваги.

Щодо першого атрибуту, то він не детермінований формами передачі, тобто рекламне повідомлення у давні часи могло передаватися як текст-заклик до купівлі товару, як зображення з інформацією про пропонований товар чи послуги, як силует ботфорта на майстерні шевця, або як неоновий вивіска в сучасному мегаполісі, як відеоролик на телеканалі чи в стрічці новин соціальної мережі, як банер контекстної реклами на інтернет-сторінці. Рекламне повідомлення як атрибут реклами, покликане передусім проінформувати реципієнтів про наявність, та / або певні характеристики конкретного товару, про надання послуги, про ту чи іншу актуальну цінність, про заклик політичного лідера, про діяльність некомерційної організації. Рекламне повідомлення розуміється як основний елемент комунікації, що передбачає трансляцію ідеї, яку рекламодавець намагається донести до конкретної цільової аудиторії, з метою спонукати до певної дії, викликати реакцію, наприклад, придбати товар чи пережити співчуття до знедолених. Саме спрямованість на кінцевий результат (купити, скористатися послугами, чи відмовитися від них на користь інших) вирізняє рекламне повідомлення від інших видів інформаційних повідомлень. Базовими характеристиками рекламного повідомлення є розпізнаваність, креативність, запам'ятовуваність, володіння силою привабливості, спонукання та науковий підхід до його розробки. Перше передбачає можливість миттєво співвідносити інформацію рекламного повідомлення з конкретним відправником (публічною особою, політичним лідером, комерційною чи громадською організацією, брендом); креативність – містити інформацію раціонально-емоційного наповнення (візуалізовані образи, змістовий текст та підтексти); запам'ятовування – утримуватися в пам'яті реципієнта тривалий час (враховуючи великі потоки інформації та високі ризики витіснення одного повідомлення подібними до нього застосовуються цілі комплекси методик запам'ятовування); володіння силою привабливості – привертати увагу, спричиняти відповідну реакцію; спонукання реципієнта виконати відповідну дію (купити товар, скористатися послугою, проголосувати за кандидата чи партію, підтримати певний імператив соціогуманітарного змісту); науковий підхід до його розробки (використання соціально-психологічних установок, які дозволять сприймати повідомлення, вирізняти його з інформаційного шуму).

Повідомлення передбачає наявність комуніканта, тобто того, на хто його отримає. Погодимось із Ф. Перез-Латре, який зазначав, що протягом історії реклами комерційні комунікації часто були вулицею з одностороннім рухом, в яких маркетологи рекламували та поширювали повідомлення, а клієнти були пасивною цілью, яке, у свою чергу, спричинило появу споживчого скептицизму. Реципієнти стали здебільшого ігнорувати великі потоки рекламних повідомлень, що суперечить принципу комунікації як процесу обміну інформацією. Іншим атрибутом реклами визначено привернення уваги. Нідерландський учений Л. де Фріз визначає рекламу як будь-який засіб, який спочатку привертає увагу перехожого, а потім спонукає його прийняти взаємовигідний обмін. Це дозволяє визначити привернення уваги як атрибут реклами, при чому, з одного боку, воно має спонукальний характер, а з іншого вирізняється від новини як повідомлення про щось нове. Хоча частина рекламних повідомлень прагне привернути увагу до нових товарів, послуг, партій, лідерів, ідей, проєктів і т. д., інша частина спрямована на підтримання іміджу, бренду.

Цікавою формою, на нашу думку, можна назвати політичне графіті, яке спрямоване на привернення уваги молоді із використанням зрозумілих насамперед для цієї соціальної спільноти образів, символів, мовних конструкцій. Як зазначає Анжеліка Акайомова, «для будь-якого графіті є характерними наявність сугестивного посилання; використання художніх або психологічних прийомів для привабливого оформлення посилання; спрямованість на цільову аудиторію; не випадковість розташування; неофіційність; традиційність; анонімність». Саме така форма дозволяє більшою мірою сприйняти це рекламне повідомлення, ніж стандартні статті в газеті.

**ДЕРЖАВНО-ГРОМАДЯНСЬКЕ ПАРТНЕРСТВО ЯК ФОРМА НАДАННЯ ПОСЛУГ
НАСЕЛЕННЮ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ**

Тези підготовлено в межах науково-дослідної теми «Сучасні інновації в системі публічного управління в умовах глобалізаційних ризиків та кризових явищ» і стосуються проблем розуміння державно-громадянського партнерства. В зарубіжній науці виокремлюється велика кількість партнерств, серед яких державно-громадянське партнерство характеризується як нова форма надання послуг населенню, які делеговані державною через дозволи в правових актах. Це є альтернативна модель державно-приватному партнерству, особливо в умовах воєнного стану. Користь від такого партнерства вбачається у тому, що знижуються витрати на вирішення соціальних проблем, а також забезпечується більш висока суспільна ефективність. Це також крупне партнерство з громадськими та неурядовими об'єднаннями. Партнерство сприяє розвитку співпраці в широкому спектрі: локальна та глобальна; матеріальна; нематеріальна; формальна; неформальна.

Державно-громадянське партнерство, як і державно-приватне партнерство виникає при державному секторі. При кожному з цих партнерств організації працюють разом для того, щоб реалізувати будь-яку державну або урядову ініціативу [1].

Концепція партнерства має дуже різні правові значення для бізнесу і неурядових організацій, а також різні юридичні зобов'язання широкому контексті партнерства, особливо коли партнерами є дві або більше державних установи чи різні представники громадськості чи приватні фірми [3].

Спеціалісти наголошують на тому, що партнерство виникло як альтернатива різним формам взаємодії між організаціями або групами громадян чи бізнес-структур задля отримання зиску, «заробленого» практично без інвестицій, зусиль і ризику зі свого боку. Зазначається, що такий підхід може призводити до корупційної складової при виконанні певних державних замовлень. Партнерство ж стає протипагою, оскільки вимагає відповідальності з боку кожного з партнерів при розподілі інвестицій або фінансових субсидій. З іншого боку, партнерство дає відчутні результати при наданні послуг, навіть таких, як будівництво. Найбільш продуктивні партнерські відносини мають загальні риси і принципи (комунікації, співпраця, діяльність).

Вважається, що державний і приватний сектори самі по собі є недосконалими в тому, щоб задовольнити всі потреби суспільства. Партнерство дає можливість оптимально використовувати людський ресурс, освоїти активи тієї чи іншої держави для найбільшого задоволення попиту з боку населення. Успішні партнерські відносини вимагають стійких зусиль для побудови партнерства і його підтримки. Зарубіжними фахівцями виокремлюється декілька концепцій створення успішних партнерських відносин. 1. Партнерства створюються взаємне значення, яке є більшим для партнерів, ніж вони могли б досягти самі. Зусилля кожного партнера примножує значення кожного і робить внесок для отримання додаткової вартості. 2. Партнерські відносини дають можливість раціональніше залучати і використовувати позикові ресурси. Кожен вносить свою частку і свій внесок у планування, розподілення ресурсів тощо, які необхідні для досягнення цілей. 3. Партнерські вирішення загальних проблем забезпечує ефективний спосіб задоволення потреб, які не можна задовольнити іншим способом або це не зможуть зробити інші групи управління чи населення. 4. Партнери не лише розподіляють ризик, а й управляють ризиками. Вважається, що це важко для багатьох урядових установ. Втім, на відміну від комерційного світу, де невдача в будь-якому проекті може призвести до негативних наслідків, урядові проекти в партнерстві з неурядовими організаціями не мають негативних наслідків (окрім незаконної діяльності).

В організаційному плані партнерство з неурядовими організаціями дає можливість створити нові організаційні утворення для надання послуг населенню, зокрема офіційні агенції з надання допомоги жінками, хворим СППДом, сиротам та іншим уразливим групам, а також забезпечення продовольчої безпеки. В українській науці і практиці більш сталим є уявлення щодо взаємодії органів державної влади з інститутами громадянського суспільства, а не партнерства, яке вимагає інших критеріїв. Українські фахівці розвинуте громадянське суспільство розглядають як невід'ємну складову всіх демократичних правових держав світу. В умовах плюралістичної демократії держава поступається частиною своїх повноважень в державній та управлінській сферах соціальної життєдіяльності самоорганізуючим та самоуправляючим структурам, які його утворюють [5].

Громадянське суспільство активно сприяє процесам політичної демократизації, набуття державою ознак правової, відстоюючи матеріальну і духовну незалежність людини від держави, домагаючись правової гарантії такої незалежності, захисту приватних і суспільних інтересів людей. Разом з тим, має бути зворотній зв'язок державних інститутів з громадськістю, оскільки правова держава має реагувати на

запити і потреби асоційованого громадянства, видавати відповідні законодавчі акти та слідкувати за їх виконанням. Іншими словами, вона повинна створити ситуацію правової захищеності громадян, сформувати сприятливе правове поле для діяльності створюваних ними громадських інститутів [5].

В деяких дослідженнях державно-громадянське партнерство розглядається в контексті процесу реформування системи інститутів публічної влади, що передбачає суттєву активізацію участі в його здійсненні інститутів громадянського суспільства на всіх рівнях. При цьому має відбуватися поступова зміна типу соціальних відносин між владою і громадськістю – з відносин підпорядкування на відносини діалогу та партнерства. Така співпраця повинна ґрунтуватись на конструктивних, функціональних засадах, що, своєю чергою, актуалізує потребу у виробленні дієвої системи заходів і механізмів взаємодії органів державної влади, місцевого самоврядування, бізнесу та інститутів громадянського суспільства з метою вдосконалення соціальної системи відповідно до публічних інтересів [2].

Основою розвитку функціональної взаємодії держави та громадянського суспільства насамперед мають бути засади самоорганізації, саморегуляції, пропорціональності, взаємоінтеграції, особливо в умовах ревіталізації. Впливовим аспектом виявляється саме пропорційне співвідношення у контексті централізації та децентралізації владних повноважень між державними і громадянськими організаціями, центром та регіонами. Має утворюватися певна саморегуляційна система як результат консенсусної інтеграції взаємодії державної і громадянської площини. Основою такої саморегуляційної системи є зворотній зв'язок між державними та громадянськими елементами, тим самим забезпечуючи здатність до сталого розвитку соціуму загалом [2].

Підвищення ефективності взаємовідносин між органами влади і громадськістю на державному та місцевому рівнях треба очікувати за умови вирішення таких актуальних проблем:

- забезпечення належної імплементації вимог законодавства щодо консультацій із громадською та формування громадських рад;
- подолання вибіркового підходу, формального та епізодичного залучення до співпраці громадськості з органами державної влади;
- недопущення дискредитації процедур, використання громадських рад як лобістського інструменту для просування вузькогрупових інтересів, проведення фальсифікованих або заангажованих громадських обговорень, експертиз, слухань;
- включення процедур залучення громадських рад до ухвалення рішень і консультацій із громадськістю до регламентів органів виконавчої влади;
- забезпечення повноцінного висвітлення результатів взаємодії з громадськістю на веб-сайтах органів державної влади;
- посилення механізмів відповідальності органів державної влади та їх посадових осіб за перешкоджання участі громадськості, передусім у питаннях реального доступу до інформації, забезпечення своєчасного й повного оприлюднення інформації;
- покращення ресурсного забезпечення (фінансового, матеріального, кадрового, інформаційного) структурних підрозділів органів державної влади, відповідальних за взаємодію з громадськістю;
- підвищення кваліфікації як посадових осіб таких підрозділів, так і громадськості щодо використання інструментів участі громадськості у формуванні та реалізації політики;
- дотримання вимог законодавства щодо врахування конструктивних пропозицій громадськості за результатами консультацій або надання обґрунтувань неврахування таких пропозицій [2].

Окрім того, партнерство розглядають в контексті правового регулювання і визначають, що партнерство – це сучасний спосіб соціальної взаємодії, який означає впровадження в співробітництво засад автономності, рівноправності, відкритості й прозорості, взаємної відповідальності обох сторін (учасників) відносин, довіри і поваги [4].

Отже, в українській науці і практиці партнерство між органами влади та громадянським суспільством і окремими громадянами характеризуються як комунікації, взаємодія, співробітництво, співпраця, контроль, моніторинг, експертиза, дорадча участь, реформування системи інститутів публічної влади, взаємоінтеграції, децентралізації відносин. Питання державно-громадянського партнерства з делегуванням повноважень громадянському суспільству розглядаються в контексті констатації факту доцільності таких відносин між державною та громадськістю.

Список використаної літератури:

1. Гріслі К., Ватсон П. Дж., Патель Ш. Формування суспільно-громадських партнерств: вивчення прикладу співпраці за ініціативою «повернення до роботи». URL: <http://wrap.warwick.ac.uk/36999/>
2. Колосовська І. Формування ефективної моделі партнерства інститутів публічної влади та громадянського суспільства. URL: http://www.lvivacademy.com/vidavnitstvo_1/edu_45/fail/21.pdf
3. Партнерство між спільнотою: нова парадигма співпраці в XXI ст. / Мерер Ф. та ін. URL: <https://cutt.ly/AJFS5Cf>
4. Томкіна О.О. Принцип партнерства у відносинах між інститутами громадянського суспільства і держави: конституційно-правовий аспект. URL: http://lsej.org.ua/6_2017/16.pdf
5. Семьоркіна О. М. Взаємодія держави та інститутів громадянського суспільства. Міністерство юстиції України. URL: https://minjust.gov.ua/m/str_33679.

Красько Т., здобувач доктора філософії з публ. управ. та адміністрування
Науковий керівник: Чечель А.А., д.е.н., проф., завід. каф. публ. упр. та адміністрування
Навчально-науковий інститут управління Маріупольського державного університету м.Київ, Україна

ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО В УМОВАХ ВОЄННОГО КОНФЛІКТУ

Події 2014 року, які розгорнулись на Сході України, згуртували націю у боротьбі проти єдиного ворога і надали нового поштовху для волонтерського руху. Як зазначають в монографії «Волонтерська діяльність у змісті соціальної функції держави» В.В. Вашкович, В.В. Манзюк, В.М. Рошканюк, саме завдяки волонтерським ініціативам державі на початковому етапі війни вдалося уникнути багатьох економічних та соціальних труднощів у забезпеченні її Збройних Сил та надання волонтерської допомоги громадянам, які проживають на території, де проводяться воєнні дії. Про значення і вагу волонтерського руху свідчать різноманітні форми визнання їхнього внеску (як державного так і громадського) у зміцнення обороноздатності країни. Саме волонтерство стало потужним соціально-суспільним рухом, спроможним прийняти на себе частину повноважень державних соціальних установ [1].

Враховуючи, що волонтерство стало фактором потужної самоорганізації суспільства, цей суспільний інститут набув особливої актуальності, а ефективна реалізація людського потенціалу сприяла перетворенню волонтерських ініціатив на інститути громадянського суспільства, які на початковому етапі свого становлення акцентували роботу на вирішенні гуманітарних питань, а з часом перейшли до розвитку та зміцненню потенціалу громад.

Починаючи з квітня 2017 до квітня 2022 року, Програма ООН із відновлення та розбудови миру за фінансової підтримки Міністерства закордонних справ Данії реалізовувала проєкт “Громадянське суспільство задля розвитку демократії та прав людини в Україні”, який допоміг підвищити інституційну спроможність організацій громадянського суспільства, покращити їх координацію та мережеву співпрацю, що, в свою чергу, посилило вплив на успішність реформ у сферах демократизації та прав людини, а також сприяли зростанню громадянської активності молоді та участі громадян у прийнятті рішень [2].

Наприкінці 2021 року, під час Форуму розвитку громадянського суспільства у Києві, було визначено 9 трендів його розвитку на 2022 рік, серед яких: нарощування спроможності діяти в умовах нової реальності-невизначеності, партнерство з державою, створення спільнот та масштабування впливу не тільки на рівні держави, а й на міжнародному рівні [3].

Повномасштабне вторгнення Росії в Україну 24 лютого 2022 року завдало удару по громадському сектору, відповідно новим трендом має стати виживання громадського руху. Активізація бойових дій в Київській, Чернігівській, Сумській, Полтавській, Харківській, Херсонській, Запорізькій, Донецькій та Луганській областях, руйнування критичної інфраструктури внаслідок російських авіаударів, артилерійських та ракетних обстрілів населених пунктів, масова загибель цивільних людей, гуманітарна криза призвели до масштабної міграції мешканців України.

За даними Аналітичного центру Cedos: «протягом першого місяця повномасштабної війни з України виїхали 3,6 млн людей. Ще близько 6,5 млн, за оцінками Міжнародної організації з міграції, покинули місце свого постійного проживання і переїхали в межах країни. Переміщення всередині країни відбувалося хвилями залежно від наявності бойових дій у регіоні чи населеному пункті.

За даними Управління Верховного комісара ООН у справах біженців, з початку повномасштабного вторгнення Росії в Україну 24 лютого станом на 22 березня з України виїхали 3 626 546 людей.

Наразі немає точних даних про кількість примусово вивезених людей з тимчасово окупованих регіонів України після початку повномасштабного вторгнення до Росії [4].

Міграційний рух призвів з однієї сторони до розриву зв'язків не тільки між членами команд громадських організацій, а й їх мережами в перші дні від початку війни. З іншої сторони, представники громадського сектору, які виїхали до інших регіонів, очолили волонтерський рух, переорієнтували свою діяльність на гуманітарний напрямок та почали створювати нові мережі. Прикладом цього є робота Коаліції 1325 “Жінки. Мир. Донеччина” у Львівському регіоні та інтеграція ГО Коаліція «На лінії зіткнення» в Івано-Франківську з місцевими ГО “Молода Просвіта Прикарпаття”, волонтерським штабом молодіжної ради Івано-Франківська та ГО “Дом 4824”.

В той же час, в аналітичному звіті «Насильницькі зникнення та свавільні затримання активних громадян України окупаційними силами Російської Федерації в ході повномасштабного вторгнення з 24 лютого 2022 року (станом на 20 квітня 2022 року)», який було підготовано Центром права людини ZMINA у співпраці із Кримською правозахисною групою (КПГ), Медійною ініціативою за права людини (МІПЛІ) та Всесвітньою організацією проти тортур (ОМСТ) в рамках роботи коаліції громадських організацій “Україна. П'ята ранку” містяться дані «про насильницькі зникнення та свавільні затримання активних громадян, включаючи громадських активістів, волонтерів, журналістів, посадових осіб та службовців місцевого самоврядування, освітян, релігійних діячів, діячів культури, а також родичів активних громадян,

що відбулися на території 8 регіонів України, які були або залишаються окупованими Російською Федерацією після широкомасштабного вторгнення на територію України з 24 лютого 2022 року, включаючи випадки, коли особи були звільнені, знайдені мертвими або залишаються зниклими [5]».

«До активних громадян застосовуються насильницькі зникнення та свавільні затримання, які часом супроводжуються тортурами та позасудовими стратами. ZMINA, Кримська правозахисна група та Медійна ініціатива за права людини у співпраці з Міжнародною організацією проти тортур (ОМСТ) об'єдналися для документування цих фактів. Зокрема, за результатами цього документування діє кампанія "Викрадені» #TheTaken" для поширення інформації про історії затриманих або зниклих активних громадян. Станом на 20 квітня 2022 року задокументовано 139 випадків насильницьких зникнень (або таких, які мають ознаки насильницьких зникнень) активних громадян на територіях, які були або залишаються окупованими російською армією. Кількість зниклих / свавільно затриманих активних громадян склала 65 осіб. 67 осіб було звільнено. А 7 активних громадян були знайдені мертвими або померли після звільнення внаслідок перенесених тортур. Водночас слід зважати, що на території Донецької і Луганської областей в більшості населених пунктів тривають активні бойові дії і доступу до інтернету у людей немає, тому існують об'єктивні обмеження для отримання і перевірки інформації з цих регіонів. Однак, із урахуванням ситуації в Маріуполі, існує вірогідність, що кількість насильницьких зникнень там може бути більшою, ніж в інших областях [5]».

Також в аналітичному звіті зазначається, що у 2014-2015 роках і пізніше, в окупованому Криму та окремих районах Донецької та Луганської областей Російська Федерація притримувалася аналогічної практики [5].

Документування злочинів та привернення уваги міжнародної спільноти до порушення прав людини на території України з боку агресора свідчать про нові напрямки роботи громадських організацій та їх зрілість в галузі міжнародного права. 06 березня 2022 року 50 громадських організацій звернулись до ООН з вимогою створити спеціальний міжнародний трибунал над президентом Росії Володимиром Путіним та всіма посадовими особами РФ, які відповідають за розв'язання загарбницької війни з найтяжчими наслідками для народу України [6].

Отже, незважаючи на швидке переорієнтування діяльності громадських організацій в умовах війни, створення нових зв'язків між регіонами, важливим завданням для громадянського суспільства є його виживання. Дії окупаційних сил Російської федерації можуть призвести до непоправних людських втрат, у тому числі в громадському секторі, що матиме негативні наслідки для подальшого демократичного розвитку України.

Список використаної літератури:

1. Вашкович В.В., Манзюк В.В., Рощанюк В.М. Волонтерська діяльність у змісті соціальної функції держави / В.В. Вашкович. Ужгород: Видавничий дім «Гельветика», 2019. URL: <https://inlnk.ru/9PRaxm>
2. Історії успіхів та ключові досягнення організацій громадянського суспільства в Україні, 2017-2022 / Оксана Хомей, Роксолана Поцюрко, Тетяна Гриценко, Анна Мисишин. URL: file:///D:/Downloads/UNDP_CSstories_08_02_22.pdf
3. Тренди розвитку громадянського суспільства–2022ednannia.– URL: <https://www.prostir.ua/?news=trendy-rozvytku-hromadyanskoho-suspilstva-2022>
4. Вимушена міграція і війна в Україні (24 лютого — 24 березня 2022) / Ліліана Філіпчук, Наталія Ломоносова, Олена Сирбу, Юлія Кабанец.- URL: <https://cedos.org.ua/wp-content/uploads/vymushena-migracziya-ta-vijna-v-ukrai%CC%88ni.docx-1.pdf>
5. Насильницькі зникнення та свавільні затримання активних громадян України окупаційними силами Російської Федерації в ході повномасштабного вторгнення з 24 лютого 2022 року (станом на 20 квітня 2022 року): аналітичний звіт / Н. Добрянська; Центр прав людини ZMINA. – Київ, 2022. – 40 с.- URL: <https://cutt.ly/sJFDMks>.
6. Звернення до ООН щодо створення міжнародного трибуналу над Путіним, 06 березня 2022 URL: <https://cutt.ly/5JFDXD8>.

Матвеев Д.В., студент II курсу, гр. П-4, ФПУП
Світличина І.А., асистент кафедри права та правоохоронної діяльності
Державний університет «Житомирська політехніка»

РЕЛОКАЦІЯ БІЗНЕСУ «ПОДАЛІ ВІД ВІЙНИ»

Економіка повинна працювати. Саме тому в безпечніші райони України переїжджають не лише громадяни, але й підприємства. Первозяться станки, верстати, продукція, інше майно, а також кваліфікований персонал. У нас таке вже було, коли 80 років тому на наші землі прийшли гітлерівці. Тепер підприємства перевозять на захід України, рятуючи їх від російських фашистів.

Команда Офісу з розвитку підприємництва та експорту та національного проекту Дія.Бізнес зібрала ініціативи, які допоможуть українському бізнесу евакуюватися з постраждалих регіонів. Уряд спільно запустив спеціальну програму підтримки. [2]

Якщо підприємство розташовано в зоні бойових дій, або є ризик пошкодження чи знищення виробничих потужностей, власникам бізнесу варто невідкладно розглянути питання щодо подачі заявки на участь у програмі, аби вберегти власне виробництво та забезпечити його функціонування. Понад тисячу заявок було підтверджено з початку війни, і вже близько чотирьох сотень підприємств працюють на новому місці. Найчастіше щодо підтримки звертається малий та мікробізнес. Це вже давно підтверджені дані. На сьогодні кількість таких підприємств є значно більшою. [7]

Держава допомагає з логістикою, пошуком приміщень для облаштування виробництва, житла для працівників, комунікацією з місцевими органами влади. [4]

Стримує масштаби евакуації логістика. Вантажівок недостатньо, а перші вільні залучають до перевезення гуманітарних вантажів. Інші дві проблеми – проживання працівників та їх мобілізація. Тут допомагає Рада бізнес-омбудсмена. На додаток до керівництва військово-цивільних адміністрацій кожен міський голова надає прямі контакти відповідальній особи, яка може цілодобово приймати запити щодо приміщень, релокації і всього, що з цим пов'язано. Навіть якщо вдається знайти відповідне за площею приміщення, що є зовсім не легко, з необхідною потужністю електроенергії та інженерними рішеннями, то є проблема з поселенням працівників. [1]

Наразі реалізація програми здійснюється на основі таких нормативно-правових актів:

- Постанова Уряду №305 від 17.03.2022: регламентує безоплатне перевезення майна вітчизняних підприємств, установ та організацій згідно з переліком, який формується Міністерством економіки і передається до Міністерства інфраструктури.

- Розпорядження Уряду №246-р від 25.03.2022: передбачає план невідкладних заходів з переміщення у разі потреби виробничих потужностей суб'єктів господарювання з територій, де ведуться бойові дії та/або є загроза бойових дій, на безпечну територію. [9]

- Лист Міністерства цифрової трансформації України «допомагаємо українському бізнесу евакуюватися із зони бойових дій»: допомагає підприємцям зорієнтуватися, дізнатись куди потрібно звертатися в першу чергу.

Порядок здійснення евакуації.

- Для тих, хто не має ресурсу здійснити переїзд до безпечної частини України і хоче скористатися державною програмою підтримки релокації, є обов'язкова вхідна точка - реєстрація за посиланням, із заявниками сконтактовують через колл-центр

- Далі заявка передається спеціально призначеним відповідальним фахівцям до однієї з приймаючих обласних адміністрацій. Зараз підприємства можуть переїхати до дев'яти областей: Закарпатської, Львівської, Івано-Франківської, Тернопільської, Хмельницької, Чернівецької, Вінницької, південних територій Волинської і Рівненської. Фахівці в областях контактують з підприємством, спільно шукають варіанти для розміщення виробничих потужностей, вирішують питання оренди, підключення мереж, розселення персоналу і членів родин. [4]

- Після цього заявка надходить до логістів. Головним перевізником виступає АТ «Укрзалізниця» та АТ «Укрпошта», яка відповідає за підвезення обладнання до залізничної станції, а також може виступати оператором, адже забезпечує оперативне проходження блокпостів, оформлює транспортні накладні і інші документи, що дозволяють компенсувати підприємству витрати на транспортування. З[6] [3]

- Після прибуття на нове місце підприємство монтує обладнання, підключається до мереж, запускає роботу. Фахівці обласних адміністрацій сприяють і допомагають компанії у облаштуванні. Державна служба зайнятості додатково співпрацює з підприємством у питанні працевлаштування нових робітників, а Державна служба з питань праці консультує у сфері гарантій безпеки життя і здоров'я працівників[5] [2].

Часто підприємці стикаються з проблемами, пов'язаними з працівниками. Вони не завжди хочуть переміщатись, а знайти нові кадри не легко, тим більше з такою ж кваліфікацією. Управління держпраці чітко роз'яснило права для обох сторін в даній ситуації.

У випадку, якщо підприємство, установа, організація разом з персоналом вимушені у зв'язку з воєнними діями продовжувати свою роботу в іншій місцевості, усі його працівники вважаються такими, у яких змінилися істотні умови праці. Відповідно до частини другої статті 3 Закону № 2136-IX у період дії воєнного стану норми частини третьої статті 32 Кодексу законів про працю України та інших законів України щодо повідомлення працівника про зміну істотних умов праці не застосовуються. Водночас вважаємо, що працівники, які прямо не відмовилися від такої зміни істотних умов праці, але не можуть у зв'язку з воєнними діями переїхати у нове місцезнаходження підприємства, установи, організації – не можуть бути звільнені відповідно до пункту 6 частини першої статті 36 КЗпП [8].

Також важливим є те, що можлива евакуація не тільки у західні області нашої країни, а й закордон. Уряд Польщі ухвалив спеціальний закон, який дозволить українцям отримувати номери PESEL (Загальна електронна система обліку населення) та віртуальні документи, що посвідчують особу, щоб вони могли ідентифікувати себе, користуватися послугами та працевлаштуватися. Міністерство Польщі вже подало заявку на зміни, які дозволять українцям реєструвати підприємства. Після погодження цих змін громадянам України буде значно легше розпочати бізнес в Польщі [3].

Звісно, питання щодо евакуації бізнесу потребує розширення законодавчого регулювання і в Україні. Нардепи вже готують деякі проекти. Нардеп Железняк заявив, що ведеться робота над законопроектом, щоб місцеві органи могли знижувати податки на час воєнного стану, аби орендувати комунальні приміщення за прискореною процедурою. Є ідея зменшити розмір орендної плати до гривні за квадратний метр [3].

В одну мить докорінно змінилися, перевернулися всі наші життя. Тепер ми живемо в новій реальності, але ще не пристосувалися. Евакуація підприємства – це вихід із ситуації, спосіб, як зберегти довоєнний рівень життя населення, рівень споживання та виробництва, зберегти економіку, не стати біднішими. Тому це є дуже важливою темою. Влада непогано підготувала можливості для підприємств задля цього. Досить чітко був узгоджений порядок взаємодії між центральною владою, місцевою, а також державними підприємствами, що забезпечують логістичні можливості.

Список використаної літератури:

1. Допомогаємо українському бізнесу евакуюватися із зони бойових дій : Лист від 17.03.2022 р. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/FN073446?an=2>.
2. Програми підтримки щодо тимчасового переміщення підприємств з постраждалих регіонів. Дія. URL: <https://business.diaa.gov.ua/cases/antikrizovi-risenna/programi-pidtrimki-sodo-timcasovogo-peremisenna-pidpriemstv-z-postrazdalih-regioniv>.
3. Економічна правда. Подалі від війни. Як евакуювати бізнес на захід. Економічна правда. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2022/03/29/684852/> (дата звернення: 07.05.2022).
4. Допомогаємо українському бізнесу евакуюватися із зони бойових дій : Лист від 17.03.2022 р. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/FN073446?an=2>.
5. Про затвердження плану невідкладних заходів з переміщення у разі потреби виробничих потужностей суб'єктів господарювання з територій, де ведуться бойові дії та/або є загроза бойових дій, на безпечну територію : Розпорядж. від 25.03.2022 р. № № 246-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/246-2022-p#Text>.
6. Про особливості роботи акціонерного товариства “Укрпошта” в умовах воєнного стану : Постанова Каб. Міністрів України від 17.03.2022 р. № 305 : станом на 5 трав. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/305-2022-p#Text> (дата звернення: 07.05.2022).
7. Програма релокації бізнесу: 500 підприємств евакуювали у безпечніші регіони. Минфин – всё о финансах: новости, курсы валют, банки. URL: <https://minfin.com.ua/ua/2022/05/05/84909802/> (дата звернення: 07.05.2022).
8. Як діяти роботодавцеві при переміщенні (евакуації) підприємства, установи та організації в іншу місцевість? – Управління Держпраці у Житомирській області. Управління Держпраці у Житомирській області. URL: <https://zt.dsp.gov.ua/news/iak-diiaty-robotodavtsevi-pry-peremishchenni-evakuatsii-pidpriemstva-ustanovy-ta-orhanizatsii-v-inshu-mistsevist/> (дата звернення: 07.05.2022).
9. ПРОГРАМА РЕЛОКАЦІЇ ПІДПРИЄМСТВ: ЩО ПОТРІБНО ЗНАТИ БІЗНЕСУ. Міністерство економіки України. URL: <https://www.me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=e4f18282-77af-4fdf-8134-ce4403d711f0&title=ProgramaRelokatsiiPidprimstv-SchoPotribnoZnatiBiznesu> (дата звернення: 07.05.2022).

Никодюк Д.А., студент II курсу, гр. ПМБ-1, ФПУП
Науковий керівник: Світличина І.А., асист. каф. права та правоохоронної діяльності
Державний університет «Житомирська політехніка»

ВЕДЕННЯ БІЗНЕСУ В УМОВАХ ВІЙНИ

За час допоки йде війна український бізнес втратив більше ніж за весь час пандемії. Шкоду та її обсяг, наслідки оцінити досить важко, адже немає можливості дістатись до даних тих сіл, міст, районів де відбуваються бойові дії.

За підрахунками НБУ кожен тиждень війни для країни коштує більше ніж 50 мільярдів гривень, і це не враховуючи відновлення руйнувань. Варто зазначити, що страждає бізнес не тільки в тих місцях де відбуваються бойові дії, а й найближчі населені пункти. Головною причиною можна визначити те, що населення вимушено було евакуюватись, і відповідно покинути не тільки свою роботу, а й і бізнес, а в найближчих населених пунктах виникає проблематика з постачанням сировини, так як також вважається небезпечною зоною.

СБА зробило опитування, результатом було те, що тільки 17% компаній працюють як і в буденності, а кожна третя не працює. Приблизний результати мали й інші компанії, які робили відповідне опитування в країні.

Бізнес повинен працювати і під час війни, звичайно там де це можливо, адже оплату податків ніхто не відміняв, саме сплата податку дає країні ресурс для продовження оборони, і ці слова неодноразово говорили представники уряду.

У період воєнного стану перед початком діяльності підприємцю необхідно подати декларацію встановленої форми до Міністерства економіки, а у випадках здійснення охоронної діяльності – до Міністерства внутрішніх справ, це свідчать у постанові №314 від 18 березня 2022 року Кабмін запровадив декларативний принцип набуття права та провадження господарської діяльності без необхідності отримання документів дозвільного характеру, ліцензій тощо.

Під час війни в найгірших умовах опинився аграрний бізнес, адже їх бізнес залежить від закріпленою ними території. Роботу на фермі чи в полі не можна відкласти на невизначений термін. Також варто зазначити, що ринок також страждає від дефіциту робочою сили, добрив, оборонних коштів та пального. Чи мало працівників аграрної сфери пішли в тероборону чи мобілізовані. Проблема пального з'явилась через те, що велика кількість пального до війни була імпортована з Білорусії та Росії, і тому ці поставки зупинились, в той же день як розпочались ракетні обстріли на територію України. Обстріли Росією портів аграрії стало наслідком того, що аграрії не можуть продати зерно. Ціни на товари значно зросли, адже бракує коштів на закупівлю насіння, добрив, засобів захисту рослин тощо. На півдні України вже розпочався процес аграрію, на цих територіях на даний момент засіяно понад 1 мільйону га.

ІТ- галузь виявилась найстійкішою, майже кожна компанія має офіси за кордоном, тому на початку війни вони виїхали за кордон і працюють у звичному їх режимі. Але не дивлячись на офіси, які є за кордоном більша частина ІТ-компаній повернулись на рідну землю і працюють на безпечних територіях України.

На жаль робота фахівців може бути не ефективною, так як на неї впливають ключові проблеми війни: сповільнення економіки, обмежена робота банківської системи, деградація цифрової інфраструктури, доступ до інтернету, пошкодження електроживлення, мобілізація фахівців.

Наче проблем з генерацією енергії в країні немає, так як після 3-ох тижнів війни Україна приєдналась до енергосистеми Європи ENTSO-E. Майже всі ТЕС компанії працюють у штатному режимі, але є винятки: Луганська ТЕС, Запорізька ТЕС, та інші ТЕС міст на яких відбуваються бойові дії. Відповідно до Постанови №212-р від 11 березня 2022 року надається право юридичним особам здійснювати видаткові платежі з рахунків, на кошти яких було накладено арешт органами виконавчої служби або приватним виконавцям, цілями мають бути: виплата заробітної плати та сплата податків тощо.

Щодо металургійного ринку – на жаль він знаходиться в досить скрутному становищі, і він на даний момент залежить від експорту продукції морем. Більшість підприємств цієї галузі зосередженні на півдні-східній частині України, саме там де відбуваються бойові дії. Більшість морських шляхів, порти заблоковані. Щодо прикладу у Маріуполі «Азовсталь», почали консервувати ще з початку війни, з 24 лютого, на жаль «Азовсталь» також був пошкоджений обстрілами країни агресора, тому і на сьогодні ступінь пошкодження встановити можливо.

Основною проблемою бізнесу є людський капітал, за даними ООН з України виїхало понад 3 мільйони громадян. Менша половина з них – це люди працездатного віку, і майже всі вони жінки. Щодо чоловічої статті працездатного віку – мобілізовані, а частина працівників переїхала у безпечні регіони. Можна зробити висновок, що бізнес дуже сильно потерпає від нестачі робочої сили. Відповідно до Постанови

Кабінету Міністрів №303 від 13 березня 2022 року під час воєнного стану припиняється проведення планових та позапланових заходів державного контролю (наглядів) тощо.

На думку А. Длігача, держава повинна підтримувати виробників продуктів, ліків аптеки, аграріїв, також легку промисловість – всі сфери для країни є важливими, але ці є важливими зараз, саме цього дня, години, хвилини. У свою чергу держава закликає бізнес відновлювати роботу на територіях, які наданий момент є найбільш безпечними. Уряд знизив податки, сплата ЄСВ стала добровільною, анонсовані податкові пільги. Для продовження існування бізнесу в Україні, власники пропонують свої пропозицію – скасувати перелік критичного імпорту як суттєвої перепони для ведення розрахунків з постачальниками та покупцями, сприяння поживлення імпорту та експорту, логічна підтримка та спрощення митних процедур. Для експортних підприємств надзвичайно важливим є відновлення відшкодування ПДВ з експорту. Постановою Кабінету Міністрів України №234 від 9 березня 2022 року, оператором ринків харчових продуктів та кормів, які не в змозі виконати вимоги.

Уразі втраті бізнеса в умовах війни слід подати декларацію онлайн через портал електронних довірчих послуг, чи на порталі Дія, чи в найближчому ЦНАПі. Якщо відбудеться закінчення воєнного стану, суб'єкти господарювання повинні не пізніше одного місяця, звернутися до органу ліцензування, обіг та продаж підакцизних товарів, щодо яких не сплачено черговий платіж чи закінчився термін їх дії.

МІНІМІЗАЦІЯ МАНІПУЛЯЦІЙНОГО ВПЛИВУ У СФЕРІ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Зважаючи на те, що наше суспільство перебуває в постійному розвитку, відповідної динаміки зазнає й сфера професійного спілкування. У середовищі сучасного управлінського колективу досить часто виникають нестандартні ситуації між співробітниками, які вимагають спеціальних знань, умінь та навичок для успішного їх вирішення. Зокрема це стосується й тих випадків, коли одне поняття замінюється іншим, коли людина говорить одне, а на увазі має зовсім інше, тобто маніпулює. Актуальність нашого дослідження полягає в тому, що кожна людина в більшій чи меншій мірі є маніпулятором, особливо гостро це простежується в контексті професійної діяльності. Досліджуючи тему маніпуляцій, особливо увагу ми звернули на наукові праці Шострома Еверетта «Анти-Карнегі», Джорджа Саймона «Хто в овечій шкурі? Як розпізнати маніпулятора», Харрієта Брейкера «Хто сміє за ваші ніточки, або як не дозволити маніпулювати собою», Євгена Доценка «Психологія маніпуляції», Джона Кеко: «Підсвідомість може все».

Фахівці визначають поняття «маніпуляція» як прихований психологічний прийом, мета якого – примусити людину чинити в супереч її інтересам, виконуючи бажані для маніпулятора дії. Важливий фактор маніпуляції – зробити так, щоб людина за власним бажанням виконала заплановані вами дії, будучи переконаною, що ухвалені рішення є результатом виключно її власної волі. Таким чином «маніпуляція – соціально-психологічний феномен, в основі якого лежить дія з метою зміни сприйняття або поведінку інших людей за допомогою прихованої, обманної або насильницької тактики на користь маніпулятора». Будь-яка маніпуляція починається з контакту. Шостром Еверетта у своєму психологічному бестселері «Анти-Карнегі» зазначає, що «контакт – це не постійний стан. Це тендітна минушта субстанція, яка може виникнути при зустрічі, а може й не виникнути. Коли контакт встановлений ви, напевно, помічали, що слова віднаходяться легко, розмова тече плавно. Коли контакту немає або він поверховий, розмова неминуче набуває неприродного відтінку». Успішність і швидкість встановлення контакту безпосередньо залежить від соціальних та аналітичних умінь маніпулятора, завдання якого створити приємне перше враження, а потім закріплювати успіх.

Образ людини-маніпулятора в сучасному суспільстві, зазвичай, засуджується, не зважаючи на сферу застосування його умінь: у дружньому спілкуванні, професійному середовищі чи в романтичних стосунках. Людина, усвідомлюючи що була використана, зазвичай реагує болісно-чутливо чи навіть агресивно, але не залишається байдужою до факту маніпуляції. Проте помилково вважати, що маніпуляція – це суцільне зло, яке є неприпустимим у будь-якому спілкуванні. У діях маніпулятора немає причин, для нього важливою є лише ціль та засоби для її досягнення, а також відсутня злість, жорстокість чи бажання самозадоволення, є лише професійний прагматизм. Необхідно визнати, що у сфері професійної діяльності обізнаний керівник – завжди маніпулятор, адже він прагне отримати від підлеглих бажаний результат за допомогою різних методів: заохочення, догани, штрафу чи звільнення. Отже, якщо застосовувати цей обмежений набір інструментів занадто часто, то виникає ризик того, що мотивація втрапить будь-який сенс, результатом чого неминуче може стати швидка плінність кадрів. Тому керівники беруть на озброєння різні психологічні прийоми, які дозволяють без вдавнення до крайнощів досягати поставлених цілей.

Маніпулювання в професійній діяльності може переслідувати наступні цілі: зробити іншу людину знаряддям виконання власних намірів; перекласти на когось частину власної роботи; уникнути особистої відповідальності, зокрема, переклавши її на інших; самоствердитися (за рахунок іншого); вирішити власні психологічні проблеми (нереалізовані амбіції); встановити дистанцію в спілкуванні та ін. Разом із тим існує безліч способів і видів маніпуляцій в управлінському середовищі, їх можна розподілити на декілька основних типів: по-перше, використання людських страхів, по-друге, апеляція до марнославства за допомогою лестощів; по-третє, зловживання жалістю та співчуттям; наступне – звернення до почуття провини, а також невпевненість чи низька самооцінка працівника.

Таким чином, якщо від вас щось вимагають, на щось натякають і при цьому ви відчуваєте страх, провину чи жалість, необхідно замислитися. Для боротьби з маніпуляціями в професійній діяльності визначимо основні методи захисту від небажаного маніпуляційного впливу. Насамперед – прийняття власних чітких рішень. Пам'ятайте, що будь-яку пропозицію ви можете прийняти й можете від неї відмовитися. Намагайтеся будувати власний сценарій, не зважаючи на чуже оцінювання ситуації. Необхідно зрозуміти перш за все себе: кожен із нас повинен уміти говорити із собою чесно та відверто. Приймаючи рішення, завжди беріть час для оцінки та обмірковування пропозиції. Пам'ятайте, що не буває миттєвої дружби, раптової необґрунтованої симпатії чи безмежної довіри, найімовірніше, що маніпулятор створює ситуаційний для більш успішного впливу.

Отже, роблячи висновки, зауважимо, якщо від вас щось вимагають, на щось натякають і при цьому ви відчуваєте страх, провину, жалість чи захоплення – це прісвід замислитися.

ВПЛИВ ВІЙНИ РОСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ НА ПРОДОВОЛЬЧУ БЕЗПЕКУ В СВІТІ

Війна в Україні призвела до серйозної гуманітарної кризи. Економічні наслідки війни стають помітними не лише в межах країни, але і за її кордонами, найбільше вражаючи найуразливіших людей у світі. Сотні мільйонів сімей вже опинилися за межею бідності через підвищення цін на енергоносії та продукти харчування. Війна погіршила ситуацію і загрожує ще більше посилити нерівність населення.

За прогнозами МВФ, глобальне зростання сповільниться з приблизно 6,1 % в 2021 році до 3,6 % в 2022 і 2023 роках. Це на 0,8 і 0,2 % пункту нижче в 2022 і 2023 роках, ніж прогнозувалося в січні. За прогнозами, після 2023 року глобальне зростання знизиться приблизно до 3,3 % в середньостроковій перспективі. Спричинене війною підвищення цін на сировину та посилення цінового тиску призвели до прогнозу інфляції на 2022 рік на рівні 5,7 % в країнах з розвинутою економікою та 8,7 % в країнах, що розвиваються, і в країнах, що розвиваються – 1,8 та 2. На 8 % пунктів вище, ніж прогнозувалося в січні минулого року [1].

За даними Міністерства сільського господарства США в 2019-2020 рр. в рейтингу найбільших експортерів зернових Україна посіла 2 місце за обсягом поставок ячменя, 4 – по кукурудзі, 5 – по пшениці. До війни Україна забезпечувала 10 % світового експорту пшениці, 16 % – кукурудзи. Україна є провідним експортером сільськогосподарської продукції до багатьох країн Близького Сходу та Північної Африки. Логістичні перешкоди через російську агресію вже призвели до зростання цін на хліб та інші основні продукти в світі.

Ситуацію в сфері глобальної продовольчої безпеки значно погіршують і нетарифні заходи, які застосовує країна-агресор: заборона на вивіз зернових – пшениці, жита, кукурудзи, ячменю – до країн Євразійського економічного союзу. Адже раніше ці країни активно перепродавали російську агропродукцію до третіх країн, купуючи її за внутрішніми цінами. Крім цього, Україна також заборонила вивезення м'яса, цукру, гречки та інших продуктів, а для експорту пшениці, кукурудзи та соняшникової олії тепер потрібен спеціальний дозвіл.

ООН вже прогнозує голод у країнах, залежних від поставок агропродукції з України та Росії, а також руйнування продовольчої системи світу. За оцінками Мінагрополітики України, наша країна забезпечує продовольством понад 400 млн людей у всьому світі без урахування власного населення. На продовольчу безпеку, пов'язану зі скороченням поставок з України та Росії, США виділять \$11 млрд, а Європа – € 2,5 млрд. [2].

Відзначається, що Росія і Україна також є ключовими постачальниками ресурсів у виробничо-збутові ланцюжки. Так, Росія є одним з основних світових постачальників паладію і родію, ключових ресурсів для виробництва каталітичних нейтралізаторів для автомобілів. Виробництво напівпровідників значною мірою залежить від неону, що постачається Україною. Підкреслюється, що перешкоди в поставках цих матеріалів можуть негативно вплинути на виробництво автомобілів.

Від початку війни, коли були заблоковані наші порти, Україна піднімала питання серед держав-партнерів про необхідність підтримки експорту сільськогосподарської продукції. Завдяки твердій позиції та переговорах став можливим спрощений доступ українських товарів та продуктів на європейський ринок. Європейська комісія дала позитивну відповідь та опублікувала відповідну заяву на офіційному сайті про скасування мита і квот на український експорт на рік, що є дуже важливим для України. Ці заходи допоможуть українським виробникам та експортерам і значно підтримають економіку країни в цілому. Крім того, наразі ЄС працює над полегшенням наземних перевезень товарів, щоб допомогти вивезти українську продукцію. Зокрема, розпочато лібералізацію умов для українських водіїв вантажівок, що здійснюють перевезення вантажів між Україною та ЄС, полегшення транзиту та використання інфраструктури ЄС для спрямування українського експорту до третіх країн.

У ЄС підкреслюють, що в результаті припинення на рік ввізного мита на увесь український експорт до країн Європи, спрощення логістики українські виробники зможуть зберегти свої торговельні світові позиції та поглибити співпрацю з країнами ЄС. Також це позитивно впливатиме на забезпечення продовольчої безпеки в світі і сприятиме частковому вирішенню проблем, що на сьогодні складаються в світі у зв'язку з війною Росії проти України.

Список використаної літератури:

1. Статистичні дані МВФ: World Economic Outlook. URL: <https://www.imf.org/en/Publications/WEO>
2. Міністерство аграрної політики та продовольства України. URL: <https://minagro.gov.ua/>

ТИМЧАСОВИЙ ЗАХИСТ І СТАТУС БІЖЕНЦЯ В ЄС: ПЕРЕВАГИ І НЕДОЛІКИ ФОРМ МІЖНАРОДНОГО ЗАХИСТУ ДЛЯ УКРАЇНЦІВ

Згідно з даними Агентства ООН у справах біженців за даними на 29 квітня 2022 року понад 5,7 млн українців (що являє собою майже десятку частину всього населення України) у період з 24 лютого були вимушені залишити країну через повномасштабну військову агресію з боку Російської Федерації в Україні [1]. Європейські ЗМІ повідомляють, що від часів Другої світової війни подібної міграції у Європі не було.

Найбільша кількість українців наразі перебувають у Польщі, відповідно до статистичних даних польської міграційної служби станом на 29 квітня 2022 року майже 3 млн осіб перетнули кордон із цією країною [1]. Зокрема, за даними польських ЗМІ щоденно до країни прибуває близько 20 тис. українців. Саме тому, на наш погляд, доцільно розглянути питання переваг та недоліків таких форм міжнародного захисту як тимчасовий захист та статус біженця. Актуальність дослідження підвищується і тому, що переважна більшість наявних вказівок та рекомендацій щодо міграції, розміщених у мережі Інтернет до початку війни ґрунтуються на звичайній практиці надання статусу біженця відповідно до Женевської конвенції про статус біженців 1951 року. Згідно із цими вказівками в громадян України може скластися враження про складність, довготривалість та дороговизну отримання статусу біженця в країнах ЄС, що не відповідає дійсності.

Метою дослідження є порівняння форм міжнародного захисту «тимчасовий захист» і «статус біженця», а також визначення їх переваг та недоліків. В таблиці 1 представлено основні порівняльні ознаки статусів тимчасового захисту та біженця.

Недоліком тимчасового захисту є його тимчасовість, тому що його було запроваджено на один рік з можливістю його продовження на 6 місяців (двічі) та за окремим рішенням ще на один рік (загальним строком до 3 років), зокрема він може бути скасований достроково. Перевагами ж тимчасового захисту є: простота набуття, дана процедура була значно спрощена та пришвидшена, потребує мінімум документів, а також можливість вибору країни ЄС, оскільки статус тимчасового захисту не зобов'язує залишатися у певній окремій країні та надалі пояснювати свій вибір.

Недоліками набуття статусу біженця є: необхідність наведення доказів підстав для отримання захисту, детального опису обставин; країною набуття статусу може бути лише перша безпечна країна, або у разі такої можливості, в країні проживання члена сім'ї; довго тривалість процесу; обмеження пересування (як правило протягом 6 місяців), тимчасово обмежений доступ до роботи. Перевагами ж цього статусу є, передусім: набуття громадянства після завершення процедури оформлення; можливість подання на отримання статусу громадянами будь-яких країн, а також осіб без громадянства; необмеженість строку надання захисту.

Таблиця 1

Порівняння статусів тимчасового захисту та біженця

Ознаки	Тимчасовий захист	Статус біженця
Поняття	виняткова процедура надання міжнародного захисту великій кількості людей одночасно і автоматично	індивідуальне право в країнах ЄС, яке надається після спеціального адміністративного та юридичного процесу, що визначає, чи є у особи обґрунтована небезпека бути переслідуваними
Правові підстави	Директива ЄС №2001/55/ЄС від 20.07.2001 р. та рішення Ради ЄС №2022/382 від 04.03.2022 р.	Конвенція ООН 1951 р. (Женевська конвенція) і протокол до неї 1967 р., Дублінська конвенція 1990 р.
Докази для надання захисту	Необхідності наведення будь-яких доказів немає.	Необхідність детального опису обставин, що будуть розглядатися в кожному випадку окремо.
Особи, які можуть претендувати на захист	Громадяни України, а також особи, що на законних підставах проживали на території України до початку воєнного вторгнення.	Громадяни будь-яких країн, особи без громадянства

Країна надання захисту	Будь-яка країна ЄС, окрім Данії та країн Шенгенської зони	Перша безпечна країна, кордон з якою було перетнуто або країна проживання члена сім'ї
Строк надання захисту	Один рік із можливим продовженням (до 3 років), може бути достроково скасований.	Процес набуття статусу біженця є, як правило, тривалим процесом, по завершенню якого, особою набувається громадянство.
Обмеження пересування	Жодних обмежень пересування до та після набуття статусу не передбачається.	Необхідність перебування в країні до завершення оформлення статусу, що складає близько 6 місяців. Деякі країни, зокрема, не дозволяють змінювати місце проживання.
Доступ до роботи	Відразу.	Після завершення оформлення статусу (близько 6 місяців).

Отже, через воєнне вторгнення Російської Федерації надзвичайно велика кількість українців була змушена покинути свої домівки в пошуках безпечного місця, значна кількість з яких, була змушена виїхати до іншої країни, де стикнулися з проблемою вибору різновиду міжнародного захисту. Саме тому, в ході дослідження розглянуто сутність таких понять, як «тимчасовий захист» та «статус біженця», порівняно умови їх набуття та привілеї, що вони надають, визначено основні переваги та недоліки.

**ДЕРЖАВНО-ГРОМАДЯНСЬКЕ ПАРТНЕРСТВО ЯК АЛЬТЕРНАТИВНИЙ ВИД ПАРТНЕРСТВА
ДЛЯ МІЖСЕКТОРАЛЬНОЇ ВЗАЄМОДІЇ В КОНТЕКСТІ ВІДНОВЛЕННЯ КРАЇНИ**

Тези підготовлено в межах науково-дослідної теми «Сучасні інновації в системі публічного управління в умовах глобалізаційних ризиків та кризових явищ» і стосуються проблем розуміння державно-приватного партнерства як альтернативного виду партнерства для міжсекторальної взаємодії, в тому числі і в контексті відновлення країни. Зарубіжні науковці розглядають державно-громадянське партнерство в контексті альтернативного партнерства, яке дає можливість переносити відповідальність за сферу громадського здоров'я на громадянське суспільство і на громади, у тому числі.

Державно-громадянське партнерство являє собою партнерство між державним органом або органом державної влади та іншого такого органу або некомерційної організації для надання послуг та/або об'єктів, іноді з метою передачі технічних знань та досвіду в рамках міжнародних проєктів у галузі розвитку. Партнери можуть включати інші місцеві, регіональні, державні, обласні рівні, національні або федеральні уряди, шкільні ради, парки дошки, громадські організації, профспілки, пенсійні фонди, професійні організації, а також уряди, праці, неурядових організацій та громадських груп у країнах, що розвиваються [1].

Державно-громадянське партнерство існує як відмінне від державно-приватного партнерства. Важливою складовою в партнерстві є відносини між партнерами, зокрема між державою та громадським сектором. В зарубіжній практиці є термін «здорові відносини» між партнерами. Вони виникають тільки тоді, коли обидві сторони розділяють загальні цілі:

- якщо зобов'язання уряду по скороченню бідності є слабкими, то діалог і співробітництво з неурядовими організаціями призведе буде контрпродуктивним і призведе до розчарування;
- репресивні уряди будуть насторожено відноситись до неурядових організацій, які представляють бідних або знедолених; при цьому громадські організації будуть виробляти свою політику, свій власний курс;
- якщо уряд має позитивну соціальну програму (або є окремі міністерства, які мають таку програму чи виконують її), то громадські організації будуть ефективними для сильного співробітництва; при цьому зауважується, що це не субпідряд для неурядової організації, а істинне партнерство на основі взаємної поваги та плюралізму поглядів, думок і позицій неурядової організації [2].

Виокремлюються певні типи відносин:

- перший тип відносин: де громадські організації знаходяться в позиції залежних від клієнта візаві уряду і реалізують підготовлені державні програми і отримують державне фінансування (залежність грошей, ідей і ресурсів);
- другий тип відносин – це суперництво. У цих відносинах не має вихідних точок і не має бажання з обох боків досягти угоди і згоди;
- третій тип відносин: найбільш конструктивні відносини, які виникають деяких ліберальних демократіях (як наголошують зарубіжні фахівці); сформовано партнерство для вирішення спільно узгоджених проблем у поєднання з енергійною але конструктивною дискусією з питань, з яких виникають розбіжності [2].

Зазначається, що громадські організації сильно відрізняються одна від одної і, відповідно, існують різнопланові відносини між неурядовими організаціями і державою. Держава має багато інструментів задля побудови конструктивних партнерських відносин з неурядовими організаціями, зокрема: заохочення, партнерство, кооптація, контроль тощо. Є також політичні інструменти, зокрема:

- фактори управління (заохочення громадських дебатів і консультацій, право на організацію груп інтересів);
- регулювання неурядових організацій через нормативно-правову базу (реєстрація, звітність, аудит, вимогу бухгалтерського обліку);
- стимулювання неурядових організацій (політика в галузі оподаткування доходів або місцевих зборів, мита на імпорт, субсидії для неурядових організацій тощо);
- співробітництво (використання неурядових організацій в програмі, реалізація проєкту);
- участь у процесі розробки політики (робота в комітетах, консультації з громадськістю);
- публічне висвітлення інформації (громадські організації, які виступають в якості каналу для інформування громадськості про схеми розвитку, їх ефект тощо);
- вимоги до координації в межах сектору неурядових організацій;
- прямі витрати у тому числі і з офіційної підтримки (гранти, контракти тощо) [2].

Для окремих неурядових організацій встановлена найбільш сприятлива політика, на чому наголошують зарубіжні дослідники. Вони зазначають, що це стосується ситуацій, коли правові обмеження для таких неурядових організацій зведені до мінімуму. Такі організації можуть мати повну свободу отримувати засоби від тих, кого вони самі вибрали. За таких обставин спостерігається ріст сектору неурядових організацій. З іншого боку, такі «гнучкі» підходи створюють умови для розвитку корумпованої діяльності неурядових організацій, а також швидкого зростання «фіктивних» неурядових організацій, які слугують власним інтересам, а не уразливим групам для вирішення проблем яких вони були створені. Для вирішення цих проблем, як зазначають фахівці, мають бути застосовні певні політичні складові:

- «добре (хороше) управління» - соціальна політика, яка стимулює здорове громадянське суспільство і суспільну підзвітність державних установ;

- правила – розроблені, щоб допомогти, а не перешкоджати росту неурядових організацій, сприяти дисципліні управління, прибрати обмежувальні закони і процедури;

- податкова політика – забезпечити стимули для діяльності, які відповідають пріоритетам розвитку держави, заохочувати місцеву філантропію на отримання прибутку;

- політика проекту – співробітництво між неурядовими організаціями і державою з перевіреними неурядовими організаціями таким чином, що дозволяє неурядовій організації залишатись вірною своїм завданням і напрямам діяльності та вказує на роль неурядової організації в державних програмах (визначення вимог бенефіціарів до проектів влади, надання інформації про ці схеми громадськості, організація громад, щоб скористатись перевагами вигід від певної програми, надання послуг уразливим групам населення, посередництво для інших неурядових організацій);

- розробка політики – надання інформації неурядовим організаціям для розповсюдження в своїх виборчих округах; публічні консультації з неурядовими організаціями; запрошення лідерів в офіційні комісії; доступ громадськості до інформації;

- координація – уряд заохочує, але не домінує (участь неурядових організацій в діяльності міністерств або консультативних комітетів; уряд через навчальні заклади проводить навчання співробітників і лідерів неурядових організацій; уряд заохочує розвиток навичок управління, стратегічного планування і обміну досвідом в секторі;

- офіційна підтримка – уряд виділяє засоби, контракти і можливості для навчання; уряд створює громадські координаційні органи, агенції тощо, які об'єднують громадські організації, що займаються спільними проблемами [2].

Добровольчий сектор (громадські організації), як наголошують дослідники, може вплинути на розвиток партнерства наступним чином:

- заохочення офіційних установ щодо надання допомоги і прийняття міністерствами та урядом в цілому пропозиції, розроблені неурядовими організаціями;

- навчання і залучення уваги громадськості до їх прав і можливостей в рамках державних програм;

- розробка офіційних програм для суспільних потреб, де неурядова організація виступає в якості каналу для громадської думки і місцевого досвіду;

- оперативне співробітництво з офіційними органами;

- впливи на місцеву політику розвитку національних і міжнародних організацій;

- допомога урядам і донорам у розробці більш ефективної стратегії розвитку шляхом укріплення інститутів підготовки кадрів і підвищення потенціалу в сфері управління [3].

Отже, зарубіжні науковці розглядають державно-громадянське партнерство в контексті альтернативного партнерства, яке дає можливість переносити відповідальність за сферу громадського здоров'я на громадянське суспільство і на громади, у тому числі. Незалежно від того, чи називається це партнерство, співпраця чи міжгалузева взаємодія, робота з різноманітними суб'єктами в різних умовах вважається основною практикою та логічним засобом вирішення багатьох детермінант здоров'я, які лежать за межами досяжності систем охорони здоров'я.

Список використаної літератури:

1. Державно-громадянське партнерство. [Електронний ресурс]. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Public%E2%80%93public_partnership

2. Державно-громадянське партнерство у сфері соціального розвитку [Навчальний посібник]. / Драгомирецька Н.М., Піроженко Н.В., Матвеєнко І.В. - О.: ОРІДУ НАДУ, 2018. - 290 с.

3. Clark J. The Relationship Between the State and the Voluntary Sector [Електронний ресурс]. URL: <https://www.gdrc.org/ngo/state-ngo.html>.

Швец А.А.
Науковий керівник: Світличина І.А., асистент кафедри права
та правоохоронної діяльності
Державний університет «Житомирська політехніка»

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Актуальність обраної теми полягає в тому, що підтримка малого та середнього бізнесу в Україні в умовах воєнного стану є одним з головних державних пріоритетів, оскільки успішна робота цієї сфери є гарантією розвитку якісної конкуренції в економіці, сталого економічного зростання в цілому, насичення ринку товарами різного асортименту за оптимальними цінами, найдієвішим інструментом боротьби з проблемами зайнятості та безробіттям, що своєю чергою вирішує актуальні економічні, соціальні питання та значно пом'якшує соціальне напруження у суспільстві. Різні бізнес-єдиниці зацікавлені у продовженні господарської діяльності та отриманні прибутків, розвитку компаній, впровадження інновацій та можливості інвестування. Однак, поряд з цим, бізнес перебуває під впливом негативних факторів та явищ. Тому аналіз функціонування малого та середнього бізнесу з метою виявлення подальших тенденцій, перспектив і напрямів його розвитку є необхідним завданням, що відповідає потребам сьогодення і актуалізує дослідження у потрібному напрямі.

Мета роботи – визначити проблеми розвитку малого та середнього бізнесу в Україні в умовах воєнного стану та виявити тенденції його майбутнього розвитку, виходячи зі зміни сучасних умов господарювання.

Ключові слова: малий бізнес, середній бізнес, підприємництво, розвиток, фінансування, проблеми, перспективи, показники функціонування бізнесу, воєнний стан, державна підтримка.

Сучасні умови розвитку підприємництва в Україні характеризуються різноманітними викликами та труднощами, пов'язаними з війною. Звичайно, що в таких умовах український малий і середній бізнес все ще далекий від того, щоб стати двигуном української економіки. Згідно з офіційною статистикою, частка малого бізнесу в ВВП України становить 16%, що істотно відрізняється від розвинених економік. Це не в останню чергу пов'язано з умовами, які створені для цієї категорії бізнесу державою – в питаннях регулювання, податків і т.п. В умовах подолання кризових явищ в Україні вітчизняний уряд повинен розуміти важливість розвитку малого та середнього підприємництва, а особливо діяльність фізичних осіб-підприємців (ФОПів), їх роль та місце у формуванні економіки країни [1, ст.60].

Сьогодні суб'єкти малого та середнього бізнесу (юридичні особи та фізичні особи-підприємці) стикаються з низкою проблем. Цілком очевидно, що зростання економіки України можливе саме тоді, коли категорія малого та середнього бізнесу відчує реальне сприяння своїй роботі і почне робити свій активний внесок в економіку як всередині країни, так і на зовнішніх ринках.

Таким чином, доцільно визначити основні перешкоди для розвитку малого та середнього бізнесу в Україні та обґрунтувати тенденції розвитку цього бізнесу.

Нестабільна політична ситуація – це найбільша перешкода для ведення бізнесу в Україні. Малим та середнім підприємствам важко працювати і планувати свою діяльність в умовах, коли державна політика часто є складною і непередбачуваною, а вимоги до ведення бізнесу постійно змінюються. Ця ситуація виснажує мале та середнє підприємництво і стримує їхнє зростання [4, ст.340].

Другою за значущістю проблемою для малого та середнього бізнесу України є несприятливі економічні умови. Під впливом війни та економічного спаду купівельна спроможність населення України зменшилась, а отже і знизився попит на товари і послуги малих та середніх підприємств. Таким чином, впали їхні прибутки, а разом з ними – шанси підприємств на виживання на ринку. Крім того, велика частина малого та середнього підприємництва повідомляють про високі податкові ставки і складне податкове адміністрування. А для бізнесу багатьох підприємств вагомими перешкодами є також інфляція та корупція [4, с. 340].

Від початку російсько-української війни, загальні прямі втрати малого та середнього бізнесу оцінюються в \$ 80 мільярдів. А їх оцінка скорочення ВВП України у 2022 р. внаслідок зниження ділової активності становить 21 %. Лише 17 % підприємців сподіваються принаймні зберегти обсяги продажів по відношенню до 2021 року. Натомість 34 % не бачать можливості мати суттєві обсяги діяльності в цьому році. Основними потребами бізнесу залишається доступ до фінансів. Також критичним є збереження ключових співробітників для функціонування бізнесу [3].

Проблеми з оподаткуванням – одна з основних перешкод для ведення бізнесу в Україні, яка охоплює як власне розмір податкових платежів, так і складність процедур, пов'язаних зі сплатою податків. Високі податкові ставки створюють труднощі для малого та середнього бізнесу. Мале та середнє підприємництво платять в середньому близько 27 % своїх доходів у вигляді податків і зборів [4, с. 341].

З початком війни перед державою постало питання врегулювання багатьох питань з урахуванням нових викликів. Питання оподаткування не виняток, тому Верховна Рада України вже ухвалила низку законів, і ще, ймовірно, ухвалить не одну зміну. Однією з важливих змін в сучасних реаліях є зупинення строків для платників податків та контролюючих органів на період воєнного стану в Україні.

Також перешкодами для ведення малого та середнього бізнесу є проблеми, пов'язанні з форс-мажорними обставинами. Такі обставини згідно з чинним законодавством України поділяють на три групи:

– природні явища: це погодні умови та стихійні лиха: ураган, буря, повінь, снігопади та нагромадження снігу, ожеледь, землетрус, пожежа тощо;

– обставини соціального характеру: страйки, масові заворушення, бойові дії та терористичні акти, протиправні дії третіх осіб, рейдерство.

– дії влади: введення надзвичайно стану, воєнного стану чи надзвичайної ситуації, проведення військової мобілізації, введення карантину [1, с. 65].

Це, своєю чергою, унеможливає проведення своєї операційної діяльності суб'єктами малого та середнього бізнесу; спричиняє неспроможність виконувати свої зобов'язання перед контрагентами; нездатність реалізувати товари, надавати послуги чи виконувати роботи; обмеження певних видів діяльності, від чого суб'єкти господарювання несуть збитки; обмеження часу роботи підприємств та установ; ймовірність настання ризику втрати частини або всього майна підприємцями та юридичними особами тощо [1, с. 62].

Вирішення проблем розвитку малого та середнього бізнесу в Україні повинно стати одним із ключових напрямків державної політики, адже саме мале підприємництво сприятиме значному підвищенню ефективності реалізації вітчизняного економічного потенціалу, оптимізації участі України в міжнародному поділі праці, посиленні конкурентоспроможності національної економіки.

Малий та середній бізнес в Україні потребує підтримки від вітчизняного уряду. В сучасних умовах розвитку приватний сектор економіки, а особливо індивідуальне підприємництво потребують комплексного захисту. В подальшій перспективі для забезпечення розвитку малого та середнього бізнесу слід розробити шляхи подолання негативних чинників. На сучасному етапі розвитку вітчизняної економіки такими шляхами повинні стати: державна підтримка малого та середнього бізнесу, тобто це правове, інформаційне, фінансове забезпечення, забезпечення у сфері оподаткування та кредитування; міжнародна допомога, тобто це фінансова, технічна, юридична допомога, допомога у підготовці кадрів; підтримка малого та середнього бізнесу через франчайзинг, лізинг тощо; самоорганізація та кооперування малого та середнього бізнесу, а саме у формі громадських об'єднань, спілок та мереж, асоціацій та кооперативів; ефективне управління персоналом та професійна кваліфікована підготовка кадрів [2, с. 284].

Отже, малий та середній бізнес є одним із головних напрямів економічного розвитку України, ініціатором впровадження інноваційних процесів, фактором зменшення безробіття в країні, розвитку здорової ринкової конкуренції тощо. У процесі аналізування розвитку малого та середнього бізнесу в умовах воєнного стану виявлено низку проблем, що ускладнюють операційну діяльність суб'єктів господарювання, зокрема проблеми, що пов'язані із започаткуванням власної справи; пошуком та генерацією коштів для ведення бізнесу; необхідністю реалізації товарів, послуг та робіт; із суспільно-політичною та економічною ситуацією в Україні; форс-мажорними обставинами. Малий та середній бізнес слід розглядати як соціальну базу економічних реформ і основу стабілізації економіки у повоєнний час. Завдяки особливостям, а також виявленим позитивним і негативним тенденціям розвитку, складним сьгоднішнім умовам функціонування під час війни, підприємства малого й середнього бізнесу, завдяки своїй вразливості, потребують активного захисту і підтримки з боку держави за допомогою використання тимчасових заходів і програм фінансової (кредитної, податкової, компенсаційної та іншої), інформаційної, інноваційної, консультативної та кадрової підтримки.

Список використаної літератури:

1. Дикань О. В. Розвиток малого бізнесу в Україні: проблеми та шляхи забезпечення. Вісник економіки транспорту і промисловості. № 57, 58–66.
2. Красносова О.М., Пономаренко Є.В., Харченко Р.В. Теорія та практика вибору перспективних напрямів розвитку малого бізнесу в Україні та світі. Бізнес інформ. 2021. - № 11. - С. 281–286.
3. Втрати малого та середнього бізнесу з початку війни в Україні. – 2022 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://agravery.com/uk/posts/show/vtrati-malogo-ta-serednogo-biznesu-z-pocatku-vijni-ocinuutsa-v-80-milardiv>.
4. Семчук І.В. Проблеми малого та середнього бізнесу / І.В. Семчук. – Вісник Вінницького навчально-наукового інституту економіки. – С. 339-342.

СЕКЦІЯ 3. ПРАВОВИЙ РЕЖИМ ВОЄННОГО СТАНУ ТА ПРАВООХОРОННА ФУНКЦІЯ ДЕРЖАВИ

УДК 343:342

**Барис А.О., студентка III курсу, гр. П-1д, ФПУП
Острогляд О.В., к.ю.н., доц. каф. права та правоохоронної діяльності
Державний університет «Житомирська політехніка»**

ОСНОВНІ ЗМІНИ ДО КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ, ЩО БУЛИ ВПРОВАДЖЕНІ ЗА ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

24 лютого 2022 року у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України Указом Президента України № 64/2022 введено воєнний стан із 05 години 30 хвилин 24 лютого 2022 року строком на 30 діб, після чого його було продовжено ще на 2 місяці відповідними указами від 14 березня та 18 квітня. В умовах воєнного стану забороняються зміни до Конституції України та Конституції Автономної Республіки Крим, проведення виборів Президента України, всеукраїнських та місцевих референдумів, страйків, масових зібрань та акцій, однак відкритими для змін лишаються інші законодавчі акти, в тому числі, Кримінальний Кодекс України.

Насамперед, звернемо увагу на ті законопроекти щодо внесення змін до Кримінального кодексу України, які введені на період дії воєнного стану. Серед них:

- Закон України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо забезпечення протидії несанкціонованому поширенню інформації про направлення, переміщення зброї, озброєння та бойових припасів в Україну, рух, переміщення або розміщення Збройних Сил України чи інших утворених відповідно до законів України військових формувань, вчиненому в умовах воєнного або надзвичайного стану» від 24 березня 2022 року. Даний закон наголошує на внесенні таких змін до статті 114-2 Кримінального Кодексу України поширення інформації про направлення, переміщення зброї, озброєння та бойових припасів в Україну, у тому числі про їх переміщення територією України, якщо така інформація не розміщувалася у відкритому доступі Генеральним штабом Збройних Сил України чи Міністерством оборони України або в офіційних джерелах відповідних відомств країн-партнерів, вчинене в умовах воєнного або надзвичайного стану карається позбавленням волі на строк від трьох до п'яти років. Неодноразово траплялися випадки, коли звичайні мешканці міст розміщували фото- та відеоматеріали, які підтверджували переміщення боєприпасів територією України, що ні в якому разі неможливо допускати, оскільки це пряма вказівка, котрою може скористатися ворог для подальшого наступу;

- Закон України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо підвищення ефективності боротьби з кіберзлочинністю в умовах дії воєнного стану із такими змінами». А таке нововведення означає, що створення з метою протиправного використання, розповсюдження або збуту, а також розповсюдження або збут шкідливих програмних чи технічних засобів, призначених для несанкціонованого втручання в роботу інформаційних (автоматизованих), електронних комунікаційних, інформаційно-комунікаційних систем, електронних комунікаційних мереж, - караються штрафом від двох тисяч до чотирьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправними роботами на строк до двох років, або позбавленням волі на строк до трьох років;

- Закон України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо відповідальності за використання гуманітарної допомоги під час дії воєнного стану» від 24 березня 2022 року. Верховна Рада України постановляє, що Кримінальний кодекс України необхідно доповнити статтею такого змісту: «Стаття 201-2. Використання під час дії воєнного стану гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги не за цільовим призначенням, а саме з метою отримання прибутку або власного збагачення, а саме: використання під час дії воєнного стану гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги у значному розмірі не за цільовим призначенням, а саме з метою отримання прибутку або власного збагачення, - карається позбавленням волі на строк від трьох до семи років з конфіскацією майна або без такої. На жаль, щоденно фіксуються непоодинокі випадки розкрадання гуманітарної допомоги з метою власного збагачення, внаслідок чого цивільні громадяни та військові не мають змоги отримати у повному обсязі речі, котрих наразі потребують за кордоном та у багатьох регіонах нашої країни.

Крім того, розглянуті та затверджені Проект Закону «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України та інших законодавчих актів України щодо додаткового регулювання забезпечення діяльності правоохоронних органів у складних умовах воєнного стану» та Проект Закону «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за мародерство».

Цим Законом в Кримінальному кодексі України частина норм, а саме статті 185, 186, 187, 189, 191, отримали кваліфікуючу ознаку вчинення діяння «в умовах воєнного або надзвичайного стану». Таке положення перетворює вказані діяння в кваліфіковані склади кримінальних правопорушень.

Детальніше хотілося б розглянути Проект Закону України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України та інших законів України щодо визначення обставин, що виключають кримінальну протиправність діяння та забезпечують бойовий імунітет в умовах дії режиму воєнного стану» від 15 березня 2022 року.

Що ж розуміється під поняттям бойового імунітету? Насамперед, це звільнення військового командування, військовослужбовців, добровольців Сил територіальної оборони Збройних Сил України, працівників правоохоронних органів, які відповідно до своїх повноважень беруть участь в обороні України від відповідальності (в т.ч. кримінальної), за втрати особового складу, бойової техніки чи іншого військового майна, наслідки застосування збройної та іншої сили під час відсічі збройної агресії проти України або ліквідації (нейтралізації) збройного конфлікту, виконання інших завдань з оборони України із застосуванням будь-яких видів зброї (озброєння), настання яких з урахуванням розумної обачності неможливо було передбачити при плануванні та виконанні таких дій (завдань).

Значення цього терміну розповсюджено у правових системах багатьох країн, які наразі активно співпрацюють з Україною. При прийнятті остаточного рішення розглядаються всі причини і обставини прийняття відповідного рішення, на основі саме тієї інформації, що була у розпорядженні командира на момент його прийняття.

У першій частині статті 43-1 ККУ йдеться мова про те, що не є кримінальним правопорушенням діяння (дія або бездіяльність), вчинене в умовах воєнного стану або в період збройного конфлікту та спрямоване на відсіч та стримування (нейтралізацію) збройної агресії Російської Федерації або агресії іншої країни, якщо це заподіяло шкоду життю та здоров'ю тієї особи, хто посягає, а також заподіяло шкоду інтересам фізичних або юридичних осіб або держави Україна, при відсутності ознак катування та порушення правил ведення війни або застосування збройної сили, визначених міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

Незважаючи на активні зміни в кримінальному законодавстві, які відбулися за останні 2 місяці, переважна більшість законопроектів досі залишається на розгляді або взагалі не прийнята до уваги. Наприклад, 8 квітня 2022 року у ВРУ зареєстровано законопроект №7265 «Про внесення змін до Кримінального кодексу України та Закону України «Про правовий режим воєнного стану» щодо встановлення відповідальності за невиконання вимог закону щодо повернення в Україну після введення воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях». У разі прийняття цей Закон набирає чинності з дня, наступного за днем його опублікування.

За новою ст. 10-1 Закону «Про правовий режим воєнного стану» у разі введення в Україні або в окремих її місцевостях воєнного стану особи, які згідно з законом підлягають призову на військову службу під час мобілізації, а також члени КМУ, керівники органів державної влади та їх заступники, народні депутати України, сільські, селищні, міські голови, працівники правоохоронних органів України, судді, судді Конституційного Суду України, прокурори, які перебувають за межами України, за відсутності поважних причин зобов'язані повернутися в Україну.

Поважними причинами названо: заборону на виїзд з країни перебування, стихійні лиха, катастрофи, аварії, відрядження, перебування на стаціонарному лікуванні, інші обставини, які перешкоджають виїзду з країни перебування. За невиконання вимог закону щодо повернення в Україну без поважних причин після введення воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях особою, яка згідно з законом підлягає призову на військову службу під час мобілізації, іншої особи, яка відповідно до закону зобов'язана повернутись в Україну із-за кордону, пропонується карати позбавленням волі на строк від 5 до 10 років. Вказані зміни хочуть прописати у новій ст. 337-1 ККУ.

Втім, фракція «Слуга народу» не підтримує законопроект про кримінальну відповідальність для чоловіків, які не повернулися в Україну після оголошення воєнного стану. Вказану інформацію підкреслив керівник фракції Давид Арахімія своїм висловом: «Ми вважаємо, що у такому вигляді ця законодавча норма є шкідливою і небезпечною як для оборони України сьогодні, так і для відбудови її у майбутньому. Сотні тисяч українців повернулися додому, щоб захищати свою країну під час війни. Багато з тих, хто залишився, працює за кордоном і пересилає в Україну гроші - в якості допомоги сім'ям чи як пожертвування до фондів оборони країни».

Важливо розуміти, що фіксація кожного з цих кримінальних правопорушень, як поширення інформації про направлення, переміщення зброї та бойових припасів в Україну, кіберзлочинність та неповернення чоловіків з-за кордону чоловіків під час війни стали вкрай ускладненими, однак, у разі, якщо ви стали свідком одного з них, то слід повідомити до Служби безпеки України.

Враховуючи ситуацію, яка наразі склалася на території України, прийняті тактичні та стратегічні рішення неможливі без внесення таких модифікацій, які вкрай необхідні для того, щоб адаптуватися під умови воєнного

стану. Війна – це не тільки про численні втрати ворога, захопленої техніки та об’єми спричинених руйнувань, а й пристосування до нового етапу, який стане переломним у житті кожного українця.

Список використаної літератури:

1. Про введення воєнного стану в Україні: Закон України від 24.02.2022 р. № 2102-IX [Електронний ресурс] / Верховна Рада України – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text>
2. Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо забезпечення протидії несанкціонованому поширенню інформації про направлення, переміщення зброї, озброєння та бойових припасів в Україну, рух, переміщення або розміщення Збройних Сил України чи інших утворених відповідно до законів України військових формувань, вчиненому в умовах воєнного або надзвичайного стану: Закон України від 24.03.2022 року № 2160-IX [Електронний ресурс] / Верховна Рада України – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2160-20#Text>
3. Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо підвищення ефективності боротьби з кіберзлочинністю в умовах дії воєнного стану із такими змінами: Закон України від 24.03.2022 року № 2149-IX [Електронний ресурс] / Верховна Рада України – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2149-20#Text>
4. Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо відповідальності за використання гуманітарної допомоги під час дії воєнного стану: Закон України від 24 березня 2022 року № 2155-IX [Електронний ресурс] / Верховна Рада України – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2155-20#Text>
5. Про внесення змін до Кримінального кодексу України та інших законів України щодо визначення обставин, що виключають кримінальну протиправність діяння та забезпечують бойовий імунітет в умовах дії режиму воєнного стану: Закон України від 15 березня 2022 року № 2124-IX [Електронний ресурс] / Верховна Рада України – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2124-20#Text>
6. Горобець Х. «Слуга народу» проти кримінальної відповідальності для чоловіків, що не повернулися з-за кордону під час воєнного стану [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://novynarnia.com/2022/04/14/sluna-narodu-zakordon/>.

**ТЕОРЕТИКО-ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ ЩОДО ДІЯЛЬНОСТІ ПРАВОЗАХИСНИХ
ОРГАНІЗАЦІЙ**

Тези підготовлено в межах науково-дослідної теми «Сучасні інновації в системі публічного управління в умовах глобалізаційних ризиків та кризових явищ» і стосуються проблем розуміння особливостей діяльності правоохоронних організацій в умовах воєнного стану. Саме ці організації виступають активними акторами в процесі просування та захисту прав в усьому світі. Безумовно, економічне зростання та його багатоаспектність (в т.ч. і міжнародну), внутрішні та міжнародні конфлікти, чисельність населення та рівень розвитку демократії суттєво впливають на правозахисну практику, діяльність неурядових правозахисних організацій, встановлення громадського порядку тощо.

О. Музичук робить висновок про те, що найбільш прийнятною на сьогодні є класифікація організаційно-правових форм участі громадськості в правозахисній діяльності за такими підставами [2]:

1. За характером завдань, що виконуються: громадські формування, спеціально створені для охорони громадського порядку і боротьби з правопорушеннями, та громадські формування, для яких охорона громадського порядку і боротьба з правопорушеннями є тільки одним із завдань: центри соціальної реабілітації, будинкові, вуличні комітети, загальні збори громадян за місцем проживання, комісії місцевих рад.

2. За організаційним оформленням правоохоронної діяльності: особиста індивідуальна участь у правоохоронній діяльності (позаштатні співробітники міліції, громадські помічники, довірені особи) та участь громадян у громадських формуваннях правоохоронної спрямованості (громадські пункти охорони порядку, загони сприяння поліції та ін.).

3. За складом (членством): громадські формування, у складі яких є працівники органів внутрішніх справ, та громадські формування, членами яких є тільки цивільні особи.

4. За функціональним призначенням (залежно від часу вступу у взаємовідносини з правопорушниками або з особами, схильними до вчинення правопорушень): які безпосередньо беруть участь у припиненні правопорушень (студентські оперативні загони, групи охорони громадського порядку тощо), та які вступають у взаємини з правопорушником після його затримання, тобто після вчинення правопорушення (адміністративні комісії, громадські пункти охорони порядку, збори громадян за місцем проживання, ради профілактики правопорушень тощо).

Форми участі членів громадських формувань систематизовано за такими напрямками:

1. Інформаційно-аналітична, організаційна та кадрова робота.

2. Забезпечення публічної безпеки і порядку, профілактика правопорушень. Цей напрям передбачає безпосередню участь членів громадського формування (спільно з поліцейськими) в забезпеченні публічної безпеки і порядку.

3. Індивідуально-профілактична діяльність, яка полягає у виявленні правопорушників, причин та умов, що сприяють учиненню правопорушень, вжитті до правопорушників безпосередніх заходів профілактичного впливу та контролю за їхньою поведінкою.

4. Агітаційно-пропагандистська робота за участі членів громадських формувань [3].

На основі узагальнення наукових публікацій виділено дві групи громадських формувань, які беруть участь у правозахисній діяльності: спеціально створені для протидії правопорушенням та охороні громадського порядку, також ті, для яких виконання правоохоронних функцій є додатковими до основної їхньої діяльності. До першої групи відносять громадські формування з охорони громадського порядку, громадські пункти охорони громадського порядку, товариські суди тощо. Основними критеріями ефективності діяльності цих суб'єктів є належний рівень забезпечення громадського порядку на території їхньої діяльності. До іншої групи суб'єктів відносять громадські, селищні, сільські, вуличні, квартальні, дільничні, домові комітети; ради ветеранів; батьківські комітети тощо. Для цих суб'єктів діяльність щодо охорони громадського порядку є неосновною.

Можна класифікувати групи зазначених громадських формувань наступним чином: за напрямом діяльності; за порядком виконання покладених на них завдань; за наявністю (відсутністю) права застосовувати примусові заходи; за наявністю (відсутністю) реквізитів під час виконання правоохоронних завдань; за порядком легалізації; Залежно від наявності координаційних повноважень.

Залучення громадськості на ранніх етапах планування дозволить підвищити продуктивність використання часу та ресурсів. Місцеві органи влади мають знайти механізми мотивації, заохочення для добровільного залучення громадськості для охорони громадського порядку, наділити їх необхідними знаннями, повноваженнями, засобами в межах Закону України «Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону» [4] як необхідну складову розвитку суспільства, суспільства,

яке націлене на свідоме самостійне підтримання порядку без поліцейських утворень та страху покарання за порушення закону.

Отже, рівень залучення громадських формувань та громадськості до співпраці з правоохоронними органами та органами місцевого самоврядування щодо забезпечення правопорядку та протидії злочинності є еталоном розвитку в країні громадянського суспільства. Активна громадянська позиція, яка підкріплюється довірою до державних інституцій, може докорінно змінити засади забезпечення громадськості безпеки та порядку.

В цілому захист прав людини це складний та різносторонній процес, де ефективна діяльність правозахисних організацій залежить від певного набору факторів, зокрема таких як: активність неурядових громадських організацій, рівень готовності громадянського суспільства до встановлення діалогу, наявність активної громадської позиції, політичної та соціально-економічної ситуації в цілому.

Аналіз зарубіжних наукових джерел надав можливість визначити основні напрями діяльності правозахисних громадських організацій щодо вдосконалення захисту прав людини: встановлення стандартів в сфері прав людини; виконання функцій посередника; навчання та просвітницька робота з питань прав людини; надання прямої допомоги жертвам порушень прав людини; виконання функцій адвокатування; збір та розповсюдження інформації про порушення прав людини; постійний моніторинг за ситуацією щодо забезпечення прав людини; підвищення рівня обізнаності у цій сфері [5].

У вітчизняних наукових дослідженнях правозахисні громадські організації визначається як особливий вид недержавних організацій, діяльність яких спрямована на утвердження й захист прав і свобод людини, ефективний контроль за їхнім дотриманням державою, її органами і посадовими особами. Така діяльність спрямована на: захист прав людини в конкретних випадках проведення громадських розслідувань щодо фактів порушень прав людини державними органами; поширення інформації про права людини та правове виховання; аналіз стану з правами людини [1].

Відомий філософ М. Вебер досліджуючи раціональну/правову природу будь-якої організації слушно відзначив, що всі організації повинні виконувати дві функції, а саме: вони повинні «виробляти» і вони повинні «впроваджувати» інновації. Основними домінуючими концепціями виділено: формальна ієрархічна структура; управління за правилами; функціональна спеціалізація; однозначна юрисдикція; прийняття рішень на основі взаємодії з громадськістю; безособові операції [6]. Отже, такий підхід орієнтований на підвищення ефективності та підвищення соціальної відповідальності.

Інновації здійснюють суттєвий вплив на діяльність правозахисних організацій та в переважній більшості, спрямовані на пошук нових способів та покращення ситуації. Інновації можуть мати форму нових концепцій, нових методів або нових інструментів. Але інновації, як правило, демонструють свою ефективність, коли всі ці форми об'єднуються. Інновації, які формують майбутнє правозахисних організацій, починаються з нових технологій, які підтримують нові концепції операцій, уможливають втручання та відносини, які забезпечують безпеку суспільства.

Список використаної літератури:

1. Захаров С. Завдання, функції, права і принципи діяльності правозахисних організацій. Харківська правозахисна група: інформаційний портал «Права людини в Україні». [Електронний ресурс]. URL: <https://khpg.org/1084630553>
2. Музичук О. М. Організаційно-правові основи участі громадян в охороні громадського порядку і боротьбі з правопорушеннями: дис. кандидата юрид. наук : 12.00.07 / Музичук Олександр Миколайович. 2003. 193 с.
3. Назар Ю. С., Йосифович Д. І., Хатнюк Ю. А., Мороз О. Б. Актуальні проблеми організації охорони громадського порядку : навч. посібник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2021. 204 с.
4. Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону: Закон України від 26 лютого 2000 № 1835-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1835-14#Text>
5. Marcinkutė L. The role of human rights ngo's: human rights defenders or state sovereignty destroyers? *Baltic Journal of Law&Politics*. Vol. 4. Num. 2 (2011). URL: <https://sciendo.com/pdf/10.2478/v10076-011-0012-5>
6. Weinstein John M. The Challenge of Innovation in Law Enforcement Organizations. Police Chief: IASP. URL: <https://www.policchiefmagazine.org/the-challenge-of-innovation-in-le-orgs/>

Коршак В.С., студентка III курсу, гр. П-1, ФПУП
Павліченко І.М., старший викладач каф. права та правоохоронної діяльності
Державний університет «Житомирська політехніка»

ОСОБЛИВОСТІ РЕГУЛЮВАННЯ ТРУДОВИХ ВІДНОСИН В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

У зв'язку з військовою агресією Росії проти України 24 лютого 2022 року Указом Президента України по всій території України оголошено воєнний стан строком на 30 діб (наразі його продовжено ще на 30 діб).

Як в перші дні воєнного стану, так і досі у роботодавців та й самих працівників виникає чимало запитань щодо подальшої роботи - чи можливо продовжувати працювати та в яких умовах? Чи передбачає законодавство про працю України особливі вимоги до організації праці саме в умовах воєнного стану?

Законодавство України про працю донедавна не передбачало окремого регулювання на період воєнного стану, тому в перші тижні війни продовжували діяти всі звичайні правила, у тому числі щодо оформлення дистанційної роботи, відпусток тощо. Роботодавцям потрібно було ламати голову над оформленням тих чи інших аспектів відносин з працівниками та вигадувати креативні рішення (наприклад, оформлювати неоплачувану відпустку на період карантину, оскільки законодавство не передбачало можливості оформити таку відпустку на значний період саме через військові дії, військову агресію чи воєнний/надзвичайний стан).

Втім нові реалії вимагали швидкої відповіді від законодавця у різноманітних сферах життя, в тому числі у трудовій сфері. Тому 24 березня 2022 року було прийнято Закон України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану».

Серед "відмінностей" від звичайних норм законодавства про працю можна виокремити такі:

- Відповідно до ст.6 Закону України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» нормальна тривалість робочого тижня протягом воєнного стану встановлюється на рівні 60 годин (при скороченому робочому часі - 50 годин). При цьому час початку і закінчення щоденної роботи (зміни) визначається виключно роботодавцем. Також варто зазначити, що п'ятиденний або шестиденний робочий тиждень встановлюється роботодавцем за рішенням військового командування разом із військовими адміністраціями (у разі їх утворення). Тривалість щотижневого безперервного відпочинку може бути скорочена до 24 годин.

- Згідно зі ст.7 ЗУ «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» організація кадрового діловодства та архівного зберігання кадрових документів здійснюється на розсуд роботодавця

- У ст.2 цього Закону говориться про те, що знімаються деякі обмеження щодо залучення певних категорій працівників до окремих видів робіт - наприклад, щодо залучення жінок до важких робіт, підземних робіт, робіт у нічний час

- У ст.11 йдеться про те, що дія окремих положень колективного договору за ініціативою роботодавця може бути зупинена.

- Ст.14 «Діяльність профспілок». Призупиняється дія правил про відрахування роботодавцем на користь профспілок не менше 0,3 % фонду оплати праці на культурно-масову, фізкультурну і оздоровчу роботу. У межах своєї діяльності професійні спілки повинні максимально сприяти забезпеченню обороноздатності держави та забезпечувати громадський контроль за мінімальними трудовими гарантіями, передбаченими Законом. На період дії воєнного стану призупиняється дія статті 44 Закону України "Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності" та відповідні норми колективних договорів.

- У ч.6 ст.6 йдеться про те, що на період дії воєнного стану не застосовуються норми про тривалість роботи напередодні святкових, неробочих і вихідних днів, норми про святкові і неробочі дні в принципі.

- Також варто звернути увагу на те, що у період дії воєнного стану не залучаються до роботи в нічний час без їх згоди вагітні жінки, жінки, які мають дитину віком до одного року, особи з інвалідністю, яким за медичними рекомендаціями протипоказана така робота (про це йдеться у ст.8 Закону)

Серед наступних особливостей можна зазначити розірвання трудового договору з ініціативи працівника. У зв'язку з веденням бойових дій у районах, в яких розташоване підприємство, установа, організація, та існування загрози для життя і здоров'я працівника він може розірвати трудовий договір за власною ініціативою у строк, зазначений у його заяві (крім випадків примусового залучення до суспільно корисних робіт в умовах воєнного стану, залучення до виконання робіт на об'єктах критичної інфраструктури). Якщо ж говорити про роботодавця, то у період дії воєнного стану допускається звільнення працівника з ініціативи роботодавця у період його тимчасової непрацездатності, а також у період перебування працівника у відпустці (крім відпустки у зв'язку вагітністю та пологами та відпустки для догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку) із зазначенням дати звільнення, яка є першим

робочим днем, наступним за днем закінчення тимчасової непрацездатності, зазначеним у документі про тимчасову непрацездатність, або першим робочим днем після закінчення відпустки.

Важливим є питання про оплату праці. Заробітна плата виплачується працівнику на умовах, визначених трудовим договором. Роботодавець звільняється від відповідальності за порушення зобов'язання щодо строків оплати праці, якщо доведе, що це порушення сталося внаслідок ведення бойових дій або дії інших обставин непереборної сили. У разі неможливості своєчасної виплати заробітної плати внаслідок ведення бойових дій, строк виплати заробітної плати може бути відтермінований до моменту відновлення діяльності підприємства (ст. 10 ЗУ «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану»).

Ст. 12 цього Закону свідчить про відпустки. У період дії воєнного стану щорічна основна оплачувана відпустка надається працівникам тривалістю 24 календарні дні. У період дії воєнного стану роботодавець може відмовити працівнику у наданні будь-якого виду відпусток (крім відпустки у зв'язку вагітністю та пологами та відпустки для догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку), якщо такий працівник залучений до виконання робіт на об'єктах критичної інфраструктури. Протягом періоду дії воєнного стану роботодавець на прохання працівника може надавати йому відпустку без збереження заробітної плати без обмеження строку, встановленого частиною першою статті 26 Закону України "Про відпустки".

Говорячи про призупинення дії трудового договору можна звернутись до ст. 13 Закону. У ньому йдеться про те, що роботодавець та працівник за можливості мають повідомити один одного у будь-який доступний спосіб про дану процедуру. Відшкодування заробітної плати, гарантійних та компенсаційних виплат працівникам на час призупинення дії трудового у повному обсязі покладається на державу, що здійснює військову агресію проти України.

Варто знати! На період дії воєнного стану норми статті 32 Кодексу законів про працю України про двомісячний строк попередження працівника про зміну істотних умов праці не застосовуються.

Даний Закон діє протягом воєнного стану, введеного відповідно до Закону України "Про правовий режим воєнного стану" та втрачає чинність з моменту припинення та скасування воєнного стану.

Отже, Закон України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» визначаються особливості трудових відносини працівників усіх підприємств, установ, організацій незалежно від форм власності, виду діяльності і галузевої належності, а також осіб, які працюють за трудовим договором з фізичними особами, на період дії воєнного стану, введеного відповідно до Закону України "Про правовий режим воєнного стану" (воєнний стан). На період дії воєнного стану вводяться обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина, передбачені статтями 43, 44 Конституції України.

Список використаної літератури:

1. Конституція України // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 43,44
2. Закон України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2136-20>.
3. Кодекс законів про працю України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text>.
4. Закон України «Про відпустки». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/504/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
5. Закон України «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1045-14#Text>
6. Закон України «Про правовий режим воєнного стану». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>.
7. Трудові відносини в умовах воєнного стану. URL: <https://cutt.ly/4JFKS1I>.
8. Трудове право в юридичній практиці // Юридична фірма «Ярослав Гришин та партнери». URL: <https://cutt.ly/TJFKK7S>.

ПРОБЛЕМА ПРАВА ВЛАСНОСТІ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Право власності для людини є однією з найважливіших соціальних цінностей в нашому суспільстві. Категорія права власності займає вагомe місце у суспільному житті і в суспільній свідомості. Права володіння, користування і розпорядження власністю становлять основний зміст права власності.

Питання права власності викладено не лише в Конституції та законах України, а й у актах міжнародної згоди, таких як Європейська конвенція про захист прав людини та основоположних свобод. Говорячи саме за наше законодавство, то Конституції України закріплює положення, про те, що кожен має право володіти, користуватися, розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності. Ніхто не може бути протиправно позбавлений права власності. Право приватної власності є непорушним. Примусове відчуження об'єктів права приватної власності може бути застосовано лише як виняток з мотивів суспільної необхідності на підставі і в порядку, передбаченому законом, та за умови попереднього і повного відшкодування їхньої вартості. Примусове відчуження таких об'єктів з наступним повним відшкодуванням їхньої вартості допускається лише в умовах воєнного чи надзвичайного стану. Конфіскація майна може бути застосована виключно за рішенням суду у випадках, обсязі та порядку, встановлених законом.[1, ст. 41]

Раніше ці положення щодо відчуження майна вважалися нам просто формальністю, але в даний період життя, зважаючи на ситуацію в нашій країні ми розуміємо, що наші права і свободи обмежуються. Але це є необхідними межами, які потрібні для забезпечення можливості запровадження та здійснення заходів правового режиму воєнного стану який чітко викладений у Законі України «Про правовий режим воєнного стану». У період воєнного стану військово командування має право вилучати для тимчасового використання необхідне для потреб оборони майно міністерств, інших центральних та місцевих органів виконавчої влади, територіальних громад, підприємств, установ і організацій усіх форм власності та громадян, у тому числі згідно з Положенням про військово-транспортний обов'язок – транспортні засоби, споруди, машини, механізми, обладнання та інші об'єкти, пов'язані з обслуговуванням транспорту, та видавати про це відповідні документи встановленого зразка.[2, ч. 3, с. 15]

Усі вищевикладені положення громадяни України мають розуміти і поважати, тому що наша держава змогла точно визначити межі прав військового командування у період воєнного стану щодо права власності, ці норми були давно нам відомими, і це дало можливість українцям бути спокійними та чітко розуміти наперед всі варіанти поведінки влади та військового командування.

Влада країни-агресора нехтує не лише законодавством нашої держави, а й багатьма міжнародними конвенціями і міжнародним публічним правом взагалі. Не можна не згадати той факт, що Росія є державою-учасницею Женевської конвенції про захист жертв війни. В Конвенції про захист цивільного населення під час війни говориться про те, що будь-яке знищення окупаційною державою рухомого чи нерухомого майна, що є індивідуальною або колективною власністю приватних осіб чи держави, або інших громадських установ чи соціальних або кооперативних організацій забороняється.[3, ст.53] Є дуже багато підтверджень того, як під час збройного конфлікту агресор руйнує рухоме та нерухоме майно населення, що безперечно порушує право власності людей. Не даремно в свій час Отто фон Бісмарк сказав: «Угоди з Росією не варті й паперу, на якому написані».

В 21 столітті у всіх демократичних країнах світу після природних прав людини йде право власності, яке захищається законодавством держави. Але наше право володіти, користуватися та розпоряджатися своєю власністю зараз обмежується не лише за положень нашого законодавства, а й з першочергової причини-активної агресії з боку Росії. На жаль багато громадян нашої держави втратили власне майно, житло, автомобілі. І це без сумнівів є чітким порушенням права власності.

Наша країна, на мою думку, в такий складний час знайшла дуже вдале рішення щодо пошкодження майна громадян. Громадяни України, у яких від початку війни 24 лютого було пошкоджено: приватний будинок (садибний, дачний та садовий), квартиру, інше житлове приміщення (на яке зареєстровано окреме право власності, а не в складі будинку) можуть подати заявку про пошкоджене майно в застосунку «Дія» [4]. Як на мене, то це свідчить перш за все, що держава намагається з усіх сил забезпечити справедливість та комфорт у вирішенні порушених прав власності.

Роблячи висновок, хотілося б зазначити, що обмеження нашого права власності під час воєнного стану, є в деяких випадках необхідною мірою, положення нашої Конституції дали чітке пояснення при яких умовах та обставинах з боку держави може порушуватись наше право власності. На мою думку, в цьому випадку наше законодавство змогло забезпечити нам спокій, тому що ми чітко розуміємо які наші права можуть бути тимчасово обмежені. Але звичайно найбільш прикрими є ті події щодо права власності

громадян, які наша держава неспроможна контролювати та прогнозувати наперед. Агресор порушив дуже багато наших прав, якщо ж брати галузь права власності, то тут також можна спостерігати сотні порушень, вирішення яких потребує ґрунтового підходу, широкого обговорення і звичайно ж багато часу .

Список використаної літератури:

1. Конституція України // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141
2. Закон України «Про правовий режим воєнного стану» // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 28, ст.250
3. Конвенція про захист цивільного населення під час війни [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154#Text
4. Постанова ВРУ «Про прийняття за основу проекту Закону України про компенсацію за пошкодження та знищення окремих категорій об'єктів нерухомого майна внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених військовою агресією Російської Федерації» [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2185-20#Text>
5. Цивільний кодекс України // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, №№ 40-44, ст.356

**Маслова І.О., студентка II курсу, гр. П-4, ФПУП
Світличина І.А., асистент каф. права та правоохоронної діяльності
Державний університет «Житомирська політехніка»**

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПАЛИВА В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ

Сьогодні Україна живе в умовах воєнного часу, через постійні обстріли з боку російської армії зруйновано дороги, пошкоджено нафтобази та АЗС – все це спричиняє проблеми постачання нафтопродукції, а також призводить до дефіциту пального та зростання цін на нього. Щоб цього уникнути. Кабінетом Міністрів України від 13 березня 2022 р. № 303 “Про припинення заходів державного контролю та державного ринкового нагляду в умовах правового режиму воєнного стану” було припинено проведення планових та позапланових заходів державного нагляду (контролю) і державного ринкового нагляду. Державний нагляд (контроль) під час воєнного стану в Україні буде здійснюватися лише задля стримання зростання цін на соціально значущу продукцію, зокрема бензин (марки А-92, А-95); дизельне паливо; газ скраплений для автомобілів [3].

Верховна Рада ухвалила закон, що передбачає спрощену систему оподаткування для великого бізнесу, скасування акцизів на паливо та зниження ПДВ, звільнення ФОПів від плати єдиного соціального внеску та інше. Було ухвалено проект Закону України про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану [2]. Відтепер акциз на бензини, важкі дистилати та скраплений газ становить 0 євро за 1000 літрів. Ставку податку на додану вартість для ввезення пального знизили з 20 % до 7 %. Збільшення формули дає економічний стимул мережам завозити більше пального (по формулі розрахунку, яка була адекватною до війни, зараз везти нафтопродукти мережам не вигідно).

Водночас, таке рішення призвело би до зростання ціни, чого уряд допустити не може, адже паливо є соціально важливим товаром. Розмір націнки українських мереж АЗС не зростає, і залишиться на рівні, що був встановлений за кілька днів до початку російського вторгнення: 4,55 грн на літр бензину та 5 грн на літр дизелю [6]. З продовження війни дефіцит на паливо зростає, тому з 1 травня мережі АЗС ОККО та WOG вводять тимчасові обмеження продажу 10 літрів за наявності картки лояльності чи мобільних застосунків. Упроваджується обмеження в 10 л на добу для приватних клієнтів у разі готівкового розрахунку або оплаті банківськими картками, і лише за наявності картки лояльності PRIDE для клієнтів WOG. Система PRIDE контролюватиме ліміт автоматично. При цьому скасовується обмеження відпуску в канистри [4].

Це є вимушений крок, і дозволить забезпечити право першочергової пріоритетної заправки авто наших захисників, медиків та інших служб критичної інфраструктури, про це вони зазначили на офіційному сайті, а також на їх сторінках в соціальних мережах [6].

На офіційному сайті ОККО зазначається, що для заправки преміальним паливом PULLS 95 та PULLS Diesel. Для лояльних клієнтів з картою Fishka – ліміт заправки від 10 л до 30 л в одне авто. Що довше ви з ОККО, то вищий ліміт для вас налаштовано. Не забудьте перед заїздом на АЗК перевірити ваш ліміт у додатку Fishka. Для всіх клієнтів без картки Fishka ліміт відпуску – 5 л. в одне авто. А-95 та ДП, як і раніше, заправляємо лише по паливних картках і талонах. ГАЗ – без обмежень [5].

Обидві компанії називають такі обмеження вимушеним кроком, закликають споживати паливо відповідально і заявляють про зусилля, що робляться з поліпшення ситуації вже найближчим часом. Дефіцит пального в Україні виник через припинення його поставок з традиційних ринків Білорусі та РФ та блокування морських поставок, масованих ударів російського агресора по інфраструктурі ринку, зокрема, руйнування Кременчуцького НПЗ, а також через запроваджені урядом граничні ціни на бензин та дизпаливо.

Президент України Володимир Зеленський доручив уряду упродовж тижня-двох ліквідувати дефіцит. Кабмін заявив, що усуне його за тиждень, оскільки оператори мають законтрактвані обсяги на території Західної Європи і зараз вирішується питання, як максимально швидко ввезти їх на територію України.

Отже, дефіцит на паливо є, однак органи державної влади, а також мережі АЗС намагаються врегулювати дане питання, вводивши ліміт на заправках, щоб паливо не зникло зовсім. Дана проблема є тимчасовою, та вирішиться за декілька тижнів [6].

Список використаної літератури:

1. Закон України Про державне регулювання виробництва і обігу спирту етилового, коньячного і плодового, алкогольних напоїв, тютюнових виробів, рідин, що використовуються в електронних сигаретах, та пального//Відомості Верховної Ради України (ВВР) - 1995- № 46, ст. 345
2. Проект Закону України про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану//Відомості Верховної Ради України (ВВР)-2022-№7137-д
3. Постановою Кабінетом Міністрів України “Про припинення заходів державного контролю та державного ринкового нагляду в умовах правового режиму воєнного стану”//№ 303 від 13 березня 2022 р.
4. <https://wog.ua/ua/news-detail/kliyenty-merezhi-azk-wog-zmozhut-prydbaty-do-10-l-palnogo-na-dobu/>
5. <https://www.okko.ua/oficijna-informaciya-shodo-vidpusku-palnogo-na-azk-okko>
6. <https://interfax.com.ua/news/economic/828765.html>

Пасечник В.О., студентка I курсу, гр. П-7, ФПУП
Павліченко І.М., старший викл. каф. права та правоохоронної діяльності
Державний університет «Житомирська політехніка»

НОРМАТИВНІ НОВОВВЕДЕННЯ У ЗВ'ЯЗКУ З ВВЕДЕННЯМ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

24 лютого 2022 року у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України Указом Президента України № 64/2022 введено воєнний стан із 05 години 30 хвилин 24 лютого 2022 року строком на 30 діб. Воєнний стан – це особливий правовий режим, що вводять у країні або в окремих її місцевостях у випадку збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності, її територіальній цілісності.

Воєнний стан має свій порядок та процедуру введення. Правовою основою введення воєнного стану є Конституція України. Пропозиції щодо введення воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях на розгляд Президентів України подає Рада національної безпеки і оборони України. Розглянувши ці пропозиції, Президент України видає указ про введення воєнного стану. Його протягом двох днів розглядає та приймає рішення Верховна Рада України, яка з цією метою збирається без скликання. Затверджений указ негайно оголошується через засоби масової інформації. Крім того, Україна негайно через Генерального секретаря ООН повідомляє про параметри введеного надзвичайного стану держави, які беруть участь у Міжнародному пакті про громадянські і політичні права.

У зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України, починають діяти нові або редагуватися чинні нормативно-правові акти з метою урегулювання суспільних відносин. Слід зазначити, що Постановою Кабінету Міністрів України від 01.03.2022 № 172 уряд вніс зміни до п. 13 Положення про державну реєстрацію нормативно-правових актів міністерств, інших органів виконавчої влади, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 28.12.1992 р. № 731. Зокрема, «У невідкладних випадках, пов'язаних із введенням в Україні або в окремих її місцевостях воєнного стану, що потребують негайного прийняття рішення, суб'єкт нормотворення може видати відповідний нормативно-правовий акт без узгодження із суб'єктами нормотворення та/або з іншими заінтересованими органами».

За редакцією Закону України «Про внесення змін до Закону України "Про правовий статус осіб, зниклих безвісти"» № 2191-IX від 14.04.2022 особа, зникла безвісти за особливих обставин включає особу, яка зникла безвісти у зв'язку із збройним конфліктом, воєнними діями, тимчасовою окупацією частини території України, надзвичайними ситуаціями природного чи техногенного характеру. Цей Закон регулює суспільні відносини, пов'язані з набуттям правового статусу осіб, зниклих безвісти за особливих обставин, з обліком, розшуком та соціальним захистом таких осіб і членів їхніх сімей. Стаття 5 із змінами, внесеними згідно із Законом № 2191-IX від 14.04.2022 передбачає, що особа, зникла безвісти за особливих обставин, має всі права, гарантовані Конституцією та законами України, а також має право на всебічне розслідування обставин її зникнення та встановлення її місцеперебування. Держава зобов'язана вжити всіх можливих заходів для розшуку особи, зниклої безвісти за особливих обставин. Слід зазначити, що за редакцією пункту 8 частини другої статті 17 Закону № 2191-IX від 14.04.2022 до органів, уповноважених на облік осіб, зниклих безвісти за особливих обставин, а також на виконання інших функцій, пов'язаних з реалізацією цього Закону, буде належати центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері дотримання норм міжнародного гуманітарного права на всій території України.

Варто зауважити, що у зв'язку з введенням воєнного стану відбулися деякі зміни, що вносяться до Положення «Про порядок призначення житлових субсидій». Так, постановою Кабінету Міністрів України було затверджено, Пункт 62 Постанови Кабінету Міністрів України «Деякі питання надання пільг та житлових субсидій в умовах воєнного стану» від 19 квітня 2022 р. № 462, доповнити абзацами такого змісту: «У період дії воєнного стану в Україні структурний підрозділ з питань соціального захисту населення може повідомляти заявнику про прийняте рішення в телефонному режимі із внесенням відповідного запису до окремого журналу реєстрації інформування заявників...». Крім того, у період дії воєнного стану в Україні на території адміністративно-територіальних одиниць, які визначені в переліку адміністративно-територіальних одиниць, на території яких платникам єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, які перебувають на обліку на відповідній території, може надаватися допомога в рамках Програми «єПідтримка», затвердженому розпорядженням Кабінету Міністрів України від 6 березня 2022 р. № 2.

З метою забезпечення фінансування невідкладних витрат держави в умовах воєнного стану, запровадженого у зв'язку зі збройною агресією Російської Федерації проти України, було видано Указ Президента України «Про невідкладні заходи щодо фінансового забезпечення функціонування держави в умовах воєнного стану» 24 лютого 2022 року № 67/2022. Зокрема, рекомендація Національному банку України здійснити в установленому порядку перерахування до Державного бюджету України суми частини прибутку до розподілу за підсумками 2021 року у повному обсязі.

Невід'ємною складовою забезпечення оборони держави, підтримання бойової готовності Збройних Сил України та інших військових формувань є мобілізація. Зокрема, Указ Президента України «Про загальну мобілізацію» 24 лютого 2022 року № 69/2022. Таким чином, президентом України було запроваджено загальну мобілізацію протягом 90 діб із дня набрання чинності Указу. Також, організувати та забезпечити в установленому порядку своєчасне оповіщення і прибуття громадян, які призиваються на військову службу, прибуття техніки на збірні пункти та у військові частини. Крім того, здійснити призов військовозобов'язаних, резервістів на військову службу, їх доставки до військових частин та установ Збройних Сил України, Національної гвардії України, Служби безпеки України, Державної прикордонної служби України та інших військових формувань України. Виділити тимчасово будівлі, споруди, земельні ділянки, транспортні та інші матеріально-технічні засоби Збройним Силам України та іншим військовим формуванням України відповідно до мобілізаційних планів.

Можна систематизувати нормативно-правові акти, які є підставою введення воєнного стану. Як було зазначено вище, правовою основою введення воєнного стану є Конституція України, яка в свою чергу регулює інші нормативно-правові акти. Зокрема, Закон України «Про правовий режим воєнного стану», який визначає зміст правового режиму воєнного стану, порядок його введення та скасування. Правовий режим воєнного стану регулюється також Постановами Кабінету Міністрів України, наприклад, про внесення зміни до пункту 13 Положення «Про державну реєстрацію нормативно-правових актів міністерств, інших органів виконавчої влади» від 1 березня 2022 р. № 172 та «Деякі питання надання пільг та житлових субсидій в умовах воєнного стану» 19 квітня 2022 р. № 462». Невід'ємною складовою створення нормотворчої діяльності є акти Президента України. Згідно з ч. 3 ст. 106 Конституції України Президент України на основі та на виконання Конституції і законів України видає укази і розпорядження, які є обов'язковими до виконання на території України. Наприклад, Указ Президента України «Про невідкладні заходи щодо фінансового забезпечення функціонування держави в умовах воєнного стану» 24 лютого 2022 року № 67/2022 та Указ Президента України «Про загальну мобілізацію» 24 лютого 2022 року № 69/2022.

Таким чином, враховуючи вищевикладене, можемо зробити висновок про те, що під час воєнного стану необхідне прийняття нових нормативно-правових актів, або видозмінювання чинних, які в свою чергу регулюють суспільні відносини. Воєнний стан передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози та забезпечення національної безпеки, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень.

Список використаної літератури:

1. Конституція України <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Закон України «Про правовий режим воєнного стану» 12 травня 2015 року N 389-VIII <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>
3. Кабінет Міністрів України Постанова «Про внесення зміни до пункту 13 Положення про державну реєстрацію нормативно-правових актів міністерств, інших органів виконавчої влади» від 1 березня 2022р. № 172 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/172-2022-%D0%BF#Text>
4. Закон України «Про внесення змін до Закону України "Про правовий статус осіб, зниклих безвісти" та інших законодавчих актів України щодо вдосконалення правового регулювання суспільних відносин, пов'язаних із набуттям статусу осіб, зниклих безвісти за особливих обставин» 14 квітня 2022 року № 2191-IX <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2191-20#Text>
5. Кабінет Міністрів України Постанова «Деякі питання надання пільг та житлових субсидій в умовах воєнного стану» 19 квітня 2022 р. №462» <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/462-2022-%D0%BF#Text>
6. Указ Президента України «Про невідкладні заходи щодо фінансового забезпечення функціонування держави в умовах воєнного стану» 24 лютого 2022 року № 67/2022 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67/2022#Text>
7. Указ Президента України «Про загальну мобілізацію» 24 лютого 2022 року № 69/2022 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/69/2022#Text>

**Пеньковська В.Р., студентка I курсу, гр. МВ-1, ФПУП
Тичина В.П., к.юр.н., доц. каф. права та правоохоронної діяльності
Державний університет «Житомирська політехніка»**

ДІЯЛЬНІСТЬ МІЖНАРОДНОГО КОМІТЕТУ ЧЕРВОНОГО ХРЕСТА В УКРАЇНІ

Міжнародний Комітет Червоного Хреста (далі – МКЧХ, англ. International Committee of the Red Cross ICRC) – приватна гуманітарна установа, яка має особливий статус.

Частина Міжнародного Руху Червоного Хреста і Червоного Півмісяця разом з Міжнародною Федерацією і 186 національними товариствами. Це найстаріша і найшанованіша організація в межах Руху.

Комітет тричі ставав лауреатом Нобелівської премії миру – у 1917, 1944 і в 1963 році. У 1917 р. – «За діяльність із поліпшення становища військовополонених», у 1944 р. – за діяльність в роки війни, яка повернула значення основоположним принципам солідарності людства, ототожнивши життєві інтереси народів і потребу в примиренні, та в соті роковини свого існування у 1963 році [3].

Міжнародний Комітет Червоного Хреста (МКЧХ) є нейтральною та незалежною організацією, цілі й завдання якої мають виключно гуманітарний характер і полягають в тому, щоб захищати життя й гідність людей, які постраждали через збройні конфлікти та інші ситуації насильства, і надавати їм допомогу. Поширюючи та укріплюючи гуманітарне право й універсальні гуманітарні принципи, МКЧХ докладає усіх зусиль, щоб запобігти стражданням людей [1].

Заснований у 1863 р., уродженцем Швейцарії Анрі Дюнаном. Штаб-квартира МКЧХ знаходиться у м. Женеві (Швейцарія), а представництва Організації, в яких загалом працює понад 12 тис. осіб, розташовані у майже 80 державах світу. Основне завдання МКЧХ – забезпечення дотримання воюючими сторонами положень Женевських конвенцій (1949 р.) про захист жертв збройних конфліктів та Додаткових протоколів до них. Під час збройних конфліктів міжнародного або внутрішнього характеру, МКЧХ надає захист та допомогу жертвам як серед військовослужбовців, так і серед цивільного населення, зокрема – військовополоненим, цивільним інтернованим особам, пораненим, цивільному населенню на окупованій території тощо [2].

Відповідно до Статуту МКЧХ, метою Організації є відстоювання та поширення основоположних принципів Руху Червоного Хреста (гуманність, нейтральність, універсальність тощо), виконання покладених Женевськими конвенціями завдань із забезпечення дотримання норм міжнародного гуманітарного права під час збройних конфліктів, забезпечення роботи Центральної агенції з розшуку, а також ведення роз'яснювальної роботи щодо застосування гуманітарного права під час збройних конфліктів причетними до таких конфліктів міністерств та відомств [2].

Щодо діяльності Міжнародного Комітету Червоного Хреста в нашій державі то співпраця з цією міжнародною неурядовою організацією здійснюється на підставі Договору між Урядом України і МКЧХ про відкриття Місії МКЧХ в Україні від 4 липня 2004 р. Відповідно до Договору 2004 р. статус Місії МКЧХ в Україні відповідає статусові інших органів неурядових організацій в Україні. Так, Місія МКЧХ користується правами юридичної особи. Уряд України визнає, що Місія МКЧХ може брати на себе зобов'язання по контрактах, порушувати судові позови і набувати права, а також купувати і позбуватися рухомого і нерухомого майна. Слід зазначити, що Місія МКЧХ, її власність і активи, де б вони не знаходились і в чиему б розпорядженні вони не були, мають імунітет від будь-якої форми судового і адміністративного втручання, за винятком окремих випадків, коли МКЧХ однозначно відмовляється від свого імунітету (ст. 3 Договору 2004 р.). Також, приміщення Місії МКЧХ є недоторканими, а власність і активи Місії МКЧХ, незалежно від їх місцезнаходження і власника, не підлягають обшуку, ревізії, конфіскації, експропріації чи будь-яким іншим формам втручання шляхом виконавчих, судових, адміністративних або законодавчих дій (ст. 4 Договору 2004 р.). Архіви Місії МКЧХ і всі документи, у цілому, що йому належать або зберігаються, є недоторканими, незалежно від місцезнаходження (ст. 5 Договору 2004 р.) [2].

Місія Міжнародного Комітету Червоного Хреста вже здійснювала свою діяльність в Україні і у мирний час була відізнана. У зв'язку з агресією Російської Федерації вона знову відновила свою діяльність в Україні задля захисту жертв збройного конфлікту [2].

На початку 2016 року у відповідь на зростання гуманітарних потреб людей, які постраждали в результаті конфлікту на сході України, команди МКЧХ зосередили свою діяльність на таких напрямках: вирішення проблем осіб, зниклих безвісти, та їх сімей; відновлення та опалення житлових будинків; забезпечення постачання питної води; турбота про гідність загиблих; забезпечення гуманного поводження з затриманими; забезпечення продуктами харчування, предметами гігієни та грошовою допомогою для найуразливіших верств населення; співробітництво з Товариством Червоного Хреста України [2].

Пріоритетами відносин нашої держави з МКЧХ залишається співробітництво Комітету з Національним Товариством Червоного Хреста України у допомозі особам, постраждалим внаслідок

воєнного конфлікту в Україні. Наразі Комітетом відкрито шість офісів в нашій державі – в Харкові, Донецьку, Луганську, Маріуполі та Одесі. Організація активно задіяна у мобілізації ресурсів для постраждалих регіонів; зокрема, по лінії МКЧХ виділяється допомога українським родинам, переміщеним особам та лікарням у вигляді матеріалів для ремонту житла (скло, бетон, покрівельні матеріали), продуктів харчування, теплої одяг, медичних матеріалів, ліків тощо.) [2].

У результаті проведеного нами дослідження можемо зробити висновок, що Діяльність Міжнародного Комітету Червоного Хреста є досить важлива, зважаючи на події в Україні. Адже поточна ситуація наймовірно небезпечна і важка для всіх нас. Попри складні небезпечні умови, команди МКЧХ працюють цілодобово, щоб допомогти якомога більшій кількості людей і роблять усе можливе, щоб підтримати нас.

Список використаної літератури:

1. Про Міжнародний Комітет Червоного Хреста. Про нас. Офіційний веб-сайт МКЧХ. URL: <https://blogs.icrc.org/ua/about-us/>
2. Діяльність Міжнародного Комітету Червоного Хреста в Україні. Міжнародне публічне право. Офіційний веб-сайт «Українське право».URL: https://ukrainepravo.com/international_law/public_international_law/diyal%60nist%60-mizhnarodnogo-komitetu-chervonogo-khresta-v-ukrayini/
3. Міжнародний комітет Червоного Хреста. МКЧХ в Україні. URL: <https://uk.wikipedia.org/>

ОСОБЛИВОСТІ РЕГУЛЮВАННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ ВІДНОСИН В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Основа природно – ресурсного комплексу України – потенціал земельних ресурсів (сільськогосподарських угідь), який становить близько 2/5 від сумарного природноресурсного потенціалу держави. В цілому, земельні ресурси є головною природною продуктивною силою у 20 з 24 областей України та АР Крим. Земля належать до категорії, яка охоплює певну сукупність природних, а також соціально - економічних об'єктів та їх властивостей. Завдяки своїм унікальним характеристикам земля є важливим засобом виробництва в багатьох галузях народного господарства. Для галузей промисловості земля є місцем розташування підприємств, базисом для розміщення споруд, а в сільському господарстві це і предмет праці, і засіб праці, і основний засіб виробництва. Для видобувної галузі земля є постачальником сировини. Все це й визначає надзвичайно важливе економічне значення землі в формуванні стійкого економічного розвитку України.

В умовах сучасної України, коли об'єктивно необхідним став глибокий перегляд не лише земельних, але й майнових відносин власності, а також перехід до прогресивних форм господарювання, аграрні відносини набувають значно ширшої наукової сутності, глибшого значення і цільового призначення.

Крім виконання безпосередньо управлінської функції, сучасним земельним відносинам належить виключно важлива роль у системі державотворення України, гарантуванні в державі продовольчої безпеки. Відповідно до цього вони посідають одне з визначальних місць у системі суспільно-виробничих відносин у країні в їх найширшому розумінні.

З огляду на це заслуговує на увагу функціонально-структурна модель розвитку земельних відносин. Найважливішими особливостями цієї моделі є функціонування земельних відносин у чіткому політико-правовому полі, сприятливому для їх ефективного розвитку, та єдність у них всебічно обґрунтованих стратегії, тактики й етапів практичного здійснення. Модель включає п'ять функціональних блоків: власне реформаційний, макроекономічний, забезпечувальний, результативний, пореформеного розвитку агроформувань, створених у процесі розвитку земельних відносин. Практика свідчить, що кращі результати реформування одержують там, де всі ці компоненти тісно поєднуються і доводяться до системного завершення.

В умовах воєнного стану, задля нашої перемоги всі ми максимально координуємо свої зусилля – кожен працюючи на своєму місці. У цей нелегкий час кожному з нас потрібно докладати значно більше зусиль, ніж за звичайних умов. Це необхідно, щоб стабілізувати економіку країни, забезпечити критично важливі потреби громадян та війська, й усунути проблеми.

Це вимагає суттєвого перегляду системи організації земельних відносин в умовах воєнного стану. Зокрема, зазначалося, що виникла гостра потреба в ухваленні Закону № 2145-ІХ «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо створення умов для забезпечення продовольчої безпеки в умовах воєнного стану». З моменту війни в Україні призупинили роботу практично всі електронні державні реєстри – тож було вкрай важливо забезпечити сталу роботу в сільському господарстві в умовах воєнного стану: дотримуючись закону, але позбувшись усіх зайвих бюрократичних процедур.

Експерти роз'яснили ключові питання, щодо забезпечення продовольчої безпеки в умовах воєнного стану, мета якого – кардинально спростити і пришвидшити управлінські рішення про отримання земельних ділянок та реєстрації прав на них в умовах воєнного стану.

Усі договори щодо передачі у користування земель сільськогосподарського призначення, термін дії яких закінчився після введення в Україні 24 лютого 2022 р. воєнного стану, вважаються поновленими на 1 рік без волевиявлення сторін таких договорів і внесення відомостей про поновлення договору до Державного реєстру речових прав.

Оскільки в умовах воєнного стану функціонування Державного реєстру речових прав є обмеженим, то замість державної реєстрації прав запроваджена державна реєстрація договорів про використання земель. Державна реєстрація таких договорів здійснюється районними військовими адміністраціями у Книзі державної реєстрації землеволодінь і землекористувань в умовах воєнного стану. Права оренди та інші права на землю виникають з моменту проведення державної реєстрації відповідних договорів.

На період дії воєнного стану органи виконавчої влади та місцевого самоврядування можуть передавати в оренду для виробництва продовольчої продукції: сільськогосподарські земельні ділянки для ведення товарного сільськогосподарського виробництва державної та комунальної власності, земельні ділянки, що залишилися у колективній власності, та нерозподілені і невितребовані земельні частки (паї).

Особи, яким належать сільськогосподарські земельні ділянки державної та комунальної власності на праві постійного користування, крім державних і комунальних підприємств, установ та організацій, а

також на праві емфітевзису, можуть передавати такі земельні ділянки в оренду на строк до одного року для виробництва продовольчої продукції.

Згідно із пояснювальною запискою до закону №7178, у 2022 році визнаються поновленими на один рік орендні відносини щодо земельних ділянок сільгосппризначення, строк дії договору яких сплинув під час війни.

Районним військовими адміністраціями надано право передачі в оренду земель державної, комунальної власності, а також земельних ділянок, що залишилися у колективній власності для ведення товарного сільськогосподарського виробництва.

При цьому розмір орендної плати не може перевищувати 8 % нормативної грошової оцінки земельних ділянок, а для визначення розміру орендної плати застосовуватиметься середня нормативна грошова оцінка одиниці площі ріллі по області.

Закон встановлює жорсткі обмежень щодо цільового використання ділянок сільгосппризначення орендарями, яким ділянки будуть надані районними військовими адміністраціями, в тому числі щодо зміни складу угідь, передачі ділянок в суборенду, будівництва, зміни цільового призначення земельної ділянки тощо.

Закон передбачає забезпечення гранично швидкої передачі у користування районними військовими адміністраціями земельних ділянок завдяки укладенню договорів оренди землі лише в електронній формі та здійснення передачі в оренду 3 земельних ділянок без проведення земельних торгів на визначених законом умовах. Такий однорічний договір оренди землі не можна буде поновлювати, укладати на новий строк і він припинятиметься зі спливом терміну, на який він був укладений.

В умовах обмеженого функціонування та/або недоступності Державного земельного кадастру та Державного реєстру речових прав на нерухоме майно створюються правові передумови для формування земельних ділянок з метою передачі її в оренду військовими адміністраціями без внесення відомостей про них до Державного земельного кадастру та без присвоєння їй кадастрового номеру на підставі технічної документації із землеустрою щодо інвентаризації земель, що буде додатком до договору оренди землі. Право оренди земельної ділянки, переданої в оренду військовою адміністрацією, не підлягатиме державній реєстрації. Договори оренди землі, що укладені військовою адміністрацією, реєструватимуться цією ж адміністрацією у Книзі реєстрації договорів оренди, що ведеться у паперовій та електронній формі, а примірник договору оренди землі передаватиметься електронною поштою сільській, селищній, міській раді, на території якої розташована земельна ділянка, а також центральному органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері земельних відносин.

Крім того, створюються правовий механізм для тимчасової передачі військовими адміністраціями в оренду на один рік земельних ділянок сільськогосподарського призначення, які перебувають у постійному користуванні державних та комунальних підприємств, установ, організацій, і на яких відсутні посіви сільськогосподарських культур. Така передача здійснюється за письмовим погодженням керівника відповідного державного, комунального підприємства, установи, організації, при чому право постійного користування земельними ділянками не припиняється.

З метою уникнення зловживань на час воєнного періоду забороняються: безоплатна передача земель державної, комунальної власності у приватну власність; формування земельних ділянок (крім тих, що передаються в оренду військовими адміністраціями); земельні торги щодо прав оренди, емфітевзису, суперфіцію щодо земельних ділянок державної, комунальної власності сільськогосподарського призначення. При цьому земельні ділянки державної, комунальної власності сільськогосподарського призначення, права оренди, емфітевзису щодо яких були виставлені на земельні торги, але переможець у яких не визначений, підлягають передачі в оренду військовими адміністраціями.

Земельні торги щодо набуття права оренди земельних ділянок сільськогосподарського призначення державної, комунальної власності, які не є завершеними, вважатимуться скасованими. Оголошення нових земельних торгів щодо набуття права оренди, емфітевзису щодо земельних ділянок сільськогосподарського призначення державної, комунальної власності забороняється.

Для попередження негативних наслідків змін у забезпеченні аграрного сектору економіки трудовими ресурсами, зокрема, внаслідок мобілізації, внутрішнього переміщення громадян України та їх виїзду за кордон тощо, передбачається надати можливість користувачам земель сільськогосподарського призначення тимчасово строком до одного року передавати свої права землекористування іншим аграрним виробникам, які забезпечені необхідними матеріально-технічними, фінансовими та трудовими ресурсами.

В умовах недоступності Державного реєстру речових прав на нерухоме майно, пропонується визначити, що передача прав землекористування не потребує реєстрації у Державному реєстрі речових прав на нерухоме майно. Районним військовим адміністраціям передбачається надати повноваження щодо здійснення реєстрації договорів про передачу прав землекористування шляхом ведення відповідних реєстраційних книг.

СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК ІНСТИТУТУ ЮВЕНАЛЬНОЇ ПРОБАЦІЇ НА ТЕРЕНАХ УКРАЇНИ

Яким я бачу майбутнє України? Безсумнівно щасливим та прогресивним. Неповнолітні як особлива соціальна верства є формуючою основою сучасного та майбутнього української нації, тому дослідження проблем зміни антисуспільних настанов свідомості цієї категорії злочинців задля їх реабілітації та реінтеграції є надзвичайно актуальним і має проходити під егідою милосердя. Подолання злочинності неповнолітніх є одним із найбільш соціально гострих питань українського суспільства. Світова практика доводить, що принцип «покарати, а не ув'язнити», який далі трансформується в перевиховання й застереження від повторного вчинення злочину, вдало втілюється через правовий інститут пробації. Тож я вирішила вивчити особливості розвитку інституту ювенальної пробації на теренах України.

Аналізуючи правовий статус дитини у давньоруському суспільстві можна стверджувати, що в нормах звичаєвого права, Руської Правди, княжих та церковних статутів дитина не розглядалась як суб'єкт права, так само як і за доби середньовіччя. Постсередньовічний кодекс українського права – «Права, за якими судиться малоросійський народ» 1743 р. містив блок ювенально-правових норм щодо кримінальної відповідальності неповнолітніх: неповноліття належало до обставин, які унеможливають або знижують покарання; неповнолітня особа, яка вчинила злочин, звільнялася від катувань та смертної кари, натомість батьки мали відшкодувати завдані збитки. Ліквідація української автономії привела до уніфікації національного ювенального права з російським. Закони Кримінальні 1832 р. та Уложення про покарання кримінальні та виправні 1845 р. встановлювали принципи нерозуміння і неосудності дітей у віці до 10 років та принцип обов'язкового пом'якшення покарання неповнолітньому [1, с. 199].

На рубежі XIX та XX ст. правовою основою для диференціації відповідальності дітей та дорослих став Закон «Про зміну форм та обрядів судочинства у справах про злочинні діяння малолітніх та неповнолітніх, а також законоположень про їх караність» від 2.06.1897 р., а її організаційно-правовою основою – створення ювенальних судів [2, с. 118]. У 1913 році з'явився особливий порядок розгляду справ стосовно неповнолітніх в Києві, а вже 07.01.1914 р. Київський міський з'їзд мирових суддів постановив: «усі кримінальні провадження як з малолітніми обвинуваченими, так і з малолітніми потерпілими виділити і їх ведення доручити додатковому мировому судді В. М. Левитському» [2, с. 120]. Суддя здійснював судовий нагляд за роботою установ, які беруть на себе турботу про малолітніх порушників.

За радянських часів розвиток ювенального законодавства не був лінійно прогресивним: у ньому брали верх то прогресивні, то украй реакційні тенденції. Головною ж тенденцією ювенально-правового регулювання стало скасування інституту батьківської влади і проголошення виховання дітей обов'язком батьків перед державою.

Ряд дослідників вважають, що українське радянське законодавство у сфері ювенального права було більш ліберальним у порівнянні з російським. Так, зокрема, у 1921 р. до Постанови 1920 р. були внесені зміни, які діяли тільки в УСРР та згідно з якими всі справи про злочинні діяння неповнолітніх були підвідомчі комісіям у справах неповнолітніх [3, с. 15-16]. Крім того, Постановою ВУЦВК від 04.01.1922 р. встановлювалося: «1) до осіб, які не досягли повноліття, арешт, як спосіб адміністративної і дисциплінарної кари, не прикладати; 2) при необхідності накласти адміністративну або дисциплінарну кару на осіб неповнолітніх, арешт для них замінюється другим способом кари; 3) жодне місце ув'язнення УСРР, не повинно приймати для утримання неповнолітніх, які заарештовані в адміністративному або дисциплінарному порядку». У 1935 р. в Україні прийняли Постанову «Про заходи боротьби зі злочинністю серед неповнолітніх», якою вік кримінальної відповідальності по значній частині складів злочинів був знижений до 12 років; відновлювався принцип застосування до неповнолітніх всіх видів покарань; скасовувалася ст. 8 Основних засад кримінального законодавства СРСР, в якій йшлося про обов'язкове застосування до малолітніх правопорушників заходів медично-педагогічного характеру. У серпні цього ж року прийняли Постанову «Про зміни в законодавстві УСРР у зв'язку з заходами до ліквідації дитячої безпритульності й бездоглядності», яка скасовувала комісії у справах неповнолітніх, встановлювався мінімальний вік для застосування кримінальних покарань з 14 років [4, с. 116-117]. У 40-х роках у складі НК внутрішніх справ були створені підрозділи з боротьби з дитячою безпритульністю та бездоглядністю, а у 50-х роках – у структурі підрозділів карного розшуку – дитячі кімнати міліції. КК УРСР 1960 р., який діяв в Україні до вересня 2001 року, повернув дві вікові межі кримінальної відповідальності – загальний вік (16 років) та знижений (14 років). З 1962 р. в УРСР були відновлені комісії у справах неповнолітніх. На думку І.О. Русанової саме з цього часу в Україні починається розвиток ювенальної юстиції [5].

Запровадження служби пробації взагалі та ювенальної зокрема в незалежній Україні було непротим і дискусійним. Однак із прагненням нашої держави до євроінтеграції та з метою встановлення відповідності національного законодавства нормам міжнародного права, питання створення служб пробації стало нагальним. Розробка дієвого законодавства про пробацію розпочалася зі схвалення Указом Президента України Концепції розвитку кримінальної юстиції 24.05.2011 р. та Концепції державної політики у сфері реформування Державної кримінально-виконавчої служби України, схвалені Указом Президента України 8.11.2012 р.

Істотним правовим чинником запровадження інституту ювенальної пробації в систему вітчизняної ювенальної юстиції стало ухвалення Закону України «Про пробацію» (2015 рік) [6]. Його прийняття сприяло реальному наближенню української системи ювенальної юстиції до міжнародних стандартів. Для неповнолітніх в Україні також розроблено спеціальні інструменти пробації: порядок складення досудової доповіді; Наказом Міністерства юстиції України від 03.12.2018 р. № 3787/5 затверджені Методичні рекомендації оцінки ризиків вчинення повторного кримінального правопорушення особами, які вчинили кримінальні правопорушення у віці 14–18 років; Наказом Міністерства юстиції України від 11.06.2018 р. № 1797/5 затверджено окремі пробаційні програми для неповнолітніх суб'єктів пробації. Ще з 2010 р. була розроблена модель центру ювенальної пробації, у якій працюють виключно з неповнолітніми. На сьогодні створено 14 таких центрів, 9 з яких облаштовано за підтримки Уряду Канади.

Отже, перші важливі кроки щодо становлення інституту ювенальної пробації в Україні були зроблені. Однак, про ефективність ювенальної пробації щодо запобігання злочинності, забезпечення виховної функції стосовно неповнолітніх злочинців робити висновки ще зарано. Українська система ювенальної пробації не є досконалою та потребує якісних змін. Серед недоліків органів пробації є: недостатнє врахування гендерних особливостей неповнолітніх, спрямованість заходів на виправлення вже сформованої протиправної поведінки, а не на подолання факторів, що зумовили таку поведінку тощо.

Список використаної літератури:

1. Богатирьова О. Теоретико-прикладні засади впровадження пробації в Україні : моногр. О. Богатирьова. К. : Дакор, 2013. – 368 с.
2. Веселов М.Ю. Адміністративно-правові засади функціонування ювенальної юстиції в системі забезпечення прав дітей в Україні: дис. ... д-ра юрид. наук: Київ 2020. - 381с.
3. Бурдін В.М. Особливості кримінальної відповідальності неповнолітніх в Україні : монографія. – К. : Атіка, 2004. – 240 с.
4. Богатирьова О. І. Сутність інституту пробації у сучасному зарубіжному праві. Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України 2013. Вип. 31.С.254–261.URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apvchzu_2013_31_28.
5. Русанова І. О. Проблеми розвитку ювенальної юстиції. Проблеми законності. 2012. № 120. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/problemy-razvitiya-ugolovnoy-yustitsii-po-delam-nesovershennoletnih> (дата звернення: 23.07.2019).
6. Про пробацію : Закон України від 05 лют. 2015 р. № 160-VIII ; станом на 09 лип. 2018 р. Верховна Рада України: [сайт]. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/160-19>.

Соловко А.Р., студент I курсу, гр. МВ-1, ФПУП
Тичина В.П., к.юр.н., доц. каф. права та правоохоронної діяльності
Державний університет «Житомирська політехніка»

ПОНЯТТЯ МІЖНАРОДНОГО ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ У МІЖНАРОДНОМУ ПУБЛІЧНОМУ ПРАВІ

Століттями вважалося, що під регулювання міжнародного гуманітарного права (далі – МГП) підпадають тільки війни між державами, а не всередині них. Громадянські війни були справами окремих держав, а не міжнародного права; спроби ж їх оцінити, чи встати на бік антиурядових сил вважалися втручанням у внутрішні справи цієї країни. З середини ХХ ст. ситуація поступово змінюється. Кожна Женевська Конвенція 1949 р. вже містила ст. 3, що перелічувала елементарні принципи гуманітарного захисту під час «збройних конфліктів, які не мали міжнародного характеру». Розділення збройних конфліктів на міжнародні й неміжнародні продовжилося в Додаткових протоколах 1977 р., які відповідно регулювали кожен з них [1, с. 139].

Таким чином, МГП визначає два типи збройних конфліктів: міжнародні збройні конфлікти (далі – МЗК) та збройні конфлікти неміжнародного характеру (далі – НМЗК). Так, під міжнародним збройним конфліктом як правило вважають війну між двома і більшою кількістю держав, а збройні сутички в межах території однієї країни – неміжнародним збройним конфліктом [1, с. 139].

Так, актуальними є питання щодо так званих інтернаціоналізованих конфліктів, які починалися як внутрішні, а після втручання третьої держави на боці повстанців (що заборонено класичним міжнародним правом) набули міжнародного характеру. Проблеми визначення існують також щодо «асиметричних» конфліктів, в яких беруть участь недержавні утворення (в секторі Газа, в Афганістані тощо), а також дуже поширені сьогодні опосередковані (проху) конфлікти, у яких одна держава здійснює загальний чи ефективний контроль за діями організованих збройних груп на території іншої країни [1, с. 140].

Не зважаючи на всі ці політологічні невизначеності, Римський Статут Міжнародного кримінального суду у ст. 8, що встановлює кримінальну відповідальність за воєнні злочини, закріпив лише два види конфліктів: міжнародного і неміжнародного характеру [1, с. 140].

На противагу цьому, для існування НМЗК необхідно виконати два сукупні критерії:

1) по-перше, має бути «тривале збройне насильство» у сенсі досягнення певного порогу інтенсивності такого збройного насильства;

2) по-друге, принаймні одна зі сторін конфлікту має бути організованою збройною групою. Таким чином, різниця між міжнародними та неміжнародними збройними конфліктами ґрунтується на двох факторах.

Перший – структура та статус залучених сторін різні. МЗК стосуються суверенних держав. Натомість, НМЗК ведуться між державними і недержавними організованими збройними групами. Другий – поріг інтенсивності насильства. Рівень насильства, необхідний для ініціювання МЗК є значно нижчим за рівень, необхідний для НМЗК [1, с. 141].

Отже, критерії порогу насильства і ступінь організації збройної групи відрізняють ситуації НМЗК від ситуацій внутрішніх заворушень, повстань, тероризму або високого рівня злочинності, які не підпадають під дію МГП. Якщо порогові або організаційні критерії не виконуються, ситуація не відповідає НМЗК [1, с. 141].

Варто зауважити, що міжнародне гуманітарне право призначене спеціально для регулювання збройних конфліктів. Як таке воно містить докладні положення, що регулюють засоби і методи ведення війни і захист осіб та об'єктів, які потрапляють у владу воюючої сторони. Як тільки починається збройний конфлікт, будь-яка дія, що здійснюється з причин, пов'язаних з цим конфліктом, має відповідати МГП [1, с. 137]. При відсутності збройного конфлікту будь-які спори між державами і будь-які питання захисту громадян повинні вирішуватися відповідно до норм права, застосовного у мирний час, а саме МППЛ [1, с. 137].

Слід також відмітити, що термін «збройний конфлікт» ширший за обсягом ніж термін «війна». Це підтверджується загальною для Женевських конвенцій ст. 2, за якою норми цих документів застосовуються не тільки у випадку проголошення війни, але й щодо будь-якого іншого збройного конфлікту. За класичним міжнародним правом «війна» вимагає наявності цілого ряду міжнародно-правових критеріїв: вона має бути проголошена, наслідком чого зазвичай є розрив дипломатичних відносин і припинення дії двосторонніх міжнародних договорів поміж воюючими [1, с. 138].

Зрозуміло, що межа відмінності між «війною» і «збройним конфліктом» досить умовна, хоча такий поділ має певне значення для права, яке застосовується під час збройних конфліктів. При цьому

вважається, що поняття «збройний конфлікт» є ширшим і включає поняття «війна». Але не кожний збройний конфлікт можна називати війною, оскільки між ними існує суттєва відмінність.

З юридичної точки зору війна має такі ознаки:

- а) формальний акт оголошення, як цього вимагає III Гаазька конвенція 1907 р.;
- б) розірвання дипломатичних відносин між воюючими державами, що є наслідком оголошення війни;
- в) анулювання двосторонніх договорів, особливо політичних;
- г) починає діяти спеціальний правовий режим, який характеризує часткові обмеження прав людини тощо.

Отже, лише держави або групи держав можуть проводити війну згідно з визначенням, прийнятим у міжнародному праві. Саме тому, війна – це збройна боротьба двох і більше держав, це характеризується формальним актом її оголошення [2].

Оцінюючи події на теренах нашої держави з точки зору міжнародного гуманітарного права є міжнародним збройним конфліктом. Сторонами конфлікту є Російська Федерація та Україна то тут неминуча кваліфікація як міжнародний збройний конфлікт де Росія обстрілює нашу територію за допомогою своїх збройних сил зі своєї території та з території Республіка Білорусь і здійснює або ж «загальний», або ж «ефективний» контроль над антиукраїнськими збройними групами [3].

На ці взаємодії поширюється право міжнародних збройних конфліктів. У договірному міжнародному праві – це всі чотири Женевські конвенції 1949 р., Додатковий протокол I та ціла низка інших міжнародних договорів. Звичайно, і звичаєві норми міжнародного гуманітарного права тут діють у повному обсязі. Каталог воєнних злочинів для таких дій є підпункти а) та б) пункту 2 статті 8 Римського статуту. Оцінюючи ситуацію анексії Криму то тут також варто розцінювати це як саме міжнародний збройний конфлікт, сторонами якого є Російська Федерація та Україна. Дані діяння агресора варто кваліфікувати статтею 2 (пункт 2) чотирьох Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 р. («випадки часткової або повної окупації території Високої Договірної Сторони, навіть якщо цій окупації не чиниться жодний збройний опір»).

Список використаної літератури:

1. Сенаторова О. В. Права людини і збройні конфлікти: навч. посіб. За заг. ред. О. В. Сенаторова. Київ: ФОП Голембовська О. О. 208 с.
2. Репецький В. М. Міжнародне публічне право: підручник / за ред. В. М. Репецького. 2-ге вид., стер. К.: Знання, 2012. 437 с. URL: https://pidru4niki.com/1393051846768/pravo/ponyattya_viyini_zbroynogo_konfliktu
3. Міжнародно - правове регулювання збройних конфліктів. Офіційний веб-сайт адвокатського об'єднання «Вовк та партнери». URL: <http://vovk-partners.com/stati/54-mzhnarodno-pravove-regulyuvannya-zbroynih-konfliktv.html>

**Степаненко О.Р., студентка II курсу, гр. П-6, ФПУП
Сушицька Ю.О., асистент каф. права та правоохоронної діяльності
Державний університет «Житомирська політехніка»**

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОСУДДЯ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

З початком повномасштабного російського військового вторгнення в Україні запровадили військовий стан. Такий особливий правовий режим неодмінно відобразився на правовому регулюванні різноманітних сфер суспільних відносин, зокрема на функціонуванні та здійсненні правосуддя. З 24 лютого ми можемо спостерігати низку змін в нормативно-правових актах, що регулюють організацію судової влади та здійснення правосуддя в Україні. Додатково Рада суддів України опублікувала рекомендації щодо роботи судів в умовах воєнного стану та затвердила ряд необхідних рішень.

Варто зазначити, що головною метою даних нормативно-правових актів є збереження забезпечення кожному непохитного конституційного права на судовий захист [1, с. 57]. Рада суддів України (надалі РСУ) зазначила, що робота судів не може бути припинена на території всієї держави навіть в умовах воєнного стану [5]. Верховний Суд України надав свої пояснення з приводу воєнного стану, де зазначив, що в умовах даного правового режиму суди та вся система правосуддя продовжує діяти виключно на підставі, в межах повноважень та в спосіб, визначеним Конституцією України та законами України. Справи пов'язані з питаннями оборони, а також термінові справи мають бути розглянуті судами України в першу чергу. Станом на сьогодні здійснення правосуддя призупинено на тимчасово захоплених територіях, а також в зонах активних бойових дій, оскільки згідно з рішеннями РСУ у випадку загрози здоров'ю, життю та безпеці відвідувачів та працівників суду здійснення судочинства певним судом може бути припинено до усунення обставин, які зумовили небезпеку. [4] З огляду на гостру необхідність, в деяких регіонах підвищеної небезпеки досі функціонує певна частина судів, але з розглядом тільки невідкладних справ. В такому випадку постає питання щодо захисту порушених прав та інтересів. Для вирішення даної проблеми Законом України «Про правовий режим воєнного стану» визначено, що у разі неможливості здійснювати правосуддя судами, які діють на території, на якій введено воєнний стан, законами України може бути змінена територіальна підсудність судових справ, що розглядаються в цих судах, або в установленому законом порядку змінено місцезнаходження судів. Судові установи в безпечних регіонах продовжують працювати в штатному режимі. Слід підкреслити, що навіть в умовах воєнного стану скорочення чи прискорення будь-яких форм судочинства забороняється, а також не допускається створення надзвичайних та особливих судів. [2, с. 26]

Звернемо увагу на механізми передачі матеріалів судових справ з місць надзвичайної загрози. У разі захоплення населеного пункту, та/або суду чи безпосередньої загрози його захоплення за наявності відповідної можливості вивезення судових справ, насамперед тих, що перебувають у провадженні суддів, або хоча б найбільш важливих (резонансних) справ: матеріалів кримінальних проваджень, у яких особа тримається під вартою; проваджень щодо неповнолітніх; проваджень щодо особливо тяжких злочинів; інших справ, розгляд яких може мати істотне значення для прав учасників процесу. Якщо такої можливості немає – потрібно забезпечити зберігання таких справ у сейфах в приміщенні суду. [6] Крім того, у разі неможливості застосування на практиці такого механізму передачі матеріалів судових справ або у разі втрати матеріалів справ, згідно з процесуальним законодавством передбачені методи та процедури їх відновлення.

В свою чергу значних змін в умовах війни зазнав і безпосередньо процес судового перегляду справ. Беручи до уваги вищезгадані рекомендації РСУ, можна стверджувати, що судам України рекомендовано відкладати перегляд справ, якщо учасники судового процесу не мають змоги бути присутнім в залі суду через велику загрозу для життя (окрім невідкладних судових розглядів). В такому разі значно безпечнішим є перегляд судової справи в режимі відеоконференції, за умови наявності такої можливості [5]. Якщо для перегляду судової справи повинні бути особи, що вступили до Збройної сили України, територіальної оборони або інших форм та видів протидії російській військовій агресії, в такому випадку розгляд відкладається. Що ж стосується невідкладних справ, їх розгляд здійснюється відповідно до вимог чинного законодавства. Такі питання вважаються невідкладними як: взяття під варту, обрання або продовження запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою. Слід підкреслити, що суди мають продовжувати процесуальні строки щонайменше до закінчення воєнного стану. Крім того, зберігається можливість подачі позовної заяви під час війни, але зі збереженням і врахуванням правил щодо територіальної підсудності [4]. Проте слід пам'ятати, що в такому разі строки перегляду справи можуть бути значно подовжені.

Сутність вищевикладеного зводиться до того, що незважаючи на досить важкі умови в період воєнного стану суди України функціонують та здійснюють правосуддя, в разі такої можливості. Всі особливості зміни територіальної підсудності, передачі матеріалів та стану розгляду судових справ першочергово

враховують регіональну безпеку та безпеку безпосередньо всіх учасників судового процесу. Суди мають право на власний розсуд, згідно чинного законодавства та наданих рекомендацій, вирішувати режим роботи суду та стан перегляду судових справ.

Список використаної літератури:

1. Конституція України: прийнята 28.06.1996 р. /редакція від 01.01.2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80/conv#n4348>
2. Закон України «Про правовий режим воєнного стану»: від 12.05.2015 р. / редакція від 27.04.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>
3. Закон «Про внесення змін до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» щодо зміни підсудності судів»: 03.03.2022 р.
URL: <https://www.rada.gov.ua/print/220179.html>
4. Рішення Ради суддів України «Щодо вжиття невідкладних заходів для забезпечення сталого функціонування судової влади в Україні в умовах припинення повноважень ВРП та воєнного стану у зв'язку зі збройною агресією з боку рф»: 24.02.2022 р. URL: <https://cutt.ly/0JF0tR9>.
5. Рекомендації Ради суддів України: 02.03.2022 р. URL: <https://cutt.ly/JJF0ww2>
6. Рекомендації судам першої та апеляційної інстанції на випадок захоплення населеного пункту та/або суду чи безпосередньої загрози його захоплення: 13.03.2022 р. №6/0/9-22 URL: <https://ips.ligazakon.net/document/VSS00828>

**Торовіна В.В., студентка I курсу, гр. П-8, ФПУП
Павліченко І.М., ст. викл. каф. права та правоохоронної діяльності
Державний університет «Житомирська політехніка»**

СТАТУС ОСІБ, ЯКІ БУЛИ ЗМУШЕНІ ПОКИНУТИ ТЕРИТОРІЮ УКРАЇНИ ЧЕРЕЗ АГРЕСІЮ РОСІЇ

Вранці 24 лютого 2022 року Росія розпочала широкомасштабне вторгнення в Україну по всій довжині спільного кордону і з території Білорусі. Внаслідок збройної агресії зі сторони Російської Федерації проти України, спричинила найбільшу хвилю біженців.

Війна Росії проти України призвела до руйнування громадянської інфраструктури та жертв серед цивільного населення. З першого дня вторгнення Росія порушує правила ведення війни і масово чинить воєнні злочини.

Після початку повномасштабного вторгнення Росії понад 7,7 мільйонів українців стали внутрішньо переміщеними особами. Про це йдеться у звіті Міжнародної організації з міграції.

Загалом, за даними ООН, від 24 лютого 2022 року щонайменше 11,7 мільйона людей залишили свої домівки через російську агресію, понад 4,6 мільйона з них виїхали з країни.

Біженці та вимушені переселенці російсько-української війни — категорія громадян України, іноземців або осіб без громадянства, котрі були змушені покинути своє місце проживання у результаті або з метою уникнення негативних наслідків збройного конфлікту.

Різниця між тимчасовим захистом і статусом біженця в тому, що:

Тимчасовий захист розроблено щоб забезпечити негайний захист переміщених осіб, у тому числі тих, які втекли від зон збройного конфлікту. Хоча тимчасовий захист не пов'язаний з міжнародним захистом, він зменшує потребу негайно звертатися за міжнародним захистом, оскільки він гарантує надання дозволу на проживання, а також пов'язані з ним права.

Статус біженця — це індивідуальне право, яке надається після спеціального адміністративного та юридичного процесу, який визначає, чи є у вас обґрунтована небезпека бути переслідуваними через расу, релігію, національність, належність до певної соціальної групи чи політичні переконання.

Переважає більшість біженців з України - жінки та діти, оскільки чоловікам віком від 18 до 60 років заборонено виїжджати з країни через воєнний стан.

З початку вторгнення Росії на територію України люди виїжджають до сусідніх країн, що своєю чергою спростили умови в'їзду та надають допомогу українцям з житлом, харчуванням тощо.

Польща – країна, куди найбільше українців тікають від війни. Більше 3 млн українців приїхали в Польщу з початку війни, за даними державної міграційної служби Польщі. Перетнути польський кордон можна без закордонного паспорту чи візи.

7 березня 2022 року у Польщі прийняли спеціальний закон щодо українських переселенців.

Ці положення врегульовано, зокрема, статтею 106 Закону про надання захисту іноземцям на території Республіки Польща. Згідно з ним іноземцям, які масово прибувають до Польщі і які покинули країну походження або конкретну географічну територію внаслідок іноземного вторгнення, війни, громадянської війни, етнічних конфліктів або грубих порушень прав людини, може бути надано тимчасовий захист, незалежно від того, чи прибуття було спонтанним, або було наслідком допомоги, наданої їм Республікою Польща або міжнародною спільнотою. Причому вона надається до тих пір, поки не стане можливим повернення іноземців на попереднє місце проживання, але не довше ніж на рік. Його можна продовжити двічі на півроку.

Якщо йдеться про тимчасовий захист, що одержав громадянин України, чиє перебування вважається легальним – на підставі Ст. 2, абзац 1 (або 2) спеціального закону – щодо нього не застосовуються положення розділу 3, частини III Закону «Про надання іноземцям захисту на території Республіки Польща» від 13 червня 2003 р. Йдеться про положення останнього закону, що стосуються тимчасового захисту іноземців. Отримання тимчасового захисту на території Республіки Польща не виключає можливості отримання тимчасового захисту на території іншої держави-члена ЄС. У цьому пункті йдеться про особи, яких стосується положення Ст. 2, абзац 1 і 2 Виконавчого рішення Ради (ЄС) № 2022/382 від 4 березня 2022 р.

Запропоновані положення закону, як зазначено в його обґрунтуванні, поширюються на іноземців, які є переважно громадянами України.

Статус біженця можна отримати на польському пункті перетину кордону або у будь-якому відділенні Прикордонної служби, шляхом подання заяви про міжнародний захист або повідомленням в усній формі про бажання отримати статус біженця.

Працювати українські переселенці можуть без спеціального дозволу на роботу. Цей термін можна буде продовжити ще на 18 місяців. Тож загалом українці зможуть бути в Польщі до трьох років.

Кожен біженець отримує одноразову допомогу – 300 злотих (2100 грн). А сім'ям з дітьми будуть щомісяця соціальні виплати – 500 злотих (3500 грн).

Зараз для українців відкривається все більше країн світу, які готові допомогти.

За даними Державної прикордонної служби, станом на 20 березня 2022 року на кордонах із країнами ЄС суттєво зменшилася кількість черг на виїзд із України.

Говорячи про біженців з України, кореспондентка ITV News зазначила, що Україна є Європою, а не «країною третього світу, яка розвивається». Крім цього, журналістка зауважила, що тих, хто виїхали з України, у медіа частіше характеризують як «біженців», водночас тих, хто постраждав від воєнних дій в Африці й на Близькому Сході, переважно називають «мігрантами», що може мати більш негативну конотацію. Вони зазначали, що Європа вітає і є безпечним притулком для людей, які покидають Україну.

Проаналізувавши, можна зробити висновок, що представники органів влади країн ЄС висловлюють солідарність і підтримку українцям. Україна відстоює свою приналежність до європейської цивілізації і водночас засадні цінності, права і свободи.

Список використаної літератури:

1. Біженці з України [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://zaxid.net/umovi_dlya_ukrayinskih_bizhentsiv_u_riznih_krayinah_n1538930
2. Вимушена міграція [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://cedos.org.ua/researches/vymushena-migracziya-i-vijna-v-ukrayini-24-lyutogo-24-bereznya-2022/>
3. Гельсінська спілка з прав людини [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://helsinki.org.ua/articles/tymchasovyuzakhyst-vs-status-bizhentsia-v-yes-pravovyuz-status-ukraintsiv-iaki-riatuiutsia-vid-viyny-v-krainakh-yes/>
4. Спеціальний закон, який має врегулювати становище українців, які приїжджають до Польщі [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.prawo.pl/prawnicy-sady/jak-dlugo-ukraincu-moga-legalnie-przebywac-w-polsce,513813.html>
5. Тимчасовий захист [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://uba.ua/ukr/news/9107/>

ЗАБОРОНИ ТА ОБМЕЖЕННЯ ПРАВ ТА СВОБОД ЛЮДИНИ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Згідно статті 1 Закону України «Про правовий режим воєнного стану», воєнний стан - це особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень.

Правовою основою введення воєнного стану є Конституція України, Закон України «Про правовий режим воєнного стану» та указ Президента України про введення воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях, затверджений Верховною Радою України.

У зв'язку із введенням в Україні воєнного стану тимчасово, на період дії правового режиму воєнного стану, можуть обмежуватися конституційні права і свободи людини і громадянина, передбачені статтями 30 - 34, 38, 39, 41 - 44, 53 Конституції України, а також вводиться тимчасові обмеження прав і законних інтересів юридичних осіб в межах та обсязі, що необхідні для забезпечення можливості запровадження та здійснення заходів правового режиму воєнного стану, які передбачені частиною першою статті 8 Закону України "Про правовий режим воєнного стану"

Обмеження прав людини — це звуження обсягу прав людини, а також чинники, що унеможливають або ускладнюють реалізацію особою прав та свобод. Рішення щодо обмеження прав та свобод населення приймається військовим командуванням разом з іншими органами влади.

Згідно з статтею 8 Закону України «Про правовий режим воєнного стану, в Україні або в окремих її місцевостях, де введено воєнний стан, військове командування разом із військовими адміністраціями (у разі їх утворення) може здійснювати такі заходи правового режиму воєнного стану:

1. встановлювати (посилувати) охорону об'єктів державного значення, об'єктів державного значення національної транспортної системи України та об'єктів, що забезпечують життєдіяльність населення, і вводити особливий режим їх роботи;
2. запроваджувати трудову повинність для працездатних осіб, не залучених до роботи в оборонній сфері та сфері забезпечення життєдіяльності населення і не заброньованих за підприємствами, установами та організаціями на період дії воєнного стану з метою виконання робіт, що мають оборонний характер, а також ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, які виникли в період дії воєнного стану, та залучати їх в умовах воєнного стану до суспільно корисних робіт, що виконуються для задоволення потреб Збройних Сил України, інших військових формувань, правоохоронних органів і сил цивільного захисту, забезпечення функціонування національної економіки та системи забезпечення життєдіяльності населення і не потребують, як правило, спеціальної професійної підготовки осіб. ;
3. використовувати потужності та трудові ресурси підприємств, установ і організацій усіх форм власності для потреб оборони, змінювати режим їхньої роботи, проводити інші зміни виробничої діяльності, а також умов праці відповідно до законодавства про працю;
4. примусово відчужувати майно, що перебуває у приватній або комунальній власності, вилучати майно державних підприємств, державних господарських об'єднань для потреб держави в умовах правового режиму воєнного стану в установленому законом порядку та видавати про це відповідні документи встановленого зразка;
5. запроваджувати у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України, комендантську годину (заборону перебування у певний період доби на вулицях та в інших громадських місцях без спеціально виданих перепусток і посвідчень), а також встановлювати спеціальний режим світломаскування;
6. встановлювати у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України, особливий режим в'їзду і виїзду, обмежувати свободу пересування громадян, іноземців та осіб без громадянства, а також рух транспортних засобів;
7. перевіряти у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України, документи у осіб, а в разі потреби проводити огляд речей, транспортних засобів, багажу та вантажів, службових приміщень і житла громадян, за винятком обмежень, встановлених Конституцією України;
8. забороняти проведення мирних зборів, мітингів, походів і демонстрацій, інших масових заходів;

9. порушувати у порядку, визначеному Конституцією та законами України, питання про заборону діяльності політичних партій, громадських об'єднань, якщо вона спрямована на ліквідацію незалежності України, зміну конституційного ладу насильницьким шляхом, порушення суверенітету і територіальної цілісності держави, підрич її безпеки, незаконне захоплення державної влади, пропаганду війни, насильства, на розпалювання міжетнічної, расової, релігійної ворожнечі, посягання на права і свободи людини, здоров'я населення;

10. встановлювати у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України, заборону або обмеження на вибір місця перебування чи місця проживання осіб на території, на якій діє воєнний стан;

11. регулювати у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України, роботу постачальників електронних комунікаційних мереж та/або послуг, поліграфічних підприємств, видавництв, телерадіоорганізацій, телерадіоцентрів та інших підприємств, установ, організацій і закладів культури та засобів масової інформації, а також використовувати місцеві радіостанції, телевізійні центри та друкарні для військових потреб і проведення роз'яснювальної роботи серед військ і населення; забороняти роботу приймально-передавальних радіостанцій особистого і колективного користування та передачу інформації через комп'ютерні мережі;

12. у разі порушення вимог або невиконання заходів правового режиму воєнного стану вилучати у підприємств, установ і організацій усіх форм власності, окремих громадян електронне комунікаційне обладнання, телевізійну, відео- і аудіоапаратуру, комп'ютери, а також у разі потреби інші технічні засоби зв'язку;

13. забороняти у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України, торгівлю зброєю, сильнодіючими хімічними і отруйними речовинами, а також алкогольними напоями та речовинами, виробленими на спиртовій основі;

14. встановлювати особливий режим у сфері виробництва та реалізації лікарських засобів, які мають у своєму складі наркотичні засоби, психотропні речовини та прекурсори, інші сильнодіючі речовини, перелік яких визначається Кабінетом Міністрів України;

15. вилучати у підприємств, установ і організацій навчальну та бойову техніку, вибухові, радіоактивні речовини і матеріали, сильнодіючі хімічні та отруйні речовини;

16. забороняти громадянам, які перебувають на військовому або спеціальному обліку у Міністерстві оборони України, Службі безпеки України чи Службі зовнішньої розвідки України, змінювати місце проживання (місце перебування) без дозволу військового комісара або керівника відповідного органу Служби безпеки України чи Служби зовнішньої розвідки України; обмежувати проходження альтернативної (невійськової) служби;

17. встановлювати для фізичних і юридичних осіб військово-квартирну повинність з розквартирування військовослужбовців, осіб рядового і начальницького складу правоохоронних органів, особового складу служби цивільного захисту, евакуйованого населення та розміщення військових частин, підрозділів і установ;

18. встановлювати порядок використання фонду захисних споруд цивільного захисту;

19. проводити евакуацію населення, якщо виникає загроза його життю або здоров'ю, а також матеріальних і культурних цінностей, якщо виникає загроза їх пошкодження або знищення, згідно з переліком, що затверджується Кабінетом Міністрів України;

20. запроваджувати у разі необхідності у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України, нормоване забезпечення населення основними продовольчими і непродовольчими товарами;

21. вживати додаткових заходів щодо посилення охорони державної таємниці;

22. інтернувати (примусово оселяти) громадян іноземної держави, яка загрожує нападом чи здійснює агресію проти України;

23. здійснювати у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України, обов'язкову евакуацію затриманих осіб, що перебувають в ізоляторах тимчасового тримання; підозрюваних, обвинувачених осіб, щодо яких застосовано запобіжний захід - тримання під вартою, що перебувають в слідчих ізоляторах; евакуація засуджених осіб, які відбувають такі покарання, як арешт, обмеження волі, позбавлення волі на певний строк та довічне ув'язнення, з установ виконання покарань, розташованих у місцевостях, наближених до районів, де ведуться бойові дії, до відповідних установ, які розташовані в безпечній місцевості.

Також можуть вводитися тимчасові обмеження прав і законних інтересів юридичних осіб в межах та обсязі, що необхідні для забезпечення можливості запровадження та здійснення заходів правового режиму воєнного стану.

Окрім цього, законодавство України передбачає цілий список прав, обмежувати які, навіть у таких скрутних обставинах, забороняється. Відповідно до ст. 64 Конституції України в умовах воєнного або надзвичайного стану не можуть бути обмежені наступні права і свободи, передбачені Основним законом: рівність конституційних прав і свобод та рівність перед законом; право на громадянство та на зміну громадянства; право на життя; право на повагу до гідності; право на свободу та особисту недоторканність;

право надсилати індивідуальні чи колективні письмові звернення та на обґрунтовану відповідь на них; право на житло; на рівні права і обов'язки подружжя у шлюбі та сім'ї; рівність прав дітей незалежно від походження, а також від того, народжені вони у шлюбі чи поза ним; право на судовий захист прав і свобод людини і громадянина; право на відшкодування за рахунок держави чи органів місцевого самоврядування матеріальної та моральної шкоди; право знати свої права і обов'язки; гарантія, що закони та інші нормативно-правові акти не мають зворотної дії в часі, крім випадків, коли вони пом'якшують або скасовують відповідальність особи; право на правову допомогу; право не виконувати явно злочинні розпорядження чи накази; неможливість бути двічі притягненому до юридичної відповідальності одного виду за одне й те саме правопорушення; презумпція невинуватості; гарантія того, що особа не несе відповідальності за відмову давати показання або пояснення щодо себе, членів сім'ї чи близьких родичів, коло яких визначається законом.

Аналіз чинного законодавства свідчить про те, що обмеження прав і свобод у період воєнного стану, як правило: не поширюються на основні права громадян; мають обмежений за обсягом і часом дії характер; застосовуються тільки на підставі відповідних нормативно-правових актів. Навіть за умови введення воєнного стану основні невід'ємні права людини (на життя, рівноправність і відсутність дискримінації, право на повагу до гідності; право на свободу та особисту недоторканність, право на житло, право на правову допомогу, на судовий захист прав і свобод і т. ін.) повинні неодмінно виконуватися.

Разом з тим, законодавство України передбачає можливість обмеження прав і свобод громадян у період дії воєнного стану тільки в тій мірі, в якій це необхідно для забезпечення оборони країни і безпеки держави, і в тих межах, яких вимагає гострота стану. Прийняті у зв'язку з цим заходи з урахуванням міжнародно-правових норм не повинні спричинити яку-небудь дискримінацію окремих осіб чи груп населення винятково за ознакою статі, раси, національності, мови, походження, майнового і посадового положення, місця проживання, відношення до релігії, переконань, приналежності до громадських об'єднань, а також за іншими ознаками.

Список використаної літератури:

1. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>
2. https://wiki.legalaid.gov.ua/index.php/Підстави_для_обмеження_права_громадян_на_виїзд_за_кордон
3. https://ips.ligazakon.net/document/T150389?an=182&ed=2022_03_15
4. Фігель, Ю. О. "Обмеження прав людини в умовах воєнного стану." Науковий вісник Львівської комерційної академії. Серія: Юридична 2 (2015): 222-230

ТРУДОВІ ВІДНОСИНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

На сьогодні, маючи нелегку ситуацію в нашій країні, ми повинні бути згуртовані та не стояти на місці. Для цього потрібно покращувати економіку нашої України, збільшувати можливі вакантні місця та уникати проблем з кадровим персоналом. На думку автора, потрібно приділити більше уваги системі трудових відносин саме в умовах воєнного стану. Але при цьому, не мають бути понижені права та обов'язки громадянина. Як вже нам відомо, саме 24.02.2022 ВРУ затвердила Указ Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» від 24.02.2022 № 64/2022. Його ввели на 30 діб, тобто до 26.03.2022. Починаючи з цього моменту можна побачити зміни в сфері трудових відносин. Багато людей почали втрачати роботу, деякі підприємства взагалі припиняли своє існування. Іншими словами, перелік даних проблем саме в умовах воєнного стану можна перераховувати безліч. За весь час воєнного стану, ми можемо спостерігати зміни в різних нормативно-правових актах, в ЗУ «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» перш за все враховувалися істотні умови, які можуть значно полегшити роботу та умови співпраці громадян України безпосередньо з їхніми підприємцями.

Досліджуючи дане питання, автор приділив увагу кожному пункту, який стосується даної теми. Як нам відомо, кожен громадянин України має змогу припинити свій трудовий договір. Перш за все, необхідно виділити наступне: під час воєнного стану в Україні запровадили нову процедуру, яка саме і стосується трудових відносин. Дана процедура має таку особливість, як: зупинка трудових відносин, але без звільнення. У ч. 1 ст. 13 Закону № 2136 призупинення дії трудового договору розглядається як тимчасове припинення за укладеним трудовим договором, а саме – з боку роботодавця – забезпечувати працівника роботою; з боку працівника – виконувати роботи. При цьому у ч. 1 ст. 13 Закону № 2136 прямо сказано, що призупинення дії трудового договору не тягне за собою припинення трудових відносин. Що не менш важливо, то призупинення трудового договору — немає звільнення, але і при цьому немає й зарплати. Але дана процедура має свою юридичну силу виключно під час воєнного стану в країні [1, 2].

Ініціатором призупинення трудового договору можуть бути як роботодавець, так і працівник. Сторона-ініціатор має повідомити іншу сторону про призупинення трудового договору письмово або в електронній формі з використанням технічних засобів електронних комунікацій (Viber, WhatsApp, Telegram, E-mail). Про призупинення дії трудового договору роботодавець обов'язково має видати наказ. Після припинення обставин, що стали підставою для призупинення дії трудового договору, трудові відносини з працівником підлягають відновленню за ініціативою сторони, яка була ініціатором їх призупинення (працівник подає заяву або роботодавець направляє працівникові повідомлення) [5].

Так як призупинення дії трудового договору не тягне за собою припинення трудових відносин, роботодавець повинен вести облік сум заробітної плати та компенсаційних виплат, які були б належні працівникові, якщо такого призупинення не було б [5].

Після закінчення війни заробітна плата, гарантійні та компенсаційні виплати, які не виплачувалися працівникові у зв'язку із призупиненням дії трудового договору, мають бути нараховані в повному обсязі та інформація про це подаватися у встановленому законодавством порядку у визначені державою органи для стягнення зазначених сум із країни агресора [5].

Роботодавець також повинен фіксувати розмір ЄСВ, який підлягав би виплаті із сум заробітної плати та компенсаційних виплат, які б виплачувалися працівникові, якби такого призупинення трудового договору не було б [5].

Відшкодування цих платежів також буде покладено на державу, що здійснює військову агресію проти України [5].

Автор зазначає, що призупинення і простій – це не одне і те ж. Для цього можна ознайомитися з таблицею порівняння (мал.1) [1].

Для роботодавців та і самих працівників вигідніше призупинити трудовий договір замість оголошення простою без вини працівника, оскільки оплата простою відповідно до ч. 1 ст. 113 КЗпП України буде проводитись в розмірі 2/3 тарифної ставки встановленого працівникові розряду (окладу). При призупиненні трудового договору, у подальшому, зарплата буде виплачена працівникові у повному обсязі та відшкодовано роботодавцю ЄСВ за кожного працюючого та зарплата, яку він мав би виплатити працівникові за цей період. Це не стосується лише простою не з вини працівника коли виникла виробнича ситуація, небезпечна для його життя чи здоров'я або для людей, які його оточують, і навколишнього природного середовища. Тоді за ним зберігається середній заробіток [5].

Почнемо докладніше розбирати ЗУ «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» Даний Закон набув чинності 24 березня, і набуває в собі нові правила трудових відносин для працівників

усіх підприємств, установ, організацій незалежно від форм власності, виду діяльності та галузевої належності, а також для тих, хто укладає трудові договори з фізичними особами [3].

Серед нових нововведень в даний Закон автор виділяє найголовніше:

1) при укладенні трудового договору в період дії воєнного стану умова про випробування при прийнятті на роботу може встановлюватися для будь-якої категорії працівників.

2) роботодавці можуть укладати з новими працівниками строкові трудові договори на період дії воєнного стану або на період заміщення тимчасово відсутнього працівника.

3) на період дії воєнного стану роботодавець має право перевести працівника на іншу роботу, не обумовлену трудовим договором, без його згоди (за виключенням переведення на роботу в іншу місцевість, де тривають активні бойові дії)

4) у зв'язку з веденням бойових дій в районах, в яких розташоване підприємство, установа, організація, та загрозою для життя і здоров'я працівника, він може розірвати трудовий договір за власною ініціативою без двотижневого строку попередження (за винятком примусового залучення до суспільно-корисних робіт в умовах воєнного часу, а також якщо такий працівник залучений до виконання робіт на об'єктах віднесених до критичної інфраструктури).

Крім того в нашій країні проходить мобілізація. Тому за працівниками, яких призвали на строкову військову службу, військову службу за призовом під час мобілізації, на особливий період або прийняли на військову службу за контрактом тощо, не зберігатимуть в період військової служби щорічну основну відпустку. Для цього приведуть у відповідність статтю 119 КЗпП та статтю 9 Закону про відпустки [2].

Отже, підсумовуючи вище викладене, наша держава була, є, і буде. Перш за все вона ґрунтується на людських цінностях, правах та обов'язках громадян України, економіки тощо. Як вже нам відомо, були внесені поправки ВРУ до ЗУ «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану». В даному документі чітко прописані статті, які значно покращують можливість подальшого працевлаштування тощо. Даний документ дає змогу людям не втрачати роботу, вирішити проблеми з роботою. В умовах воєнного стану підприємства, організації, установи повинні продовжувати свою роботу, надавати можливість громадянам України офіційно працевлаштовуватись, з гідними для них умовами, і піднімати економіку країни, аби вона не падала.

Список використаної літератури:

1. Наукова стаття Онищенко В. на тему: «Як оформити призупинення трудового договору в умовах воєнного стану» URL: <https://www.golovbukh.ua/article/9343-yak-oformiti-prizupinennya-trudovogo-dogovoru-v-umovah-vonnogo-stanu>
2. Трудові відносини в умовах воєнного стану URL: <https://www.legalaid.gov.ua/publikatsiyi/trudovi-vidnosiny-v-umovah-voennogo-stanu/>
3. Наукова стаття на тему: «Законодавство про трудові відносини в умовах воєнного стану хочуть змінити». URL: <https://www.sop.com.ua/news/3546-zakonodavstvo-pro-trudov-vidnosini-v-umovah-vonnogo-stanu-hochut-zmnniti>
4. Розділ 6: Взаємодія громадян і держави в досягненні суспільного добробуту, тема 6.1 «Для чого потрібна економіка» URL: https://citizen.in.ua/photos/topic/f/20190128_102956_rozdil-6-1.pdf
5. Наукова стаття Наталії Циганчук URL: <https://www.facebook.com/NataliaTsyganchuk>

СЕКЦІЯ 4. ПСИХОЛОГІЯ ВОЄННОГО СТАНУ ТА ПОСТТРАВМАТИЧНИЙ СИНДРОМ

УДК 351.327.7:355

Батир Ю.Г., к.е.н., доцент
Національний університет цивільного захисту України

РОЛЬ ОСОБИСТОСТІ В ДЕРЖАВНОМУ КЕРІВНИЦТВІ

Людини немає поза суспільством та суспільною історією, але історія також неможлива без людини або тоді, коли вона діє проти людини. Зрозуміло, що людину та історію не можна відірвати одне від одного, але їх протиставлення не є надуманим. У певні часи та за певних обставин люди повинні жертвувати собою задля збереження певних історичних надбань або задля того, щоби історія мала продовження. Тобто бувають ситуації, коли історія виявляє себе вищою за окрему людину та її долю. Інколи питання стоїть інакше: або людині буде належати те, що здобує історією, або історія буде деградувати разом із деградуванням людини. Таке взаємне дистанціювання людини та історії засвідчує, що в межах їхнього зв'язку вони несуть на собі різне змістове та смислове навантаження [1].

Історія постає як конкретна дійсність людини, і в цьому плані вона людину обмежує, вводить у конкретні форми життєдіяльності та в конкретний простір своїх можливих реалізацій. А якщо історія обмежує людину, то це означає, що вона, історія, не використовує всіх можливостей людини, а тому постає у своїй конкретності чимось вужчим від людини. Конкретна єдність суб'єктивних і об'єктивних чинників та факторів людської соціальної діяльності, узятя з урахуванням її історичних здобутків і тенденцій, постає як історична доля (або як самовладність історії). Тому, наприклад, ті самі вчинки та дії людей у різні історичні часи можуть мати зовсім різні наслідки. Звичайно, при цьому не можна забувати того, що історична діяльність має своїм джерелом людину і космос у їхній взаємодії, і тому не можна відривати історію ні від природи, ні від людини. Але так само не можна їх ототожнювати; фактично, історія – це сфера людського самовипробування [1].

На жаль, на нашу долю випало зіткнутися із найгіршими проявами правління диктатора у сусідній з Україною державі. Російська федерація своєю раболепською природою породила найжахливішого диктатора ХХІ століття – Путіна. Формування цієї особистості-сутності тривало 22 роки не лише за мовчазною згодою народу Росії, а й потурання з боку лідерів провідних країн Європи. Його агресивність виявлялася як оголошенням енергетичної війни (2008 рік), яка тривала і до останнього часу, так і прями військові конфлікти у Північній Осетії, Чечні, Грузії, Молдові, Сирії, Донецьку та Луганську України, анексія Криму в Україні. На жаль, Європа і весь цивілізований світ заплющували очі на ці прояви, що й призвело до широкомасштабного військового вторгнення РФ в Україну 24 лютого 2022 року. Тепер ця війна набула характеру боротьби ідеалів демократії з боку України з ідеологією тероризму, насильства, варварства та нацизму з боку РФ. Найстрашнішим у цій війні є постійні загрози з боку біснுவатого диктатора ядерним озброєнням, що може призвести до третьої світової війни. Але цей «великий» диктатор виявився шизофренічним боягузом, який ховається з перших днів війни у своєму хваленому бункері. Тому про застосування з його боку ядерної зброї (з моментальною відповіддю з боку Великої Британії та США) мови бути не може, тому що найбільше він труситься за своє нікчемне життя.

Хід історії та демократичний розвиток суспільства в Україні спричинив закономірний вибір у 2019 році президентом України Володимира Зеленського. Його керівні та організаційні здібності, які формувалися у проєкті «95 квартал», повною мірою виявилися з початком війни з РФ. Незважаючи на підкупи та рекомендації покинути Київ, він залишався у столиці з перших днів війни і навіть у найкритичніші моменти. Колишній артист та комік Володимир Зеленський перетворився на президента-лідера найвищого щабелю, який об'єднав довкола себе не лише весь народ України, а й увесь світ. Володимир Зеленський разом із народом України став обраним, місія якого полягає у перемозі добра над злом, порятунку людства та виведення своєї держави на якісно новий рівень історичного розвитку.

Разом зі своїм президентом-лідером увесь народ України згуртувався єдиним фронтом (як на полі бою, так і в тилу) задля перемоги над рашистським ворогом. Ми віримо в свого президента, у збройні сили України, у силу духа українців і у нашу неминучу перемогу. Слава Україні! Героям слава!

Список використаної літератури:

1. Історична роль особистості: https://pidru4niki.com/76985/kulturologiya/istorichna_rol_osobistosti

**Голик А.А., студентка II курсу, гр. ЮП-1, ФПУП
Харитоновна Н.В., науково-педагогічний працівник
Державний університет «Житомирська політехніка»**

ПСИХОЛОГІЧНА САМОСТАБІЛІЗАЦІЯ ЦИВІЛЬНОГО НАСЕЛЕННЯ ПІД ЧАС ПРЯМОЇ ВІЙСЬКОВОЇ ЗАГРОЗИ: ПРИНЦИПИ І МЕТОДИ

Українське суспільство і кожен громадянин України стикнулись із новим, жорстоким і невідомим життєвим досвідом. Військове сьогодення породжує нові виклики і диктує нові умови життя. Тривога, невпевненість, розгубленість, страх за себе та своїх близьких-це ті емоції і почуття, які набули актуальності для кожного українця. Людина, яка приймає участь у військовому конфлікті, перебуває під обстрілами, переживає сильний стрес, паніку і тривогу, стала свідком жорстокості нелюдських вчинків з боку агресорів, потребує значної психологічної підтримки. Враховуючи умови військового стану в країні та не доступність до швидкої психологічної допомоги, населення потребує знань і вмінь для самостійної психологічної допомоги, з метою попередження психологічних розладів.

Розуміння того, що психічний стан зазнає негативного впливу, пришвидшує вихід людини зі стресу. Найперше, важливо розуміти, що стресова реакція людського організму є нормальною і вона запускається для того, щоб врятувати життя в кризовій ситуації. Тремор, напруга, надмірна пильність, недовіра, страх, іноді хаотичні рухи або ступор можуть бути ознакою того, що людина перебуває в стресовій ситуації. В стабільні і спокійні часи, кожен живе з відчуттям і вірою, що повністю контролюємо своє життя. При відсутності загрози та небезпеки, наш мозок сприймає ситуацію як керовану, стабільну та сприятливу для розвитку. Проте сталося те, що українці вважали неможливим, що обернулося величезним потрясінням- Російська Федерація розгорнула війну на території України. Чим більша різниця між звичайним повсякденним життям і новою небезпечною реальністю, тим більше стресу і безнадійності відчуває людина.

Психологи виділили основні умови розвитку стресу: коли людина вважає, що ситуація неможлива, коли психіка людини не в змозі ефективно подолати ситуацію, коли людина не в змозі вивільнити енергію. Ганс Сельє, канадський ендокринолог і батько теорії стресу, виділив три стадії стресу: тривога, опір і виснаження. Як тільки організм відчуває значну зміну умов, його ресурси мобілізуються. Ці та інші складні зміни зазвичай відбуваються одразу і відповідають фазам шоку. Оскільки надлишок гормонів і енергії, а також «споживаючі» функції органів можуть бути небезпечними для організму, фаза шоку швидко змінюється фазою протистоку, яка активує механізми зниження стресу і настає готовності до боротьби або втечі від небезпеки. Після тривоги настає фаза підвищення загальної опорності організму (резистентності). Завдання організму на цьому етапі – адаптація до мінливого середовища. Відбувається зниження активності фізіологічних процесів і економніше витрачаються всі ресурси - організм готується до тривалої боротьби за життя, підвищується його опірність різним впливам. Якщо стресор не зникає і зберігається протягом тривалого часу, організм наближається до фази виснаження, порушуються обмінні процеси, в результаті чого знижується загальна опірність організму і здатність пристосовуватися до несприятливих умов. Це може призвести до серйозних фізичних захворювань. Важливо пам'ятати, що будь-яка реакція на травматичні події є нормальною реакцією на нормальні обставини. Під час війни людина боїться реальних загроз. Під час панічної атаки виникає почуття страху, яке не має об'єктивної причини. Страх зачіпає тіло та розум, дозволяючи людині діяти та бігти якомога швидше, у режимі «боротися-бігти-завмирати». Але приголомшливий страх заважає нам мислити критично та діяти раціонально, наражаючи на небезпеку. Для збереження своєї психіки та виживання в критичній ситуації, кожна людина повинна набути вмінь долати страх і паніку.

Одним із методів ефективної поведінки, самопомоги і самостабілізації в критичних ситуаціях- є вміння розрізняти ті неприсмні відчуття, які можливо контролювати, від тих, контроль над якими не підвладний. Багато людей витрачають масу зусиль на те, щоб змінити події, що знаходяться поза їх контролем, вимотуючи себе і фізично, і емоційно. В людині все взаємопов'язано: і тіло, і думки. Коли людина в стресі, то тіло напружене. Коли ви відпочиваєте, спить, тіло розслаблене. Розслабляючи м'язи тіла, набувається зняття нервової напруги. Одним із ефективних методів самопомоги є врівноважене дихання. Стабілізуючи дихання, людина стабілізує і власний тиск.

Тож, усвідомивши, що виникла стресова ситуація, варто активізувати власну психо-емоційну стабілізацію. Оцінка рівня небезпеки для життя, вже на п'ятдесят відсотків дає можливість людині взяти під власний контроль ситуацію і тим самим знизити рівень страху і опанувати себе. Однозначно, вміння здійснювати самопомогу- це спосіб допомогти собі вижити та подолати внутрішню тривогу, а також відчуваючи себе стабільним та ефективним членом суспільства.

У СВІДОМОСТІ СЕРІЙНИХ ВБИВЦЬ – ВОНИ НАРОДЖЕНІ ВБИВАТИ?

Серійні вбивці завжди інтригували суспільство і надихали багато серіалів і документальних фільмів, надаючи цінну інформацію про їхні мотиви та психологію. Чи ці люди народжені вбивати, чи вони просто жертви важких обставин? Психологію серійних вбивць та її нейронаукову основу вже давно вивчають психологи та суспільствознавці, і, незважаючи на те, що ми ще далекі від істини, було виявлено багато корисних закономірностей, які можуть допомогти у нашому розумінні серійних вбивць. Цей огляд окреслить основні мотиви серійних вбивць, особливо сексуально мотивованих, а також їхню нейронаукову основу. По-перше, одним з основних тригерів, які були виявлені у більшості серійних вбивць, є дитяче жорстоке поведіння та нехтування з боку батьків а дослідження показало сильну кореляцію між насильством у ранньому дитинстві та особами, які вбивають заради сексуального задоволення. Дослідження, проведене Мітчеллом Х. та ін., показало, що в середньому 36 % серійних вбивць зазнавали фізичного насильства, 26 % – сексуального, а 50 % – психологічного. Однак як це відповідає за насильницькі імпульси, які спонукають серійних вбивць до згвалтування та вбивства? Вважається, що серійні вбивці розвивають девіантні сексуальні фантазії, які включають сексуальні сцени, в яких вони гвалтують і принижують жінок, а їхні дії мотивуються очікуванням емоційної винагороди, яку обіцяють фантазії. Деякі розвивають такі фантазії дуже рано і можуть почати практикувати їх на таких предметах, як ляльки. Це може бути наслідком хворобливих психічних станів, які виникають через їх дитячі страждання, і є гіпотеза, що це механізм подолання, щоб тимчасово втекти від цих хворобливих психічних станів, пов'язаних з насильством, за відсутності альтернативних, менш шкідливих. Це може бути пусковим механізмом, який дозволяє цим особам діяти відповідно до цих фантазій, а не утримуватися від втілення їх у життя через етичні причини та пов'язані з цим потенційні наслідки. і є гіпотеза, що це механізм подолання, щоб тимчасово втекти від цих хворобливих психічних станів, пов'язаних з насильством, за відсутності альтернативних, менш шкідливих.

З нейронаукової точки зору існує гіпотеза, що нейронні мережі, які кодуєть девіантні сексуальні фантазії, підтримують певну, унікальну модель активації. Однією з висунутих гіпотез є гіпотеза патологічного нейронного водяного знака (PNW), яка припускає, що після того, як фантазія втілена в життя, вона стає автобіографічною пам'яттю, яка вимагає певної моделі активації, як правило, через вплив на споріднений предмет. Це викликає емоційну реакцію, також закодовану PNW, яка активує таку фантазію, що, у свою чергу, викликає сексуальне збудження, про що свідчить посилення активності в прилеглому ядрі. Це є причиною того, чому слідчі під час допитів тримають із собою предмети, які, як вони знають, викликають фантазію у підозрюваного, отже, збільшують ймовірність його/її девіантної поведінки.

Хоча фантазії відіграють важливу роль у їхній мотивації, вони є лише частиною загальної картини, яка включає кілька інших факторів, серед яких найбільш релевантним є відчуття повноважень під час дії. Їхнє дитинство, зазнане жорстокого поведіння та нехтування, змушує їх відчувати себе непридатними та безсилим в суспільстві, що викликає у них відчуття соціальної та сексуальної неадекватності. Акт згвалтування, за словами серійного вбивці Теда Банді, «дає вам владу над життям і смертю», відчуття контролю, яке, на їхню думку, вони втратили перед суспільством. Це також дає їм відчуття сексуальної компетентності, щоб приховати своє основне відчуття сексуальної неадекватності. Насправді, як демонстрація цього, вважається, що серійний вбивця Річард Спек згвалтував своїх жертв просто як заява про сексуальну компетентність. В будь-якому випадку, було помічено, що обраними жертвами є переважно жінки середнього класу, а не алкоголіки чи наркомани, і це можна пояснити тим, що вони сприймають жінок як менших людей і хочуть зруйнувати свій образ доброти та чистоти, який, як вважають, у жінок з нижчого класу немає. Таке відчуття повноважень також пояснює, чому вони, здається, ніколи не задоволені після кожного вбивства, тому відчувають порив вбити більше, оскільки кожне вбивство усуває єдиного свідка їхньої сили.

Зв'язок між серійними вбивцями (і вбивцями загалом) і психопатією, оскільки багато їх поведінкових рис збігаються з рисами поведінки людей з психопатичними рисами. Типові психопатичні риси включають відсутність докорів сумління та емпатії, імпульсивність, маніпулятивну поведінку та грандіозне самопочуття. Метааналіз був проведений Fox B et al. яка проаналізувала 22 дослідження більш ніж 2600 злочинців у вбивствах, щоб оцінити рівень їх психопатії. Оцінка психопатії кожного злочинця була визначена за допомогою системи PCL-R, і середня оцінка становила 21,1, що є відносно дуже високим, враховуючи, що оцінка нормальної людини становить близько 5. На основі граничного бала психопатії 25,34 % правопорушників були б діагностовані як психопати, тобто можна сказати, що третину

правопорушників можна вважати психопатами. Дослідження також виявило, що ті, хто вчинив більш насильницькі злочини, наприклад, з сексуальними або садистськими елементами, мали вищі бали. Загалом, це дослідження дійшло висновку, що існує значна кореляція між психопатією та злочинною поведінкою

Нарешті, щоб краще зрозуміти ці поняття, аналізується інтригуюча історія горезвісного серійного вбивці Еда Кемпера. Ед Кемпер пережив важке дитинство, відповідно до виявленої моделі, піддаючись емоційному і фізичному насильству з боку власної розлученої матері Карнелл, яка часто тримала його замкненим у підвалі. У віці 14 років він пішов шукати свого батька в надії на краще лікування, але після того, як його також відмовили, залишився жити до бабусі й дідуся по батьковій лінії. Його бабуся також була дуже образливою, і у віці 15 років він убив її, а потім і свого діда, боячись його реакції. У період з травня 1972 по лютий 1973 року він здійснив серію з шести вбивств, під час яких він збирав дівчат, які подорожували автостопом, і перевозив їх до лісної місцевості, де вбивав їх і гвалтував трупи. Потім він обезголовив жертв і займався посмертним сексом з розчленованими головами. Той факт, що він займався сексом лише після вбивства жертв, має велике значення, оскільки він підкреслює, як заняття посмертним сексом дозволило йому відновити почуття сексуальної неадекватності та імпотенції, які він відчував, коли вона була жива. Він також переглянув точні місця своїх злочинів, щоб знову пережити сексуальне задоволення, яке він відчував, і відчуття повного домінування, повного володіння від вбивства. Це стає потребою, яка, у свою чергу, стає примусом. оскільки це підкреслює, як участь у посмертному сексі дозволила йому відновити почуття сексуальної неадекватності та імпотенції, які він відчував, коли вона була жива. Він також переглянув точні місця своїх злочинів, щоб знову пережити сексуальне задоволення, яке він відчував, і відчуття повного домінування, повного володіння від вбивства. Це стає потребою, яка, у свою чергу, стає примусом оскільки це підкреслює, як участь у посмертному сексі дозволила йому відновити почуття сексуальної неадекватності та імпотенції, які він відчував, коли вона була жива. Він також переглянув точні місця своїх злочинів, щоб знову пережити сексуальне задоволення, яке він відчував, і відчуття повного домінування, повного володіння від вбивства. Це стає потребою, яка, у свою чергу, стає примусом.

Підсумок: серійні вбивці народжені вбивати чи вони просто жертви шкідливого середовища? Хоча доведено, що середовище відіграє значну роль у розвитку серійного вбивці, не слід нехтувати генетичною схильністю до насильства. Наприклад, Тед Банді вже в дуже молодому віці проявляв ненормальну поведінку – у 3 роки він уже цікавився ножами, а в підлітковому віці він постійно шпигував за вікнами інших людей. Незважаючи на те, що в результаті поточних досліджень вже з'явилися корисні моделі, є ще багато запитань, на які потрібно відповісти. Сподіваємось, такі знання та майбутні уявлення можуть допомогти в ідентифікації та профілюванні серійних вбивць, щоб, сподіватися, мати можливість передбачити їхні майбутні дії.

Список використаної літератури:

1. Біографія. 2014. Тед Банді – Жертви, сім'я та смерть . [онлайн] Доступно за адресою: <https://www.biography.com/crime-figure/ted-bundy>
2. Бонн, С., 2014. *Перекручена історія «Вбивця спільного навчання»* .
3. Часи, П., 2017. Нейронна ознака емоційних спогадів у серійних злочинах. Медичні гіпотези , 108, с.31-34.
4. Fox, B. and DeLisi, M., 2019. Психопатичні вбивці: метааналітичний огляд взаємозв'язку психопатії та вбивства. Агресія та насильницька поведінка , 44, с.67-79.
5. Maniglio, R., 2011. Роль дитячої травми, психологічних проблем та подолання у розвитку девіантних сексуальних фантазій у сексуальних злочинців. 31(5), стор.748-756.
6. Мароно А., Рід С., Якшич Е. та Кітлі Д., 2020. Аналіз послідовності поведінки в житті серійних вбивць: від жорстокого поводження в дитинстві до методів вбивства. Психіатрія, психологія та право , 27(1), с.126-137.
7. МакГріал, С., 2018. Чи вбивці несправедливо маркуються психопатами? .
8. Мисливець за розумом . 2017. [фільм]
9. Mitchell, H. and Aamodt, M., 2005. Частота жорстокого поводження з дітьми серед серійних вбивць. Журнал поліції та кримінальної психології , 20(1), с.40-47.
10. Real Responders, 2020. Вивчення мотивації Теда Банді | Новий сезон детективів | Справжні респонденти . Доступно за адресою: <https://youtu.be/K2IJT6PwQb4>
11. Willem HJ Martens, P., 2014. Приховані страждання психопата.

**БІБЛІОТЕКА ЯК ЦЕНТР АДАПТАЦІЇ ДЛЯ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІШЕНИХ ОСІБ:
ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД**

Тези підготовлено в межах наукової теми «Сучасні інновації в системі публічного управління в умовах глобалізаційних ризиків та кризових явищ» і стосуються вирішення соціально-культурних проблем тимчасово перемішених осіб як наслідок воєнного конфлікту.

Термін «внутрішньо переміщені особи» (ВПО) закріпився в країні з 2014 року з початком антитерористичної операції на Донбасі. Головними завданнями держави постає термінове задоволення нагальних потреб ВПО, попередження крайніх проявів бідності серед них, соціальна підтримка населення. Окрім важливих напрямків надання тимчасового соціального житла, прямих грошових виплат, надання допомоги продуктами, ліками, пільговими послугами на перший план виходить психологічна підтримка та можливість надання послуг швидкої моральної адаптації населення різних вікових категорій. В багатьох наукових дослідженнях та працях, які присвячені тематиці аналізу і розробці шляхів відновлення соціальної, економічної, політичної сфери країни, увага фокусується на фінансово-економічній політиці. Ми пропонуємо розглянути питання адаптації населення через призму гуманітарної політики, культурно-мистецької, якщо бути більш точними. Як створити умови для швидкої інтеграції та адаптації внутрішньо перемішених осіб до місцевих громад у регіонах їх розселення? Де отримати інформацію та моральну підтримку? Одним з таких місць є бібліотека. Саме там можна отримати інформацію про: життєвоважливі інструкції та рекомендації для громадян України; списки офіційних джерел інформації; посилання на джерела, які допоможуть знайти найближче бомбосховище; попередження про фішингові атаки; список телеграм-каналів, які активно поширюють дезінформацію та беруть участь в кампаніях з дестабілізації ситуації в Україні; перелік актуальних чат-ботів і т.п. [1].

Тісна співпраця з публічними бібліотеками світу, надає можливість бібліотекам України впроваджувати важливі для людини напрямки діяльності, які допомагають в адаптації постраждалих під час війни та тим, хто вимушено лишився своїх домівок, свого оточення, роботи. Американські публічні бібліотеки пропонують навчальні програми цифрової грамотності, володіння якою допомагає у вирішенні питань, таких як складання і подавання резюме, здійснення пошуку роботи та здобування нових навичок для власного кар'єрного розвитку. Майже половина з понад шістнадцяти тисяч публічних бібліотек США надає безкоштовні послуги малому та середньому бізнесу та підприємцям, починаючи від доступу до різноманітних баз даних і закінчуючи проведенням тренувань для бізнесу [2].

2021 рік – це рік викликів для всього світу, який зіштовхнувся з пандемією. Саме в цей період бібліотеки зайняли своє провідне місце в підтримці людей та наданні необхідної для них інформації в умовах карантинних обмежень. Цей досвід, отриманий в часи пандемії, може бути корисним для України, яка зараз стикається зі ще більшими випробуваннями. «Можливо, будівлі не були відкриті, але бібліотеки ніколи не закривалися», говорить Джуліус Джефферсон-молодший, президент ALA, у статті «Бібліотеки стали «першими реставраторами» [3]. В бібліотеках Америки для багатьох відвідувачів комп'ютери бібліотеки стали персональними комп'ютерами. Розширюється роль бібліотеки як цифрового провайдера. Американська бібліотечна асоціація (ALA) визнала важливість бібліотек як ширококутових точок обслуговування. Шкільна бібліотека Леандер стала технічним центром для вчителів та учнів. Там бібліотекари допомагають вчителям брати участь у зборах співробітників, налаштовувати класи Google і дзвінки Zoom, відповідають на запитання щодо цифрових ресурсів [4].

Аналіз літературних джерел показує різноплановість підходів і форм діяльності бібліотек у державах, враховуючи особисті потреби громад. В США, Австралії та Канаді працює програма SWITL (Social workers in the library), яка втілює в життя партнерські проекти між бібліотеками, професійними соціальними працівниками та спеціалістами різних галузей-медиками, соціальними працівниками, юристами, психологами. Головною метою є пошук шляхів розширення доступу до інформації про місцеві послуги соціального обслуговування для населення з можливістю отримання різного роду консультативної допомоги безпосередньо в приміщенні бібліотеки. Консультативні сервіси цієї програми спрямовано на надання допомоги в першу чергу емігрантам (за потреби, відвідувачі отримують послугу перекладу), безробітним, інвалідам, безпритульним, а також на розв'язання локальних проблем місцевої громади. Координація соціальної роботи SWITL охоплює питання надання інформації про допомогу у розв'язанні проблем відсутності одягу, житла чи їжі; професійна психологічна допомога (консультації, групи підтримки та ін.); спеціалізована медична допомога; правова допомога (значною популярністю користується проект «Адвокати в бібліотеці»); подолання наслідків руйнувань та втрат; навчання та працевлаштування [5].

Усі країни Європи пропонують безпечні місця притулку для мільйонів людей, які рятуються від війни в Україні. Європейські бібліотеки – це фортеця миру серед жажливої війни, яка сталася після нападу Росії

на Україну. Їхнім обов'язком є надавати підтримку і, наскільки це можливо, послуги українським біженцям, саме з таким меседжем звертаються до українських біженців провідні бібліотечні організації світу EBLIDA, NAPLE та PL2030. Вони пропонують продовжити освіту біженців, особливо дітей та молоді, і організувати курси для засвоєння перших елементів мови приймаючих країн [6].

Національна бібліотека Сечені (NSZL) Угорщини взяла активну участь у подоланні труднощів, спричинених гуманітарною катастрофою після війни. 9 березня 2022 року серед співробітників розпочалася кампанія зі збору коштів, а надалі брати участь могли також читачі та місцеві жителі.

НСЗЛ безперервно збирає новини про російсько-український конфлікт та війну в рамках своїх завдань веб-архівування. Враховуючи, що війна може загрожувати доступності та навіть виживанню цифрової культури в угорській мові або пов'язаної з нею в Закарпатській області, Національна бібліотека зробила архівування цього веб-контенту пріоритетом, з більшою глибиною, масштабом та частотою, ніж раніше [7]. Оксана Бруй, президент Української бібліотечної асоціації у співпраці з Національною бібліотекою Чеської Республіки надала список Інтернет-ресурсів українською мовою для громадян України, що опинились за межами своєї країни. Матеріали до списку надали українські видавництва та організації. Це електронні книги для дітей, підлітків та дорослих, електронна бібліотека української літератури Університету Торонто (Канада); збірки українських казок т.ін. [8].

Бібліотечна та інформаційна асоціація Великої Британії CILIP активно працює для підтримки колег в Україні та координує їз боку членів та партнерських організацій. На вебсайті створено окрему сторінку «Кризовий центр України». Бібліотеки Франції та Німеччини відкрили вакансії для українських колег.

Взявши за основу досвід бібліотек світу, українські бібліотеки вже зараз стають центрами тяжіння для вимушено переміщених осіб. Де дорослі, а більш за все – діти, мають можливість спілкування, отримання інформації, психологічної розгрузки, адаптації до нових умов та комунікації.

Список використаної літератури:

1. Людмила Л. Публічні бібліотеки в реаліях війни. URL: <https://oth.nlu.org.ua/?author=5>
2. Богун, Н. На шляху реновацій: публічні бібліотеки світу. Бібліотечна планета. № 2 (92). 2021
3. Julius, C. та Jefferson, Jr. ALA President L I B R A R I E S S E R V E A S “FIRST RESTORERS”
4. State of America's Libraries. Report 2021. URL: <https://www.ala.org/>
5. Миськевич, Т. Сучасна бібліотека як мультисервісний заклад / Т. Миськевич // Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. – 2016. – Вип. 43. – С. 57-69. URL: <https://cutt.ly/hJF7Uro>
6. Бібліотеки для України. URL: <https://lib4refugees.splet.arnes.si/>
7. Професійна діяльність Національної бібліотеки Сечені (NSZL) щодо української гуманітарної катастрофи. URL: <http://www.oszk.hu/en>
8. Список Інтернет-ресурсів українською мовою. – URL: <https://cutt.ly/BJF4LOy>.

Левченко К.В, студента І курсу, гр. ЕП-1, ФПУП
Харитоновна Н.В., науково-педагогічний працівник
Державний університет «Житомирська політехніка»

ПСИХІЧНЕ ЗДОРОВ'Я МОЛОДІ В ПЕРІОД ВІЙСЬКОВИХ ДІЙ

З початком відкритого воєнного наступу на Україну Російської Федерації, питання психічного здоров'я всього населення нашої держави, зокрема і молоді, значно зросло. Задовільний стан психічної сфери особистості, забезпечує адекватну, конструктивну і життєзберігаючу поведінкову реакцію на чинники зовнішнього середовища які призводять до стресу. Це означає, що на даному етапі розвитку подій вкрай важливо провести психоедукаційні заходи громадськості, в якому перебуває сучасна українська молодь, про суттєвий вплив психічного здоров'я на власну поведінку у разі випадку екстремальної ситуації.

Існує безліч різних трактувань поняття психічне здоров'я. Вказуючи на складність і поліаспектність визначення психічного здоров'я, Б.Д. Петраков та Л.Б. Петракова, роблять висновок, що психічне здоров'я – це динамічний процес психічної діяльності, якому властиві детермінованість психічних явищ, гармонійний взаємозв'язок між відображенням обставин дійсності і ставленням індивіда до неї, адекватність реакцій на оточуючі соціальні, біологічні, психічні і фізичні умови, завдяки здатності людини самоконтролювати поведінку, планувати і здійснювати свій життєвий шлях у мікро- і макросоціальному середовищі. З огляду на це можна зробити висновок що, в стані спокою індивід має певну рівновагу між думками, емоціями та поведінкою. Тобто присутній відносний баланс в структурі психіки особистості. Проте в разі надмірної стресової ситуації порушується рівновага в складових структури психіки і змушує індивіда вийти за межі власного вікна толерантності. У результаті виходу за межі вікна толерантності, порушується баланс і виникають поведінкові реакції які не контролюються свідомістю, так як вони спрацьовують на рівні рептильного мозку або лімбічної системи. Обидві ці системи – інстинктивні, тобто автоматизовані і не піддаються свідомій регуляції. Отже стрес-реакції на рівні цих систем не контрольовані і проявляються на фізіологічному, мисленневому (наративному), мовленнєвому та поведінковому рівнях, мають специфічні прояви та негативні наслідки для самого індивіда і оточення в якому він опинився в момент надзвичайної ситуації.

У випадку надмірної сили стрес-фактору, захисні механізми психіки відключаються і виникає гостра стресова реакція. Згідно з «Дослідницькими діагностичними критеріями» МКХ-10 (ВООЗ, 1992), гостра реакція на стрес - це тимчасовий розлад, який розвивається у людини без будь-яких інших проявів психічних розладів у відповідь на незвичайний фізичний або психічний стрес і зазвичай стихає через кілька годин або днів. Час та інтенсивність цієї реакції залежить від сили обставин та вміння індивіда справлятися із стресом, на основі навичок та досвіду минулого. Якщо у індивіда є певна толерантність до несприятливих умов життєдіяльності, то природні механізми відновлення психіки та психічних процесів будуть відбуватися швидше та з мінімальними негативними наслідками. Але при накопиченні надмірної кількості стресових реакцій, організм не встигає відновити свої ресурси, тому виникає стрес-реакція, внаслідок якої людина виходить за межі вікна толерантності. Проявом цього може бути надмірна реакція гіпо- або гіперактивності. Внаслідок чого у людини можливий розвиток посттравматичного стресового розладу (ПТСР). Він визначається як відстрочена або затяжна реакція на стресогенні події чи ситуації, винятково загрозливого або катастрофічного характеру, які можуть зумовити дистрес майже у будь-кого.

Отже механізми саморегуляції, регулюються автоматично за допомогою всіх систем життєздатності. Але найголовнішим регулятором являється мозок та нейронні ланцюги які сформувалися в процесі онтогенезу. Виходячи з Теорії «Триєдиного мозку» Пола Макліна в анатомо-фізіологічній будові мозку людини можна виділити три рівня: рептильний мозок, лімбічна система та неокортекс. Саме неокортекс відповідає за програмування, регуляцію та контроль перебігу психічної діяльності. І саме ця структура відповідає за адекватність поведінкових реакцій у випадку екстремального стресу. Саме від рівня розвитку цієї ділянки буде залежати тип, перебіг та швидкість гострої стресової реакції та її наслідки на подальше функціонування індивіда.

Тож, вкрай важливим у питанні психічного здоров'я молоді в період військових дій є **спрямованість особистості та рівень її розвитку**. Тобто знання самого себе, рівень усвідомленості, розвиток емоційного інтелекту, інтелектуальний розвиток, вміння вибудовувати причинно-наслідкові ланцюги, усвідомлення наслідків і вміння їх попередження, вміння приймати допомогу від інших. Тобто розвиток вище перелічених навичок та вміннє вказує на більш розвинуту структуру неокортексу і це дає змогу людині реагувати на стрес більш усвідомлено, залучаючи до роботи вищі нервові функції. Саме тому на сьогоднішній день, вкрай актуальним стає консультативна діяльність психологів.

Отже для зниження рівня травматизації молоді в період військових дій необхідно доводити до відома значущість психічного здоров'я для нормальної життєдіяльності в обставинах які склалися в даний час.

Ляховець Б.Ю., студентка I курсу, гр. ЮП-2, ФПУП
Товщик С.А., асистент каф. психології та соціального забезпечення
Державний університет «Житомирська політехніка»

ПСИХОЛОГІЧНА БЕЗПЕКА ОСОБИСТОСТІ В УМОВАХ ВІЙНИ

Сьогодні, особливо, в умовах війни, що супроводжується поширенням пропагандою та особливостями інформаційної війни, характеризується впливом величезного потоку інформації на особистість у медіапросторі, інформації, як правдивої, актуальної та необхідної для розвитку та збереження психічного благополуччя, так і негативно-деструктивної. Незважаючи на, здавалося б, безмежність можливостей, людина все ж є невеликою часткою «сконструйованого» системного обміну із зовнішнім середовищем: прийом й переробка інформації здійснюються нею в точній відповідності з особливими властивостями її психіки та свідомості.

У контексті масової комунікації йдеться про символічні форми взаємозв'язку в суспільстві, які репрезентують циркулюючі в соціумі знання, цінності, норми, значення – письмові та аудіовізуальні тексти. Масова комунікація пов'язана з поширенням соціально значущої інформації серед аудиторій, що охоплюють більшу частину населення. Занурюючись у масову комунікацію, люди використовують отриману інформацію як пізнавальний ресурс у процесі формування своїх уявлень, думок, ціннісних орієнтацій. Образи соціуму перетворюються на стихійно сформовані копії наукової чи культурної картини світу. Проте вони можуть бути навмисне деформованими, недостовірними відбитками реальних процесів і явищ, що їх продукують сили, які контролюють інститут мас-медіа та медіапростір суспільства.

Критичне ставлення особистістю до інформації, що до нас надходить, та вміле її використання в процесі комунікації є специфічним механізмом, який значною мірою забезпечує цілісність особистості, забезпечує її психологічно-інформаційну безпеку.

Створення і забезпечення безпечного психологічного інформаційного та медіапростору дитини – є одним із провідних завдань інститутів і агентів соціалізації в сучасному інформаційному суспільстві, разом із вихованням медіаграмотної молоді людини, навчанням її методам і способам орієнтації в інформаційному середовищі маніпулятивних інформаційно-психологічних впливів, самостійного захисту від негативних впливів медіа середовища. З позицій процесу соціалізації у медіапросторі медіапсихологічні знання і досвід мають насамперед розкривати механізми опанування найактуальніших проблем впливу медіа на психічне здоров'я, психологічний безпечний розвиток дитини.

Безпека – стан захищеності життєво важливих інтересів особистості від різного роду як , внутрішніх, так і зовнішніх загроз, є найважливішою потребою людини поряд із іншими базовими фізіологічними потребами – з потребою в їжі, воді, одязі, житлі, інформації. Ця загальнонаукова категорія виступає інтегральною формою вираження життєздатності й життєстійкості різних об'єктів конкретного світу. Одне з головних завдань держави як соціального інституту виховання та розвитку підрастаючого покоління – є гарантування інформаційної психологічної безпеки особи, яка характеризується захищеністю її психіки та свідомості від небезпечних інформаційних впливів: маніпулювання, дезінформування, образ, агресії, спонукання до самогубства тощо.

У широкому розумінні інформаційна безпека особи – це належний рівень теоретичної та практичної підготовки особистості, за якого досягається захищеність реалізація її життєво важливих інтересів та гармонійний розвиток незалежно від наявності інформаційних загроз; гарантування, розвиток і використання інформаційного середовища в інтересах особистості; захищеність від різного роду інформаційних небезпек [1, с. 100]. Інформаційна безпека – це стан захищеності життєво важливих інтересів особистості, суспільства і держави, за якого зводиться до мінімуму завдання збитків через неповноту, невчасність і недостовірність інформації, негативний інформаційний вплив, негативні наслідки функціонування інформаційних технологій, а також через несанкціоноване поширення інформації.

Психологічна безпека – це стан захищеності психіки людини, який характеризується відсутністю небезпеки як для психіки, так і з боку психіки людини, вона включає сукупність спеціально заходів, спрямованих на усунення такої небезпеки.

Характеристики інформаційного простору впливають на процеси ідентифікації, соціалізації та самореалізації особистості в соціумі. Небезпека інформаційного впливу на свідомість людини може призвести до двох видів взаємозалежних змін: 1) зміни психіки, трансформації психічного здоров'я людини, що може виражатися в адитивній поведінці, втраті неадекватності, деградації особистості, коли здійснюється перехід від вищих потреб (у соціальному визначенні, самореалізації, самоактуалізації) до нижчих (фізіологічних, побутових); 2) зміни цінностей, життєвих позицій, орієнтирів, світогляду особистості, що можуть спричинити антисоціальні вчинки, які становитимуть загрозу для суспільства та держави [1, с. 102].

Особливого значення набуває проблема медіа гігієни особистості та суспільства, пов'язана з безпекою та комфортом використання інструментів медіапростору, охороною здоров'я користувачів, профілактикою виникнення залежності і деструктивних практик у медіапросторі тощо. Від успішного розв'язання цієї проблеми залежатиме, наскільки «цифрове покоління» буде здоровим у фізичному та психологічному плані. Завданням медіа гігієни є своєчасне застосування психопрофілактичних методів; виявлення за допомогою психологічних і соціологічних методів факторів, які сприяють виникненню соціально-психологічної напруги; використання сучасних технологій психологічного впливу для нейтралізації негативного впливу на населення.

В умовах медіатизації світу сучасна людина має бути спроможною усвідомлювати різного роду ефекти впливу інформаційно-комунікаційних технологій і вибудовувати відповідні моделі інформаційно-комунікаційної поведінки. Для цього потрібно реконструювати свою власну систему особистості, підлаштувувачись таким чином до нових, мінливих умов соціально-психологічного середовища, тобто адаптуватися до вимог медіатизованого простору. Адаптація може бути стереотипною (пасивною) або ж творчою (активною). При цьому характер змін (результатів) унаслідок пристосування буває різним: прогресивним, конструктивним (створення нової реальності, саморозвиток суб'єкта) або регресивним, деструктивним (руйнування світу, деградація особистості). Творча конструктивна адаптаційна поведінка є однією з найважливіших умов для успішної адаптації й самореалізації особистості в сучасному світі, а до того ж, як вважають дослідники (наприклад, В.О. Моляко, Н.І. Череповська), сприяє формуванню високого рівня психологічного здоров'я. Адаптовувачись до динамічного медіапростору, людина може віднаходити нові життєві смисли, використовувати інформаційно-комунікаційні технології як інструмент, засіб для досягнення певних цілей, створення на основі власної особистісної системи нової/іншої віртуальної реальності, яка гармонійно доповнює традиційну фізичну [2, с. 122].

Щоб запобігати поширенню медіа залежності, негативного впливу медіапростору на психіку та свідомість особистості, забезпечити умови психологічної безпеки дитини, створити ефективні способи збереження психологічного здоров'я людини в умовах впливу інформаційно-комунікаційних технологій медіапростору, за першочергові науково-практичні завдання слід визнати розроблення і впровадження медіаосвітніх практик, стимулювання медіатворчості, підвищення рівня як особистісної, так і суспільної медіа культури [2, с. 125].

Список використаної літератури:

1. Дороніна Т.О. Інформаційна безпека. / Т.О. Дороніна // Енциклопедія прав людини: соціально-педагогічний аспект : колективна монографія / кол. авт., за заг. ред. проф. Н.А. Сейко; відп. ред. Н.П. Павлик. — Житомир: Видавництво, 2014. – 220 с.;
2. Медіапсихологія: на перетині інформаційного та освітнього просторів: монографія / [О. Т. Баришполець, О. Л. Вознесенська, О. Є. Голубева, Г. В. Мироненко, Л. А. Найдюнова, Н. О. Обухова Н. І. Череповська] ; за наук. ред. Л.А. Найдюнової, Н. І. Череповської ; Національна академія педагогічних наук України, Інститут соціальної та політичної психології. - К. : Міленіум, 2014. – 348 с.

ПСИХОГІГІЕНА ТА ПСИХОПРОФІЛАКТИКА УЧАСНИКІВ ТА УЧАСНИЦЬ ВОЛОНТЕРСЬКОГО РУХУ: МЕТОДИ, ПРИНЦИПИ ТА ЗАВДАННЯ

Сучасний світ наповнюється волонтерською діяльністю. Це явище є відповіддю суспільства на існуючі проблеми та виклики, оскільки свідомі особистості розуміють важливість боротьби з перешкодами, що заважають розвитку будь-якої спільноти. Актуальність теми обумовлена посиленням зовнішніх і внутрішніх викликів, які постають перед учасниками та учасницями волонтерського руху в сучасному світі. Суспільство змінюється та відчуває нагальну потребу в оперативних та адекватних рішеннях. На плечі осіб, які займаються волонтерством, лягає все більше завдань та стресу, які, накладаючись одне на одного, мінімізують продуктивність й ефективність виконання поставлених завдань. На фоні геноциду та жорстокої війни проти України з боку росії, волонтерам та волонтеркам стало значно важче виконувати свою місію: з'являється дедалі більше потреб та запитів з боку суспільства, задоволення яких здійснюється попри фізичне виснаження та емоційне вигорання. Тому саме зараз вкрай актуалізується проблема психогігієни та психопрофілактики учасників і учасниць волонтерського руху.

Синдром професійного вигорання волонтерів та волонтерок, техніки профілактики та корекції цього явища досліджували такі вчені, як Е.Махер, В.Бойко, І.Забутько, К.Маслач, О.Романовська, Л.Колтунович, О.Фурсенко. Розвиток волонтерської діяльності з позицій активізації соціальних ресурсів громадянського суспільства досліджували О.Панькова, О.Касперович та О.Іщенко. Разом з тим, у науковій літературі малодослідженими залишаються методи, принципи та завдання психогігієни й психопрофілактики учасників і учасниць волонтерського руху.

Психогігієна – галузь психології, яка досліджує вплив факторів і умов зовнішнього середовища, виховання і самовиховання на психічний розвиток і стан людини, розробляє рекомендації щодо збереження й зміцнення психічного здоров'я суспільства та окремих осіб. У свою чергу, психопрофілактика – галузь психології, яка розробляє заходи, що запобігають виникненню психічних розладів та захворювань, а також вивчає питання соціальної і трудової адаптації. Психогігієна дуже тісно пов'язана з психопрофілактикою, а їх розмежування є вельми умовним. Якщо основним завданням психогігієни є формування і підтримка психічного здоров'я, то основним завданням психопрофілактики є попередження виникнення психічних розладів. Втім, і психогігієна, і психопрофілактика – це турбота про психічне здоров'я людини.

Ефективність психогігієни та психопрофілактики безпосередньо залежить від врахування функцій психіки: як ми реагуємо на події, як ставимося до оточуючого середовища, якою є наша відповідь на проблеми та як ми самі впливаємо на навколишній світ. Поведінка – зовнішнє відображення внутрішнього світу людини. Коли особа психічно здорова, гармонійна та стійка до нових потрясінь, її поведінка є адаптивною та цілеспрямованою. Такий стан сприяє прогресу людини, її психічній рівновазі та утвердженню в житті, що значною мірою допомагає й спільноті, в якій вона існує, сприяючи покращенню добробуту та міжособистісних стосунків. І навпаки, психічні розлади шкодять особистості, вводячи її у суперечність з навколишнім світом, що в результаті перешкоджає позитивній динаміці розвитку суспільства чи колективу, даючи поштовх для напруженості та дискомфорту у міжособистісних відносинах. Психогігієна та психопрофілактика адаптують людину до змін, спрямовуючи її поведінку в позитивне русло.

Учасники та учасниці волонтерського руху займаються добровільною неприбутковою діяльністю, що спрямована на надання допомоги особам, які перебувають у складних життєвих обставинах та потребують сторонньої допомоги [1]. Цю діяльність важко виконувати без систематичної психопрофілактики та психогігієни. Без збереження та відновлення власного психічного здоров'я, особа, яка бере участь у волонтерському русі, стає мішенню для гострих психічних розладів, посилюються наслідки вже наявних проблем. В умовах війни, коли волонтерських обов'язків стає усе більше, бути ефективними та продуктивними стає дедалі важче без належної психологічної підтримки. Так, за результатами проведеного авторкою опитування волонтерів і волонтерок м. Житомира та м. Києва, 30 % респондентів та респонденток, які займаються волонтерством, зазначили, що легко відновлюють свої психоемоційні ресурси, натомість 6 % оцінюють власний стан, як стан емоційного вигорання, тож займатися волонтерською діяльністю їм стає дедалі важче. Частка респондентів та респонденток, які прийняли рішення «поставити волонтерство на паузу» через шкідливий вплив на психіку, склала 4 %. Гармонію, психологічну рівновагу та впевненість у своїх силах відчувають тільки 42 %, а 18 % опитаних зазначили, що потребують відновлення психоемоційних ресурсів, втім продовжують свою волонтерську місію. Це

доводить необхідність активізації надання фахових та систематичних консультацій щодо психогієни та психопрофілактики учасникам та учасницям волонтерського руху.

Як зазначалося вище, психогієна та психопрофілактика вивчають вплив зовнішнього середовища на психічне здоров'я людини, виявляють шкідливі фактори в природі та суспільстві, визначають шляхи й засоби подолання несприятливих впливів на психічну сферу. Головна мета психогієни та психопрофілактики – підтримання психічного здоров'я, душевної рівноваги. У контексті теми дослідження, вони покликані допомогти волонтерам та волонтеркам уникати несприятливих й небезпечних наслідків для їхнього психічного здоров'я, навчити справлятися з тими труднощами, яких не вдається уникнути, використовуючи ресурси психіки або змінюючи своє ставлення до них.

На практиці заходи психогієни можуть реалізовуватися завдяки:

- створенню для державних і суспільних установ науково обґрунтованих нормативів і рекомендацій, що регламентують умови забезпечення різних видів соціального функціонування учасників та учасниць волонтерського руху;

- передачі психогієнічних знань і навчання психогієнічним навичкам медичних працівників та працівниць, батьків та інших груп населення, що можуть істотно впливати на психогієнічну ситуацію у волонтерському середовищі;

- санітарно-просвітницькій психогієнічній роботі серед учасників та учасниць волонтерського руху, залучення до пропагування психогієнічних знань в середовищі інститутів громадянського суспільства, волонтерських організацій.

У свою чергу, для проведення психопрофілактичних заходів, варто використовувати ряд наступних методів:

- медичне обстеження психічного стану різних груп осіб, які беруть участь у волонтерстві, зокрема, волонтерів-студентів;

- аналіз даних статистичних досліджень захворюваності на психічні захворювання та умов їх виникнення в учасників та учасниць волонтерського руху;

- рання діагностика психічних захворювань, санітарно-просвітницька робота серед волонтерів та волонтерок;

- організація спеціальних видів медичної допомоги – насамперед психіатричних диспансерів, денних і нічних стаціонарів, санаторіїв;

- організація тренінгів, заходів із залученням фахівців психологічної сфери на тематику психопрофілактики та психогієни учасників та учасниць волонтерського руху.

Узагальнюючи результати теоретичного та емпіричного дослідження, зазначимо, що проблематика психогієни та психопрофілактики учасників і учасниць волонтерського руху у сучасному світі загострюється. Сьогодні відчуває нагальну потребу в оперативних та адекватних рішеннях щодо практичного застосування прогресивного психологічного інструментарію. У суспільстві з'являється дедалі більше потреб та запитів, задоволення яких здійснюється особами, котрі беруть участь у волонтерському русі та виконують свою місію, перебуваючи під загрозою емоційного вигорання та фізичного виснаження. Результати опитування засвідчили, що наразі більшість з опитаних волонтерів потребують психологічної підтримки та відновлення психоемоційних ресурсів. Проблему можна вирішити методами, які висвітлені у даній роботі. При цьому, насамперед, варто брати до уваги, що основними завданнями психопрофілактики та психогієни волонтерів та волонтерок є формування і підтримка їх психічного здоров'я. Відповідні сфери психологічної практики покликані мінімізувати вплив на особистість факторів, що викликають стресові розлади, провокують розвиток психічних захворювань. Це досягається шляхом ранньої психодіагностики та фахового психологічного консультування.

Реалізація психопрофілактичних заходів дасть змогу запобігти негативним впливам, які відчувають учасники та учасниці волонтерського руху, здійснюючи свою діяльність. Як наслідок – формуватиметься середовище індивідів з врівноваженим психічним станом, котрі позитивно та безпосередньо впливатимуть на соціум, спрямовуючи його на розвиток та прогрес.

Список використаної літератури:

1. Положення про волонтерську діяльність у сфері надання соціальних послуг [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.kmu.gov.ua/pras/3680671> (дата звернення: 05.05.2022).

**Прищеп А.О., студентка I курсу, гр. СЗ-2. ФПУП
Товщик С.А, асистент каф. психології та соціального забезпечення
Державний університет «Житомирська політехніка»**

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ МОЛОДІ ПІД ЧАС ТА ПІСЛЯ ВІЙНИ

Діапазон факторів впливу війни на психологію суспільства, особливо дітей та молоді, надзвичайно широкий, а наслідки такого впливу суперечливі та позначаються протягом тривалого періоду після закінчення війни. Остання накладає відбиток на свідомість і, відповідно, поведінку людей, на усе їх наступне життя. У цьому полягає одна з найважливіших причин такого явища, як посттравматичний синдром, і як наслідок – різного роду конфліктів з «новим середовищем» (психологічних, соціальних і навіть політичних).

Психіка пересічної людини відповідає тривогою, надмірним напруженням, переживанням жаху, беззахисності, безпорадності [9, с. 533–534]. Найбільше травматизація стосується, безумовно, безпосередніх учасників бойових дій. Уже після місяця перебування в безпосередньому зіткненні з противником адаптивний потенціал вичерпується через стан надмірної мобілізованості, постійної напруженості. Навіть у військовослужбовців з високим рівнем опірності бойовому стресу (89,3 %), що фіксувався до відправлення на фронт, цей рівень після повернення знижується майже втричі [3, с. 49–50]. Посттравматичний стресовий розлад (ПТСР), що виникає, сьогодні трактують не стільки як хворобливий стан, скільки як стан низької толерантності до стресу та прагнення людини переосмислити травматичні спогади [1, с. 48]. За даними американських дослідників, його поширеність хоч і досить висока, але не повсюдна. Кількість постраждалих у такий спосіб становить приблизно 30 % [2]. Від ПТСР більше страждають молоді люди, обтяжені проблемами на роботі чи в стосунках. У молоді стає більше емоційних розладів, виникає алкогольна і наркотична залежність, втрачається здатність будувати міцні стосунки [1, с. 538].

Психіатричні та психологічні дослідження показали, що війна має довготривалі наслідки для дітей, підлітків та молоді. Під час війни молоді люди – в різній мірі – зіштовхуються з двома типами травматичних подій: несподівані травматичні події та довготривалі несприятливі події, що зумовлюють виникнення непродуктивних стратегій подолання труднощів. У результаті діти та молодь значно частіше, ніж їх однолітки без досвіду перебування на війні, страждають від таких проблем як тривожний розлад, посттравматичний стресовий розлад (ПТСР), депресія, дисоціативні розлади (добровільна соціальна ізоляція, деперсоналізація, дереалізація, небажання розмовляти, кататонічний синдром), поведінкові розлади (зокрема агресія, асоціальна і злочинна поведінка, схильність до насильства), а також більш схильні до зловживання алкоголем і наркотичними засобами. Як зазначають Джоші та О'Доннелл психічні розлади насправді є «нормальною реакцією на ненормальні події». Психологічні травми, зумовлені війною, мають довготривалі наслідки для психіки: чим довший конфлікт, тим серйозніші симптоми. Всесвітня організація охорони здоров'я закликає до захисту молодих людей у збройних конфліктах. За її даними десять відсотків людей, які пережили травматичну подію, пізніше матимуть симптоми психологічної травми, а ще десять відсотків демонструватимуть поведінкові зміни або психологічні розлади, які стануть перешкодою для повноцінної участі в повсякденному житті (найпоширенішими розладами є тривожний розлад, депресія і психосоматичні розлади) [3, с. 288]. Найважливіші чинники, що визначають ступінь впливу війни на психічне здоров'я, такі: відсутність базових ресурсів (як-от притулок, вода, їжа, освіта, охорона здоров'я, тощо); розрив сімейних стосунків (через втрату, розлуку або переміщення); стигматизація і дискримінація (мають значний вплив на ідентичність); песимістичний погляд на життя (постійне відчуття втрати та горя, нездатність уявити світле майбутнє) і нормалізація насильства.

Останнім часом західний підхід, який розглядає психічне здоров'я дітей і молоді в зонах конфлікту переважно крізь призму ПТСР, зазнає багато критики через властиве йому етноцентричне бачення, що не враховує ні систему переконань місцевого населення, ні здатність до волевиявлення й життєстійкість молоді [4, с. 28]. Не варто вважати молодь пасивними жертвами насильства, позбавленими свободи волі. Вони є активними членами суспільства, які створюють власні стратегії виживання і подолання труднощів та здатні самостійно вирішити: протистояти збройному конфлікту чи брати в ньому участь.

Останні психологічні дослідження показують, що, попри нелюдські умови, молоді люди мають величезний потенціал життєстійкості, що дозволяє стати повноцінними особистостями всупереч отриманим психологічним травмам. Дослідники визначили кілька захисних механізмів, найважливішими серед яких є ефективні стратегії подолання труднощів, позитивна система переконань, здорові сімейні стосунки та дружба. Бідність, неналежні житлові умови, домашнє насильство, дискримінація і соціальна ізоляція — це лише кілька проблем, які потребують розв'язання після закінчення війни, щоб уникнути наслідків травматичних подій і зміцнити життєстійкість [4, с. 18-22].

Масштаби наслідків війни також залежать від післявоєнних подій, зокрема від того, чи успішно є післявоєнна відбудова країни та чи покращилася соціально-економічна ситуація. Неабияке значення також має притягнення до відповідальності осіб, які вчинили воєнні злочини, визнання сторонами відповідальності за свої злочини й впровадження місцевих механізмів примирення. Ключовим кроком до успішного врегулювання конфліктів і примирення з минулим стає включення методів врегулювання конфліктів до освітньої програми.

Тривала воєнна травматизація може приводити як до негативних, так і до позитивних наслідків. Травматизація в негативному аспекті виявляється як суттєве зниження рівня психологічного здоров'я особистості, втрата нею почуття суб'єктивного благополуччя, а в позитивному аспекті – як підвищення життєстійкості, поява нових життєвих перспектив, активізація власного життєтворення. Негативні психологічні наслідки травмування на соціально-психологічному рівні життєтворення – це блокування схильності до співробітництва, здатності співпереживати, падіння довіри до світу; на ціннісно-смысловому рівні – це втрата здатності до пошуку нових сенсів, погіршення осмислення досвіду, неспроможність можливості отримувати задоволення від повсякдення; на індивідуально-психологічному рівні – це переживання певної розщепленості, порушення цілісності, деструктивних змін Я-ідентичності, зменшення потреби в самореалізації, зниження креативності, збалансованості, адаптивності.

Тривала воєнна травматизація може призводити як до негативних (ПТСР, зниження рівня психологічного здоров'я особистості), так і до позитивних (посттравматичне зростання, активізація життєтворення) наслідків. Показано, що негативні наслідки травмування виявляються на соціально-психологічному рівні життєтворчості як зменшення схильності до співробітництва, здатності співпереживати, як падіння довіри до світу; на ціннісно-смысловому рівні – як втрата здатності до пошуку нових життєвих перспектив, погіршення осмислення досвіду, зниження можливості отримувати задоволення від повсякдення; на індивідуально-психологічному рівні – як переживання розщепленості, порушення цілісності, деструктивні зміни ідентичності, зменшення потреби в самореалізації, зниження збалансованості, адаптивності. Серед стратегій сприяння посттравматичному зростанню виокремлено такі: розвиток здатності позитивно інтерпретувати воєнну травматизацію; переосмислення просторових характеристик життєвого світу шляхом переформатування симпатій/антипатій, підвищення емпатійності; переструктурація часу життя шляхом відновлення здатності до сенсотворення; зміна ставлення до себе завдяки мобілізації ресурсів самозбереження та самовідновлення

Багаторічні дослідження показують, що життєва криза як певний екстремум буття є рушійною силою особистісного світобудування. Кризові випробування стимулюють до якомога повнішого усвідомлення фундаментальних, базових цінностей, до пошуку покликання, розуміння власної ролі у всьому, що відбувається. Криза підштовхує людину до автономізації, до дедалі більшої незалежності від оточення. Вдало проходячи кризові випробування, людина вчиться приймати основні життєві рішення більш самостійно і відповідально, намагаючись бути вірною своїм життєвим орієнтирам [1, 2].

Психологічний простір, що відтворює соціально-психологічний рівень життєтворення, переструктурується, поляризується відповідно до оцінок, інтересів, переконань близького оточення з приводу війни. Старі критерії поділу оточення на своїх-чужих, порядних-непорядних уже не спрацьовують. Колишні друзі можуть стати ворогами, а вороги – однопумцями. У колег, родичів, сусідів також переформатовуються симпатії/антипатії, тяжіння-відштовхування. Особистісні межі стають надто жорсткими, і людина їх надмірно захищає, ігноруючи потреби інших. Психологічний час, що відтворює ціннісно-смысловий рівень життєтворення, теж модифікується, прискорюючись або гальмуючись. Декого перестають цікавити довоєнні події, а дехто цілком занурюється в мирне минуле, намагаючись захиститися від травматичних реалій сьогодення. Майбутнє з його перспективами чи то відтермінується, відсувається на далекі післявоєнні часи, чи майже зливається з теперішнім.

Список використаної літератури:

1. Климчук В. О. Посттравматичне зростання та як йому можна сприяти у психотерапії / В. О. Климчук // Наука і освіта. – 2016. – № 5. – С. 46–52;
2. Соціально – психологічні технології відновлення особистості після травматичних подій: практичний посібник / Т.М.Титаренко, М.С.Дворник, В.О.Климчук та ін. ; за наук. ред. Т.М.Титаренко / Національна академія педагогічних наук України, Інститут соціальної та політичної психології. – Кропивницький : Імекс-ЛТД, 2019. – 220 с.
3. Joshi, PT and Deborah O'Donnell, Consequences of child exposure to war and terrorism. *Clinical Child and Family Psychology Review*. 2003. – 6(4): . – С. 279-291;
4. De Jong, J et al, *Trauma, War and Violence: Public mental health in socio-economic context*. . – 2002. . – New York, Boston, Dordrecht, London, Moscow: Kluwer Academic Press.

РОЛЬ СОЦІАЛЬНИХ СТЕРЕОТИПІВ У РЕГУЛЯЦІЇ ПОВЕДІНКИ ОСОБИСТОСТІ

Соціальні стереотипи – це звичні, шаблонні, схематизовані, стійкі зразки думок, сприйняття, поведінки; універсальні, емоційно забарвлені установки; внутрішня структура стереотипу складається із поєднання спрощених, стандартизованих знань, почуттів і відповідної поведінки; наслідувати стереотип означає узагальнювати соціальні стосунки; стереотипи важко піддаються зміні чи корекції, оскільки вони виникають та функціонують здебільшого у сфері масової свідомості та є складовою соціальної установки, відчуття соціальної солідарності. Поняття стереотипу визначається як стандартизований, стійкий, емоційно насичений, ціннісно визначений образ, уявлення про соціальний об'єкт. У такому визначенні це поняття введено в науку У. Ліппманом, який досліджував стереотипізовані форми як узагальнені шаблони з моральних норм, соціальної філософії, політичної агітації. Соціальні стереотипи є своєрідним способом визначення, "маркування" своїх та чужих. До науки термін «соціальний стереотип» ще в 1922 р. увів Уолтер Ліппман. Це поняття тлумачиться ним як впорядкована, схематично детермінована культурною картина світу в голові людини.

Сучасний варіант розуміння термін "соціальний стереотип" – це відносно стійкий і спрощений образ соціального об'єкта (групи, людини, події, явища тощо), що утворюється за умов дефіциту інформації як результат узагальнення особистого досвіду індивіда та часто упереджених уявлень у суспільстві. У сучасній психології активно розробляється проблема соціального мислення та соціального пізнання. Соціальність мислення виявляється через потребу особистості усвідомити себе і свою позицію у соціальній дійсності, свої соціальні ідентифікації, особистісне самоздійснення. Також соціальні стереотипи грають важливу роль у формуванні різних форм суспільної відомості – релігійної, філософської, етичної, естетичної і т.д.

Стереотипізація є значним ефектом міжособистісного сприйняття – побудовою образу на основі вже існуючого, стійкого уявлення, наприклад, про членів певної соціальної групи (етнічної, гендерної, професійної, тощо). Стереотипізація у сприйнятті людини може мати два різних наслідки. З одного боку, вона спрощує процес побудови образу іншої людини, скорочує необхідний на це час; з іншого – при включенні цього механізму може відбутися зрушення в бік якої-небудь оцінки, що може створити упередженість або, навпроти, переоцінку реальних властивостей об'єкта сприйняття. Когнітивною основою стереотипізації є селекція, обмеження, категоризація великої маси соціальної інформації, що сприймається людиною. Мотиваційною основою цього механізму є оціночна поляризація на користь своєї групи, яка дає людині почуття належності та захищеності. Г.Теджфел виділяє чотири функції стереотипів: селекція соціальної інформації; створення і підтримання позитивного «Я-образу»; формування і підтримка групової ідеології, яка виправдовує і пояснює поведінку групи; створення і підтримка позитивного «ми-образу». Соціальний стереотип є універсальним інструментом розпізнавання і передачі суспільно значущої інформації в процесі взаємодії людей з навколишнім світом і один з одним.

Стереотипи позитивні формують ставлення до соціальних об'єктів на підставі точного узагальнення, що є правдивим (люди похилого віку менш активні). Позитивні точні стереотипи є навіть бажаними у суспільстві, оскільки спрощують соціальну картину світу, процес соціалізації, вони є проявом «чутливості» до соціокультурних відмінностей. Проблема зі стереотипами виникає тоді, коли вони є занадто узагальненими (ставлення до людини виключно на основі її ідентифікації з певною соціальною групою) або явно неточними. Неточні стереотипи (наприклад, стереотип фізичної привабливості – фізично привабливі люди мають соціально бажані якості) стають основою формування негативних стереотипів. Негативні стереотипи транслують однобічні, перекручені уявлення, негативні емоції, переконання і, як правило, дискримінаційну поведінку одних соціальних суб'єктів стосовно інших, що склалися в умовах дефіциту інформації і упереджень, характерних для даного суспільства. Основою негативних стереотипів можуть бути емоційні асоціації, потреба виправдати поведінку, негативні переконання. Саме на їх підставі виникають різноманітні міжособистісні та соціальні конфлікти.

Стереотипи використовуються по відношенню як і до одного об'єкта, особистості і т.п, так і до групи людей, об'єктів, чи національностей. Наприклад : азіати працелюбні; українці гостинні; німці люблять порядок; англійці емоційно холодні.

Соціальні стереотипи, на жаль, знаходять своє відображення і в таких негативних, щодо міжособистісного сприймання, явищах, як упередження (забобон) та дискримінація. При цьому упередження (забобон) виконує когнітивну та оцінну функції, дискримінація реалізує їх на поведінковому рівні. Людмила Почебут та Ірина Мейжис пропонують розрізнити поняття "упередження" та "забобон". Упередження – це установка, що перешкоджає адекватному сприйманню певної соціальної чи етнічної

групи, окремої людини, точки зору чи поведінки. Забобон – більш складне психічне утворення, він передбачає "розмірковування" про ставлення до тієї чи іншої соціальної групи, оцінювання властивостей цієї групи, невиправданий осуд (негативний характер емоцій) або невиправдане захоплення групою (позитивний характер).

Упередження виражається в обережному, підозрілому ставленні, недовірі, відсутності приязності, униканні встановлення ділових контактів. Тодд Нельсон вважає, що упередження означає не тільки негативні емоції, спрямовані на іншу групу, але й упередженість щодо своєї групи. У поведінці людини упередження може бути помітним за більшою соціальною дистанцією між партнерами по спілкуванню, закритими позами, домінантністю, униканням контакту очей та дотиків. Джерелом упередження зазвичай є соціальний стереотип. Упереджене ставлення часто спрямовано на людей, що чимось відрізняються від більшості.

Людина із забобонами відкрито виказує своє негативне ставлення до людей, незаслужено осуджує та ганить їх. Гордон Олпорт визначав забобон як антипатію (різко негативне почуття), що ґрунтується на помилковій і жорсткій оцінці. Забобон може бути спрямовано проти групи в цілому або проти окремого індивіда, оскільки той є членом цієї групи. Тодд Нельсон вважає, що існує два рівні вираження забобонів: а) очевидні форми, що проявляються в сильних негативних емоціях; б) приховані, завуальовані форми забобонів, що ґрунтуються на відсутності позитивних почуттів у ставленні до інших (чужих) груп чи їхніх членів.

Термін "дискримінація" походить від латинського слова *discrimination* – "відмінність". Дискримінація передбачає обмеження або позбавлення прав певної категорії людей за расовою чи національною приналежністю, за ознаками статі, релігійними чи політичними переконаннями. Якщо упередження й забобони є стереотипами хибної інтерпретації поведінки, то дискримінація – це стійкий стереотип поведінки, що ґрунтується на упередженнях та забобонах.

Ще одне джерело упереджень – рівень релігійності та фанатизму, вирізняє Девід Майєрс. Він відзначав, що у людей релігійних спостерігається більше расових упереджень, ніж у тих, хто не вірує; у тих, хто належить до традиційних конфесій християнства, більше упереджень порівняно з тими, хто сповідує менш традиційні релігійні течії. Дослідження встановили, що ті люди, для кого релігія уособлює відкритий пошук і свободу, мало піддаються упередженням. Ті ж люди, для кого релігія пов'язана з готовими відповідями на основні питання буття і жорстким обмеженням особистої свобод, досить сильно піддаються упередженням.

Стереотипи є невід'ємною частиною соціальної культури суспільства від мікро- до макрорівня, функціонування стереотипів можна пояснити існуванням стійкого зв'язку між сприйняттям об'єктів під певним кутом зору і відповідною повторюваною поведінкою, омасовінням свідомості і поведінки людей, особливостями маніпулювання ними, витоки нетерпимості в міжособистісних і міжгрупових стосунках людей, взаємозв'язок процесів ідентифікації особистості зі станами її життєдіяльності та ін.

Список використаної літератури:

1. Блинова О.Є. Роль соціальних стереотипів у регуляції поведінки особистості. Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В.О. Сухомлинського. Серія : Психологічні науки. - 2013. - Т. 2, Вип. 10. – С. 37-41
2. Полторак В.А.; Зоська Я.В.; Стадник А.Г. (8 квітня 2021). Соціальні стереотипи і громадська думка. Актуальні проблеми філософії та соціології (27). с. 115–122.
3. Куєвда В. Т. Етнологічні механізми фіксації колективного досвіду / В.Т. Куєвда // Психологія на перетині тисячоліть: зб. наук. праць учасників П'ятих Костюківських читань. – К. : Гнозис. 1998. – Т.2. – С. 239–247.

**Самсонюк А.М., студентка I курсу, гр. ЕП-2, ФПУП
Леган І.М, д.ю.н., доц., завідувач каф. психології та соціального забезпечення
Державний університет «Житомирська політехніка»**

ПСИХОЛОГІЧНИЙ ПОРТРЕТ ЗЛОЧИНЦЯ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Сьогодні російсько-українська війна зачепила кожную родину не тільки в Україні, а й за її межами. У багатьох країнах світу приймають вимушених переселенців, передають гуманітарну допомогу, влаштовують флешмоби перед меріями та російськими посольствами аби зупинити ті злочини, які скоюють російські військові в Україні. Про звірства у Бучі, Ірпені, Гостомелі, Херсоні, на Житомирщині, Сумщині та інших регіонах України чули всі, у кого є зв'язок із навколишнім світом. Ці злочини проявлялися у вигляді обстрілів житлових будинків, зґвалтувань, умисних вбивств цивільного населення, масового вивезення людей до Росії, катування цивільного населення та військових, взяття заручників, знищення або пошкодження майна, розграбувань захоплених населених пунктів тощо. Чим керуються російські військові, скоюючи дані злочини? – питання риторичне, але спробуємо охарактеризувати психологічний портрет злочинця російсько-української війни.

Метод «психологічного портрету» - це спроба використовувати поведінкові і психодинамічні принципи психології в прикладній області, що значно підвищують ефективність розслідування. Виникнення і розвиток мотивів злочинної поведінки можна розглядати і в рамках формування особистості злочинця, і при аналізі внутрішніх механізмів поведінки. Крім того думки, емоції, почуття та переживання злочинця, реалізовані в злочині, в той же час є проявами його особистості. Створюючи портрет злочинця, одразу ж буде впливати загальна картина злочину, а саме: місцезнаходження жертви, наявність певних деталей та доказів, які будуть вказувати на послідовність дій злочинця, на те що він зробив з жертвою та те, яка поведінка злочинця була до і після скоєння злочину, на основі цієї інформації формулюються висновки про можливі мотивації конкретних дій. В психологічному портреті описуються наступні характеристики злочинця: стать і вік, національність, в якій сім'ї виховувався (повній, неповній чи її відсутність), місце проживання, матеріальне становище і соціальний статус, житлові умови, сімейний статус, інтелектуальні особливості, спосіб життя, риси характеру(відношення до себе, до людей, до речей, способи прийняття рішень та ін.), спрямованість особистості (відношення до роботи, сім'ї і т.д.), особливості поведінки. Є випадки коли злочини здійснює психічно хвора людина, наприклад, соціопат.

Соціопат – людина, яка відхиляє моральність, цінності та мораль суспільства, проявляє байдужість до почуттів інших людей. Такі люди можуть бути небезпечними: аморальними, безпринципними. Характеризуються девіантною поведінкою, здійснюють кримінальні вчинки, такі як: вбивство, грабіж, зґвалтування, заподіяння шкоди та ін. Аналогічне ми можемо спостерігати, читаючи новини про звірства російської армії. Окупантів можна описати як безжалісних людей, що не відчувають меж, прагнуть продемонструвати свою силу, міць та перевагу (щоправда перед цивільним населенням), мають бажання гіперконтролю над людьми та ситуацією в цілому, імпульсивність дій, створення своєї «правди» та любою ціною довести її, пишаться своєю злочинністю, отримуючи насолоду від страждань інших людей та панування над жертвами.

Окупантів можна назвати вибуховими гвалтівниками, які прагнуть показати свою домінуючість через сексуалізоване насилля, для таких людей акт є демонстрацією сили, причина насильства є навіть не стільки в сексуальному задоволенні, скільки в домінуванні над жертвою. Сексуалізоване насилля використовують як метод приниження та контроль над людиною або групою людей, зниження морального духу, бажання покарати людину. Це може відбуватися через певні упередження, в тому числі заснованими на політичному підґрунті.

Особливим у цьому питанні є вплив пропаганди на людей. Ідеї і фрази можуть бути ефективнішими за будь-яку особу і сильнішими за будь-які локальні інтереси. Сьогодні лідери, розуміючи силу впливу пропаганди на народ маніакально звертаються до неї, ладні змінювати навіть саму історію, приховуючи правду. Механізм сучасної пропаганди настільки великий та могутній, що маючи стільки шляхів впливу, будь-яка людина може їй бути підвладна. Тому вважаємо, що пропаганда та маніпуляції мають істотний вплив на формування злочинної діяльності російських військових, адже політичні упередження є одним із ключових важелів здійснення злочинів, а особливо під час війни.

Тараненко Д.В., студентка І курсу, гр.СЗ-2, ФПУП
Мельничук Д.П., д.е.н., проф.
Державний університет «Житомирська політехніка»

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ СУПРОВІД ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ ПІД ЧАС ВОЄННИХ ДІЙ

На сьогодні наша країна боронить свою незалежність відстоюючи суверенітет, захищаючи територію, своє майбутнє. У таких умовах вкрай загострилась проблематика психічного здоров'я студентської молоді, що потребує застосування прогресивних методів щодо формування психологічної стійкості, відновлення психічного балансу, забезпечення можливостей для набуття знань та професійних навичок. В умовах тривалого стресу, зумовленого війною, відбувається виснаження захисних сил організму та адаптаційного потенціалу людини, результатом чого можуть стати важкі психічні стани та психосоматичні розлади.

Психологічна допомога – це сукупність заходів загальнолюдської підтримки і фахової допомоги тим, хто відчуває страждання, душевний біль. У воєнний час наявність поряд людини, яка вислухає, дасть пораду та підтримає, є особливо важливою, оскільки виникають умови безперервної загрози життю та здоров'ю, ймовірність втрати рідних та друзів.

Чи є якась «червона лінія», яка дозволить людині зрозуміти, що варто звернутися по допомогу? Норма – це коли особа відчула емоцію, яка не призводить до тривоги, а якщо і призводить, то з тривогою можна впоратись самотужки. Якщо ж людина не контролює свої емоції та не може виконувати повсякденну роботу – це і є «червона лінія». З таким станом важко впоратись самотійно і варто звернутись по допомогу до спеціаліста. Від того, наскільки вчасно і якісно буде надано психологічну допомогу, залежатиме результативність подолання деструктивних психічних станів та нормалізація життя людини.

Зміст індивідуально-відновлювальної роботи визначають відповідно до віку. Крім того, задля вжиття вчасних заходів щодо попередження розвитку психічних розладів та захворювань, вивчають індивідуально-характерологічні особливості: риси особистості, темперамент, поведінкову спрямованість.

Робота психолога зі студентами передбачає надання допомоги щодо можливого повернення до звичного способу життя, відчуття безпеки, обговорення травмуючого досвіду. Так, допомогу студентам, котрі її потребують, готові надати психологи Державного університету «Житомирська політехніка» в рамках діяльності Центру «PsyLab». Консультації проводяться індивідуально, а у випадку потреби і в груповому форматі. Для клієнтів, що знаходяться в гострих кризових станах, можливе надання допомоги без попереднього запису. Психологічні консультації проводяться із дотриманням конфіденційності та етичних стандартів. Зареєструватись можна онлайн, заповнивши Google-форму розміщену на головній сторінці університету.

Психокорекційна, просвітницька та психопрофілактична робота проводиться, зокрема, у формі соціально-психологічних тренінгів. Вони надають учасникам можливість оволодіти психологічними знаннями, певними вміннями та навичками, які дають змогу вирішувати свої внутрішньо-особистісні проблеми, проблеми взаємодії із суспільством, зробити своє життя більш ефективним в цілому, використовувати отримані знання та засвоєні навички у повсякденній діяльності.

У більшості випадків психологічний тренінг проводиться в груповій формі, що має низку додаткових переваг. Так, група дає змогу отримати підтримку від людей зі схожими проблемами, учасники можуть ідентифікувати себе з іншими, бо у реальному житті далеко не всі мають шанс відчути щирий, безоцінювальний зворотний зв'язок, котрий дозволяє побачити своє відображення в очах інших людей, які добре розуміють зміст чужих переживань. Крім того, практика групової роботи протидіє відчуженню, що сприяє встановленню більш близьких стосунків з оточуючими і розв'язанню міжособистісних проблем. Важливо й те, що група полегшує процеси саморозкриття, самодослідження і самопізнання її учасників. Групові форми психологічної допомоги орієнтуються на процеси, які відбуваються в мікрогрупах, і тим самим сприяють досягненню позитивного і довготривалого ефекту.

Однією з форм подолання психічного напруження, стресу та паніки, що виявляються в умовах війни, є участь у волонтерському русі. Волонтерська робота має суспільно важливий характер, тобто спрямовується на вирішення проблеми, що стосується багатьох громадян і з певних причин не може бути повністю розв'язаною зусиллями лише такої держави. Перебуваючи у колі однодумців, які у міру своїх можливостей та обов'язків виконують важливі завдання, людина відчуває себе більш сильною та дієздатною, відновлюючи тим самим свій психологічний баланс.

Тож, відчуваючи психологічний дискомфорт варто замислитись про необхідність зустрічі із психологом. Ефективними є групові зібрання, які допоможуть не відчувати самотність та впоратись зі стресом, обговорюючи спільні проблеми разом. У свою чергу, волонтерська робота – спосіб допомогти громадянам подолати внутрішні переживання, а також відчути себе потрібними та повноцінними членами суспільства.

СЕКЦІЯ 5. ОРГАНІЗАЦІЯ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

UDC 81'33

**Bondarenko K., Lecturer at the department of foreign languages,
Researcher and language advisor
Zhytomyr Polytechnic State University**

SCIENTIFIC CIRCLE «TRADOS STUDIO» RESEARCH ABOUT CAT TOOLS AND THE SIGNIFICANCE OF THEIR USE IN PRACTICAL COURSE OF TRANSLATION LESSONS

Actuality of theme. SDL Trados Studio is a translation management and language localization platform, from multinational SDL headquartered in the UK. It is a computer-assisted translation product, designed to be a complete translation environment for language professionals who want to edit, review and manage translation projects whilst in the office or on the move.

Of course, machine translation is far from ideal, meanwhile, manual translation demands a lot of time and effort. MT works with large amounts of source and target languages that are compared and matched against each other by a machine translation engine. Rules-based machine translation uses grammar and language rules, developed by language experts, and dictionaries which can be customized to a specific topic or industry. For time-saving, the perfect decision is an automatic translation, which combines machine translation with human editing. Therefore, the best way to do a perfect translation is to use CAT software.

The research aim is to analyze CAT (computer-assisted translation) tools and reveal their role in taking *Practical course in translation of the main foreign language*.

The results and discussion. First of all, it is necessary to mention that CAT tools are software applications that support the translation of text from one language to another. CAT tools for translation are engineered to automate translation-related tasks, such as: submitting, editing, managing, and storing translations [1].

One of the most distinctive features of such tools is dividing the text into segments, which helps to focus on one piece of writing and always know where you stopped. Moreover, during translation, the software saves each source segment and its corresponding translation as an entry in a database called translation memory (a record of previously created translations that is aligned with source texts) [1]. There is also an opportunity to find the appropriate translation from AutoSuggest dictionary (in some tools). If in the same text some words or phrases are repeated, CAT tool offers to use the translation written by the user before. One more advantage of such services is the capacity of creating your own glossary and then use it while translating other documents. In most tools there is an ability to insert source to target (e.g. websites or names that can not be translated).

Every CAT tool has its distinctive features. Some of them have machine translation capability, Spell Check, or real-time collaborative teamwork, others no. Such tools as Smartcat and Omega are free of charge, meanwhile, for using Trados Studio you should purchase the license and then you get the access to the learning materials and pass the exam for receiving the certificate.

All the advantages mentioned help a lot while translating files for the Practical course of translation lessons. The greatest benefit of CAT tools is saving the format (font, size, alignment, etc) of the different files (doc, ppt, xls, pdf). That significantly speeds up the translation process and helps translators-beginners a lot.

Conclusion. CAT software offers a great variety of functions, which differs from tool to tool. CAT tools are software applications that support the translation of text from one language to another. More specifically, CAT tools for translation are used for submitting, editing, managing, and storing translations. Many companies doing business across geographies and cultures use a CAT software tool as part of their global strategy to automate their translation projects end to end. The use of CAT tools makes the job of the translator easier and increases their productivity. Using such services during the Practical course of translation lessons helps to gain precious skills, which can be implemented during professional life.

References:

1. URL: <https://www.memsource.com/what-are-cat-tools/> (дата звернення: 15.04.2022)

Denysevych O., Phd in Philology, assistant professor of the Department of Theoretical and Applied Linguistics, Faculty of Public Management and Law
Zhytomyr Polytechnic State University

EUROPE IN UKRAINIAN LINGUA-CULTURE

The study based on the assumption that language and culture are most closely connected at axiological level [1, p. 5]. Language is, above all, a tool of valuation and judgment of people, things, and events as good or bad, true or false, beautiful or ugly [1, p. 11].

In its cognitive function, language is the basis for the creation of the entire mental (linguacultural) worldview: it contains a unique worldview in its lexis and grammatical patterns [1, p. 12]. The domain where language connects most conspicuously with culture is lexis, and it concerns both common and proper names [1, p. 14].

During the war, Europe became a place of refuge and security for Ukrainians. Our study presents studies that were conducted earlier and reflect the attitude of Ukrainians to the European vector of development of Ukraine and the assessment of European values. In this study we compare two cognitive researches: in which were studied what Europe and its values means for Ukrainians. The first research was held in 2012-2013 with Kyiv and Ostroh students by prof. J.Bartmiński and another research we made – in 2021 with Zhytomyr students (O.Denysevych and Y.Pozharko).

In Bartmiński's research Ukrainian students identified with the West. Ukraine considers itself to a part of Eastern Europe. Europe for Ukrainians is juxtaposed and contrasted with Russia and Soviet past, occasionally with Asia [1, p. 33]. Europe is traditionally associated with high culture. Inhabitant of Europe is "someone with a high culture". Its social achievements are emphasized (high standard of living, social security). European values are – democracy, freedom, law, order, social security.

The European choice of Ukraine since the beginning of the war in the country's Eastern territories (2014) has become existential, as it concerns the future of Ukraine as an independent state [1, p. 33].

Europe is a place of peace and security where corruption and violence barely exist and young people can find satisfying work. The respondents expressed their hope for cooperation between Ukraine and Europe, which continue to attract them as a place without war and Putin [1, p. 34].

European values that are important to Ukrainians *democracy, freedom, law, order, social security*.

In our research that was held in spring 2021. We asked our participants to choose the most important values for them. **Freedom** is in the first place for citizens, which is the fundamental civil and political freedoms enshrined in the European Convention on human rights. The second is **justice**-guarantees of individual rights, mainly in the framework of criminal proceedings. In third place is **dignity** – these are the rights and guarantees that ensure a decent existence of the human person in society. Next in terms of the number of assessments is solidarity, which reflects labor rights and some provisions of the European Social Charter [3, p. 228]

In the next step, participants had to indicate which values were most important for each of them personally. According to the study, today the minds of Ukrainians are often dominated by such values as: *freedom, equality, justice, dignity, justice, mutual assistance, health, honesty, religion* and others. That is, we can conclude that Ukrainian citizens do not have a complete understanding of European values, however, the majority of respondents share the main value orientations of the European Community [3, p. 230].

References:

1. Bartmiński Jerzy. Language in the Context of Culture. The Metaphor of "Europe as Home" in This Day and Age, Katowice, 2018
2. Bartmiński Jerzy. Polskie rozumienie ojczyzny i jego warianty. Pojęcie ojczyzny we współczesnych językach europejskich, Lublin, 1993.
3. Denysevych O., Pozharko Ya. The Image of Europe Through the Eyes of Ukrainians: Psycholinguistic Aspect. Current Trends in Young Scientists' Research: VIII All Ukrainian Scientific and Practical Conference, April 22, 2021 – Zhytomyr: Zhytomyr Polytechnic State University, 2021. p. 67-70.

RUSSIAN WAR AGAINST UKRAINE: MILITARY TERMS IN MODERN ENGLISH MEDIA

Having made a content analysis of the leading English language information media, it is fair to say that more than half of the English language news is devoted to the war in Ukraine. More than a half of the current news touches the topic of the state of affairs on the battlefield in Ukraine. Modern news services try to describe all the events in details, mentioning military tactics and the names of various weapons. All these points directly affect native speakers who follow the news.

The aim of the article is to investigate the influence of military terms on media discourse and to present neologisms that appeared due to the Russian invasion.

Key words: media discourse, slang, military terms

We investigate military terms on the basis of media discourse. Media discourse is a global universal category of modern communicative information discourse, which acts as a certain background and which reflects current sentiments of society in various spheres of activity - politics, economics, culture, etc., as well as dynamic innovation processes, such as lexical innovations, semantic neologisms, "reanimated" archaisms, paraphrases, winged expressions, borrowing from other languages. [1]

During the study of news headlines, it was clearly noted that in addition to the usual established military terms, there is a large percentage of the use of military slang. In fact, some philologists believe that slang is the identical concept to jargon, others divide slang into general and special (professional dialect, slang and group jargon). The definition of Stavyska L.O. accurately revealed the essence of this linguistic phenomenon: Slang is practical open language subsystem of non-normative, stylistically reduced lexicophraseological units that perform expressive, evaluative and euphemistic functions.[2]

Particular attention should be paid to terms that were first presented historically during the Ukrainian-Russian war. Among military slang the following words were noticed: **Czech hedgehogs** (anti-tank obstacle defense), **orcs** (monsters), **koloradi** (pro-Russian separatists, who wear orange-and-black St. George ribbons).

"Lviv locals making 'Czech hedgehogs' to scupper Russian tanks" (France24, 03.03.22)

"Why are Ukrainians calling Russian invaders 'orcs'?" (Specatator, 10.04.22)

Military jargon MANPADS (Man portable air defense systems) is common for headlines. For example:

"Norway Transfers Almost All of its Mistral MANPADS to Ukraine". (Ukrainian news, 22.04.22)

The names of weapons are widely used in online publications: **Javelins** (portable anti-tank missile system Javelin), **Starstreak** (British portable anti-aircraft missile system Starstrick), **Bayraktar** (Turkish strike operational-tactical unmanned aerial vehicle Bayraktar), **switchblade drone** (a miniature munition), **cluster munitions** (air-dropped bombs, which release many small bomblets).

"Starstreak: What is the UK-made weapon being used in Ukraine and how"

"Turkish Bayraktars have become a symbol of the Ukrainian resistance" (CNN, 14.04.22)

"Switchblade Drone: How The "Kamikaze" Anti-Tank Weapon Works" (Bloomberg, 11.04.22)

The use of military tactics is common in the English-language media. Such words and phrases as **skirmishing** (irregular or unpremeditated fighting), **assault** (a physical attack), **cease-fire** (a temporary suspension of fighting) and **the cessation of hostilities** (desire to stop fighting and to restrain the forces) are getting more and more popular in digital media resources.

"In city defense and skirmishing on the outskirts of cities, Ukrainian forces are doing quite well." (New York Times, 03.03.2022)

"Ukraine Cease-Fire Elusive, UN Efforts Continue" (Voice of America, 18.04.2022)

We can make a **conclusion** that it is impossible to cover the events in any other way, military terms have already filled the information space. The events in Ukraine affect not only the historical course of events, but also the language. Online publishing is an open area of information exchange, and as a result it is a huge method of influencing language development.

References:

1. Sizonov D. Y. Media text and media discourse in modern media space. Linguistic Studies. 2013.Vyp. 7. pp. 389-393. Stavyska L. O. Argo, jargon, slang / L.O. Stavyska. K. : Critique, 2005. 464 p.

Kuznyetsova I., PhD (Philology), Associate Professor
Kuznyetsova G., PhD (Philology), Associate Professor
Zhytomyr Polytechnic State University

THE ISSUE OF AN ADDRESSEE IN A POLITICAL DISCOURSE

A great number of studies on the political discourse have been published in recent decades, which testifies to a considerable research interest towards this sphere of discourse studies. In some works on the issue this interest is explained by the following: 1) inner requirements of the linguistic theory; 2) politological aspects of political thinking and its connections with political behaviour; 3) social needs and strivings to free political communication from manipulations with public thinking [1, p. 245]. The study of political discourse was greatly contributed by numerous Ukrainian and foreign researchers, and namely P.Bailey, A.Blackledge, F.Batsevych, P.Cap, K.Cart, P.Chilton, O.Chudinova, V.Demiankov, N.Fairclough, T.Haig, Ch.Hart, A.Musolff, N.Fairclough, U.Okulska, N.Reva, I.Shevchenko, L.Slavova, G.Street, T. van Dijk, R.Wodak and very many others. To that end, it is necessary to note that there exists an area of political discourse research which remains hardly investigated and, hence, presents a topical subject of studies. This is the nature and characteristic features of the political discourse addressee. The main aim of this paper is highlighting the most important aspects of political discourse addressee, as one of the main components of political discourse that needs thorough research.

In foreign linguistics the study of political research was and is largely exercised within the direction of critical discourse analysis (hereafter – CDA). This history of this direction started about three decades ago, and during this time the given direction spread to many countries of the world, having given start to a number of research journals and bulletins; some of them have acquired the status of periodicals. The acknowledged founder of CDA is T. van Dijk, who was quickly followed by his supporters N. Fairclough, R. Wodak and T. van Leeuwen; these scholars inspired quite a number of younger researchers. With the reference to other authors [6; 8; 9], T. van Dijk defined the main tasks of CDA in the following way:

- the subject of CDA is social problems;
- relations concerning power and power institutions are of a discursive nature;
- discourse possesses historical characteristics;
- discourse performs an ideological function;
- discourse is a component of culture and society;
- discourse analysis tasks are interpretive and explanatory;
- discourse is a form of social activity [16].

In the process of performing these tasks the brightest features of CDA as a linguistic doctrine are the interest to various forms of social inequality, to domineering and subordination which are continuously formed and copied through language and discourse. CDA representatives consider the language as a border notion which combines linguistic and social features, as an ideological and social construct which is originated by political, nationalistic, colonial or segregation activity in their various manifestations [13]. As to the issue of theoretical and methodological differences in the views of CDA representatives, T. van Dijk emphasized the absence of unique approach to the methodology of this discourse direction; remarking that any method can be used for achieving the aim of the researcher [17]. T. van Leeuwen remarked that CDA representatives deal not only with the issues of discourse analysis proper, but with the criticism of social theories; and within the recent period social theories can dominate over the discourse analysis [18, p. 234]. With the research approach described, it seems logical that CDA studies are focused on the personalities of politicians and public figures (for who in their works there exist a number of special terminological expressions: political players/subjects [12; 15], public actors [16], actors [10], collective and individual agents [14], political representatives [7]). At the same time, however, such an object as an addressee, to whom the message is really intended, is left as if unnoticed and remains outside the focus of the researchers' attention. In the papers on political discourse one can come across only some fragmentary notes on a recipient of this discourse kind or short non-analytical observations [11; 20] when the context of the paper requires such notions. It should be emphasized that papers devoted to the study of political discourse addressee are really few in number. For instance, in A. Blackledge's book (Chapter 6) the political discourse addressee is noted as 'common people' in connection with re-contextualization techniques in the interpretation of political events. The author states that a politician can refer to the opinion of the part of political audience which meets his own interests, leaving all other opinions aside; and thus the real point of view of the political discourse addressee is distorted [5]. However, this scholar doesn't suggest any analysis of the category of the political discourse addressee either, considering it just as a collective recipient. A. Wiczorek claims in the introduction to her research that it refers primarily to the relationship between a speaker (a political figure) and his addressees. But her paper deals practically with the role of a speaker, because it is he who determines the degree of closeness between the discourse participants and in such a way creates their activity in the discourse reality [19, xii].

Of greater interest, in our opinion is the research made by T. Kaminskaya, the object of which is the addressee image in mass media texts [3]; the latter are understood as the texts of political plot. Hence, the addressee is considered as: a) a real individual; b) as a category participating in a communicative act; c) as a sociological category with its certain characteristics which are obtained by means of sociological research; d) as a text category.

The author focuses mostly on the study of social and economic issues while developing the classification of addressees of mass media texts and suggests her own view of the notion of the 'target audience' [3, pp. 174-183, 239]. In her classification of addressees of mass media texts the researcher uses notions suggested in those texts (so, they are mostly descriptive and non-analytical), and this makes the given classification uncertain and vague. The author comes to the conclusion that the system of addressees is moveable and determined by the social situation which is moveable in its turn [3, p. 238].

In Ukrainian linguistics the category of the political discourse addressee has not gained the research attention it deserves. In general terms, all important issues of an addressee category were highlighted in the book written by O. Vorobyova on the material of a short-short story. The scholar introduced the terms of 'a split addressee' on the basis of the following factors: the distribution of real, depicted and reflected communication; the definition of the reader's image as a modus of addressiveness realization; the heterogeneous character of the image of a reader which is seen as a reflection of a dialogical interaction; the interrelation between an addressant and an addressee in a discourse. Consequently, the scholar suggests the typology of an addressee category, differentiating between three addressee types: a) a fictional addressee (i. e., an image of a belles-lettres piece); b) a hypothetical addressee (i. e., an addressee image as seen in an addressant's imagination that the text message is directed to and which acts as a mediator between the discourse author and the addressee); c) real addressee which is a recipient of a certain definite discourse [2, p. 138, 139].

As a particular type of an addressee of the political discourse, the further step of its study was exercised by Ukrainian linguists A. Prokopenko and N. Reva; they chose a political interview as the material of their research and they consider it to be a kind of media-political discourse [4]. The authors single out the following features of a media-political discourse addressee: social position, age, gender, psychological state, cognitive abilities, values, peculiarities of speech anticipation. On the basis of these characteristics they introduce certain typologies which are grounded on one or several of the given characteristics.

This study is the only known attempt of characterization of the political discourse addressee, and it certainly possesses certain research importance. However, the authors do not analyse the signified addressee types deeply, being focused rather on structural and linguistic specifics of the discourse genre which was the material of their research. And their typology was worked out on the basis of only one genre of the political discourse. We believe that their results should be applied to a broader discourse material, which evidently will lead to the further development of their classifications.

As the result of the exercised review it is possible to state that the greatest problem in the research level of the political discourse addressee is that this category is practically left outside the area of investigation, and particularly, outside the area of linguistic research. Such situation makes the given category a topical subject of study. It seems prospective to treat the issue of the political discourse addressee from the angle of cognitive linguistics as the constituent of a multimodal paradigm suggested as the methodology of such a study.

References:

1. Баранов А. Введение в прикладную лингвистику. Москва : Ленанд. 2017. 368 с.
2. Воробьева О.П. Текстовые категории и фактор адресата : Монография. К. Вища школа. 1993. 200 с.
3. Каминская Т.Л. Образ адресата в текстах массовой коммуникации: семантико-прагматическое исследование : дис. ... докт. филол. наук : 10.01.10. Санкт-Петербург. 2009. 284 с.
4. Прокопенко А.В., Рева Н.С. Актуалізація адресатності у тексті політінтерв'ю. *Сучасні дослідження з іноземної філології. Збірник наукових праць*. Випуск 13. 2015. С. 159-169.
5. Blackledge, A. *Discourse and Power in a Multilingual World (Discourse Approaches to Politics, Society and Culture)*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company. 2005. URL: <https://doi.org/10.1075/dapsac.15>
6. Caldas-Coulthard, C.R. and Coulthard, M. (Eds.) *Texts and Practices: Readings in Critical Discourse Analysis*. London: Routledge and Kegan Paul. 1996. URL: <https://cutt.ly/6JGyXDa>
7. Carta, C. & Wodak, R. *Discourse analysis, policy analysis, and the borders of EU identity*. 2015. Retrieved from <https://cutt.ly/kJGyNvH>
8. Fairclough, N. *Political discourse in the media: An analytical framework*. In: A. Bell & P. Garrett (Eds.), *Approaches to media discourse*. London : Blackwell, 1998. pp. 142-162.
9. Fairclough, N.L. and Wodak, R. *Critical discourse analysis*. In: T. A. van Dijk (ed.), *Discourse Studies. A Multidisciplinary Introduction*. Vol. 2. *Discourse as Social Interaction*. London: Sage, 1997. p.p. 258-284. URL: <https://cutt.ly/xJGy9Wk>.
10. Glynos, J., Howarth, D., Norval, A., Speed, E. *Discourse Analysis: Varieties and Methods*. ESRC National Centre for Research Methods. 2009. Review paper. URL: <https://www.researchgate.net/publication/279668539>
11. Haig, E. *Media Representations of Political discourse: A critical discourse study of four reports of Prime Minister's Questions*. 2009. URL: <https://www.researchgate.net/publication/37510329>

12. Kranert M. Political myth as a legitimation strategy. The case of the golden age myth in the discourses of the Third Way. *Journal of Language and Politics*. 2018. DOI: <https://doi.org/10.1017/S0267190514000087>
13. Pennycook A. *Language 503r a local 503ractice*. London: Routledge. 2010. DOI: <http://dx.doi.org/10.4324/9780203846223>
14. Schroder, K. & Phillips, L. Mediatized Politics: Political Discourses and the Media in Contemporary Danish Democracy. 2012. URL: https://www.nordicom.gu.se/sites/default/files/kapitel-pdf/12_059_070.pdf
15. Stopfner M. Just thank God for Donald Trump in Dialogue practices of populists and their supporters before and after taking office. *Journal of Pragmatics*, 186 (2021). p.p. 308-320. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.pragma.2021.10.002>
16. van Dijk T. A. *Critical Discourse Analysis. Introduction: What Is Critical Discourse Analysis?* 2004. URL: <https://cutt.ly/mJGy54X>
17. van Dijk T. A. *News as Discourse*. London: Routledge. 2013. DOI: 10.1093/oxfordhb/9780199585977.013.007.
18. van Leeuwen T. Towards a semiotics of typography. *Information Design Journal*. 2006. 14 (2). p.p. 231–255. DOI: 10.1075/idj.14.2.06lee
19. Wicczorek A.E. Clusivity: A New Approach to Association and Dissociation in Political Discourse. URL: <https://cutt.ly/IJGuw1u>
20. Wodak, R. “We have the character of an island nation”. A discourse-historical analysis of David Cameron’s “Bloomberg Speech” on the European Union. EUI Working Paper. 2016. URL: <https://cutt.ly/WJGuyfM>

ORGANIZATION OF THE EDUCATIONAL PROCESS AT DONETSK NATIONAL MEDICAL UNIVERSITY UNDER MARTIAL LAW

Martial law is a special legal regime. All educational institutions, if possible, provide distance learning. Distance learning has also started at DNMU since March 14. The resumption of the educational process during martial law has a positive effect on students, psychologists say. The purpose of distance learning during the war is not only the assimilation of new knowledge, but also psychological support, communication, switching attention. Medical physics is an important discipline in the medical education system. The main elements of distance learning are video lectures, tasks and tests. Variants of test tasks are calculation tests, tests with formulas and graphic tasks. The heads of departments explained to teachers that training in these conditions should be without negative assessments and voluminous tasks, it should not cause stress and excitement. Distance learning, like traditional forms of work, solves four important tasks:

- systematizes the work of students with educational materials;
- ensures the assimilation of theoretical material;
- forms practical skills and abilities;
- carries out the control of the acquired knowledge and skills.

The educational process at the university is built in such a way that the student is completely immersed in the subject. This cycle of teaching physics lasts six days. At the Department of Medical Physics and Information Technologies at DNMU, test tasks were developed for each day of the cycle. Donetsk National Medical University has been using the virtual learning environment of Airen and Googleklass in educational activities for a long time. Tests can include tasks of various types: with the choice of one or more answers, with entering an answer from the keyboard, to establish compliance. During network testing, the teacher sees detailed information about the success of each of them on his computer. At the end of the work, these data are stored in the archive, where they can later be viewed and analyzed using the tools built into the program. The academic discipline is divided into seven structural and logical blocks: "Fundamentals of Higher Mathematics and Mathematical Statistics", "Oscillations and Waves. Acoustics", "Physical foundations of hydro- and hemodynamics", "Electrodynamics with the basics of medical electronics", "Optics", "Ionizing radiation. Dosimetry", "Biophysics of membranes. Mechanisms of transport of substances". Each block includes theoretical material, situational tasks and a test block. Moving on to the next element and to the next section is technically only possible if you follow the previous one. This allows students to solve problems consistently.

Theoretical material is presented in two, partially duplicate forms: video lectures and text material. This approach provides for each student a choice of a convenient form of work, depending on the technical capabilities and features of the perception of information. The lecture material includes test questions that allow you to automatically monitor the work of students with these resources.

The situational tasks presented in each block are original or significantly revised, which guarantees independent work when performing them. This type of task is key in the formation of students' practical skills and abilities when conducting quantitative calculations.

Each section ends with a test control of students' knowledge. It serves for self-control of the assimilation of educational material. Combining test tasks in all seven sections of the academic discipline forms a common bank of questions that can be used to conduct the final certification in medical physics. Since in the conditions of today's realities the remote form of control of students' knowledge is becoming a non-alternative option for work, teachers carefully selected test questions.

There is no ideal form of organization of the educational process. The remote format, along with undeniable advantages, has significant disadvantages, compared to classroom work. However, if you go beyond formal rules, standards and templates, you can always find the necessary tools to solve the problems that arise. Knowledge of your subject, creativity and interest in the final result provide at the moment the formation of an effective training course, which allows you to attract the attention of students to the discipline being studied.

ПУБЛІЧНИЙ ВИСТУП У ДІЛОВОМУ СПІЛКУВАННІ

Публічний виступ – це усне монологічне висловлювання з метою впливу на аудиторію. Ділове спілкування включає такі жанри промов: переконувальну, інформаційну, урочисту, привітальну.

В основі класичної схеми ораторського мистецтва лежить 5 етапів:

- ✓ Добір необхідного матеріалу, змісту публічного виступу (*inventio* - «винахід»),
- ✓ Складання плану, розподіл зібраного матеріалу в необхідній логічній послідовності (*dispositio* - «розташування»),
- ✓ Словесне вираження», літературна обробка мови (*elocutio*),
- ✓ Завчання, запам'ятовування тексту (*memoria* – «пам'ять»),
- ✓ Проголошення (*pronuntiatio*) [4,с.41].

Ефективність виступу залежить від врахування ситуації, електорату. Успіху промовець досягає за умови розуміння та знання теми, лаконічності, правильної постановки виконавського завдання. Змістовність промови залежить від процедури інвенції (пошуку і попередньої систематизації матеріалу).

Для підготовки публічного виступу використовуємо правило чотирьох запитань:

- Про що розказати ?
- Для чого про це розповідати ?
- Що саме про це розповісти ?
- Що на цю тему сказали інші ?

Вибір теми: необхідно підібрати таку тему, яка зацікавить як аудиторію у загальному, так і особисто кожного слухача.

Мета промови: основа, яка дасть змогу побудувати промовцю вдалий виступ і зацікавити слухача.

Зміст промови: пошук необхідних матеріалів (з ефективних для підготовки є метод запитань, тобто при підготовці матеріалу оратор має записувати всі запитання, які спадають на думку, а потім давати відповіді, за умови, що це буде цікаво для аудиторії).

Систематизація матеріалу: виділити коло питань, проблем даної теми, які будуть подані в промові, вивчення та підбір енциклопедичного матеріалу і поєднання його з емпіричним, тобто допоміжного, загальновідомого, з власними думками і ідеями риторика, сформулювати свою позицію.

Структуризація: упорядкування матеріалу, чіткий поділ на вступ, основну частину, закінчення.

Вступ має привернути увагу слухачів актуальністю теми, підготувати та налаштувати аудиторію на сприйняття виступу. Помилково буде починати виступ занадто сухо і серйозно чи з вибачень за недостатні вміння. Рекомендується почати спілкування з аудиторією з конкретної ілюстрації, цікавої цитати, запитання. Вступ і заключна частина не повинні бути довгими, набагато меншими за основну частину.

В основній частині викладається власне зміст, формулюються основні положення промови. Найважливіші питання, що їх має вирішити оратор, складаючи основну частину, такі: у який спосіб упорядкувати підібраний матеріал, які методи, форми і прийоми викладення матеріалу доцільно використати в даній промові [1,с.119].

Підбір та структура матеріалу головної частини має створювати відчуття руху, тобто ця частина має бути чітко структурованою, впорядкованою, логічно-послідовною – це полегшує її сприйняття і розуміння, а також стимулює інтерес слухачів; хаотичне ж викладення матеріалу не сприяє його розумінню, сприймається дуже важко [1,с.134].

Головне завдання доповідача у процесі виступу – переконати аудиторію за допомогою цілого ряду аргументів, де аргумент виступає нежорстким способом впливу на аудиторію.

Виділяють три види аргументів:

- Сильні: доказ від факту («факти – річ уперта»).
- Слабкі: доказ від сумніву (доказ, зумовлений особистими сумнівами оратора) або від впевненості, доказ від авторитету (загальна віра в авторитет зі сторони).
- Неістинні: доказ від людини, доказ від публіки, доказ від обіцянки, доказ від засудження, доказ від загрози тощо [1,с.139].
- Рекомендують використовувати Гомерів порядок: сильний аргумент – аргументи середньої сили - найсильніший аргумент.

Методи впорядкування матеріалу:

- Хронологічний: послідовно, використовують при викладенні біографічної, історичної, сюжетної теми.

- Дедуктивний: рух думки від загального до часткового, використовується у промовах, де потрібно обґрунтувати, довести, переконати.
  - Індуктивний: рух від часткового до загального, використовується у промовах, де потрібно щось пояснити.
  - Аналогії: зіставлення об'єктів (явищ, проблем, понять) з метою перенесення закономірностей з одного (відомого) на інший.
  - Концентричний: відцентровий рух мовленнєвого цілого, де проблема (центр) керує усією композицією. Цей метод ще називають спіральним.
  - Ступеневий: послідовний рух думки від одного ступеня до іншого.
  - Причинно-наслідковий: рух від причини до наслідків.
  - Контрастний: подає протилежні точки зору на предмет мовлення.
  - Закінчення має підсумувати сказане та закріпити його значення.
- Не варто у закінченні вводити нову проблему, нову точку зору.
- Важливим для публічного виступу у діловому спілкуванні є культура мовлення, яка має такі ознаки:
- *Правильність*: відповідність встановленим правилам та нормам літературної мови, найважливішими будуть лексичні, граматичні, стилістичні, орфоепічні норми. Порушення вищевказаних норм у мовленні оратора, зменшують довіру слухачів до нього та призводять до неправильного сприйняття тексту.
  - *Точність і ясність*: слова мають відповідати тим предметам, які вони позначають, повинно бути дотримання логічності викладу тексту.
  - *Багатство/різноманітність*: у риторика має бути великий словниковий запас і вміння змінювати різні інтонації - це дасть змогу уникнути штамлів, які стандартизують мовлення, роблять його безбарвним і сухим.
  - *Стислість*: краще навести менше сильних аргументів, а ніж багато слабких, які не переконують, а лише втомляють аудиторію від тривалості промови.
  - *Виразність*: використання у мовленні спеціальних засобів.

Що розуміємо під поняттям «краса ораторської промови», «виразність ораторського мовлення»? У першу чергу – це образність та експресивність, які й досягаються використанням різноманітних риторичних засобів, які поділяються на 2 групи: тропи та фігури, які виступають потужним засобом впливу на слухачів, однак зловживати та перевантажувати ними промову недоцільно і небезпечно. Підкреслено красива промова викликає недовіру до оратора («гарно співає!») [1, с.141].

Отже, публічний виступ відіграє важливу роль у діловому спілкуванні. Підготовка вдалого виступу може бути складною, однак не варто хвилюватися, адже результат цього вартий; усі необхідні поради і настанови, наведені у даній роботі, допоможуть отримати визнання талановитого риторика і заслужити повагу від слухачів.

Список використаної літератури:

1. *Лесько О.Й.* Етика ділових відносин : навч. посіб./ *О.Й. Лесько, М.Д. Прищак, О.Б. Залобівська* – Вінниця : ВНТУ, 2011. – 309 с. URL: http://megalib.com.ua/book/132_Etika_dilovih_vidnosin_.html (дата звернення: 07.05.2022) с.119-146.
2. Публічний виступ у діловому спілкуванні // cpk.org.ua. URL: <https://cutt.ly/IJKvFza>. (дата звернення: 07.05.2022).
3. Публічний виступ як форма усного ділового спілкування : реферат // Освіта.UA. URL: <https://ru.osvita.ua/vnz/reports/dilovodstvo/24222/> (дата звернення: 07.05.2022).
4. *Шапошнікова І.В.* Ділова риторика : підручник / *І.В. Шапошнікова*. – Херсон : Херсон. держ. ун-т, 2004. – 123 с. URL: <https://studfile.net/preview/5643215/page:17/> (дата звернення: 07.05.2022) с.40-48.

ШЕКСПІР В ЖИТОМИРІ: КОРОТКИЙ ОГЛЯД ІСТОРІЇ СЦЕНІЧНОГО ПРОЧИТАННЯ

Дослідження має на меті представити перелік та дати короткий огляд інсценування п'єс Вільяма Шекспіра та вистав за мотивами його творів, які ставилися в Житомирському обласному музично-драматичному театрі. В роботі використані архіви театру, де знайдено інформацію про відгуки, фотографії та акторів вистав. Додано короткий екскурс до історії театру. Разом з текстовою інформацією у проєкті наведені фотографії та відеоматеріали з постановки вистав та репетицій. В ході дослідження взято ексклюзивне інтерв'ю в актриси театру, яка грала головну жіночу роль в одній з вистав. Розвідку спрямовано на популяризацію драм Шекспіра у Житомирі й виконано в рамках збору інформації про Шекспірівські вистави в Житомирі.

Вільям Шекспір – геніальний драматург, ідеї якого є вічними, і залишаються актуальними по сьогоднішній день. Його герої живуть у світі, де панують різні закони, ідеології, але всі вони об'єднані духом Шекспірівської Англії та прагненням до кращого. Його твори перекладені майже всіма мовами світу мають величезний вплив на свідомість сучасної людини. Тому важливо, щоб його твори лунали звідусіль, особливо в Україні, де досі панує чванство між сім'ями, цинізм, здатність зробити все за гроші, але водночас – самовідданість, патріотизм, люблячі серця і справедливість. Проте більшість людей знайомі з Шекспіром лише зі сторінок шкільної програми, яка є досить важкою для сприйняття, якщо вивчати лише у перспективі історії літератури, тому, щоб перейнятися сутністю проблем та тією епохою найкращим рішенням є саме постановка драм, адже не дарма Шекспір звертався до своєї аудиторії саме мовою драми.

Моєю метою було знайти якнайбільше інформації про постановки драм Шекспіра у Житомирському музичному обласному драмтеатрі та про вистави, що передували сучасному етапові його розвитку. В ході дослідження я взяла інтерв'ю в актриси театру, заслуженої діячки мистецтв Польщі – Тетяни Соломійчук. Відомості, отримані під час нашої розмови я буду використовувати ще у багатьох своїх проєктах, пов'язаних з театральним життям Житомира. Зокрема, в продовженні цього проєкту я планую детальніше дослідити постановку «Короля Ліра» та особливості сценічного рішення цієї вистави в нашому театрі.

Проблема постановки драм Шекспіра в Україні є досить гострою, адже класичне мистецтво не завжди легко сприймається сучасним глядачем. Тому важливо вивчати, які вистави відбувалися та аналізувати їх деталі, щоб у майбутньому можна було використовувати цей досвід для постановки нових драм та передачі молодшому поколінню відомостей про здобутки предків. Також матеріали зібрані в ході роботи є важливими для подальшого розвитку театру не лише для втілення на сцені українських безсмертних творів, але й творів невмираючої всесвітньої класики, що сприятиме зростанню зацікавленості у відвідуванні театру з боку не лише містян, але й, можливо, іноземних туристів.

Метою проєкту є популяризація Шекспірівських вистав та показ нового погляду на них. Також на меті є донесення важливості вивчення проблематики творів, та інтерпретування їх на сучасний лад, що сприяє більшому колу цільової аудиторії.

Для реалізації цієї мети я виконувала наступні задачі:

1. Зібрати друковані та онлайн матеріали з історії театру. Ознайомитися з роботами дослідників історії нашого театру.
2. Звернутися до адміністрації театру з метою пошуку додаткової інформації про вистави та їх учасників.
3. Взяти інтерв'ю в Тетяни Соломійчук, виконавиці ролі Корделії у виставі «Король Лір».
4. Оформити результати пошуку в форматі слайд презентації для подальшого розповсюдження знайденої інформації.

Прем'єра більшості вистав відбулася у 19-20-х століттях, тому у вільному доступі в інтернеті майже немає інформації щодо них, за винятком кількох фото з вистав. Нам недоступні відгуки глядачів тощо. В книзі «Театр Житомира» [3, с. 12-14], наводиться інформація про відвідини Житомира негрятянським актором Айрою Олдріджем, який у 1865 р. зіграв роль «Гамлета», а у 1866 р. «Отелло» та «Шейлока». Дані про вистави ХХ століття збереглися лише в архіві театру, і досі не було жодного мистецтвознавчого дослідження житомирських вистав за творами Шекспіра, тому матеріали наведені в роботі є справді унікальними та важливими з наукової точки зору для дослідників театрального життя нашого міста.

Житомир був одним із небагатьох міст, в якому в ХІХ ст. вже були театри. В 1809 році була побудована перша будівля за ініціативи волинського губернатора М. І. Камбурлея. На жаль, трупа розпалася і до кінця 50-х років Житомир не мав спеціального театрального приміщення, вистави провадились в приватних заможних будинках. У 1858 р. коштом внутрішніх справ Російської Імперії було відкрито нове приголомшлєве приміщення, нині це обласна державна філармонія. Шекспіріана Житомира тісно пов'язана з ім'ям Айри Олдріджа трагіка, друга Тараса Шевченка. Він зіграв Отелло, в однойменному творі Шекспіра. Його виступи пройшли з величезним успіхом, і місто ще довго згадувало цю виставу та

неперевершену гру актора. Як писала газета "Киевлянин" 15 липня 1865: "...Олдрідж на волинській сцені це фурор... Він зіграв так сильно, що в залі плакали, не соромлячись сліз...". Вдруге чорношкірий актор підкорив серця глядачів роллю "Шейлока". За словами місцевих критиків, Олдрідж блискуче зіграв кращу роль світового репертуару. Журнал "Антракт" писав: "...Славнозвісний трагік Олдрідж дав у Житомирі кілька спектаклів. Попри високі ціни, глядачів не бракувало. Публіці найбільше сподобався "Шейлок". Трагедію тричі повторено..."

В новітній час, вже у 1966 відбувається спорудження нової будівлі театру з великим залом на 943 місця та малим на 70 місць, з фойє, репетиційними залами, гримувальними кімнатами тощо. В театрі з 1983 року як одна з основних вистав грається "Король Лір". В головних ролях Король Лір - н.а. України В. Яременко Блазень - н.а.України В. Нестеренко, Корделія - Т. Соломійчук. В розмові Тетяна Соломійчук зауважила: "Образ створений В. Яременко був по-своєму оригінальним. Король може і виглядав важкуватим, і в деяких компонентах недосконалим, проте незаперечними були величезні досягнення Яременка-Ліра."

Згодом загальне захоплення минуло, й Шекспір повернувся до театру аж у 2015р. у вигляді сучасної інтерпретації трагедії "Ромео і Джульєтта" за п'єсою Г.Горіна "Чума на оба ваши дома". Прем'єра вистави «Любов та ненависть у Вероні» – це не просто сюжетне продовження шекспірівської історії, це версія можливого розвитку подій у жанрі фарсу, який визначив у своїй постановці режисер П. Авраменко. У виставі підняті вічні проблеми: ворогування, що засліпило серця і розум двох родин, руйнівна сила цинізму, брехні та підступності на людську сутність. Виставу показували ще 2 роки, але, на жаль, через епідеміологічну ситуацію показ довелося припинити, навіть за умови великого фурору, який вона призвела на глядачів.

Таким чином, житомирська театральна шекспіріана налічує майже 200 років історії. Вистави відбувалися як силами акторів антрепризи (А.Олдрідж), так і постійної трупі. До репертуару ХІХ ст. входили «Отелло» та «Шейлок», тоді як ХХ ст. позначилося «Королем Ліром» і постмодерною інтерпретацією «Ромео і Джульєтти» – «Любов і ненависть у Вероні».

Подальше дослідження передбачає поглиблення контактів з учасниками вистави «Король Лір» та детальніший опис постановки цієї трагедії Шекспіра та п'єси Григорія Горіна «Любов та ненависть у Вероні» (Чума на оба ваши дома), з точки зору режисерського підходу та сценічних рішень, а також поновити спогади учасників вистав.

Список використаної літератури:

1. Авраменко П. Любов та ненависть у Вероні / П.Авраменко. – 2016 [Електронний ресурс]. –Режим доступу : <https://www.youtube.com/watch?v=3jztfJcSPuo&t=1s>.
2. Данчук Л.І. Житомирський державний обласний український музично-драматичний театр ім. І.А. Кочерги 60 років / Л.І. Данчук, Т.О. Соломійчук. // Скерцо. – 2004. – №1. –18 с.
3. Станіславський М.Д. Театр Житомира / Станіславський М.Д., Рубінштейн Л.А. – К. : Мистецтво, 1972. – 152 с.
4. Програмка вистави «Король Лір» – Житомир: обласна друкарня, 1993.
5. Як відбувається репетиція вистави «Любов та ненависть у Вероні» у Житомирському драмтеатрі // www.zhitomir.info. – 2017[Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://cutt.ly/TJGoGUM>.

ВИРІШЕННЯ ЕКОЛОГІЧНИХ ПРОБЛЕМ В УКРАЇНІ ЗА ДОПОМОГОЮ СТВОРЕННЯМ ЕКОЛОГІЧНИХ СТАРТАПІВ

Вирішення екологічних проблем є стратегічним завданням економіки нашої країни. Свідченням цього є розробка питань екологічних в економіці на державному рівні та підвищення наукового інтересу до цієї проблеми.

Проблеми реалізації екологічних проектів приваблюють багато науковців, а також вони активно обговорюються у ЗМІ, пропагуються екологічні проекти. Одним із таких є щорічний проект «ЕКОТРАНСФОРМАЦІЯ». Дана екологічна платформа спрямована на популяризацію позитивних змін, кращих реалізованих підприємствами зелених ініціатив та проектів, які знижують негативний вплив на довкілля. Її гаслом є «Змінюємо змінюючись», адже це проект про тих, хто змінює підходи та технології, хто трансформуючи свої виробничі потужності, дає приклад іншим, хто став на зелений шлях і веде за собою інших.

З кожним роком стають все більш поширеними та здобувають підтримку з боку суспільства та потенційних інвесторів екологічні проекти, точніше так звані екологічні стартапи. Вважаємо за доцільне детальніше розглянути ці сучасні перспективні форми взаємодії економічної та екологічної науки.

Екологічні стартапи – це такі екологічні проекти, які дають можливість втілити екологічні ідеї у підприємницьку діяльність. Сучасні молоді люди орієнтуються не тільки на реалізацію власних ідей, а й на ті вигоди, які можливо отримати, перш за все, матеріального характеру. Тому в більшості випадків ідеї екологічного характеру переростають у стартапи.

Однак, слід зазначити, що якщо говорити про екологічні стартапи, то вони дещо відрізняються від звичайних, оскільки, перш за все, несуть в собі соціальноорієнтовану ідею подолання екологічних проблем, яка постає над фінансовими вигодами (прибутки є більше наслідком, в разі успішності проекту, ніж самоціллю). Тому вважаємо за необхідне зазначити, що основою появи екологічних стартапів та екологічних проектів є свідоме ставлення авторів проекту до охорони та захисту довкілля.

На нашу думку, стартап – це інноваційна діяльність економічного суб'єкту, направлена на покращення життя та отримання можливого очікуваного прибутку в майбутньому. Екологічний стартап – це інноваційна діяльність економічного суб'єкта в області екології, яка передбачає покращення стану природа та отримання прибутку.

Ми представляємо проект, який, на наш погляд, приносить користь як економіці, так і навколишньому середовищу. Ми виробляємо 3D-моделі з низькою полігональністю, які ми називаємо PaperCraft-Models – моделі з паперу. Їх можна використовувати для декору будинку або будь-якого заходу, незвичайного подарунка, хобі для дитини. По суті, було винайдено спосіб зменшити негативний вплив на навколишнє середовище.

На наш погляд, моделі PaperCraft можуть прикрасити будь-який захід. Це низькополігональні, екологічні 3D-моделі, які підходять для прикраси, чудового подарунка і можуть бути хобі. Наша продукція може додати приємної атмосфери та стилю до будь-якої вечірки, внести родзинку у ваш домашній декор та зробити фотографію незабутньою.

PaperCraft-Models виробляються перш за все в тому, що це екологічно чистий продукт ручної роботи. Це креативно, незвично і, що найголовніше, це найшвидше рішення для вашого декору. Це також робить певний внесок у вирішення сучасних екологічних проблем. Згідно з інформацією, взятою з serpstat.com, щомісяця відбувається 3,5 мільйони пошуків подарунків. Виявлено, що більшість наших клієнтів – це чоловіки та жінки у віці від 16 до 40 років з гарним смаком. Куди б ми не пішли, прикраса використовується скрізь, від будинку до робочого інтер'єру. Тому дуже важливо жити в цьому екологічному середовищі креативно і з можливістю організувати його за меншу ціну. Цей проект, на наш погляд, дуже перспективний.

У наших клієнтів є чудова можливість знайти незвичайний подарунок на нашій сторінці в Instagram. Макет фігурок може бути надісланий у електронному вигляді на електронну пошту замовника.

Зауважимо, що в даний час екологічна ситуація в Україні потребує допомоги. Досить часто ми бачимо проблеми з утилізацією та переробкою сміття, токсичних речовин та матеріалів. Також дуже важливою проблемою є забруднення повітря тощо. Ми вважаємо, що людям потрібно змінювати курс на зменшення шкідливих викидів у атмосферу. Цей стартап допоможе людям замінити шкідливі для здоров'я та навколишнього середовища матеріали, тим самим зменшуючи негативні викиди в атмосферу та землю. Декор «Пейперкрафт-Моделз» є не тільки є візуально привабливим, але й екологічно безпечним.

ІВАН ОГІЄНКО: ПИСЕМНА ДІЯЛЬНІСТЬ ТА ДОЛЯ «НЕДОПИСАНОЇ» БІБЛІЇ

Від ранньої пори зрілості та до глибокої старості Іван Огієнко мав впевненість в тому, що мусить до останнього подиху пронести покладений долею на нього хрест – донести десятки тисяч не просто написаних, а вистражданих сторінок, не тільки до групи мрійників-однотумців, а й до цілого народу.

Тому він не припиняв писати власні твори та з завзяттям займався перекладацькою діяльністю.

Писав він і у таборах для політичних переміщених, у чужих притулках, шпиталях, потягах та літаках. На цигарковому папері, серветках, чистих газетах та задрукованих аркушах.

Значно меншу частину з огрому написаного йому вдалося оприлюднити: статті у власних періодичних виданнях («Рідна мова», «Наша культура», «Слово Істини», та «Віра і Культура»), окремі книги й брошури. Основний масив рукописів десятиліттями зберігався у церковному сховищі у Вінніпезі, але деякі рукописи отримали іншу долю.

Рятуючись весною 1945 р. від арешту радянськими енкаведистами, митрополит Іларіон наспіх склав у декілька мішків результат кількадесятилітнього перекладу Біблії українською мовою, і попросив надійних православних священників закопати все це до «кращих часів» на території монастиря в поселенні Сен-Пельтен біля Відня. І, дійсно, завдяки Божому промислу той справжній духовний скарб не пропав для української та світової історії. Через кілька місяців ті мішки були відкопані офіцерами англійської розвідки й доправлені літаком у Вінніпег для завершення праці перекладача [5].

Причина зацікавлення перекладом Біблії (за І. Огієнком). Ще у студентські роки Іван цікавився перекладом Біблії українською, він досліджував монографію про життя й працю Архимандрита Йоаникія Галятовського, найбільшого українського письменника XVII століття (1688 р.), який у своїх творах часто давав переклад Святого Писання на літературну мову того часу. Це, повною мірою, зацікавило молодого Огієнка взятись за дослідження іншої «церковної писанини», аби зрозуміти всю її суть.

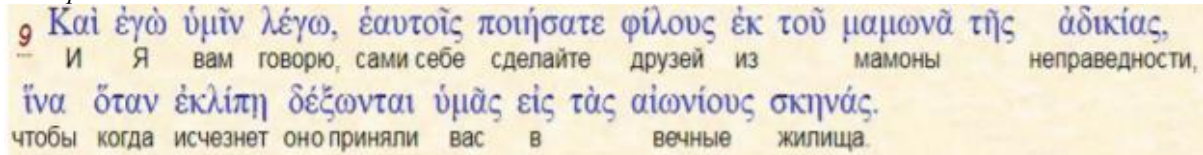
Ще одним «останнім важелем», що відіграв важливу роль у перекладі Біблії українською, став переклад тієї ж Біблії Пантелеймоном Кулішем, варіант якої зовсім не сподобався Огієнку. Він писав так: «А коли появилася року 1905-го повна Біблія в перекладі Пантелеймона Куліша, вона мене відразу не задовольнила, -на ній аж надто чулася тяжка рука Пулюя, що таки видав її без волі головного перекладача старим галицьким правописом. І взагалі цей переклад появилася надто спізнено, а мова його вже для свого часу була застаріла.» [1].

Як робився переклад Старого та Нового Заповіту. Іван Огієнко обрав власний метод праці: спочатку він зробив дослівний гебрійсько-український переклад, а вже з нього робив переклад на українську літературну мову. Він обрав такий метод тому, що його попередня праця над перекладом Старого Заповіту показала, що гебрійський оригінал на кожному кроці має свої власні ідіоми, не легкі для перекладу на другу мову. А то й такі, що можуть мати по кілька значень.

У «важких» місцях він звертався до різних сучасних європейських перекладів, і їхній переклад записував до своїх зшитків. І таким чином в нього склалася «хіба єдина в світі гебрійсько-українська Біблія, рясно обсипана різними примітками»[2].

Порівняння перекладу П. Куліша та І. Огієнка.

Оригінал:

Переклад Куліша:

«І Я вам глаголю: Робіть собі приятелів від мамони неправди, щоб, як будете в недостатках, прийняли вас у вічні оселі».

Переклад Огієнка:

«І Я вам кажу: Набувайте друзів собі від багатства неправедного, щоб, коли проминеться воно, прийняли вас до вічних осель».

Мова перекладу Огієнка ближча до сучасної, аніж Куліша, адже у ньому зустрічається багато застарілих слів, діалектизмів, русизмів. Його читати складно, то є мова 30-х років. Крім того, в перекладі неприродний порядок слів, що робить його досить важким у читанні й сприйнятті. Сам Огієнко про це казав так: «Передаю Євангелію мовою ритмічною, головню т.зв. анапестом, цебто 3-складовими стопами з

наголосом на третьому складі. Власне цей метричний розмір надає Євангелії величавої, а разом з тим мелодійної форми...»[3]. Це пов'язано з тим, що Огієнко робив переклад для церковного співу. В одному зі своїх листів українському баптистському пастору Левку Жабко-Потаповичеві Іван Огієнко пише: «Я Біблії не читаю, а завжди співаю її, бо це Божа мова. Через це, скажемо, промови Господа в мене величною мовою, а то й мірною»[4]. Наявність декількох перекладів дає можливість глибше і багатогранніше розуміти біблійні тексти й істини. Читання Біблії стає легшим, текст краще сприймається, зміст передається дослівніше[1].

Список використаної літератури:

1. Геніш О. Порівняльний аналіз перекладів Біблії українською мовою: який обрати? / О. Геніш. // Богомыслие. – 2021. – №30. – С. 199—214.
2. Назаренко М. Біблія Івана Огієнко – спогади очевидців створення перекладу [Електронний ресурс] / М. Назаренко // Слово про слово. Християнська газета. – 2020. – Режим доступу до ресурсу: <https://cutt.ly/mJGpc2F>.
3. Огієнко І. Новий переклад Євангелії на українську мову. / Іван Огієнко / Київ: «Рідна мова». – 1936.
4. Огієнко І. Як Святе Письмо ставало українським / Упорядник, автор передмови і приміток Микола Тимошик. – К: Наша культура і наука, 2018. – 424 с.
5. Тимошик М. Його бій за державність : документально-публіцистична оповідь / Микола Тимошик. – Київ : Наша культура і наука, 2017. – 376 с.

СИСТЕМА ОЦІНЮВАННЯ ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ В НІМЕЧЧИНІ

Визначення системи оцінки якості освіти є важливим елементом у становленні й розвитку будь-якої держави, оскільки саме від якості освіти залежить модернізація навчання, залучення сучасних професійних методів та засобів викладання. Німеччина є однією з провідних країн, що докладає чимало фінансів та зусиль для покращення освіти на всіх рівнях: починаючи з садочків й закінчуючи вищими навчальними закладами.

Важливим стратегічним кроком у запровадженні Німеччиною Болонського процесу стало рішення, прийняте в 1998 році Конференцією міністрів освіти (КМО) і Конференцією ректорів вищих навчальних закладів, про запровадження процедури акредитації програм для нових курсів та систематичне підтвердження вже існуючих. Відтоді акредитація є обов'язковою умовою для державного затвердження курсів бакалавра та магістра. Крім якості курсів, також перевіряється відповідність формальним вимогам КМО та європейським стандартам.

Німецька система акредитації є складною та включає три різні види процедур акредитації: **програмна акредитація, системна акредитація та альтернативні процедури**. Державним документом, який затверджує порядок проведення акредитації є «Державний договір про організацію спільної системи акредитації для забезпечення якості навчання та викладання в університетах Німеччини» [1].

Об'єктом **програмної акредитації** є курси бакалавра або магістра в державних або визнаних державою університетах Німеччини. Якщо освітня програма успішно пройшла процедуру акредитації, вона отримує тимчасову акредитацію та, відповідно, матиме знак якості. Рішення про акредитацію зазвичай стосується лише індивідуального курсу, проте існує також пакетна акредитація, що означає змістовну оцінку декількох дисциплін, які пов'язані тематично між собою. Відповідно тоді програмна акредитація здійснюється як частина комплексної процедури [3].

Процес програмної акредитації є багатоетапним, оскільки заснований на принципі експертної оцінки. Як правило, вищий навчальний заклад доручає проведення процедури оцінки якості програми обраній ним та затвердженій Акредитаційною радою агенції. Саме агенція призначає експертну групу, склад якої відображає як предметну спрямованість, так і специфіку діяльності курсу. Експертна група включає представників інтересів різних груп: 1) щонайменше два викладачі університету, що мають безпосередній зв'язок з освітньою програмою; 2) представник з професійної практики, що може підтвердити практичну значущість освітньої програми; 3) студент, пов'язаний з вивченням дисципліни в рамках освітньої програми.

При призначенні експертної групи агенція дотримується порядку, розробленого Конференцією ректорів Німеччини. Більшість голосів мають викладачі університету. Формальні положення певної освітньої програми оцінює агенція. Вона ілюструє результати оцінки у звіті, який надається експертам. Оцінка експертної групи відповідно до положень освітньої програми базується на критеріях, викладених у третій частині нормативного акту. Окрім заочного аналізу документів, повинно бути проведене й очне обговорення з представниками університету. Лише потім експерти готують висновок щодо рекомендованого рішення акредитації програми [3].

Акредитаційна рада приймає рішення щодо акредитації певної освітньої програми за поданням університету. Підставою для прийняття рішень щодо формальних критеріїв є звіт агенції, а основою для рішень щодо технічних та змістовних критеріїв є звіт експертної групи.

Якщо Акредитаційна рада має намір ухилитися від рекомендацій експертів, то вищий навчальний заклад має можливість подати клопотання. У разі позитивного рішення про акредитацію, програма отримує знак якості. Акредитаційна рада публікує своє рішення та звіт із зазначенням прізвищ людей, що входили до експертної групи, на своєму веб сайті після завершення процедури. Термін дії програмної акредитації становить вісім років [3].

Об'єктом **системної акредитації** є внутрішня потреба забезпечення якості роботи університету. При системній акредитації університет отримує право нагороджувати печаткою Акредитаційної ради ті курси, які в ньому вивчаються [4].

Протягом системної акредитації університет повинен довести, що він систематично реалізує формальні та предметні критерії, викладені в правовому акті. Для цього необхідно отримувати регулярні оцінки ступеневих програм та напрямків, що стосуються навчання та викладання матеріалу, до яких залучаються внутрішні та зовнішні студенти, академічні експерти з-за меж університету, представники професійної практики та випускники.

Позитивна системна акредитація засвідчує, що університет підходить для забезпечення кваліфікаційних цілей та стандартів якості курсів, які викладає. Відповідно тоді університет має знак

якості «системно акредитований». Процедура системної акредитації є багатоетапною та базується на принципі експертної оцінки. До експертної групи входять: 1) щонайменше три викладачі університету з відповідним досвідом викладання в певній сфері; 2) представник професійної практики; 3) студент.

Як і при програмній акредитації, експертна група системної акредитації дотримується порядку, розробленого Конференцією ректорів Німеччини. Більшість голосів мають викладачі університету, більшість експертів повинні мати досвід в системній акредитації.

Професійна та змістовна оцінка експертної групи базується на критеріях, викладених у третій частині правового акту. Проводиться перевірка та організуються бесіди з представниками університету. Потім готується експертний висновок з рекомендованим рішенням щодо акредитації внутрішньої системи управління якістю освіти, який оформлюється згідно з вимогами, визначеними Акредитаційною радою [4].

Акредитаційна рада приймає рішення про системну акредитацію за поданням університету. Підставою для прийняття рішень є звіт, поданий експертною групою та заключний висновок агенції. У разі первинної системної акредитації у звіті агенції має бути вказано, що на момент подачі заявки хоча б одна освітня програма пройшла систему оцінювання якості. Якщо ж університет проходить переакредитацію, то необхідно показати, що всі програми бакалавра та магістра хоча б один раз пройшли внутрішню систему оцінювання якості освіти.

Якщо Акредитаційна рада має намір ухилитися від рекомендацій експертів, то вищий навчальний заклад має можливість подати клопотання. У разі позитивного рішення про системну акредитацію, університет отримує право нагороджувати печаткою Акредитаційної ради ті курси, які пройшли перевірку. Акредитаційна рада публікує своє рішення та звіт із зазначенням прізвищ людей, що входили до експертної групи, на своєму веб сайті після завершення процедури. Термін дії системної акредитації становить вісім років [4].

Закони Німеччини дають можливість університетам вибирати між програмною акредитацією, системною акредитацією та альтернативними процедурами, узгодженими з Акредитаційною радою в межах країни. Альтернативні методи є самостійно розробленими університетами та мають на меті оцінювання якості освіти так само, як і програмна та системна акредитації.

Альтернативні методи оцінювання якості освіти існують для того, щоб замінити програмну або системну акредитації. Об'єктом акредитації є відповідно сама альтернативна процедура, при успішному завершенні якої університет отримує право на самоакредитацію курсів навчання. [2]

Під час проведення альтернативних процедур акредитації університет повинен довести, що він систематично реалізує формальні та предметні критерії, закладені в типовому законодавчому акті. Процес акредитації проходить у кілька етапів. Перед проведенням альтернативної процедури необхідно отримати дозвіл компетентного наукового органу та Акредитаційної ради. Необхідно подати заявку та вже після її розгляду університет отримує схвалення. Після цього деталі проведення альтернативної процедури будуть визначені між університетом та Акредитаційною радою. Надалі університет формує звіт на основі самооцінки своїх курсів та передає його до офісу ради. Після розгляду звіту створюється комісія, за участю зовнішніх незалежних експертів із сфер суспільства, що мають відношення до забезпечення якості освіти, зокрема представників науки, професійної практики, а також студентів. Результатом закінчення перевірки є оцінка з рекомендаціями або ж задовільна оцінка.

Акредитаційна рада приймає рішення про акредитацію шляхом визначення еквівалентності альтернативної процедури процедурам програмної чи системної акредитації. Розглядається звіт про самооцінку, висновок експертів та, якщо є, виписка з університету; його подає до Акредитаційної ради компетентний науковий орган. [2]

Після акредитації Акредитаційна рада нагороджує університет печаткою фонду, яка дає право самостійно оцінювати освітні програми та курси. [2]

Як правило, за два роки до закінчення терміну акредитації альтернативна процедура переоцінюється незалежною науковою установою, яка підпорядковується Акредитаційній раді. За результатами оцінки та моніторингу процедури Акредитаційна рада дає рекомендацію щодо продовження права на самоакредитацію.

Отже, ми бачимо, що процедура оцінювання якості освіти в Німеччині є досить складною. Відповідальним органом щодо проведення акредитації університетів виступає Акредитаційна рада, в той час як головним помічником збору матеріалу є агенція та, відповідно, створена експертна група. Правову основу акредитації формують «Державний договір про організацію спільної системи акредитації для забезпечення якості навчання та викладання в університетах Німеччини».

Список використаної літератури:

1. Akkreditierungssystem. Funktionsweise des Systems. Available at: <https://cutt.ly/pJGay4R>
2. Alternative Verfahren. Available at: <https://cutt.ly/uJGatB>
3. Programmakkreditierung. Available at: <https://cutt.ly/UJGp5ij>
4. Systemakkreditierung. Available at: <https://cutt.ly/mJGawNa>

УДК 81'255.4

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ

Переклад фразеологічних одиниць є актуальним питанням для сучасного перекладознавства. На думку багатьох видатних фахівців, фразеологізми є лексичні поєднання, значення яких визначається цілим виразом. Найбільш характерною рисою фразеологізму є його емоційна виразність та лаконічність висловлювання думки. Фразеологізми відбивають культуру та національний менталітет конкретного народу. Тому переклад фразеологізмів є однією з актуальних проблем сучасного перекладознавства. Фразеологічні одиниці є невід'ємною частиною будь-якої мови чи культури, і знання цих одиниць та правильна їхня інтерпретація свідчить про правильний переклад всього виразу чи художнього твору.

Слід зазначити, що фразеологізми дуже часто трансформуються у «словосполучення». Основним завданням перекладача є визначити способи перекладу та висловити коннотативну та оцінну функції всього виразу. Доцільно, з погляду, дати точне визначення поняття фразеологізму, запропонованому А.В. Куніна «Фразеологічна одиниця є відокремлена сполучуваність слів з аналізованим значенням та певна стійкість на фразеологічному рівні» [1. с. 488]. Нерухомі словосполучення – це одиниці, які вказують на національно-культурний колорит людей; це причина того, що перекладати їх досить важко. Знайти застосовну істотну близькість між потенційною еквівалентністю та реальним паритетом оригіналу та перекладу є одним із основних завдань перекладача.

Існує три принципи класифікації фразеологічних одиниць. Найбільш популярна синхронічна (семантична) класифікація фразеологізмів В.В. Виноградів. Він розвинув деякі положення, вперше висунуті швейцарським лінгвістом Шарлем Баллі, і дав сильний поштовх до суто лексикологічної обробки матеріалу. Це означає, що фразеологізми визначалися як лексичні комплекси зі специфічними семантичними ознаками і класифікувалися відповідним чином. Його класифікація заснована на мотивації одиниці, яка є відношенням між значенням цілого і значеннями його складових частин. Ступінь мотивованості співвідноситься з жорсткістю, неподільністю і смисловим єдністю висловлювання, тобто із можливістю зміни форми чи порядку компонентів, заміни цілого одним словом, хоч і не завжди.

За класифікацією Виноградова всі фразеологічні одиниці поділяються на фразеологічні зрощення, фразеологічні єдності та фразеологічні сполучення.

- Фразеологічне зрощення – це семантично неподільна фразеологічна одиниця, на значення якої ніколи не впливають значення її компонентів. Значення компонентів повністю поглинається змістом цілого, його виразністю та емоційними властивостями.

- Фразеологічна єдність – це семантично неподільна фразеологічна одиниця, все значення якої мотивовано значеннями її компонентів. Загалом, фразеологічні єдності — це словосполучення, у яких значення цілої єдності перестає бути сумою значень його компонентів. Значення значущого слова не надто далеко від його звичайних значень. Це значення утворюється внаслідок узагальненого переносного значення вільного словосполучення. Це результат образно-метафоричного переосмислення словосполучення [2. с. 208].

- Фразеологічне сполучення (колокація) – це конструкція або вираз, у якому кожне слово має абсолютно чітке самостійне значення, а один із компонентів – зв'язане значення [2. с. 208].

- Фразеологічний вираз – це стійка за формою та живанням семантично поділена конструкція, компонентами якої є слова з вільним значенням [2. с. 208].

Для аналізу прийомів перекладу стійких висловів з теоретичного боку необхідно розділити прийоми перекладу всіх стійких словосполучень цієї мови. Загальноприйняті способи перекладу фразеологічних одиниць:

- переклад за допомогою абсолютних еквівалентів;
- переклад за допомогою відносних еквівалентів застосовується у випадку, коли є деякі відмінності у значенні виразів у вихідній та цільовій мовах;
- переклад за допомогою фразеологічних аналогів є актуальним, коли перекладач працює над прислів'ями та приказками.

Тому, підсумовуючи вищевикладене, слід зазначити, що переклад фразеологізмів є найважливішим і досить складним завданням для перекладача. Причина в тому, що перекладачі повинні звертати увагу на збіг презентативного та логічного значень фразеологічних одиниць у вихідній та цільовій мовах у процесі перекладу та типах контекстів, у яких вони функціонують. Проте втрата і зміна стилістичних чи коннотативних функцій фразеологізмів може бути результатом неправильного тлумачення ідіоми чи висловлювання у мові перекладу. Враховуючи деякі особливості функціонування фразеологізму та його адекватного перекладу, перекладач повинен правильно інтерпретувати та перекладати цей фразеологізм та не допускати функціонування та розробки.

На закінчення слід зазначити, що фразеологізми відображають культуру та національний менталітет конкретної країни та народності; тому переклад фразеологізмів одна із найважливіших питань сучасного перекладознавства. Крім того, фразеологічні одиниці є невід'ємною частиною будь-якої мови, і знання цих словосполучень та їх адекватна інтерпретація та переклад є доказом правильного та адекватного перекладу всього вираження, вигадок та творів мистецтва. У цьому контексті слід резюмувати, що перекладачі повинні дотримуватися норми та вживання мови перекладу під час перекладу фразеологізмів.

Список використаної літератури:

1. Кунин А. В. Курс фразеологии современного английского языка: учебное пособие для институтов и факультетов иностранных языков / А. В. Кунин. – 3-е изд. – Дубна: Феникс+, 2005. – 488с.
2. Амосова Н. Н. Основы английской фразеологии / Н. Н. Амосова. – Л.: ЛГУ, 1978. – 208с.
3. Комиссаров В. Н. Современное переводоведение / В. Н. Комиссаров. – М.: ЭТС, 2001. – 424с.

**ЗАСТОСУВАННЯ КОГНІТИВНО-КОМУНІКАТИВНОГО ПІДХОДУ
У ВИВЧЕННІ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ**

Застосування когнітивно-комунікативного підходу у вивченні іноземної мови набуває все більшої популярності. Завдяки цьому методу навчальний процес не втрачає інтенсивності, що є важливим за умов все більшої направленості на самостійне опрацювання студентами навчального матеріалу [1; 2].

Під комунікативно-когнітивним підходом розуміють таку організацію навчально процесу, основу якого складає комунікативна взаємодія студентів, яка забезпечує участь кожного з них як об'єкта та суб'єкта пізнавальної діяльності. Студенти вчаться застосовувати набуті знання у безпосередній комунікації один з одним. Отже, цей метод покликаний зробити комунікативну методику більш динамічною та продуктивною [3; 4].

Найвагомішими принципами застосування когнітивно-комунікативного підходу у вивченні іноземної мови у вищих навчальних закладах є: принцип функціональності, інтегративної мовленнєвої діяльності, автентичності, системності та доступності навчального матеріалу, принцип роботи в групах, а також принцип єдності навчання, виховання та розвитку [5].

Провідним фактором реалізації когнітивно-комунікативної методики є виконання різномірних вправ, успішний результат яких пов'язаний з пізнавальною активністю.

Наведемо приклади відповідних типів вправ застосування когнітивно-комунікативної методики:

Когнітивно-діяльнісні.

Мета: формування навичок монологічного мовлення та розвиток умінь логічного викладення думки.

Інструкція: студенти читають вислови відомих людей про дружбу. Після цього кожен висловлює свою думку, що означає бути хорошим другом.

Когнітивно пошукові.

Мета: формування фонетичної компетентності студентів.

Інструкція: студенти дивляться відео «Джджо у пошуках щастя». Після цього студенти читають речення та ставлять їх у правильному порядку.

Когнітивно-творчі.

Мета: формування мовленнєвих навичок письма та розвиток креативного мислення студентів.

Інструкція: Студенти слухають звуки будильника, дощу, морського прибою. Прослухавши аудіо, студенти пишуть коротку розповідь до кожного звуку.

Отже, виклики нової реальності ставлять за мету дослідити застосування когнітивно-комунікативного підходу у вивченні іноземної мови. Цей підхід сприяє кращому розвитку мовленнєвих навичок, підвищує мотивацію та розвиває креативне мислення студентів.

Список використаної літератури:

1. Ішутіна О. Є. Формування лінгвометодичної компетентності майбутніх учителів української мови в процесі фахової підготовки / О.Є. Ішутіна : автореф. – Слов'янськ, 2017.
2. Кубрякова Е.С. Части речи с когнитивной точки зрения / Е.С. Кубрякова. – М. : Наука, 1997. – 247 с.
3. Мирна І.О. Розвиток соціальної компетентності класних керівників загальноосвітніх навч. закладів у процесі проф. діяльності : автореф. / І.О. Мирна. – Житомир: ЖДУ ім. І.Франка, 2015. 21с.
4. Пінчук В. М. Активізація мовленнєвої компетентності учнів на уроках / В. М. Пінчук // Англійська мова та література : наук.-метод. журн. – №22/24. – 2020. – С.9-14.
5. Подзігун Л.В. Комунікативно-когнітивний підхід у викладанні студентам іноземної мови нефілологічних спеціальностей / Л.В. Подзігун URL: <https://cutt.ly/nJGsouA>.

СТАРИЙ «ГАМЛЕТ» ЧИ НОВИЙ «ХАМЛЕТ»: ПОСТМОДЕРНА ІНТЕРПРЕТАЦІЯ КЛАСИКИ У ЛЯЛЬКОВОМУ ТЕАТРИ

Розвідка містить аналіз вистави, що створена на основі п'єси Вільяма Шекспіра «Гамлет». Мета роботи привернути увагу цільової аудиторії до нових інтерпретацій знаменитих творів літератури. Дослідження спирається на аналіз певних елементів вистави та інтерв'ю з її режисером. Вистава відбулася в Житомирському академічному обласному театрі ляльок п'єси, створеної за мотивом трагедії Шекспіра в Житомирі та нових виявів творчості в театральному мистецтві.

Вільям Шекспір – найвизначніший драматург усіх часів, саме його вважають національним героєм та одним із символів Англії. Шекспір написав неймовірну кількість драматичних творів, що мають величезну вагу у світовій культурі. У творах Шекспіра – не просто життя, стосунки, інтриги далекої доби, а внутрішній світ людини. Його творіння, мабуть, вже ніколи не зійдуть із театральних сцен, але, на жаль, вони є складними для сприйняття звичайного глядача. При перегляді п'єси споглядач не зможе чітко зрозуміти, що саме хотів донести до нього автор. Чи є тоді сенс взагалі відвідувати такі заходи? Звісно є, адже не всі вистави зорієнтовані на досвідчених знавців та шанувальників класики. Метою цього проекту є спроба сприяти популяризації нових проявів творчості, а саме театральних вистав за участі не звичних нам усім акторів, а театральних ляльок, що дозволяє інтерпретувати класичні вистави на сучасний лад, що відповідає контексту сьогодення.

Актуальність роботи зумовлена потребою оновити погляд цільової аудиторії на творчість В. Шекспіра та показати новий спосіб відтворення світової класики. Я прагну продемонструвати сучасний підхід до відтворення загальновідомих п'єс. Усі матеріали презентації націлені на популяризацію нових проявів театального мистецтва.

Прем'єра вистави «Хамлет», дипломний проєкт молодого режисера Нікіти Перцева, відбулася в Житомирському академічному обласному театрі 18 липня 2021 року. Наразі покази анонсуються як прем'єрні. Грунтовного дослідження цієї вистави філологами ще не здійснювалося. Інформація, що є в презентації є не популяризованою та не достатньо дослідженою, що сприяє подальшому пошуку у цій темі. Мій проєкт націлений на те, щоб показати сучасне театральне мистецтво та сприяти його розвитку. На жаль, більшість населення України не сприймає театр, як щось цікаве, що казати про театр ляльок. Чомусь заведено вважати, що ляльковий театр зорієнтований лише для дітей і в ньому проводяться лише якісь примітивні вистави, що не зацікавлять дорослого. Насправді лялька може передати якусь інформацію ще краще ніж актор і це може стосуватися будь-якої теми. Театр ляльок змінюється, в ньому з'являються вистави, що можуть зацікавити дорослого та відкрити нове бачення на загальноприйнятій поняття.

Метою дослідження є спроба зруйнувати певні стереотипи щодо лялькового театру; оновити погляд цільової аудиторії на творчість Вільяма Шекспіра; показати нові прояви театального мистецтва та популяризувати їх серед молоді та дорослих; спонукати юнацтво до прочитання класичних творів та пошуку новизни у давно знайомих речах.

Коротко про зміст вистави повідомляє іронічний анонс на сторінці Театру: «коли всі справи в данському королівстві дуже кепські, а будь-які спроби дійти до ладу тільки роблять гірше, коли життя за мить перетворюється з трагедії на фарс і закінчується повнісінькою комедією, коли від вчинків героїв тільки вибухає мозок та сприйняття дійсності повертається догори дриго. Саме тоді час забути класичного, трагедійного Гамлета, і познайомитися з його сучасним відображенням, його повною протилежністю – принцом Хамлетом. І всі довічні питання залишать вас на час перегляду вистави, де Хамлет розповість історію, яка на початку змушує плакати, як безсмертна Шекспірівська трагедія, а в кінці сміятися. Отож – це сучасна жартівлива інтерпретація загальновідомого сюжету в гострий памфлет, де один шарлатан змінює на троні іншого, а новоспеченого володаря готовий зіпхнути вже зовсім повний безумець, немов віддзеркалення нашого сьогодення. І що ще залишається робити, якщо не посміятися над собою і героями нашої вистави» [4].

Такий постмодерний підхід зумовлює сприйняття глядачем та самими учасниками дійства. Досвідчена акторка-ляльковод Дарина Гущина так оцінює роботу молодого режисера: «Мені подобається його підхід. Нікіта дає волю акторам, але тільки в плані творчості, а дисципліна – сувора, мені це підходить. Можна сказати, що це – мій режисер». Сам режисер Нікіта Перцев зазначає, що, попри те, що театр став для нього рідною домівкою із малечку, значення вистав для дорослих вочевидь не достатньо оцінене житомирським глядачем. «Вистави для дорослих сприяють професійному зростанню лялькарів, допомагають їм піднятися на щабель вище» [2]. Нікіта Перцев має на меті підняти у театрі ляльок дорослий репертуар. Розпочати вирішив з класики. «Вистава "Хамлет" створена у жанрі трагіфарс, – каже Нікіта Перцев. – Дію твору

перенесено на балаганний підмуток. Використання петрушкових ляльок виправдано тим, що вони висміюють проблеми в державі. Комедійні репліки Шекспіра змінили на жарти на злобу дня» [2].

Лялькова інтерпретація класичного твору, переписування його та перегравання за допомогою незвичних засобів апелює до світового контексту – від народного театру ляльок до асоціацій з п'єсами постмодерністів, таких як Том Стоппард. Роль ляльки в сприйнятті шекспірівського сюжету неординарна: «Ляльки можуть більше, ніж актори. Лялька, на жаль чи на щастя, дуже філософська і прискіплива до себе. Це не просто іграшка, як думають люди. Театр ляльок оживляє будь-який предмет, і саме це стає цікавим. Навіть звичайний манекен, який стоїть в магазині, можна оживити настільки, що він буде набагато кращим в якійсь пластиці, ніж звичайний актор» – підкреслює режисер [2].

Безліч інтертекстуальних прийомів – від прямих цитат з трагедії Шекспіра, до пародійних її інтерпретацій, бурлеску й алюзій на сучасний культурний контекст – потребує окремого ретельного вивчення. Важливою є сама назва вистави, що містить подвійне значення, засноване на фонетичних асоціаціях. Автор /режисер так тлумачить прочитання назви: «Хамлет – від слова хам, хамство. Так, наш герой стає таким. Він і до цього ним був, але у вигляді такого інтелігентного хама» [3]. Гостра сатира на сучасне суспільство проникає крізь класичний сюжет. Як твердить журналіст-оглядач О. Ковальчук, «театр – це соціальне мистецтво» [1].

Я обрала виставу «Хамлет» режисера Нікити Перцева, бо вона руйнує стереотипи щодо лялькового театру та дає можливість продемонструвати новий погляд на хрестоматійну класику. А також донести інформацію дослідникам творчості Вільяма Шекспіра про постановки його творів чи творів за його мотивами в театрах Житомира.

Список використаної літератури:

1. Ковальчук О. У Житомирському театрі ляльок відбулася прем'єра вистави для дорослих "Хамлет" [Електронний ресурс] / Оксана Ковальчук // <https://suspilne.media>. – 2021. – Режим доступу до ресурсу: <https://suspilne.media/174606-u-zitomirskomu-teatri-lalok-vidbulasa-premera-vistavi-dla-doroslih-hamlet/>.

2. Перцев Н. У мене лялька завжди була живою. [Електронний ресурс] // Zhytomyr Travel /. – 2021. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.zhytomyr.travel/nikita-percev-u-mene-lyalka-zavzhdi-bula-zhivoyu/>.

3. Ляльковий театр / Відкрита студія / 12.07.21 [Електронний ресурс] // Телеканал СК1. – 2021. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.youtube.com/watch?v=9exTwJ9tqvs&t=8s>.

4. Житомирський академічний театр ляльок у Facebook [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.facebook.com/teatrkokolzt>.

КОНВЕНЦІЇ СПІЛКУВАННЯ ЯК ІНТЕГРАЛЬНА СКЛАДОВА КОМУНІКАТИВНОЇ ПОВЕДІНКИ

Вираження ввічливості в соціальних відносинах, або слідування нормам етикету, враховуючи знання про власну культуру, чи спільноту де перебуваємо в момент мовлення є застосуванням концепту ввічливості в реальному житті. Будь-якій мовленнєвій дії властива адресованість, цілеспрямованість, а також суспільно зумовлена орієнтація на норми мовленнєвої поведінки, прийняті в соціумі. Участь у діалозі допускає дотримання головного принципу: виявити повагу та увагу до співрозмовника. Комунікант очікує від співбесідника адекватної до себе комунікативної поведінки, що є частиною єдиної соціальної системи, яка включає права та обов'язки її членів. Однією з аксіом успішного спілкування слугує регуляторна функція системи правил та норм спілкування (комунікативний кодекс), зумовлених культурою, соціумом, сферою спілкування.

Універсальні правила ввічливості пояснюються стандартними мотивами людської поведінки, що зумовлені природними інстинктами: являючись розумними істотами, ми не хочемо перебувати під впливом інших – це трактується «негативним лицем». З іншого боку, ми очікуємо схвального ставлення і сприймання наших потреб, що зумовлюють комунікацію. Прагматики розглядають ці мотиви під загальною назвою «позитивне лице».

В діалогічному спілкуванні, стратегії і тактики ввічливості використовуються задля уникнення загрози щодо втручання у функціонування «лиця» співрозмовника. В якості «лиця» розуміються емоційне і соціальне самоусвідомлення себе, яке притаманне будь-якій людині.

Вибір пріоритетної стратегії у спілкуванні – чи то позитивного «лиця», чи то негативного, – залежить від особливостей нашої комунікативної поведінки. Ці особливості регулюються функціонуванням і традиціями культур певного ареалу спілкування. Оскільки обидва учасники діалогічного дискурсу зацікавлені в ефективності обміну даними, в процесі комунікації відбувається співробітництво адресанта і адресата. Кожен з них намагається внести свій вклад в рівномірний перебіг розмови задля досягнення комунікативного успіху. Ці правила були об'єднані під назвою принципу Кооперації та включають чотири максими: кількості, якості, відношення і манери мовлення. Діючи разом вони регулюють мовленнєву поведінку – вимагають лаконічного, цілеспрямованого мовлення, застерігають від надмірного об'єму інформації, усвідомленого обману співрозмовника, неточності даних і вимагають чіткості викладу ідей.

У межах прагматики виділяють текстуальну і міжособистісну риторичку. Саме в межах останньої розглядається принцип Ввічливості на рівних з максимами Кооперації. Принцип ввічливості більшою мірою регулює спілкування, ніж принцип Кооперації: в першу чергу відбувається підтримка соціальної рівноваги й дружніх відносин між співрозмовниками, виражається зацікавленість останніх у співробітництві один з одним. У принципі Ввічливості виділяється шість максим, що розташовані за градуальною шкалою витрат і вигод (для мовця та слухача):

- **Максима такту (Tact Maxim):** Зменшуйте витрати слухаючого, збільшуйте вигоду. (Мета максими: не ставте інших у ситуацію, коли вони змушені порушити максимум такту).

- **Максима великодушності (Generosity Maxim):** Зменшуйте власну вигоду, збільшуйте вигоду слухачі.

- **Максима схвалення (Approbation Maxim):** Зменшуйте осуд (осудження) слухаючого, більше хвалите.

- **Максима скромності (Modesty Maxim):** Менше хвалите себе, більше критикуйте.

- **Максима згоди (Agreement Maxim):** Зменшуйте розбіжності між вами й співрозмовниками, збільшуйте згоду.

- **Максима симпатії (Sympathy):** Зменшуйте антипатію між вами й співрозмовниками, збільшуйте симпатію.

Наведені максими є суттєвими для успішності комунікації, оскільки порушення, наприклад граматичних норм впливатиме на якість розуміння форми вираження потреб адресанта, а ось порушення мовленнєвих максим сприймається в якості конкретного сигналу щодо мотивів мовця, тобто псують розуміння змісту потреб

Таким чином, орієнтація мовця на кооперативну або конфронтативну комунікативну поведінку визначається за допомогою загальнолюдської категорії ввічливості, шляхом слідування чітко визначеним максимами Кооперації та Ввічливості у своєму спілкуванні. Недотримання принципів Кооперації і Ввічливості не є маркером комунікативної невдачі. Навпаки, переважають ті комунікативні ситуації, коли всі постульовані Г принципи виявляються неспроможними до виконання.

Список використаної літератури:

1. Рибаківа О. В. Гендерна специфіка втілення стратегії незгоди в усній англомовній неофіційній комунікації: Автореф. дис. канд. філ. Наук/ О.В. Рибаківа - Х., 2016. - 22 с.
2. Селіванова О.О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми / О.О.Селіванова – Полтава : Довкілля-К., 2008. – 712 с.
3. Grice H.P. Logic and conversation // Syntax and semantics. Vol. 3: Speech acts. N. Y., 1975. P. 45–47
4. Leech Geoffrey N. PRINCIPLES OF PRAGMATICS. London and New York: Longman, 1983. 250 p.

ШЕКСПІРІВСЬКИЙ ІНТЕРТЕКСТ В РОМАНІ "ПАНІ ТА ПАНОВЕ" ТЕРРІ ПРАТЧЕТТА: ВИКЛИКИ УКРАЇНСЬКОГО ПЕРЕКЛАДУ

Розвідка містить аналіз стратегій перекладу Ольгою Беловою промовистих імен в українському виданні роману Террі Пратчетта «Пані та панове» [4] (Lords and Ladies, 1992)[7]. Ядром роботи є дослідження ролі пародії на лінію акторів-ремісників з комедії Вільяма Шекспіра «Сон літньої ночі» у романі, функцій цієї пародії для оприявлення інтенцій автора. Здійснене порівняння українських версій промовистих імен у Шекспіра та Пратчетта. Доведено доцільність збереження в перекладі аспектів значення власного імені. Здійснено аналіз перекладу з точки зору його еквівалентності оригіналу.

Террі Пратчетт – британський письменник метажанру фентезі, відомий серією романів про Дискосвіт. Інтертекстуальна основа його творчості детально розглядається в роботах дослідників [див. напр. 2, 3, 10]. Є.Канчура доводить, що фентезійний світ Пратчетта має текстуалізовану основу, тобто світ буквально побудовано за законами мови: орфографія змінює географію, ім'я людини її долю, а розповідь про історію змінює самі історичні факти [3, с. 172-173]. Аналізуючи широкий спектр інтертекстуальних прийомів, до яких вдається письменник, дослідники перелічують наступні: цитата (пряма та прихована), деконструкція цитати, алюзія, пародія, пастиш, референція, бурлескна травестія, [3, с. 71-75] запозичення, парафраз, посилення [8].

«Сон літньої ночі» Шекспіра посідає значне місце у модерній англійській літературі, варто згадати хоча б «Казки Старої Англії» Р. Кіплінга, «Дитяча книга» А. Байєт, «Піщана людина» Н. Геймана тощо. Звернення Пратчетта до шекспірівського претексту водночас працює як своєрідний авторський прийом для розбудови моделі текстуалізованого світу та вписує його творчість у контекст англійської літератури. Відсилаючи читача до «Сну літньої ночі», Террі Пратчетт розігрує сюжет комедії у своєму просторі, в гірському королівстві Ланкр, що у Дискосвіті. Важливим композиційним елементом, що зумовлює перегук роману й комедії, є група ремісників, які готують виставу п'єси на весілля свого короля. У «Сні літньої ночі» це шістька на чолі з Пітером Клинцем, у «Пані та панове» — компанія з восьми народних танцюристів, які за сумісництвом працюють у пекарні, у кузні та інших майстернях.

Для аналізу принципів перекладу промовистих імен у фентезі я залучаю методику М. Бережної[1]. Імена героїв у художніх творах можуть багато розповісти про своїх персонажів, вони є інформативними та значущими, а надто у метажанрі фентезі, зокрема в його гумористичному та пародійному різновиді. Світ фентезі – вигаданий, він є витвором уяви автора, який має право на створення будь-яких власних назв, тим самим формуючи додаткові конотативні, емоційні, прагматичні, культурні характеристики. Промовисті імена мають не лише потужне смислове значення, це також вагомий чинник взаємодії з читачем, оскільки надають додаткову інформацію про характер, соціальний, гендерний, віковий статус персонажів. Від правильного їхнього розуміння читачем залежить і сприйняття твору в цілому. Тому завданням перекладача є максимально точно передати значення, що вклав у ім'я автор, без втрати художньої форми. У контексті аналізу проблем перекладу власних імен, промовисті імена є особливо складними, адже їх немає в мові в «готовому» вигляді, а створюються автором із метою досягнення певних художніх цілей.

Проаналізуємо докладніше промовисті імена в романі «Пані та панове». Окрім промовистих імен, властивих усій серії (Маграт Часник, Вільям Нікчемський, Впертонз, пані Виразка та ін.), привертають увагу імена гурту ремісників, образи яких є прямою відсилкою до «Сну літньої ночі», де імена самодіяльних акторів відповідають їхнім професіям (Таблиця 1).

Таблиця 1

«Сон літньої ночі»		«Пані та панове»			
Ім'я / прізвище персонажа		ремесло	Ім'я / прізвище персонажа		ремесло
оригінал	переклад		оригінал	переклад	
Peter Quince	Пітер Клинець	тесля (a carpenter)	Obidiah Carpenter	Обадія Теслюк	кравець, браконьєр, чистильник помийних ям (the tailor, poacher, cess-pit cleaner)

Nick Bottom	Нік Навій	ткач (a weaver)	Baker	Пекар	ткач (the weaver)
Francis Flute	Френсіс Дудка	міхоправ (a bellows-mender)	Weaver	Ткач	покрівельник (the thatcher)
Tom Snout	Том Носик	лудильник (a tinker)	Thatcher	Покрівельник	візник (the carter)
Robin Starveling	Робін Замірок	кравець (a tailor)	Tailor	Кравець	ткач (the weaver)
Snug	Гембель	столяр (a joiner)	Tinker	Мідник	мідник (the tinker)
			Carter	Візник	пекар (the baker)

З таблиці видно, що в Шекспіра [6;9] промовисті прізвища, утворені не від елементів ремесла, відповідають роду занять їхніх носіїв, підкреслюючи належність до професії та соціальний статус: Peter Quince (a carpenter) – Пітер Клинець (тесля), адже, клинець є необхідним інструментом в роботі теслі. Пітер має прізвище, чи, швидше, прізвисько, яке сформоване через назву *елементу* його професії. Шекспір ставить професію, її деталь та ім'я персонажа, в одному смислового ряді, підсилюючи акцент на ремеслі «актора». Пратчетт пародіює підхід Шекспіра: його персонажі мають прізвища, що походять від назв ремесел, вони займаються зовсім іншими ремеслами (наприклад, Покрівельник є візником, а Візник – пекарем), єдиний збіг роду занять і прізвища тільки підкреслює пародійний ефект. Пратчетт грає з промовистими іменами персонажів Шекспіра, водночас посиляючись на широко відомий уривок зі «Сну літньої ночі». В прізвищах персонажів немає нічого незвичного, адже ми щодня зустрічаємо людей з прізвищем «Коваль» чи «Мельник», які працюють в офісах чи займаються іншими справами. Первинне значення прізвища, що походить від роду занять засновника роду, втрачене. Уривок з коментарями до прізвищ ремісників виконує функцію ілюстрації авторської інтенції, демонструючи, що *слово втрачає своє первинне значення* й це може бути навіть небезпечно, що і є лейтмотивом, провідною ідеєю роману.

Тема втрати словами первинних смислів послідовно розвивається Пратчеттом через втрату чи зміну первинних значень промовистих імен. Потужною ілюстрацією для такої авторської тези є пародія на промовисті імена шекспірівських героїв. У такому випадку надважливим для перекладача було обрати максимально точну стратегію перекладу прізвищ персонажів, щоб зберегти алузію на персонажів Шекспіра та продемонструвати авторську інтенцію Пратчетта. Порівняльний аналіз доводить, що Ольга Белова блискуче виконала цю задачу. Попри незначну кількість цитат з комедії Шекспіра в тексті роману, шекспірівський інтертекст виразно відчутний в тексті перекладу, так само як і в тексті оригіналу.

Список використаної літератури:

1. Бережна М. Тринадцять етапів перекладу власних імен та назв / М.В. Бережна. // Вісник СумДУ. Серія "Філологія". – 2007. – №1, Т. 2 - С. 62–67.
2. Бойко О. О. Реалізація категорії інтертекстуальності в художньому дискурсі фентезі : дис. канд. філ. наук : 10.01.04. / Бойко Ольга Олександрівна – Одеса, 2021. – 237 с.
3. Канчура Є. О. Моделювання текстуалізованого світу в романах-фентезі Террі Пратчетта : дис. канд. філ. наук : 10.01.04 / Канчура Євгенія Орестівна – Київ, 2012. – 233 с.
4. Пратчетт Т. «Пані та панове» / Террі Пратчетт; переклад з англ. Ольги Белової / – Львів: Видавництво Старого Лева, 2020. – 400 с.
5. Шекспір В. Твори в шести томах. Том 2 / В. Шекспір. – Київ: Видавництво художньої літератури «Дніпро», 1985. – 622 с. – (Перекл. з англ.; Післямови О. Алексеєнко і Н. Жлуктенко.).
6. Pratchett T. Lords and Ladies / Terry Pratchett. – N.Y. : Harper Torch, 2002. – 568 p.
7. Rzyman A. The Intertextuality of Terry Pratchett's Discworld as a Major Challenge for the Translator / A. Rzyman. – Cambridge: Cambridge Scholars Publishing, 2017. – 197 с.
8. Shakespeare W. A Midsummer Night's Dream [Електронний ресурс] / William Shakespeare – Режим доступу до ресурсу: <http://shakespeare.mit.edu/midsummer/full.html>

ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС В УМОВАХ НОВОЇ РЕАЛЬНОСТІ

Сьогодні Україна знаходиться на шляху інтенсивного розвитку і потребує значної кількості висококваліфікованих спеціалістів в інноваційній сфері, які стануть запорукою успішного економічного розвитку та конкурентоспроможності нашої держави в найближчому майбутньому. Майбутнє держави залежить від якості освіти, тому вона повинна бути випереджувальною, відповідати тенденціям розвитку суспільства в майбутньому. Стрімкі глобальні соціальні та економічні зміни, які відбуваються в останні десятиліття в сучасному суспільстві, вимагають інтенсифікації впровадження інноваційних технологій навчання. Навчальний процес має бути трансформованим та адаптованим до тимчасових вимушених обмежень. Сьогодні у практиці навчальних закладів різних рівнів успішно застосовуються змішані форми навчання. Дистанційна освіта уже стає цілком типовою формою здобуття знань, умінь та навичок за умов соціальної ізоляції. Перед викладачами та студентами відкриваються нові можливості використання ресурсів Інтернету, інтерактивних форм взаємодії онлайн. Що ще кілька років тому вважалося інноватикою, – сьогодні стає життєво необхідним.

Специфіка предмету Іноземна мова у фахових педагогічних закладах освіти вимагає використання цілої низки інноваційних педагогічних технологій. В умовах змішаного навчання найефективнішою виявилася інформаційнокомунікаційна технологія. Широке використання електронних освітніх платформ та різного роду сервісів, на зразок Zoom, Google meet, Google classroom, Classtime, забезпечило швидкий зворотній зв'язок з обома сторонами навчального процесу, синхронне проведення занять в режимі відео конференцій.

Щоб набути знань, студенту необхідно вміти осмислювати, розуміти, аналізувати інформацію. Викладач завжди може створити ситуацію на занятті, яка б спонукала студента до самостійного виведення висновків, знаходження рішення. При використанні інтерактивних методів зростає цікавість до процесу навчання завдяки ефекту новизни та оригінальності, адже інтерактивне навчання передбачає чимало різноманітних технологій: моделювання життєвих ситуацій; вирішення творчих завдань; використання розминок; використання рольових ігор; спільне розв'язання проблем тощо.

У сучасному освітянському просторі налічується низка онлайн-платформ, які мають різні навчальні функції. Визначено ТОП-10 ресурсів дистанційного навчання. 1. Google Classroom – віртуальний клас викладання і збору виконаних завдань із вказуванням кінцевого терміну виконання, публікації матеріалів, розрахунку оцінок. 2. Google Форми – інструмент для створення тестів із можливістю задати кількість балів за завдання і правильні відповіді. 3. Quizizz – сервіс для створення вікторин: викладач створює вікторину на своєму комп'ютері, а студенти беруть участь у ній за допомогою своїх мобільних гаджетів. Також викладач має повну картину успішності в таблиці Excel. 4. Surveymonkey – служба як для створення простих і невеликих опитувань, так і для масової розсилки. Сервіс дозволяє швидко створювати опитування, налаштовувати їх зовнішній вигляд, змінювати черговість запитань, проводити А/Б-тестування, вставляти опитування на сайти і в соціальні мережі тощо. 5. Formative – платформа для створення оціночних завдань. Доступно 17 типів завдань, для прикладу аудіо відповідь, у вигляді малюнку, тесту, відео, есе, формули тощо. 6. Polleverywhere – інструмент для оцінювання студентів, який можна використовувати під час дистанційного семінару. Ця система дозволяє вбудовувати інтерактивні дії безпосередньо в презентацію. Студенти відповідають в Інтернеті або за допомогою SMS-повідомлень на своїх телефонах. Обмеження – 25 студентів в одній групі. 7. Socrative – веб-сервіс, який дозволяє оцінювати студентів за допомогою підготовлених завдань або запитань у стрічці. 8. Wooclap – платформа використовується університетами для навчальних занять і доступна на 6 мовах. Миттєвий зворотній зв'язок дозволяє аудиторії відповідати на питання в режимі реального часу. 9. Flippity – сервіс, за допомогою якого можна створювати різноманітні інтерактивні вправи для навчання. 9. Online Test Pad – безкоштовний багатофункціональний сервіс для проведення тестування і навчання. Можна створювати тести, опитування, кросворди, логічні ігри. 10. Kahoot – преміум формат платформи безкоштовний на час карантину з окремою реєстрацією для ВНЗ. Студентам пропонується не тільки участь у проєктах в ігровій формі, створених викладачем на підставі пройденого матеріалу, але і самостійна творчість у створенні навчальних ігор на платформі.

Отож бачимо, що в сучасних умовах суспільних викликів перед викладачем стоїть проблема вибору найактуальніших інноваційних технологій, які б могли забезпечити якість та ефективність різних форм навчання, сприяли б формуванню конкурентоспроможного фахівця, відкритого і готового до інноваційної діяльності.

Список використаної літератури:

1. Волошина О.В. Педагогіка інновацій у вищій школі: навч.-метод. посібник. Вінниця, 2014. 161 с.
2. Інноваційні педагогічні технології: посібник / За ред. О. І. Огієнко; Авт. кол.: О.І. Огієнко та ін. К., 2015. 314 с.
3. Кухаренко В.М. Дистанційне навчання: Умови застосування. Дистанційний курс: навч.посібник / за ред. В.М. Кухаренко, 3-є вид. / В.М. Кухаренко, О.В. Рибалко, Н.Г. Спротенко. Харків: НТУ«ХПШ», «Торсінг», 2002. 320 с.

ПРОБЛЕМИ БІЖЕНЦІВ: МОВНИЙ БАР'ЄР

Згідно з даними ООН понад 5,5 мільйонів людей залишили Україну після повномасштабного російського вторгнення 24 лютого. Приїзд українських біженців до Європи вважається найбільшою міграційною хвилею з часів Другої світової війни. А вже до кінця року ця цифра може сягнути 8,3 мільйонів осіб.

Звісно не всіх цих людей слід називати біженцями, оскільки більшість українців в ЄС вирішила отримати тимчасовий захист. Цей механізм надає доступ до житла, право на роботу, соціальні виплати, послуги в сфері охорони здоров'я та освіти. Тимчасовий захист дає можливість українцям вільно пересуватися в межах ЄС, що в свою чергу дозволяє обирати країни, і, якщо є необхідність, переїжджати в інші країни Євросоюзу.

Слід зазначити, що українці здебільшого мають хороший рівень освіти та кваліфікації. Певний відсоток володіє іноземними мовами, що значно підвищує їх шанси на інтеграцію в країнах перебування. Кожна країна, в яку приїждять мігранти, має різний культурний бекграунд та звичаї, і мова відіграє важливу роль у полегшенні подорожей та умов проживання. Розуміння та вміння спілкуватися іноземною мовою дозволяє, образно кажучи, «відкрити багато дверей», а головне отримати доступ до необхідної інформації і, в результаті, прийняти максимально зважене рішення. Та водночас, дуже важко інтегруватися в абсолютно нове суспільство без знання мови, що перешкоджає доступу до ресурсів та адаптації до нових реалій життя. Мовний бар'єр призводить до відсутності впевненості в ситуаціях, коли біженці стикаються з посадовою особою в офісі, поліцейським на вулиці чи контролером в потязі. Врешті-решт, це іноді змушує їх почуватися дещо ізольованими, якщо в оточенні немає співвітчизників. Не дивно, що українці часто для тимчасового захисту обирають сусідні Польщу чи Словаччину, оскільки вони розуміють, що подібність між мовою і культурою може значно полегшити їх інтеграцію у суспільство. Також українці прагнуть потрапити, перш за все, в країни з добре розвиненими українськими діаспорами – до Польщі, Німеччини, Чехії, Угорщини, Іспанії, Португалії, Італії.

У Європі багато громадян розмовляють англійською мовою, окрім своєї рідної мови. Але це не в значній мірі полегшує життя наших співвітчизників. І часто дітям, які краще знають мову, доводиться брати на себе відповідальність і бути перекладачами у своїх батьків.

Більшість мігрантів їде до великих міст, сподіваючись знайти роботу. Але відсутність знання іноземної мови стає істотною перешкодою для подальшого працевлаштування. Без знання мови значно звужується коло можливостей отримати гідну роботу, що, в свою чергу, заважає зробити впевнені кроки до фінансової та соціальної стабільності. Для тих, хто не володіє іноземною мовою збільшуються ризики експлуатації та порушення трудових прав внаслідок неофіційної зайнятості.

Через мовний бар'єр ускладнюється процес надання своєчасної кваліфікованої медичної допомоги. Особливо це стосується психологічної допомоги, оскільки мова йде про людей, які тікали від жахів війни.

Таким чином, знання мови дає можливість встановити соціальні зв'язки та стати частиною спільноти.

В країнах Євросоюзу докладаються великі зусилля щодо вирішення цієї проблеми. Почали створювати освітній портал з навчальними матеріалами українською мовою. В планах є створення мережі україномовних психологів і психіатрів для надання біженцям психологічної допомоги.

В усіх країнах Євросоюзу українцям пропонують безкоштовні мовні курси задля підтримки їх інтеграції та отримання додаткових шансів на навчання та працевлаштування. Ці заняття допомагають не тільки вдосконалити мовні навички, а також надають відчуття спільноти та можливість знайти нових друзів та знайомих. Хоча більша частина цих курсів пропонується волонтерськими організаціями без отримання сертифікатів, вони надають важливу лінгвістичну допомогу тим, хто її потребує. Крім того, українці часто проживають в сім'ях (іншомовному середовищі), що дає їм чудову можливість вивчення мови та розвитку комунікативних навичок.

Отже, знання мови країни, в якій перебуває біженець, відкриває йому шлях до ринку праці і надає можливість успішно інтегруватися в нове середовище.

РОМЕО І ДЖУЛЬЄТТА В ШКОЛІ МУРДЕЙЛА: НОВЕ ПРОЧИТАННЯ КЛАСИЧНОГО ІНТЕРТЕКСТУ

Темою даного дослідження є інтертекст трагедії „Ромео і Джульєтта” Вільяма Шекспіра [2] у серіалі „Сексуальне виховання”[4]. Незвичність серіалу та його декорацій є основною захопливою рисою у цьому молодіжному телепроекті. Він приваблює глядачів своєю новизною і цікавим викладом інформації в поєднанні з красивими ілюстраціями та стильним оформленням самого шкільної вистави, що легко сприймається аудиторією підлітків. З метою довести припущення, що спонукало до дослідження, було проведено опитування у соціальних мережах серед молоді від 16 до 25 років. Як показало опитування, знайомство з класичною трагедією через підлітковий серіал збільшило інтерес до творчості Шекспіра не тільки у підлітків, але й у старших глядачів. Тобто розглядаючи тему крізь призму соціального сприйняття, можна зробити висновок про те, що такі сучасні рішення щодо популяризації творчості Шекспіра, є досить дієвими.

Серіал є новим у світі кіно та не досліджений з точки зору поширення творчості Шекспіра. Попри те, що ця тема є досить помітною, науковці звертали увагу саме на основну мету цього телепроекту, а саме ідентифікацію особистості та поширення сексуального виховання шляхом перегляду серіалу. На мою думку, введення тексту “Ромео і Джульєтта” до сучасного підліткового серіалу є досить дієвим підходом до популяризації Вільяма Шекспіра. Опитування підтверджує мою гіпотезу про те, що завдяки сучасній модернізованій версії, зацікавленість молоді, зокрема, до твору „Ромео і Джульєтта” значно зростає. Проте ґрунтовного аналізу ролі шекспірівського інтертексту в кінтотексті серіалу та для його загальної концепції досі проведено не було.

У сучасному підлітковому серіалі „Сексуальне виховання” (режисери Кейт Геррон і Бен Тейлор), а саме у другому сезоні, усі серії якого вийшли 17 січня 2020 року, є вставні епізоди, де цитується текст Шекспіра в незвичному антуражі (з гіперболізовано гротескним сексуальним підтекстом), але у звичайних шкільних обставинах (традиційна шкільна вистава за матеріалами класики). Насамперед зацікавленість у даному серіалі породжує незвичність декорацій та їх мотивів: діалоги героїв відбуваються як імітація статевого акту, візуальне оформлення (постер, сцена, костюми, масовка) містять гіперболізовані зображення або гротескні натяки на статеві органи тощо. У такій чудернацькій манері сценаристи та режисери привертають увагу не тільки до основної теми серіалу, але й поширюють тексти Шекспіра серед молодіжної аудиторії..

Метою роботи є дослідження ролі та інтерпретації текстів Вільяма Шекспіра у молодіжній культурі на прикладі названого телепроекту. Виявлення новизни підходу до викладу матеріалу в серіалі та популяризація серед сучасних підлітків творчості даного автора після перегляду серіалу.

Для досягнення вказаної мети поставлено такі завдання:

1. Перегляд серіалу та його стислий опис.
2. Визначення проблематики серіалу.
3. Порівняння оригіналу тексту із цитатами, використаними в серіалі.
4. Констатація основних відмінностей.
5. Пошук критичної думки з приводу даної інтерпретації шекспірівського тексту.
6. Дослідження рівня зацікавленості молоді творчістю Шекспіра після перегляду серіалу.
7. Створення візуального проекту з цитатами для кращого сприйняття.

Після перегляду серіалу можна дізнатися, як безпосередньо був створений міжгалактичний мюзикл, що привертає до себе увагу незвичністю сценічного втілення класичного твору. У школі Мурдейла, де навчаються більшість персонажів, вирішено провести виставу для старшокласників, за основу взято класичну трагедію „Ромео і Джульєтта”. Джексон, один з учнів школи, відважується спробувати себе у ролі Ромео, але хисту до театру не має, бо все свідоме життя юнак займався плаванням, бо так хотіла його родина. Він звертається по допомогу до однокласниці-відмінниці Вів, яка радить йому думати про ту людину, що викликає в нього почуття кохання, адже саме так можна відчутти найщиріші емоції. Монолог Ромео, введений до контексту серіалу, є ключовою сценою трагедії. Він є найбільш цитованим уривком – фрагментом “сцени на балконі” (дія II, сцена I). Вів радить додати ритму у його монолог, слухати ритм серця, адже у рядку 10 складів, а це 5 ударів серця. Хлопець успішно проходить кастинг і з цього починається його шлях до успіху. Таким чином усвідомлення тексту як емоційно навантаженого, а не “хрестоматійного”, усвідомлення п’ятистопного ямба Шекспіра як такого, що резонує із ритмом серця, активізує особистісне сприйняття героєм “заяложеного” твору зі шкільної програми. Ефект оновлення погляду на класику подовжується на глядача.

Серіал „Сексуальне виховання” висвітлює проблеми сучасних підлітків, яким бракує чесних розмов у галузі сексуального просвітництва. Він допомагає молоді дослідити тему інтимного життя, проаналізувати й усвідомити особливості своєї ідентичності та ролі у суспільстві загалом. Дана проблема є актуальною у 21 сторіччі, адже довгий час вона вважалася табуованою та була закритою для обговорення. Відвертий еротизм ренесансних шекспірівських текстів було приховано за дволичною мораллю суспільства. За відсутності якісної сексуальної освіти замість засвоєння правил безпечного сексу та здорового ставлення до власної сексуальності, молодь шукає інформацію на сумнівних сайтах, де міститься небагато спільного з реальним життям. Тепер класичний текст Шекспіра надає підліткам зразок високого еротизму та розкриває істині рушії інтимного життя. Хіть перетворюється на кохання. Молодіжне прочитання класичної трагедії є актуальним навіть для батьків сучасних підлітків, адже воно розкриває основні аспекти підліткової психології та взаємин між поколіннями.

Питання ідентичності у суспільстві є основною темою серіалу, воно тягнеться червоною ниткою протягом усіх серій. Текст Шекспірівської трагедії та контекст вистави трансформуються відповідно до тематики серіалу. Контекст поєднує у собі уривки з оригінального тексту Вільяма Шекспіра та інтимні рухи, що імітують статевий акт Ромео і Джульєтти. Це допомагає підліткам не тільки ознайомитися з сутністю серіалу, але й втілити класичний текст у реальне сучасне життя. Також під час перегляду не можна не звернути увагу на оформлення вистави: афіша, зал та костюми акторів прикрашені жіночими та чоловічими статевими органами.

Як зазначає Таня Рейнольдс – акторка, яка грає роль режисерки сексуального міжгалактичного мюзиклу: *Космос плюс Шекспір плюс секс?! Я дійсно не розумію, як можна придумати щось досконаліше, ніж це.*” Рейнольдс має рацію — кінцевий результат дуже схожий на сам серіал: жартівливий, але серйозний і дуже збудливий. У огляді від “Бастл” Карен Фратті пише: “Твір мав би включати простір і секс. І тому було вирішено, що студенти відправляться у еротичну подорож на планету Верона, щоб розповісти історію двох закоханих у космосі. Через це пеніси та піхви є буквально по всьому залі — гілки дерев на тлі знімального майданчика зроблені з пенісів, капелюхи, які носять танцівниці, мають пеніси на кінці, у костюмі Джексона Ромео пеніс виступає з грудей, і актори входять і виходять зі сцени через вагінальний канал. Як і будь-яка хороша оргія, міжгалактичний секс-фест, який акторський склад і знімальна група Сексуального виховання влаштували наприкінці 2 сезону, був результатом ретельного планування, сміливої уяви та добре розміщеного фалоса” [3].

Несподіваність ефекту від епатажного оформлення вистави та потрактування окремих персонажів, які відрізняються від класичного зразка, зумовлена шаблонною думкою, що основна мета трагедії Шекспіра полягає у зображенні тяжкої долі двох закоханих з ворожих родин. Але у серіалі герої показують як тісно пов’язане щире кохання з сексуальним життям, адже герої Шекспіра є підлітками, що тільки починають своє доросле життя.

При перегляді не слід забувати, що багато сцен всього лише гіперболізовані картинки, які закликають звернути увагу на глибші питання у житті молоді.

Задля отримання об’єктивної картини сприйняття серіалу було вирішено запитати думку молоді щодо основного питання: Чи виникло у вас бажання ближче ознайомитися з твором Ромео і Джульєтта? А також у якому форматі, якщо так: переглянути виставу в класичному стилі, у модерній інтерпретації, фільм, прочитати текст. Після перегляду результатів я помітила, що моє припущення виявилось обґрунтованим: перегляд вистави в серіалі спонукає до знайомства за класикою, але при цьому молодіжна аудиторія прагне модерної версії вистави. Переглянувши результати можна побачити, що для підлітків ця тема є цікавою і вони прагнуть бачити „Ромео і Джульєтту”, саме у модерній інтерпретації.

Список використаної літератури:

1. Данилов О. Sex Education / Половое воспитание [Електронний ресурс] / Олег Данилов. –2019. – Режим доступу до ресурсу: <https://itc.ua/articles/sex-education-polovoe-vospitanie/>.
2. Шекспір В., Ромео і Джульєтта / Вільям Шекспір, пер. Василя Мисика/ [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.ukrlib.com.ua/world/printit.php?tid=1>
3. Fratti K.How 'Sex Education' Created The Horniest Intergalactic Shakespeare Play Ever Staged [Електронний ресурс]/ Karen Fratti // Bustle. – 2020. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.bustle.com/p/how-sex-education-created-the-horniest-intergalactic-shakespeare-play-ever-staged-20883170>
4. Sex Education (серіал, 2 сезон) [Електронний ресурс]. – 2020. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.netflix.com/ua-ru/title/80197526>.

ЦЕНзуРА ПУБліЦИСТИКИ МІЛЬТОНА НА ОСНОВІ ПОЕМИ «ВТРАЧЕНИЙ РАЙ»

Джон Мільтон (1608-1674), один з найвидатніших поетів Англії, був водночас видатним політичним письменником. Близько двадцяти років свого життя він присвятив політичній боротьбі, і його політичні памфлети являють собою одну з найцікавіших пам'яток тієї бурхливої епохи, яку Англія пережила в XVII ст.

Памфлети Мільтона – правильне відображення свого часу. В них живе душа англійської революції з її невблаганною ненавистю до сваволі, з її непереможною жагою свободи, з її релігійним натхненням. У них живе частинка душі революції взагалі. В будь-якому випадку ті ідеї, які надихали Мільтона, ще не раз будуть служити згодом революційними гаслами, ще не раз заради них будуть принесені катакомби людських життів та проліті моря людської крові. Мільтон бореться в своїх політичних памфлетах проти того ж, проти чого боровся англійський народ – абсолютизму Стюартів, і на його прапорі написані слова: «В ім'я верховних прав народу, в ім'я народного суверенітету».

Актуальність теми дослідження. Дослідження публіцистики Джона Мільтона мотивується органічністю її зв'язку з процесами національного становлення на різних етапах минулого і сьогодення, а також постає в контексті розвитку української журналістики. Потреба в науковому дослідженні публіцистики Джона Мільтона актуальна увазі ті ідеї, які вона вносить в масовокомунікаційний дискурс, актуалізує в сучасному соціумі, адже нерідко вони вербалізуються крізь призму найважливіших концептів, ідеологій, які постають в епіцентрі громадських дискусій, торкаючись найважливіші питання буття людини та нації.

Публіцистика Джона Мільтона займала особливе місце в духовному житті Англії, що можна пояснити історичною долею і своєрідною ментальністю бездержавного народу, духовне затвердження та самозахист своєї думки шукав у публічному слові. Не виняток і нинішній період. Сьогодні теж можемо спостерігати тенденцію українізації національної преси, тому звернення до публіцистики Джона Мільтона, набуває особливої актуальності. Вона покликана вербалізувати найважливіші національно-творчі проекти, формувати суспільну свідомість, опанувати тоталітарним ідеологемам в масовій свідомості і сприяти суспільній консолідації, трансформації соціуму в єдине ціле, визначає актуальність і вибір теми наукової роботи «Публіцистика Джона Мільтона». Наукова проблематика, заявлена в темі дослідження немає усталених закономірностей вивчення. Проблема публіцистики Джона Мільтона, зокрема її концептуальних засад, близьких до світоглядних, поставала в працях Самаріна Р.М; сутність концептуальної публіцистики (нерідко ці терміни є синонімічними) актуалізувала у своїх дослідженнях Н. Габор; маємо і вербалізацію в науковому дискурсі близького до світоглядної поняття глибокої й органічної публіцистики А. Александрова та Т.Лілі.

Мета дослідження наукової роботи - обґрунтування методології концептуального підходу до публіцистики Джона Мільтона. **Об'єктом дослідження** наукової роботи вибрана публіцистика Джона Мільтона. **Предметом дослідження** є світоглядні концепти, що відображають настановчість публіцистичного дискурсу Джона Мільтона.

У дослідженні використані загальнонаукові методи: аналіз, синтез, узагальнення, абстрагування. У роботі простежується діячість розвитку окремих концептів, їх спадкоємність або модифікація в контексті тих чи інших історико – журналістських періодів. Діахронія дозволяє вивести певні тенденції в розвитку концептів, простежити їх ідейно-проблемну парадигму, що надає дослідженню логічної правильності і послідовності. Використовується також бібліографічно - описовий метод, який допомагає залучити і систематизувати публіцистику Джона Мільтона як джерело інформації про предмет дослідження, одночасно бібліографування введених у науковий обіг матеріалів сприяє більш широкому ознайомленню з ними для використання в науковій практиці. З цієї точки зору публіцистика Джона Мільтона розглядається як філософсько - глибокий смисловий текст, який втілює духовні шукання нації, як особливий національний вид діяльності людського духу. В роботі застосована методика семантичного аналізу і окремі методологічні підходи до аналізу концепту в когнітивній лінгвістиці та комунікаційній стилістиці. При дослідженні використані порівняльний метод, продуктивний метод при зіставленні суперечливих фактів, аналітично-типологічний метод, необхідний для класифікації значного обсягу публіцистичних матеріалів та їх класифікації за значущими критеріями, проблемно-тематичний та стилістичний методи, корисні для вирішення конкретних дослідницьких завдань. Основними принципами методологічного дослідження стали єдність історичного і системного підходів, інтегративний підхід, що сприяє узагальненню проблем, провідних ідей та виведенню універсалій. Емпіричні дослідження здійснено на матеріалі публіцистичних текстів Джона Мільтона. Звернення до конкретних концептів у публіцистиці Джона Мільтона дозволило з необхідною фактологічною достовірністю вийти на новий

рівень розуміння публіцистичного процесу як явища, позначеного розвитком певних концептуальних ідей, що визначають як для екзистенції окремої особистості, так і цілої нації. Тому в інструментально-практичному аспекті ми змогли простежити історію публіцистики як історію найважливіших національно-концептуальних дискусій.

Наукова новизна роботи визначається запропонованим методологічним підходом до аналізу публіцистики Джона Мільтона з точки зору найважливіших концептів, які формують концептосферу сучасних національно-ідентифікаційних дискусій.

Теоретичне і практичне значення отриманих результатів відображається в аналізі публіцистики Джона Мільтона з допомогою найважливіших концептів, розширює параметри пресознавчих досліджень. «Втрачений Рай» був задуманий як гігантська алегорична картина всіх часів: усього минулого, сьогодення і майбутнього людства - історії вікової боротьби Добра і Зла, як книга про сенс життя і долю, як епос, який прославив Англію та її культуру. Такий задум вимагав не тільки натхнення або майстерності, він вимагав знань, кропіткої праці, життєвого досвіду. Коли в один твір вкладаються задуми усього життя, в тому числі взаємовиключні, коли він складається з ланок різних історичних епох, такий твір не може бути простим, він наштовхує на роздуми та переосінку життєвих цінностей.[3, 379 с.]

Мільтон - поет релігійного почуття, і вся достойність його поезії – результат світовідчуття, протестантського натхнення, пророчого світобачення. Мільтон не просто отожднював поета з пророком, а з старозавітним мудрецем. Мудрість – це зрілість, а зрілість – це вічність. Вічність вимагає усього життя, всього часу і всієї повноти. Смерть за віру - вінець поета і його право на вічне життя. Ось чому «Втрачений Рай» писала не молода людина, а 60-річний поважний чоловік. Епос Мільтона містить драматичний заряд величезної сили і емоційного впливу на читача XVII століття. Як Біблія звернена до всього християнського людства, Загублений Рай мав бути загальнодоступним, зрозумілим, образним, наочним. Навіть вибір біблійного сюжету не випадковий: необхідна була нова версія Святої книги, стихією якої було легше висловити ідеї протестантизму, а у "видіннях" зобразити сподівання торжества справедливості і приборкання людиною Зла у власній душі. [2, с. 24–25]

У відступах Мільтон підкреслює безпрецедентність Втраченого Раю, незвичайність сюжету і ідейну перевагу поеми над усім європейським мистецтвом. *«Тому це творіння і недоступно для смертного ока, пише творець, «тому воно і буде зустріти зі злістю і ворожнечею»*, пророкував він.

Нехтування відіграють важливу роль в епосі. У відступах Мільтон роз'яснює сенс похмурих картин I і II книг, викладає вчення про "вільну волю" людини - психологічно готує до подальших подій.

Про це не прийнято говорити, але «Втрачений Рай» - анти ренесансний твір: захищаючи особистісне і розумне начало людини, він спрямований проти індивідуалізму і розсудливості, які, за Мільтона, вели до розбещеності, нігілізму та соціальної несправедливості. Мільтон вчить приймати життя таким, яким воно є: з його духовною та фізичною боротьбою, з реальними людськими якостями, з вірою в здатність людини перемогти хаос власних пристрастей. [1, 318 с.]

Втрачений Рай - покаєння грішника, який брав участь у "великому насильстві" і виправдав царевбивство. Це не означає, що Мільтон став анархістом або зрікся республіканських ідеалів - це означає усвідомлення помилковості шляху. Мільтон, коли зрікся революційних ідеалів, засуджував сатанізм захисту "правої справи", усвідомивши, наскільки відрізняються в житті Добро і Зло. Добро і Зло пізнаються нами на ґрунті цього світу, виростають разом, і вони є майже нероздільними; пізнання Добра настільки пов'язане і переплітається з пізнанням Зла, в них стільки підступних подібностей, що їх важко відрізнити одне від одного. [1, 321 с.] Як релігійний проповідник, який відстоює гідність людини, Мільтон безкомпромісний. Нещадність боротьби і взаємна ненависть сторін у «Втраченому Раї» - не результат революційного темпераменту Мільтона, а підсумок категоричності його морального імперативу. Можливо в світі все відносно, але не вибір людини. [2, 104 с.]

Таким чином можна зробити висновок, що важливе місце у творчості Мільтона посідає Людина, яка є центром Всесвіту: між тваринним світом і світом ангелів. На думку поета Людина споконвічно прекрасна. Вона створена всеблагим і премудрим божеством, в неї немає і не може бути вад. Адам - втілення сили, мужності і Єва - жіночої досконалості і чарівності. Любов Адама і Єви - ідеальне поєднання духовної близькості і фізичного потягу. Мільтон звертався до Біблії, але не слідував подіям Священного писання, він створив свою історію. Він прагнув показати як змінилися герої поеми в результаті зради Богові. Адам і Єва вигнані з раю. Таким чином вони піднялись на нову, вищу ступінь людяності.

Список використаної літератури:

1. Анікст А. Джон Мільтон // Джон Мільтон. Втрачений рай. Вірші. Самсон-борець. – М. : Художня література, 1976. – 389 с.
2. Доре Г. Гравюри поеми Джона Мільтона «Втрачений рай» // Репринтне видання. - СПб.: Альфарет, 2006. - 40 с.
3. Історія англійської літератури. Т. 1. Вип. 2. – М. : Л., 1945. – 425 с.
Мільтон Дж. Втрачений рай, Повернутий рай : поеми // Ексмо, 2009. – 605 с.

ІНКЛЮЗИВНА ОСВІТА

Інклюзія – це рівність між здоровими дітьми та дітьми з вадами, це залучення та інтеграція усіх дітей в соціумі, це можливість для дітей з вадами відчувати себе такими, як всі, спілкуватися з однолітками, вірити та хотіти.

Інклюзія – це перш за все повага, розуміння людської гідності, яка є джерелом прав людини та обумовлює доступність до соціального життя людей з різними психічними, фізичними, інтелектуальними особливостями, передусім, мова йде про включення у навчання дітей з інвалідністю, які можуть здобувати освіту нарівні зі своїми однолітками.

Інклюзія увійшла у такі сфери життя, як освіта та розваги, держава вкладає великі кошти та сили задля комфортного перебування дітей з інвалідністю, на сьогодні вже є майданчики для таких дітей, в школах є майже всі можливості для нормального освітнього процесу.

Інклюзію часто порівнюють з культурним різноманіттям, з можливістю розширити свій досвід. В вузькому сенсі, інклюзія пов'язана більше з “інклюзивною освітою” і “інклюзивними технологіями” – тобто, це принцип, що дозволяє людям з обмеженими можливостями взаємодіяти з оточуючим світом. Є важливим, що пандуси, спеціальні ліфти, кнопки виклику допомоги та переклад на шрифт Брайля не можна назвати інклюзивними технологіями, а якщо це є в школах – лише доступною освітою.

Вперше термін “Інклюзивна освіта” прозвучав у Саламанкській декларації про принципи, політику та практичну діяльність у сфері освіти осіб з особливими потребами. Дана декларація була прийнята на Всесвітній конвенції з питань освіти осіб з особливими потребами у червні 1994 року. У документі зазначено, що всі діти, незалежно від наявних відмінностей між ними, мають право отримувати знання разом з іншими [3].

Інклюзивне навчання в Україні почали запроваджувати ще 10 років тому, але зараз вона лише на початку впровадження, вона є педагогічною інновацією, а після ратифікації конвенції ООН про права інвалідів – це одне із зобов'язань держави. Для України важливо не зменшувати темпу та використати шанс, який інклюзія пропонує сьогоденному суспільству [1].

На сьогодні в Україні є понад 2,7 мільйона осіб, які мають інвалідність, та понад 163,9 тисячі з них - діти. Інклюзія це не лише про дітей, що мають інвалідність, це стосується усіх дітей, яким потрібна додаткова підтримка в освіті. Це також стосується дітей-переселенців, дітей, які мають порушення зору чи слуху, або хворобу нервової системи [4].

Інклюзія є одним з принципів концепції нової української школи. Створюються індивідуальні підходи, враховуються потреби кожної дитини з обмеженнями – і це все на рівні держави, що є неабияким прогресом. У зв'язку з впровадженням цієї програми кількість дітей, охоплених системою інклюзивної освіти, збільшилась в Україні в 2 рази. Інклюзія базується на тому, що кожна людина з вадою має отримати освіту та кращі умови нормального функціонального життя. Інклюзія дає змогу дітям з особливими потребами не відлучатися від сім'ї, як у випадку інтернатних закладів, дає змогу спілкуватися з однолітками, вчитися в них їхньої моделі поведінки, не зважаючи на власні вади.

Найголовніша умова для успішної реалізації інклюзивного навчання – позитивне ставлення педагогічних працівників до інклюзивної освіти в цілому як до закономірного та прогресивного етапу розвитку системи освіти, адже від їхнього бажання працювати з дітьми з особливими освітніми потребами та розуміння важливості впровадження інклюзивного навчання залежить якість освітнього процесу.

Згідно зі статтею 23-1 про “Забезпечення права на освіту осіб з особливими освітніми потребами”, особа з особливими освітніми потребами - це особа, яка потребує додаткової постійної чи тимчасової підтримки в освітньому процесі з метою забезпечення права на освіту, сприяння розвитку особистості, поліпшення стану здоров'я та якості життя, підвищення рівня участі у житті громади [2].

Специфіка дітей з особливими освітніми потребами така, що вони вимушені брати відпустки за станом здоров'я, тоді їм має надаватися “дистанційне навчання”, під ним розуміється комплекс освітніх послуг, що надається учням за допомогою спеціалізованого інформаційно-освітнього середовища, що базується на засобах обміну навчальною інформацією на відстані. Це погано, адже через дистанційне навчання в дітей немає змоги комунікувати в соціумі та спілкуватися з однолітками.

Саме інклюзія, дає людям з особливими потребами змогу жити нормальним життям та бути цікавим, потрібним оточуючим їх людям і відчувати їх підтримку, добре ставлення та розуміння. А інклюзивне навчання дає можливість розвивати соціальні відносини через безпосередній досвід. Інклюзія - це про всіх

людей, і “особливих” і звичайних, це про добре ставлення, про розуміння, це про любов до оточуючих людей, це вміння бути живим і приймати світ таким, яким він є, любити відмінне від свого, дивуватися неочевидному, не робити виключень, знаходити нові сенси, рухатися разом з кожним, це коли людям потрібні люди, для того, щоб бути людьми, а з різного - виходить єдине, красиве ціле.

Отже, інклюзія дуже важлива та потрібна для сучасного суспільства. Основним завданням інклюзії є виховання сучасного покоління дітей, з новим поглядом на місце “особливої” дитини в соціумі. І неодмінно інклюзія – це запорука щасливого та гідного майбутнього для кожної дитини.

Список використаної літератури:

1. Конвенція про права осіб з інвалідністю URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71#Text
2. Про внесення змін до Закону України "Про освіту" щодо особливостей доступу осіб з особливими освітніми потребами до освітніх послуг URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2053-19#Text>
3. Саламанська декларація про принципи, політику та практичну діяльність у галузі освіти осіб з особливими освітніми потребами URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_001-94#Text
4. URL: <https://www.msp.gov.ua/timeline/invalidnist.html>

ДИДАКТИЧНІ МОЖЛИВОСТІ АВТЕНТИЧНИХ ВІДЕОМАТЕРІАЛІВ У ВИКЛАДАННІ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ

Прагнення українських ЗВО досягти рівня європейського освітнього стандарту підвищує вимоги до підготовки майбутніх фахівців різних спеціальностей. Сучасні фахівці мають бути обізнаним не тільки у провідній галузі, а й володіти навичками професійного іншомовного спілкування, що дає змогу бути активними комунікантами у міжкультурному просторі, вирішувати професійно значущі задачі, здійснювати пошук і переробку необхідної інформації в іноземних джерелах.

Останні роки суттєво підвищився рівень використання інтернет мережі для ефективного оволодіння іншомовним спілкуванням на належному рівні. Інтернет ресурси мають широке інформаційне дидактичне коло та є джерелом активної комунікативної діяльності людини. Вони мають низку педагогічних властивостей: забезпечують інтерактивність навчання як реалізацію принципу наочності, особистісно-орієнтований підхід, організацію пізнавальної активності, уможливають розвиток аналітичних умінь і творчих здібностей [1, с. 84].

Серед освітніх інтернет ресурсів дієвим засобом формування англомовної професійної комунікативної компетентності є відеохостинг YouTube. Тут можна знайти поради по опрацюванню лексико-граматичного матеріалу, відвідати безліч закордонних та українських YouTube каналів з метою вивчення іноземної мови загального вжитку (General English), пройти тести з граматики, ознайомитись з блогами популярних викладачів іноземних мов. Проте формування навичок іншомовного спілкування майбутніх фахівців різних спеціальностей має свою специфіку. Вона полягає в тому, що значна частина професійної лексики є водночас загальноживаною і спецефічною для певної професії. Застосування автентичних відеоматеріалів у процесі оволодіння іноземною мовою професійного спрямування має низку переваг: занурення студентів у необхідне мовне середовище; підвищення мотивації навчання завдяки актуалізації пізнавальної, творчої діяльності, відповідності професійним інтересам; відображення реальних ситуацій вживання мови у культурному контексті; полегшення сприйняття за допомогою візуалізації розмовних ситуацій [2].

Аналізуючи наявний відеоматеріал за професійною тематикою ми виявили що відеосюжети з навчальною метою представлені недостатньо. Тому ми відбирали відеоматеріали на YouTube каналі і розробляли завдання до них, відповідно до трьох етапів роботи з відеофрагментами (pre-viewing, while-viewing, post-viewing activities). Відеоматеріали відбирались за наступними критеріями: наявність потрібного лексичного мінімуму, відповідність рівню групи, інформативність, часові обмеження.

Автентичні відеоматеріали професійної тематики занурюють майбутніх фахівців в атмосферу реальної комунікативної ситуації, полегшують сприйняття навчальної інформації завдяки поєднанню зорових та звукових образів, надають зразки мови і мовлення, тренують вживання спеціальної професійної лексики. Завдяки своїм яскравим візуальним образам та динамічному розвитку сюжету відеоматеріали допомагають підтримувати увагу студентів, ознайомлюють з навчальним матеріалом безпосередньо в професійних комунікативних ситуаціях.

Список використаної літератури:

1. Р.С. Гуревич, М.Ю. Кадемія, Л.С. Шевченко. Інформаційні технології навчання: інноваційний підхід: навчальний посібник. Вінниця: Планер, 2012, 348 с.
2. Л.Конопляник, О.Коваленко. Використання автентичних відеоматеріалів для формування іншомовної професійної комунікативної компетентності майбутніх інженерів. Вісник НАУ. Сер. : Педагогіка. Психологія: зб. наук. праць. 2016. Вип. 2(9). – С. 90-96.

РОЛЬ АНГЛОМОВНОГО ПУБЛІЦИСТИЧНОГО ДИСКУРСУ НА ТЛІ НОВОЇ РЕАЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

Впродовж останніх місяців незалежна держава з тисячолітньою історією Україна переживає ганебне незаконне повномасштабне вторгнення сусідньої країни. Наша держава та й уся демократична світова спільнота постали перед надзвичайними викликами, в умовах яких необхідно виборювати свої права на повноцінне функціонування всіх галузей життя. На тлі нової реальності особливе місце посідає наука, зокрема лінгвістика, яка миттєво відображає суспільні настрої, прагнення людей та покликана змінити ситуацію, що склалася, на краще. Особливої популярності набули англомовні періодичні онлайн видання, що цитуються на офіційних українських інтернет каналах, поширюючи актуальну інформацію про стан речей в Україні та світі. Зокрема викладаються цитати світових лідерів, політиків, журналістів, публікуються наукові статті вчених різних галузей науки, які тим чи іншим чином торкаються поточних реалій суспільного життя. Отже, можна констатувати, що на тлі нової реальності поняття публіцистичного дискурсу набуває особливого значення.

Автор даних тез ставить на меті проаналізувати провідні англомовні періодичні онлайн видання такі як The Guardian, The Daily Telegraph та The Times з метою дослідження англійських лексем у сучасному контексті, а саме тих мовних одиниць, які відображають культуру, ментальність та психологію англійського народу у рамках публіцистичного дискурсу.

У процесі дослідження автор має намір застосувати метод суцільної вибірки розмовних лексем та фразеологізмів, що стануть матеріалом дослідження; метод лінгвістичного опису та спостереження для систематизації матеріалу та подальшого дослідження фразеологізмів та розмовних лексем як складової частини сучасного англомовного дискурсу та визначення способів прояву лінвокультурної специфіки через мову публіцистичного стилю. Основні положення роботи сприятимуть глибшому розумінню суті англомовних розмовних лексем та фразеологізмів на сучасному етапі.

Коротко зупинимось на визначенні поняття публіцистичний дискурс у сучасній лінгвістиці. Як зазначає Мірошніченко І.Г., дискурс у загальному сенсі являє собою текст у поєднанні з екстралінгвальними чинниками, або текст, включений у комунікативний та прагматичний контекст [Мірошніченко І.Г. Стильний текст в українському мас медійному дискурсі: дис. ... к.філ.н. : 10.02.01 / Дніпр. нац. ун-т ім. О.Гончара. Дніпро, 2020. 256 с.]. Публіцистичний дискурс, в свою чергу, як визначають Хант Г.О. та Разумна К.А., – є одним із найуживаних типів дискурсу в сучасному світі. Він трактується як дистантна форма комунікації між представниками засобів масової інформації та масовою аудиторією, яка характеризується певним ідеологічним спрямуванням і може відповідати інтересам певних соціальних груп [Хант Г.О., Разумна К.А. Лексичні та стилістичні особливості сучасного англійсько- та німецькомовного публіцистичного дискурсу // Науковий вісник Ужгородського ун-ту. 2019. № 1 (41). С. 174-180]. У сучасних умовах публіцистичний дискурс віддзеркалює найбільш актуальні аспекти життя, стан суспільства та впливає на масову аудиторію.

Англомовному публіцистичному дискурсу притаманні певні стилістичні та лексичні особливості: широке використання розмовної лексики, вживання фразеологізмів, метафор, національно маркованої лексики, а також різних видів паремій. Наявність такої лексики додає публіцистичним статтям емоційності, експресивності, робить їх більш зрозумілими читачеві, підкреслює ставлення автора до написаного, створює атмосферу невимушеного спілкування, передає культурну специфіку мови.

Лінгвісти приділяють особливу увагу дослідженню мовних явищ, що відображають національну культуру, ментальність, психологію окремого народу. Соціокультурна специфіка мовних одиниць дозволяє дослідити та вивчити певні культурні явища всебічно та на всіх рівнях у межах певної мови. Зокрема, фразеологія відображає лінвокультурні особливості носіїв цієї мови та віддзеркалює національний світогляд та самобутність народу. У фразеологічних виразах проявляється лінвокультурна специфіка, що містить в собі ментальні, психологічні, соціальні, етнічні, історичні, культурні відомості про певний національний дискурс, зокрема асоціативно-образну інформацію носіїв мови. Яскравим елементом у публіцистичному дискурсі виступають висловлення відомих людей, цитати з періодичних видань, книжок, навіть власні назви, які свідчать про історичний розвиток певної культури.

Публіцистичний англомовний дискурс, з притаманною йому експресивною лінвокультурною специфікою, що забезпечується використанням розмовної лексики, фразеологізмів, метафор, національно маркованої лексики та паремій, має надзвичайне значення у формуванні суспільно-політичної думки читачів. Зазначені вище аспекти заслуговують на подальше дослідження.

МІЖОСОБИСТІСНА КОМУНІКАЦІЯ В УМОВАХ ОБМЕЖЕНОГО СПІЛКУВАННЯ

Україна живе третій рік в умовах пандемії, коли пряме спілкування замінюється опосередкованим. Заклади освіти перейшли на дистанційний формат навчального процесу, лікарські заклади також намагаються працювати дистанційно у вигляді консультацій. Навіть деякі державні установи теж працюють online. Конкурси, олімпіади, фестивалі теж дистанційні. Як це позначається на формуванні особистості, котра має формуватися в соціумі? Міжособистісна комунікація є надважливою в особливі часи невизначеності. Дуже добре, якщо є попередній досвід спілкування з людьми, налагодження комунікативних контактів. А якщо досвіду немає? Особливо у дітей молодшого шкільного віку та підлітків не було часу на вироблення комунікативних навичок. І молодь та юнацтво масово переходить в інтернет-спілкування. Це умовно зручно, так як можна надягнути «маску» і бути не таким, як в звичайному житті. Можна здаватися кращим, уявляючи когось із зірок на своєму місці. Можна не слідкувати за своєю зовнішністю, тому що і так ніхто не бачить. Можна користуватися навіть чужими, але такими розумними висловлюваннями. Тобто почати жити чужим захоплюючим життям, максимально відриваючись від реальності. Все навкруги стає віртуальним. Можна замовляти їжу, доставку продуктів, не виходячи з дому. Замовляти так само одяг, консультиватися з лікарем, отримувати інші послуги. З однієї сторони це дуже зручно і швидко. З іншої сторони люди, у яких немає навичок і досвіду прямих комунікацій – немає звідки та як їх набути. Не отримавши досвід спілкування, не так і просто побудувати свою кар'єру в майбутньому. І тому в налагодженні контактів та персонального спілкування виникають проблеми. Виникає страх перед публікою. Можна також потрапити в залежність інтернет-спілкування. З'являється невпевненість в собі, як в комунікаторі. В процесі непрямих, опосередкованих комунікацій так і неможливо набути ефективні навички колективного, міжособистісного спілкування, без якого досить складно розвинути критичне мислення. Все перераховане є важливим для будівництва кар'єри в майбутньому. Обсягова кількість інформації, яку ми отримуємо щодня, може засвоюватися завдяки спілкуванню та критичному мисленню, яке допомагає фільтрувати зайве та користуватися необхідним. За допомогою комунікативних навичок людина розвивається також емоційний інтелект людини. Тобто вміння розуміти емоції один одного. А в опосередкованому спілкуванні емоції можна передати тільки за допомогою позначок та картинок, що часто не відповідає дійсності, а використовується тільки тому, що так прийнято, так треба. Нічого спільного зі справжніми «живими» емоціями немає.

Повністю зрозуміти себе та оточення насправді досить важко, але це вміння можна в собі розвинути. Перш за все необхідно навчитися персоніфікувати себе самого, з часом це допоможе зрозуміти і своїх співрозмовників. Комунікативні навички не обмежуються окремою галуззю знань, вони охоплюють усі сфери нашої діяльності. Це і особиста сфера спілкування, де ми можемо самостійно обирати собі комунікаторів, це і професійна сфера, де вибір обмежений, а спілкування має бути для налагодження зв'язків, для виконання роботи. Комунікативні навички – це вміння висловити свою думку, щоб бути почутим; це вміння переконувати; це вміння слухати співрозмовника та підтримувати розмову; це вміння працювати в команді. За допомогою комунікативних навичок легше і точніше визначати завдання, пріоритети, бути більш ефективним у роботі. Для того, щоб успішно розвивати комунікативні навички, потрібно виходити із опосередкованого, непрямих спілкування. Перед усім навчитися самостійно приймати рішення та обґрунтовувати їх; визначити які мовленнєві прийоми впливу можна використовувати для досягнення комунікативної мети; навчитися контролювати свої емоції, тобто ставити себе на місце партнера, бути відвертим та щирим в спілкуванні; потрібно вміти прислухатися до інших, залишаючи своє категоричне «я» за дверима; вміти управляти змінами в сучасних реаліях – адаптуватися до них і навчитися керувати ними, бо абстрагування не допоможе, а, навпаки, унеможливить процес комунікування. Не забувати про етичність і тактовність як складові мовленнєвого етикету, бо нестача етичності призводить до втрати моральності та продуктивності в роботі. Потрібно також вміти вирішувати конфлікти у відкритому спілкуванні, а не за допомогою «смайликів». Конфлікти можна перетворити на дискусії і вони допоможуть знайти нові рішення ситуації, щоб задовольнити якщо не всіх учасників комунікативного процесу, то хоча б більшість. Але при всьому тому, що спілкування є важливою складовою нашого життя, не можна забувати про вміння слухати, що є своєрідним мистецтвом.

Вміння говорити, слухати, спілкуватися, працювати в колективі, приймати важливі рішення і нести за них відповідальність – все це формує повагу, самоповагу та розвиває лідерські якості учасників комунікативного процесу.

МОВНА ГРА ЯК ПРОЯВ ТВОРЧОГО МИСЛЕННЯ

Процес пізнання навколишнього світу неможливо уявити без взаємодії мислення та мови. Мова є складною багатофункціональною системою, яка перебуває в стані неперервного розвитку. Про поліфункціональність мови свідчить те, що вона є не лише засобом спілкування, знаряддям вираження думок і почуттів, але й засобом творчого переосмислення соціального і лінгвістичного досвіду. У сучасній лінгвістиці помітною є тенденція дослідження функцій мови в текстах різних жанрів і типів. Серед різноманітних мовленнєвих функцій виокремлюють пізнавальну, комунікативну, прагматичну, мовотворчу та експресивну, які знаходять вираження у творчому використанні мовних засобів, формулюванні нових думкомовлень. Джерелом генерації інновацій є лінгвокреативне мислення людини, яке проявляється у створенні нових асоціативних зв'язків. Завдяки цьому типу мислення у мові створюються одиниці, своєрідні за формою або за формою та значенням.

За допомогою різноманітних видів перетворення слова або побудови мовлення може виникати стилістичний ігровий (лудичний) ефект. На нашу думку, таке вільне ставлення до мовлення певною мірою зумовлюється бажанням комуніканта висловитися у незвичний спосіб, пограти з формою мовної одиниці, проявити свою здатність до творчого потрактування. Одним із способів реалізації такого прагнення, засобом реалізації лінгвокреативної функції мови може виступати мовна гра. Явище мовної гри охоплює цілу гаму виразних засобів, стилістичних прийомів, які становлять лінгвістичний бік комічного. З метою досягнення експресивного ефекту комунікантами подекуди порушуються закони формальної логіки, що переключає комунікацію на особливий мовленнєвий реєстр; мова стає предметом творчої думки, матеріалом і об'єктом гумористичного переосмислення, створення нових думкомовлень. Проникнення в мову відкриває перед людиною парадокси, які не помічаються при автоматизованому, усталеному вживанні мовних одиниць, й ті помилки, котрі «порушають усталену точку зору на речі, допомагають нам побачити ці речі в новому світлі, воскресити живе сприйняття слова, яке померло в процесі багатовікової лінгвістичної практики» [1, с. 127].

У широкому розумінні термін "мовна гра" являє собою будь-яке використання мовного матеріалу, котре є творчим і незвичним, та має більшою мірою ігрову спрямованість аніж передачу інформації. Творче ставлення до мовлення призводить до порушення мовленнєвої норми, результатом чого може бути утворення нових одиниць або неконвенціональне потрактування або поєднання існуючих мовних одиниць. Отже, у лінгвістичному плані, мовна гра означає обігрування мовної норми (графічної, фонетичної, словотворчої, лексичної, граматичної) засобами лінгвокреативного мислення. Вибір засобів і прийомів мовної гри визначається такими чинниками як умови комунікації, тип дискурсу, мовотворча здібність адресанта, тезаурус адресата, лінгвістична компетенція комунікантів. Наявність фонового знання, єдиного для комунікантів, є необхідною умовою для досягнення прагматичного ігрового (лудичного) ефекту повідомлення. Фонове знання є частиною загального соціоісторичного та культурного знання, що формується у ментальній картині учасників комунікативної взаємодії. Мовними засобами соціально-історичне фонове знання може відобразитися алюзіями, оказіональними утвореннями від власних назв, precedentних феноменів, наприклад: *hectoring* (D.Davie) від *Hector* (Гектор – один героїв "Іліади", втілення мужності і відваги); *audenesque* (D.Davie) – від прізвища поета У.Х. Одена, характерні риси його стилю, поетичної манери; *stonehengey* (R.Aldington) – від *Stonehenge* (Стоунгендж – надзвичайно складний суцільний за композицією мегалітичний комплекс часів неоліту) тощо. Прийоми мовної гри відносимо до вторинних утворень, які виникають у процесі обігрування відомих думкомовлень з метою втілення іронічного бачення світу.

При декодуванні мовноігрового імпульсу в ситуації комунікативної взаємодії великого значення набувають усі види фонового знання, яке співвідноситься зі сферою вертикального контексту - сукупності і кореляції одиниць багатьох мовних ярусів з екстралінгвістичними чинниками. Можливості мовної гри у реалізації дотепного, гумористичного, іронічного, саркастичного, комічного тощо є необмеженими. Лінгвокреативне мислення послуговується з цією метою як традиційними стилістичними засобами, різноманітними тропами, так і творенням нестандартних (почасти оказіональних) одиниць, і це великою мірою свідчить про адаптивність мови. Завдяки творчому мисленню людини можливості мови у вербалізації нових асоціативних зв'язків є практично необмеженими [2]. Таким чином, мовна гра може вивчатися у різних видах дискурсу як прояв творчого мислення, що має на меті досягнення певного прагматичного ефекту. Крім того, перспективним вважаємо дослідження феномену мовної гри як лінгвокреативного способу актуалізації оцінки, зокрема в медіадискурсі – як інструменту ефективного впливу на масового адресата.

Список використаної літератури:

1. Pochepstov G. G. *Language and Humour*. – Kyiv, 1974. – 318 p.
2. Nilsen D.L.F., Nilsen A.P. *Language Play: An Introduction to Linguistics*. – Massachusetts : Newbury House, 1978. – 249 p.

СТРАХ ПЕРЕД ПУБЛІЧНИМ ВИСТУПОМ І ЯК З НИМ БОРОТИСЬ

Існує думка, що після страху смерті, другим є страх публічного виступу. Коріння цього бере свій початок з давніх-давен, коли після страху смерті, другим був страх вигнання з племені, що можна було прирівняти до смерті, адже відлюднику майже не залишалося шансів вижити самому. Тому, можливо вигнання з племені тоді, як відторгнення аудиторією сьогодні.

Страх виступати перед публікою, так звана глософобія – це сильне почуття тривоги, коли доводиться виступати публічно. Розглянемо як з нею боротися, чи не боротися взагалі, і дамо декілька порад.

Першим етапом будуть розкриті причини появи страху та хвилювання, за ними відповідь на питання «чи треба з цим щось робити?», і якщо треба, то у який спосіб.

Доречно почати з того, чому саме в нас виникає хвилювання перед публічним виступом? Хоч може здаватися, що це питання комплексне і без консультації психологів буде важко зрозуміти, але, на мою думку, причини досить прості або навіть банальні. Насамперед це страх провального виступу з подальшими негативними наслідками, як наприклад: звільнення з роботи, втрата репутації, втрата довіри слухачів і тому подібне. Перед виступом можуть з'являтися різні думки, які, в основному, і наводять паніку. До таких можна віднести наступні запитання:

- «А якщо я раптом забуду текст промови?»,
- «Що робити, якщо поставлять незручне запитання?»,
- «Що робити, якщо я не зможу відповісти?»,
- «Чи нормально я виглядаю зі сторони?»,
- «Мене взагалі будуть слухати?»,
- «Чи цікаво я розповідаю?».

Взагалі хвилюватись за свій виступ потрібно, адже людині, яка не хвилюється, байдуже на матеріал, що вона подає, але цей страх треба контролювати і залишити його лише умовою, за якої ви самі отримаєте більше задоволення від своєї промови.

Як побороти страх? Як на мене, найкращим способом буде комплексна, ретельна та повноцінна підготовка, адже коли ти впевнений, що добре підготовлений, то хвилювання зменшаться в разі і вже не буде так сильно давити на промовця під час виступу.

Я вважаю, що найкращими порадами для підготовки можуть бути такі:

Потрібно уважно готувати свій виступ, бо коли оратор впевнений, що текст написаний розумно, є чітка структура і він не затягнутий, це додає впевненості і значно зменшує хвилювання

Не слід нехтувати зовнішнім виглядом. Думаю всі будуть згодні, що охайна, добре вдягнута людина набагато більше схиляє до себе аудиторію. Ранкові зарядки та корисне харчування вплинуть на ваше самопочуття, відвідування перукаря та гарний одяг знімуть з вас ще пласт питань через які могло виникати хвилювання, що щось десь там не так.

Треба слідкувати за вживанням слів-паразитів у своїй мові, адже їх надмірна кількість розхитує виступ і вам від цього некомфортно, так само як і аудиторії. Це навіть починає аудиторію дратувати, що може перерости в конфліктне сприйняття і викликати негативну реакцію у вигляді шуму, реплік і тому подібне.

Зверніть увагу на свій голос. Часто людям не подобається власний голос і це стає причиною хвилювання. Для цього потрібно виконувати вправи на дихання, адже це п'ятдесят відсотків успіху, не забувайте читати скоромовки і, особливо, працювати з артикуляцією. Обов'язково знайдіть можливість прослухати себе зі сторони в звукозапису, щоб відчувати негарзди і встигнути їх позбутися заздалегідь. Голосом потрібно навчитись управляти.

Важливою є дикція. Для тренувальних вправ є безліч різних способів, тому треба уважно слідкувати, щоб всі слова, які є у промові, ви могли чітко вимовити. Чітка вимова – це залог успішності. Хороша дикція значно додає впевненості в собі.

У підсумку всього вищезгаданого, можна зазначити, що кожна людина персонально обирає для себе способи подолання страху перед публічним виступом. У різних людей це можуть бути зовсім різні методи. Потрібно знайти свої, які підходять саме вам. Згадані способи не знімуть ваше хвилювання на сто відсотків, але значно зменшать кількість непорозумінь та недоліків, за які ви могли б хвилюватись і значно допоможуть налагодити контакт з аудиторією. Проте, слід зрозуміти, що найкращим методом зменшити свій страх публічного виступу залишається практика і досвід практичної діяльності.

ДІЛОВІ КОМУНІКАЦІЇ У СФЕРІ БІЗНЕСУ

У людському житті комунікації завжди посідали важливе місце, а надто ділові. Кожен день людина з кимось спілкується, обмінюється думками, отримуючи та передаючи необхідну інформацію, але комунікація в побуті та в бізнес сфері – це дуже різні поняття. Люди використовують різні слова, різні стилі спілкування. Комунікація в діловій сфері передбачає більш нормований підбір словесних конструкцій. Насамперед бізнес-комунікації відрізняються від звичайних тим, що вони чітко детерміновані та регламентовані. І ось саме цю регламентацію здійснюють за допомогою ділової етики та риторики. Для бізнесменів знання ділової етики та риторики є надзвичайно важливим, адже від цього напряму залежить ефективність діяльності компанії чи організації. Основне завдання бізнес-комунікацій полягає у поліпшенні партнерських відносин з метою довгострокового співробітництва, налагодження стосунків, а також у створенні приємного робочого клімату серед колег.

Важливу роль у діловому спілкуванні віддають невербальним, тобто несловесним засобам. Цікавий факт: «Вченими доведено що більше половини інформації передає саме невербальна комунікація (55 %), голос – 38 %, а ось словесна комунікація, лише 7 %. Тому потрібно знати деякі засоби невербального спілкування, а іноді навіть звертатися до використання маніпуляцій. Наприклад, до таких засобів можна віднести положення тіла в просторі під час спілкування, воно може вказувати на ступінь внутрішньої напруги або статус співрозмовника. Отже, рух, жести, міміка, очі та ін. можуть допомогти зрозуміти, який у людини настрій та як вона налаштована на розмову, а також її залученість до обговорення. Маніпуляції ж можуть допомогти зміцнити відносини між керівництвом та штатними працівниками та стимулювати роботу останніх, і в укладанні угод на умовах вигідних для організації.

В ділових комунікаціях існує таке прислів'я: «Одна брехала, друга не розібрала, а третя по-своєму перебрехала». Так ось, щоб такого не сталося, до важливих переговорів, нарад, презентацій чи навіть звичайних комунікацій з діловими партнерами потрібно готуватися заздалегідь. Також потрібно навчитися доносити інформацію стисло та по-суті так, щоб зрозуміли «і старі, і діти». Для кращого результату комунікації, можна заздалегідь визначити запитання співрозмовника за обговорюваною темою та обдумати відповіді. Потрібно також навчитися контролювати свою міміку під час розмови. Жестів не повинно бути багато, але й скутість також не налаштовує на сприйняття інформації. Важливо для себе знайти так звану «золоту середину». Невербальні засоби спілкування мають допомагати в комунікаціях, а не заважати та ставити бар'єр між комунікаторами. Образ комунікатора має бути доброзичливий та відкритий для слухачів і налаштовувати на позитивне сприйняття. Тільки так можна налагодити успішні ділові стосунки в бізнес-сфері між партнерами. Комунікатор має вміло вести діалог, полілог, співбесіду, дискусію, дебати, ділову нараду, переговори тощо. Також має вміло володіти технікою мови, прийомами, що допомагають переконувати, досягати поставленої мети, а ще створює довірливі відносини, не граючи і не «заграючи» з партнерами. У спілкуванні з партнерами слід бути ввічливим, володіти культурою мови, відчувати душевний стан співрозмовника, не ображати і не принижувати його, бути уважним до партнера, делікатним, тактовним, уміти тримати дистанцію при різних статусах. Потрібно вміти слухати й чути партнера, не перетворюючи діалог в монолог. Все це робить ділове спілкування ефективним.

Щоб ефективно вести ділову розмову потрібно постійно навчатися. Після кожної розмови чи виступу потрібно робити детальний аналіз, знаходити та виправляти свої помилки. А ще, якщо зовсім все погано, то краще витратити гроші на тренінги – це буде найкраще інвестування, як в себе, так і у власний бізнес. Отже високі знання ділового спілкування – половина успішності вашого бізнесу.

Список використаної літератури:

1. [Електронний ресурс], Режим доступу: file:///C:/Users/Admin/Downloads/Kovalov_Biznes_komunikatsii.pdf
2. [Електронний ресурс], Режим доступу: <https://vcf.vn.ua/vikoristannya-neverbalnoi-komunikatsii-u-dilovomu-spilkuванні/>
3. [Електронний ресурс], Режим доступу: <https://blogs.pravda.com.ua/authors/bogush/4ef344b6c30cb/>

ПЕРЕКЛАД ІДИОМ І ФІКСОВАНИХ ВИРАЗІВ: СТРАТЕГІЇ ТА ТРУДНОЦІ

Ідіоми та стійкі вирази є невід'ємною частиною кожної мови та зустрічаються у великій кількості у більшості мов. Оскільки значення цих словосполучень неможливо зрозуміти з поверхневих значень складових окремих слів, виникають деякі проблеми як у процесі їх розуміння, так і в процесі їх перекладу.

Процес перекладу ідіом та стійких виразів з однієї мови на іншу – це тонка робота, яка зобов'язує перекладача добре знати мови та культури, якими обмінюються або які передаються, а також виявити та справитися з непередбачуваними проблемами у перекладі. Це процес пошуку ефективного еквівалента для міжмовних ідіоматичних пар. Люди, які говорять різними мовами, використовують абсолютно різні висловлювання для передачі подібного значення, хоча вираз може бути цілком точним і зрозумілим для тих, хто розмовляє конкретною мовою, хоча той самий набір слів і виразів може здаватися абсолютно розпливчастим. Це відбувається через те, що в кожній мові є деякі культурно-специфічні елементи, що повністю відрізняються від відповідних елементів в іншій мові. Крім того, існують деякі відмінності в таких факторах, як релігія, географічне розташування, різні ідеології та суспільств, які ускладнюють процес розуміння та перекладу ідіоматичних пар з однієї мови на іншу. Звідси дві основні проблеми в даному випадку: як зрозуміти значення ідіом та стійких виразів конкретної мови та як відтворити ті ж самі набори ідіом і стійких виразів однієї мови в іншій мові таким чином, щоб вони могли передавати такі самі ідеї вихідної мови.

Насправді у світі так багато мов, кожна з яких відрізняється від інших у деяких аспектах. Також очевидно, що люди різних країн мають різні ідеології, і кожне суспільство сприймає світ по-різному, а отже, ідеології впливають на мови та способи вивчення мов.

Ідіоми розглядаються як фігури мови, які визначаються в словнику англійської мови Коллінза (2006) як «вираз, такий як порівняння, в якому слова не мають свого буквального значення, але класифікуються як багатослівні вислови, які діють у текст як одиниці». Словник Longman Idioms Dictionary (1998) визначає їх як «послідовність слів, яка має значення, відмінне від значення, яке вона мала б, якби ви розуміли кожне слово окремо». Відповідно, ідіоми не слід розбивати на їх елементи, оскільки їх іноді називають стійким виразом.

Типи значень. Різні вчені-лінгвісти класифікували типи значень по-своєму. Деякі їх говорили загалом, тоді як інші використовували конкретніші класифікації. Наприклад, Ларсон (1984) вважає, що є два основних види значень, саме «явні» і «неявні» значення. Він стверджує, що також є три підкатегорії для цих двох основних видів значення:

1) «Референтне значення», в якому конкретне слово «належить до певної речі, події, атрибуції чи відношенню, яке людина може сприйняти чи уявити». "Референтне значення", яке називається денотативним значенням. До цієї категорії входять слова, які можна знайти як словникову статтю;

2) «Організаційне значення», яке стосується деяких аспектів поверхневої структури та граматики моментів речення таким чином, що «референтні значення складаються разом і виражаються безліччю комбінацій (там-таки);

3) «Ситуативне значення», тобто значення висловлювання в даному повідомленні Хомського (1957) і те, що значення довільні;

4) «Емоційне значення», яке називається коннотативним значенням і має справу з екстралінгвістичними факторами та образними значеннями.

Слово може передавати класифікацію типів значень, у статті Колла Еквівалентність Лера (1979) або «Korrespondenz and aquivalenz», в якій він пропонує п'ять типів значень для відповідних еквівалентів:

1) «Денотативна еквівалентність» має справу з тексту, і Коллер називає його змістом інваріантність;

2) «Коннотативна еквівалентність» має справу з почуттям або ідеєю, які вселяються певним словом, хоча вони не обов'язково є частиною значення цього слова. Коллер називає цей тип значення-стилістичною еквівалентністю;

3) «Текстово-нормативна еквівалентність» пов'язана з різними типами текстів, у яких різні типи текстів поводяться по-різному;

4) "Прагматична еквівалентність", пов'язана з впливом тексту на цільову мовну аудиторію. Можна сміливо сказати, що це тип значення збігається з «динамічною еквівалентністю»;

5) «Формальна еквівалентність», яка концентрується на «формі та естетиці тексту та сенсу» (там же). Цей вид «формальної еквівалентності» не можна розглядати як ту саму «формальну еквівалентність», яка відноситься до буквального значення слова.

Хоча в процесі перекладу ідіом та стійких виразів виникають деякі труднощі, з іншого боку, існують деякі стратегії подолання таких можливих труднощів. Бейкер (1992) оголошує чотири стратегії вирішення проблем у третьому розділі своєї книги на численних сторінках, розглядаючи цю проблему наступним чином:

- використання ідіоми схожого значення та форми;
- використання ідіоми зі схожим значенням, але іншої форми;
- переклад перефразуванням;
- шляхом пропуску.

Отже, у різних частинах статті було показано, що є деякі труднощі з перекладом ідіом та стійких виразів. Було згадано чотири з таких проблем: ідіома може не мати еквівалента при перекладі; ідіома може мати аналогічний переклад, але з іншим значенням; фразеологізм може вживатися одночасно і у прямому, і в ідіоматичному сенсі; контексти, у яких можуть використовуватись ідіоми, різні. Дослідження показало, що такі проблеми зустрічаються у різних ситуаціях. Потім були згадані чотири стратегії для вирішення проблем, які можуть викликати ідіоматичні вирази. Було показано, що немає чіткого і зумовленого способу впоратися з ідіоматичними висловлюваннями, але саме ситуація вирішує, яку стратегію вибрати. Важлива роль соціолінгвістичного та культурологічного аспектів була проілюстрована рядом прикладів, що доводять той факт, що чим більше дві культури та мови ідентичні один одному, тим легшим стає процес перекладу ідіоматичних виразів. Ще одна ключова концепція, яку слід враховувати, полягає в тому, що перекладач повинен мати глибокі знання, щоб розуміти коннотативні значення ідіом та стійких виразів, а потім відтворювати їх точні аналоги при перекладі.

Список використаної літератури:

1. Baker, M. (1992). *In other words: A coursebook on translation*. London and New York: Routledge.
2. Trefry, D. (ed.) (2006). *Collins English Dictionary*. Glasgow, UK: HarperCollins Publishers.
3. Miremedi, A. (1993). *Theories of translation and interpretation*. Tehran: SAMT.